

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА**

Матеріали

**VIII міжвузівської науково-теоретичної конференції
(Київ, 16 листопада 2017 року)**

присвячена пам'яті професора П.П. Михайленка

Київ 2017

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Матеріали

VIII міжвузівської науково-теоретичної конференції
(Київ, 16 листопада 2017 року)

присвячена пам'яті професора П.П. Михайленка

Київ 2017

УДК 343.2(063)

ББК Х628.1

А 437

Редакційна колегія:

В.В. Черней, ректор Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор;

С.Д. Гусарєв, перший проректор Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

С.С. Чернявський, проректор Національної академії внутрішніх
справ, доктор юридичних наук, професор;

А.В. Савченко, завідувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор;

В.І. Шакун, професор кафедри кримінального права Національної
академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, академік
НАПрНУ;

Е.М. Кісілюк, професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
доцент;

А.В. Титко, начальник відділу організації науково-дослідної
роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук;

В.В. Корольчук, старший науковий співробітник відділу організації
науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Національної академії внутрішніх справ від 25 жовтня
2017 року (протокол № 2)*

Матеріали збірника подано в авторській редакції.

Актуальні проблеми кримінального права (пам'яті професора
А437 П. П. Михайленка) : тези доп. VIII міжвуз. наук.-теорет. конф. (м. Київ,
16 листоп. 2017 р.) [Текст] / ред. кол. : В. В. Черней, С. Д. Гусарєв,
С. С. Чернявський та ін. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 248с.

УДК 343.2(063)

ББК Х628.1

© Національна академія внутрішніх справ, 2017

Черній В.В.,

ректор Національної академії
внутрішніх справ доктор
юридичних наук, професор

ОБ'ЄКТ ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНОГО ЗАКОНОМ ПОРЯДКУ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ АБО ТКАНИН ЛЮДИНИ

Зважаючи на те, що основоположними благами людини є життя та здоров'я, складно переоцінити важливість надання послуг з такого виду лікування як трансплантація органів або тканин людини. Вартість самої операції по трансплантації може досягати сотень тисяч доларів США, вартість органів та тканин людини на світовому «чорному» ринку – десятків тисяч доларів. Все це є привабливим для злочинців, тому кількість кримінальних правопорушень в цій сфері збільшується.

З метою врегулювати відносини у даній сфері, законодавцем 16 липня 1999 р. було прийнято Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини» № 1007-XIV, метою якого є визначення умов і порядку застосування трансплантації як спеціального методу лікування, забезпечення додержання в Україні прав людини та захист людської гідності при застосуванні трансплантації та здійсненні іншої, пов'язаної з нею діяльності.

Для посилення боротьби зі злочинами у сфері трансплантології Кримінальний кодекс України 2001 р. містить низку норм, які встановлюють відповідальність за такі посягання, зокрема, ст. 143 КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини.

Щодо об'єкту даного злочину, то його правильне встановлення дозволяє розкрити соціальну сутність злочину, встановити його суспільно небезпечні наслідки, що сприяє правильній кваліфікації діяння, а також забезпечує його відмежування від суміжних складів злочину. Об'єкт злочину має відповісти на запитання – на що посягає злочинець [1, с. 60].

Основним безпосереднім об'єктом порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин люди є здоров'я та життя особи, а також тілесна недоторканість людини, а **додатковим обов'язковим об'єктом** – установлений порядок трансплантації органів чи тканин людини або торгівлі ними [2, с. 328].

Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я визначає його як стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів [3, с. 32].

Життя людини як фізіологічний процес завжди протікає в часі, а тому має свій початок і кінець. Початковим моментом слід вважати початок фізіологічних пологів. З моменту народження людина є носієм права на життя. Кінцевим моментом життя, за загальним правилом, вважається біологічна смерть людини, тобто момент незворотної загибелі організму як цілого, коли зупинена серцева діяльність, зникла пульсація у великих артеріях, припинено дихання, втрачені функції центральної нервової системи [4, с. 18]. У сфері трансплантації анатомічних матеріалів людини, у випадку вилучення органів у донора–трупа, моментом смерті визнається «смерть мозку».

Міністерством охорони здоров'я виданий Наказ, який затверджує інструкцію «Про встановлення діагностичних критеріїв смерті мозку та процедури констатації моменту смерті людини» [5].

Визнання еквівалентності діагнозів «смерть мозку» та «смерть всього організму» є без сумніву досягненням [6, с. 55] і надзвичайною подією в історії сучасної медицини, але у зв'язку з постійним удосконаленням критеріїв смерті мозку створюється небезпека зловживань з боку лікарів-трансплантологів, існує ризик передчасного вилучення органів з метою їх трансплантації [7, с. 47], тобто до моменту настання смерті донора. Передчасне встановлення смерті особи призводить до того, що померлою визнається особа, яка на момент констатації смерті є ще живою, і в подальшому відбувається вилучення анатомічних матеріалів людини в такого донора. Такі випадки вже не є підставою вважати різновидом зловживань у сфері посмертного донорства, адже вони вчинюються відносно живої особи.

Неправомірною констатацією смерті донора з метою подальшого вилучення в нього органів або тканин може бути наслідком як умисних, так і необережних дій.

Тому такі дії, на думку С. В. Гринчака, (якщо вищезазначені дії були необережними) вимагають, в першу чергу, кваліфікації за ч. 1 ст. 143 КК України, але оскільки санкція цієї статті є більш м'якою, порівняно з санкцією ч. 1 ст. 119 КК України, то вимагається кваліфікація за сукупністю ч. 1 ст. 143 КК України та ч. 1 ст. 119 КК України. Якщо неправильна констатація смерті донора з метою вилучення в нього анатомічних матеріалів вчинена навмисно, такі діяння консилиуму лікарів є нічим іншим, як умисним протиправним заподіянням смерті потерпілому, та потребують кваліфікації за ст. 115 КК України. Крім того, враховуючи, що в цьому випадку умисно порушено порядок встановлення факту смерті потерпілого, який є

потенційним донором анатомічних матеріалів для трансплантації, цей злочин додатково необхідно кваліфікувати за ч. 1 ст. 143 КК України [8].

Також об'єктом незаконної трансплантації є тілесна недоторканність особи у сфері трансплантації органів або тканин людини. В Конституції України закріплено право на особисту недоторканність [9], відтак право тілесної недоторканності особи в біолого-фізіологічному розумінні поширюється і на сферу трансплантації органів або тканин людини.

Так, згідно із Законом про трансплантацію вилучення анатомічних матеріалів у живого донора та пересадка їх реципієнту можливе лише за наявності згоди цих осіб [10]. Право живої людини бути донором крові, її компонентів, а також органів або інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин закріплено і в інших нормативних актах. Загальновизнано, що тілесна недоторканність фізичної особи охороняється довічно. Тілесна недоторканність людини протягом її життя не потребує окремого виділення в об'єкті злочину, передбаченого ч. 1 ст. 143 КК України, адже вона входить як складова частина до поняття життя та здоров'я.

У той же час в теорії права майже не досліджено питання про те, чи охороняється тілесна недоторканність особи після її смерті. Закон про трансплантацію надає людині право за життя заявити згоду або незгоду стати донором у разі своєї смерті. Якщо така заява відсутня, анатомічні матеріали у померлої особи можуть бути вилучені за згодою одного з подружжя, родичів або інших законних представників [10].

Охорону тілесної недоторканності померлої особи, як складову об'єкта незаконної трансплантації, слід відрізняти від об'єкта злочину, передбаченого ст. 297 КК України, в якій встановлена відповідальність за наругу над могилою, іншим місцем поховання, над трупом або урною з прахом покійного, а також за викрадення предметів, що знаходяться в місці поховання або на трупі [11, с. 453].

Предметом такого злочину як порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини є тільки такі анатомічні матеріали як органи і тканини як живої, так і мертвої людини (крім злочину, передбаченого ч. 2 ст. 143 КК України).

В законі та наукових джерелах при дослідженні порушення встановленого законом порядку трансплантації органів та тканин людини зустрічається термін *анатомічні матеріали* як органи, тканини, анатомічні утворення, клітини людини або тварини. Це визначення більш широке, ніж мається на увазі законодавцем як предмет досліджуваного злочину і співвідноситься як частина та ціле.

Не є предметом ст. 143 КК України: кров та (або) її компоненти; статеві залози, репродуктивні клітини та живі ембріони;

біоімпланти і штучно виготовлені замітники органів; пуповинна кров, інші тканини і клітини людини згідно з переліком, затвердженим центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Відтак, об'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 143 КК України, слід визнати суспільні відносини, що забезпечують життя, здоров'я донора та реципієнта, а також тілесну недоторканність особи у сфері трансплантації органів або тканин людини [12, с. 58].

Наведені суспільні відносини є об'єктом усіх злочинів, передбачених ст. 143 КК України, окрім злочину, передбаченого ч. 4 ст. 143 КК України, яка встановлює кримінальну відповідальність за незаконну торгівлю органами або тканинами людини. Заборона на укладення угод про купівлю-продаж органів або інших анатомічних матеріалів людини встановлена у ст. 18 Закону про трансплантацію.

Життя, здоров'я чи тілесна недоторканність особи не зазнають шкоди від торгівлі анатомічними матеріалами людини, адже частини тіла, які є предметом злочину, передбаченого ч. 4 ст. 143 КК України, вже попередньо вилучені, відокремлені від організму людини. Для підкріплення цієї позиції можна навести такий гіпотетичний приклад: особа купує донорський орган у патологоанатома, внаслідок чого цей анатомічний сегмент не надходить до «банку» донорських органів і його не отримує вчасно хворий, який першим стоїть у черзі (згідно з листом-очікування) за донорським матеріалом. У цій ситуації наведене діяння, найвірогідніше, може завдати шкоду об'єкту злочину, передбаченого ч. 1 ст. 143 КК України, лише опосередковано [8].

З цього випливає, що суспільні відносини, що забезпечують життя, здоров'я чи тілесну недоторканність людини не можуть бути безпосереднім об'єктом незаконної торгівлі органами або тканинами людини, бо шкода цим благам взагалі не заподіюється. Тому безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ч. 4 ст. 143 КК України, слід визнати суспільні відносини, що забезпечують дотримання встановленого законом порядку обігу органів або тканин людини, який визначений як міжнародно-правовими документами, так і нормативними актами вітчизняного законодавства [8].

Як уже зазначалось, щоб придбати або продати органи або тканини людини, їх необхідно попередньо вилучити у живого донора або у трупа. Таке вилучення фрагментів організму може бути вчинене з порушенням встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини або без такого.

Ще однією складовою об'єкту злочину є потерпілий від злочину.

Потерпілим може бути *реципієнт*, тобто особа для лікування якої застосовується трансплантація. Для проведення такої пересадки

необхідні анатомічні матеріали, які можуть бути отримані у людини або тварини.

Потерпілим може бути *донор (людина)*. В Законі про трансплантацію він визначений як особа, у якої за життя або після її смерті взято анатомічні матеріали для трансплантації або для виготовлення біоімплантів.

Беручи до уваги, що Закон, у разі відсутності прижиттєвої згоди повнолітньої дієздатної особи стати донором анатомічних матеріалів на випадок своєї смерті, наділяє правом надання згоди на вилучення анатомічних матеріалів у померлої особи *одного з подружжя, родичів, які проживали з померлим до смерті, а також законних представників (опікунів і піклувальників) неповнолітніх, обмежено дієздатних або недієздатних вказаних осіб*, які розпоряджаються подальшою долею тіла померлої особи, тому саме ці особи визнаються потерпілими під час досудового розслідування даного злочину.

Щодо такого структурного елементу об'єкта злочину як *суспільні відносини*, що охороняються кримінальним законом, суб'єктам яких завдані істотна шкода чи створена загроза її заподіяння, то порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини посягає на суспільні відносини, що стосуються правових норм, які регулюють порядок надання медичної допомоги, пов'язаної з трансплантацією органів та тканин людини та недопущення негативних для здоров'я людини наслідків такої діяльності.

Список використаних джерел

1. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій / А. А. Вознюк. – К. : Національна академія внутрішніх справ, «Освіта України», 2016. – 236 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.] ; За заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея; НАВС. – К. : Юрінком Інтер, 2016. – 987 с.
3. Тобес Брижит Право на здоров'я: Теория и практика. – М. : Устойчивый мир, 2001. – С. 32.
4. Бородин С. В. Преступления против жизни. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 467 с.
5. Про встановлення діагностичних критеріїв смерті мозку та процедури констатації моменту смерті людини : наказ МОЗ України від 23 вересн. 2013 р. № 821 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1757-13>

6. Чеботарьова Г. В. Проблема правового регулювання донорства органів в Україні / Г. В. Чеботарьова // Часопис Київського ун-ту права. – 2002. – № 4. – 149с.

7. Введение в клиническую трансплантологию / под ред. С. Л. Дземешкевич. – М. : ИПО «Полигран», 1993. – 391 с.

8. Гринчак С. В. Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, вчинені відносно живого донора / С. В. Гринчак // Форум права. – 2015. – № 4. – С. 65–71 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2015_4_13.pdf.

9. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відом. Верх. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

10. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини : Закон України від 16 липня 1999 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 41. – Ст. 377.

11. Курс уголовного права. Общая часть : учебник / Под ред. Н. Ф. Кузнецовой, И. М. Тяжковой. – Т. 1: Учение о преступлении. – М. : ИКД «Зерцало-М», 2002. – 624 с.

12. Гринчак С. В. Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини: підстави кримінальної відповідальності : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Гринчак Сергій Васильович. – Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 218 с.

Шакун В.І.,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України

ЕКОНОМІЧНА КРИЗА ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНОЛОГІЇ

Економічна криза в сучасній Україні досліджується переважно економістами, соціологами, політологами. Є окремі теоретичні і практичні дослідження серед юристів, але вони носять суто фрагментарний характер і не відображають цілісного характеру кримінологічних наслідків впливу економічних криз на злочинність в Україні. На жаль, економічні кризи поки що не стали об'єктом всебічного дослідження кримінологічної науки. Вчені звертаються до цієї проблеми епізодично, незважаючи на те, що дане явище загрожує національній безпеці, дискредитує як владні інститути в очах населення, так і українську державність перед світовою спільнотою і є суттєвою перешкодою подальшої інтеграції України в європейське

співтовариство. Це явище також заважає проведенню реформ у сфері економіки, державного управління, судочинства тощо. Дії влади, які в Україні прийнято називати реформами, певною мірою стимулюють удосконалення ефективності, чесності і легітимності системи державного урядування. Однак незважаючи на низку розпочатих реформ і заходів по досягненню деякої макроекономічної стабілізації, економіка України залишається у кризовому стані з невизначеними перспективами.

У суспільстві поступово утверджується культура бідності, тобто культура виживання, де пасивність населення відтворює умови, що унеможливають прогресивний розвиток, а країна занурюється у стагнацію. Власне кажучи, бідність породжує бідність. Бідна людина не може вписуватись у сучасні європейські стандарти життя за умови, коли жити можна виключно у відповідності до своїх доходів. А це не одне й те ж. Зазначені протиріччя провокують конфлікт особистості, що підштовхує людину до протиправної поведінки, збагачення за будь-яку ціну, серед якої корупція ніби найкоротший шлях до гідного життя. Якщо сказати відверто, то спрацьовує такий принцип: якщо комусь чогось не вистачає, він намагається відібрати його у іншого. Саме такий принцип вже не одне десятиліття, включаючи й нинішній період, сповідують чиновники в Україні. От вам і природа української корупції! Це зовсім не насильницькі форми злочинності, їх замінили і набули поширення маніпуляції з державним бюджетом, фінансуванням різного роду субсидій та інших, на перший погляд позитивних соціальних виплат, контрабандою товарів, уникнення оподаткування тощо.

Реформаторські та антиреформаторські процеси, що відбуваються в економіці, поряд з позитивними результатами неминуче призводять до зростання злочинності. Свідченням цього є зміни, що відбулися в останні роки в структурі і динаміці економічної злочинності: вона стала більш організованою, професійною та озброєною. Саме економічна організована злочинність завдяки корупції дискредитує державний апарат, підриває його авторитет, сприяє зрощенню частини його чиновників з кримінальними структурами. Це дає їй можливість безперешкодно проникати в політику та інші сфери діяльності держави з метою встановлення контролю над найприбутковішими галузями економіки країни. Корумпована частина державного апарату «живить» і захищає як кримінальний бізнес, так і незаконні дії бізнесу легального. Отже, тіньова економіка стала матеріальною основою, на якій формується кримінальна структура.

Заходи щодо подолання економічної кризи носять фрагментарний характер, набувають вигляду періодично проведених кампаній, зумовлених найчастіше політико-кон'юнктурними

міркуваннями. Можна сказати, що здійснюється боротьба з окремими проявами явища, а не з самим явищем. Не викликає сумнівів необхідність нових підходів запобігання злочинності у цій сфері. Разом з тим не всі усталені форми запобігання злочинності в економічній сфері можуть бути застосовані до українських реалій. Дана обставина змушує сучасну науку звернутись не до окремих напрямів боротьби з тіньовою економікою, а до удосконалення кримінологічної теорії подолання економічної кризи. Об'єктом майбутніх досліджень має стати сукупність правових, організаційних, політичних, соціально-психологічних відносин, що мають кримінологічне значення, і пов'язані з формуванням і реалізацією політики дегінізації економіки як основи економічної кризи.

Останнім часом у кримінальному законотворчому процесі стали яскраво проявлятися тенденції до спроб влади вирішувати соціально-економічні та політичні проблеми шляхом внесення змін до кримінального законодавства. Таким чином, Кримінальний кодекс поступово перетворюється у засіб політичної боротьби, що є неприпустимим. Більше того, майже всі зміни до кримінального законодавства відбуваються ситуативно та без належного їх обґрунтування. За двадцять років Україна так і не спромоглась вивчити реальний стан злочинності та її усталені види. При цьому влада немає уяви щодо реальних соціальних, економічних та політичних наслідків змін до кримінального законодавства. Розпочаті реформи у сфері кримінальної юстиції не прогнозовані, не узгоджені між собою, а їх автори не мають досвіду втілення їх в життя, а закони ухвалюються без будь-якого адекватного прогнозу їх кримінологічних наслідків. Можна з упевненістю заявити, що влада системно не володіє реальною інформацією щодо стану злочинності в Україні і як на нашу думку, не має бажання цього робити.

Сталий розвиток потребує виконання необхідних умов і дотримання певних норм. Можна сказати, що сталий розвиток тієї чи іншої системи – це такий розвиток, який спрямований на максимальне задоволення потреб суспільства, що має в своєму арсеналі технологічні та управлінські інновації, що характеризується політичною стабільністю суспільства і не порушує природну екологічну рівновагу, що відрізняється незворотністю процесу за періодами (років) всіх основних індикаторів соціально-економічного життя. Сталий розвиток визначається різноспрямованою дією багатьох чинників, серед яких можна виділити основні, вирішальні – політичні, соціальні, виробничо-інноваційні, екологічні, фінансові, зовнішньоекономічні та прогностичні. Науково-технічний прогрес диктує необхідність більш динамічного правового

реагування з метою недопущення причин і умов вчинення правопорушень. Характерним прикладом є майнінкриптовалют, курси яких останнім часом стрімко зростають. Тільки ціна на біткойн наблизилась до відмітки 8000 доларів за одиницю криптовалюти. Виникає питання: це прорив у розвитку сучасної інформаційної технології, типова фінансова бульбашка, чи афера вселенського масштабу? Фахівці по-різному оцінюють дане явище. Важливим є те, що власники криптовалют уникають оподаткування і, у разі широкого поширення криптовалюти у розрахунках та інших фінансових операціях, поставлять під загрозу наповнення державного бюджету. На сьогодні очевидним є те, що проблема криптовалют потребує негайного правового врегулювання. В іншому випадку вона тільки збільшить обсяг тіньової економіки в Україні.

Таку ж роль відіграє й непродумана податкова політика. У нинішньому році бюджет недоотримає близько 2 млрд. грн. акцизного податку з алкоголю. За словами народного депутата України Віталія Гудзенка, за період з 2012 по 2016 роки обсяги виробництва легального алкоголю скоротилися більш ніж у два рази. У 2017 році спостерігається тенденція до подальшого скорочення. Одна з причин такого негативного явища – необґрунтовано завищені акцизи. Обсяги сплати акцизного податку по горілці та лікєро-горілчанам виробам становили близько 5 мільярдів гривень на рік починаючи з 2011 року. Зазначений показник практично не змінювався протягом 6 років, що дозволяє стверджувати про незбалансовану акцизну політику держави та про відсутність позитивного фіскального ефекту відзначного підвищення ставок акцизного податку.

За різними оцінками, починаючи з 1991 року по квітень 2017 р. з України до офшорів виведено капітал на суму 148 млрд. доларів. Це свідчить лише про те, що банківська система України та недолуга податкова політика сприяє відтоку капіталів, а натомість ми ходимо по всьому світу «з протягнутою рукою» за все новими кредитами.

Очевидно, що подолання економічної кризи неможливе без врахування ключових детермінант (причин та умов), що зумовлюють стабільне існування тіньової економіки. Однією з основних причин відтоку бюджетних коштів у тіньову економіку є неефективне управління державними фінансами. Цьому сприяє як лобювання інтересів окремих суб'єктів на етапі розподілу бюджетних коштів за напрямками використання, так і низький рівень обізнаності представників центральної влади у нагальних потребах окремих територіальних громад. Для того, щоб подолати зазначені фактори доцільним є участь громадськості на етапі планування видаткової частини бюджету місцевого рівня. Але сьогодні громадські організації та окремі громадяни мають вкрай обмежені повноваження, обмаль

часу й спроможності до перегляду бюджетної пропозиції виконавчої влади, її моніторингу та аналізу виконання.

Найбільш ефективним методом зниження частки неврахованих грошових потоків є стимулювання суттєвого збільшення обсягу електронних безготівкових платежів та електронних систем переказів коштів. Розвиток безготівкових платежів та ефективно функціонуючих платіжних систем підвищить прозорість економіки, знизить операційні витрати і збільшить оборотність грошей. А що робить Національний банк України? На початку вересня цього року набрали чинності постанови Нацбанку, які передбачають відповідні зміни у частіці фінансового моніторингу. Відтепер для відкриття депозиту у банківській установі на значну суму українцям треба довести, що ці кошти вони заробили легально. Те саме стосується будь-яких придбань на значні суми, які проходять через банки. Цілком очевидно, що значна частина коштів, яка є на руках у населення, поповнить сферу тіньової економіки, де відсутній будь-який моніторинг. За оцінкою фахівців, поза банківським обігом, тобто у населення, нині перебуває біля 120 млрд. доларів та біля 70 відсотків купюр номіналом у 500 гривень. Загалом підтримуючи саму ідею таких ініціатив регулятора, необхідно зазначити, що без амністії капіталів ця норма є шкідливою і працювати не буде. Багаті знайдуть як обійти моніторинг, а втратити від цього лише держава.

Сприяє поглибленню економічної кризи і недостатня ефективність державного фінансового контролю, що створює ситуацію безкарності осіб, які вчиняють протиправні дії та ведуть своєю господарську діяльність приховано від відповідних органів виконавчої влади. Це зумовлено, по-перше, дублюванням контрольних повноважень між органами, на які покладено здійснення контрольних функцій, а також відсутністю координації та системи обміну інформацією між ними. Для подолання зазначеної проблеми необхідно розробити та впровадити механізми інформаційної взаємодії органів державного фінансового контролю з інформаційними базами інших контролюючих та наглядових органів, а також чітко визначити предмет і обсяг фінансового контролю, який стосовно бюджетних коштів мають здійснювати головні розпорядники бюджетних коштів, підрозділи відомчого контролю, фінансові органи та органи Державної казначейської служби. По-друге, з метою мінімізації ризику використання тіньових сфер у господарській діяльності необхідно внести зміни та доповнення до Податкового кодексу України щодо прийняття податковими органами додаткових форм податкової звітності тільки після застосування системи оцінки ризиків. Крім того, необхідно створити таку систему фінансового контролю, яка була б мобільною, тобто спроможною оперативної, адекватної та професійної реакції на будь-які зміни в економіці та законодавстві, а також

передбачити необхідність здійснювати координацію взаємодії контрольних органів різних рівнів, що здійснюють внутрішній та зовнішній контроль, з метою мінімізації ризику існування тінбових процесів у бюджетних правовідносинах.

Одним з найістотніших чинників тінзації національної економіки є недосконалість судової та правоохоронної системи, відсутність чіткої державної програми боротьби з організованою злочинністю, у тому числі і в економічній сфері, низький рівень довіри населення до судових та правоохоронних органів. Причина останнього зрозуміла. В Україні більшість людей похилого віку, їх світогляд сформувався в умовах так званого тоталітарного режиму. Але з молоддю ще гірше: свідомість молоді формувалась за умов корупції, зневаги до людини, неможливості законним шляхом реалізувати свої законні інтереси. Тому свідомість, у тому числі і правосвідомість, деформована. Це означає, що як перші, так і другі, не можуть розумно розпорядитись необмеженою свободою, яку їм обіцяють перед кожними виборами. Агресія і насильство тут неминучі і Україна вже потерпає від цього. Вказану обставину має враховувати законодавець, коли визначає у кримінальному законодавстві діяння, які є злочином.

Суспільство потребує стабільності і порядку. Концепція сталого соціально-економічного розвитку має ґрунтуватися на обліку всього різноманіття факторів, включаючи головний елемент – ріст ефективності економіки як гарант соціальної стабільності. Сутність сталого економічного розвитку полягає в здатності економіки забезпечувати якість життя населення, соціально-економічну стабільність суспільства, можливість протистояти впливу внутрішніх та зовнішніх загроз за оптимальної витрати всіх видів ресурсів і дбайливого використання природних факторів. Відповідно завдання стратегії сталого економічного розвитку полягає у створенні механізмів усунення або зниження ризиків внутрішніх і зовнішніх загроз. Неабияка роль у цій справі належить криминології, яка має обґрунтувати теоретичні і правові основи запобігання економічній злочинності.

Савченко А.В.,

завідувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Теоретичні розробки питань кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем (ст. 364

Кримінального кодексу (далі – КК) України) та практика застосування цієї норми засвідчують про неабиякі складнощі щодо розуміння сутності та особливостей цього злочину, який одночасно є корупційним (відповідно до примітки до ст. 45 цього Кодексу) та злочином у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (відповідно до назви Розділу XVIII Особливої частини цього Кодексу).

З моменту встановлення кримінальної відповідальності за цей злочин у межах ст. 364 КК України в 2001 р. до цієї статті було внесено чимало змін і доповнень (загалом – вісім), які значно змінили первинну конструкцію його складу та покарання, зокрема:

1) скориговано санкції у контексті гуманізації покарання, тобто в абз. 2 ч. 2 слова «від п'яти до восьми» замінено словами «від трьох до шести» (Закон України (далі – ЗУ) від 15.04.2008 р. № 270-VI);

2) санкції статті посилено через обов'язкову вказівку на штраф, тобто абз. 2 ч. 1 доповнено словами «та зі штрафом від двохсот п'ятдесяти до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян», абз. 2 ч. 2 доповнено словами «та зі штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян», а також п.п. 1 і 2 примітки до цієї статті викладено в новій редакції, де уточнено визначення службових осіб (ЗУ від 11.06.2009 р. № 1508-VI);

3) визначено в ЗУ від 21.12.2004 р. № 2808-VI, що положення ЗУ від 11.06.2009 р. № 1508-VI втратили чинність;

4) зважаючи на особливості відповідальності за корупційні правопорушення, ст. 364 повністю викладено в новій редакції (ЗУ від 07.04.2011 р. № 3207-VI);

5) зроблено вказівку на «спеціальну конфіскацію» в абз. 2 ч. 1 та абз. 2 ч. 2 ст. 364 (ЗУ від 18.04.2013 р. № 222-VII);

6) в абз. 1 ч. 1 слова «з корисливих мотивів чи в інших особистих інтересах або в інтересах третіх осіб» замінено словами «з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи»; ч. 3 виключено; в абз. 1 та абз. 2 п. 1 примітки до статті цифри «365» виключено; в п. 3 примітки до статті цифри «365-1» виключено (ЗУ від 21.02.2014 р. № 746-VII);

7) викладено в новій редакції абз. 2 ч. 1, тобто уточнено санкцію статті, а також п.п. 3 і 4 примітки до ст. 364, тобто скориговано визначення істотної шкоди та тяжких наслідків (ЗУ від 13.05.2014 р. № 1261-VII);

8) в абз. 2 ч. 1 та ч. 2 ст. 364 слова «та зі спеціальною конфіскацією» виключено.

Слід зазначити, що зміни і доповнення до ст. 364 КК України навряд чи можна визнати завжди послідовними та обґрунтованими (при цьому подекуди одні законодавчі положення незабаром

скасовувалися взагалі чи замінювалися іншими, а санкції то пом'якшувалися, то посилювалися). У принципі така тенденція є характерною для багатьох корупційних злочинів.

Загалом існування кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем зумовлено положеннями Конвенції ООН проти корупції від 31.10.2003 р. (ст. 19), в якій «зловживання службовим становищем» («умисне зловживання службовими повноваженнями або службовим становищем») визначено як «здійснення будь-якої дії чи утримання від здійснення дій, що є порушенням законодавства, державною посадовою особою під час виконання своїх функцій з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи». При цьому звертає на себе увагу визначення мети цього злочину, яка в різних міжнародних конвенціях звучить неоднаково, що створює певні складнощі в її розумінні (наприклад, у ст. 6 Міжамериканській конвенції проти корупції від 29.03.1996 р. така мета аналізованого злочину сформульована як «незаконне отримання прибутку (користі) для себе або третьої сторони»).

Нагадаємо, що в національному законодавстві наразі основний склад зловживання владою або службовим становищем (ч. 1 ст. 364 КК України) містить вказівку на «мету одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи», а отже він (склад) фактично зазначає про одну з форм (а саме – одержання) вчинення злочину, передбаченого ст. 368 КК України («Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою»). Таким чином, коли злочин буде закінчений (зловживання відбудеться) і винна особа досягне своєї мети (їй нададуть неправомірну вигоду), то в кінцевому рахунку дії того, хто вчинив зловживання, слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, відповідальність за які передбачена відповідними частинами ст.ст. 364 і 368 КК України (якщо ж одержання неправомірної вигоди не відбулося, то, за логікою речей, такі дії утворюватимуть готування чи замах на вчинення злочину, передбаченого ст. 368 КК України). Однак, як свідчить аналіз вітчизняної практики застосування ст. 364 КК України, слідчі (детективи) та судді йдуть своїм шляхом і передусім ставлять у вину відповідну частину ст. 364 КК України без посилання на відповідні частини ст.ст. 14, 15 та 368 КК України.

Більше того, якщо раніше, крім умислу, для суб'єктивної сторони складу зловживання були характерні «корисливі мотиви чи інші особисті інтереси або інтереси третіх осіб», то зараз склад злочину, передбаченого ст. 364 КК України, буде відсутній, коли: по-перше, особа діяла з корисливих мотивів, але без мети одержання будь-якої неправомірної вигоди (наприклад, службова особа позичила в іншої

особи гроші, не хоче їх повертати і зловживає заради цього владою чи службовим становищем); по-друге, коли мета зловживання владою або службовим становищем була зовсім іншою (наприклад, приховати інший злочин або полегшити його вчинення, залякування потерпілого або інших осіб, помсти). Навіть мета наживи (про яку, наприклад, згадує ч. 2 ст. 302 КК України) не буде адекватно співвідноситися з метою одержання неправомірної вигоди, бо нажива може і не передбачати конкретного адресата, який здатний надати неправомірну вигоду (наприклад, службова особа може одержати гроші, здобувши їх іншим способом, без контакту з якимись особами, здатними їх надати). Крім того, конструкція «неправомірна вигода» у ст. 364 КК України є складовою мети злочину, а не його предметом (як у ст. 368 КК України) чи знаряддям (як у ст. 370 КК України). Зазначимо, що вивчені нами матеріали кримінальних проваджень свідчать, що подекуди слідчі (детектив) та судді ставлять у вину «мету одержання неправомірної вигоди» надумано, так би мовити «з натязкою», підводячи певні факти під зазначену мету, котра фактично відсутня.

Також на практиці значні складнощі при притягненні особи до відповідальності за злочин, передбачений ст. 364 КК України, викликає доведення умислу та наслідків вчинення вказаного діяння. Зокрема, не завжди дії (бездіяльність) службової особи, які характерні для зловживання, вчиняються умисно. Вони можуть бути вчинені з необережності, а тоді, при наявності для цього підстав, слід говорити про службову недбалість (ст. 367 КК України). Щодо наслідків зловживання владою або службовим становищем (істотна шкода та тяжкі наслідки), то вони означають тільки шкоду майнового характеру, а відтак не можуть бути віднесені до наслідків цього злочину ті, про які згадує у п.п. 6 і 10 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.12.2003 р. № 15 (зокрема, порушення охоронюваних Конституцією України чи іншими законами прав та свобод людини і громадянина, підрич авторитету і престижу органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, порушення громадської безпеки та громадського порядку, створення обстановки й умов, що ускладнюють виконання підприємством, установою, організацією своїх функцій, приховування злочинів, заподіяння потерпілому тяжких тілесних ушкоджень або смерті, доведення його до самогубства, розвал діяльності підприємства, установи, організації, їх банкрутство, створення аварійної ситуації, що потягла людські жертви, тощо).

Дискусійними питаннями кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем є й ті, що стосуються тлумачення терміну «використання» та «службова особа», можливості вчинення цього злочину «службовими особами, які займають відповідальне становище» або «службовими особами, які займають

особливо відповідальне становище» тощо, але ці питання є темою для окремих наукових розробок.

Воробей П.А.,

професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор академік АНВО України, віце-президент МАОН

ПЕРСПЕКТИВИ ТА РЕАЛІЇ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Будь-яка суспільно-економічна формація характеризується своїми суспільними інституціями, відповідним рівнем розвитку економіки, культури, громадської свідомості (правосвідомості). Теорії і практиці кримінального права у будь-якій історичній епосі притаманна своя теорія і практика захисту, охорони цього суспільства від порушень умов його існування. Сутності справи не змінює використання при цьому деяких загальних положень теорії попередніх епох. Слід використовувати все те, що необхідне для захисту нових суспільних інтересів. Все, що може нашкодити цим суспільним інтересам, взагалі, не повинно братись до уваги.

З моменту проголошення державної незалежності України 24 серпня 1991 року наше суспільство вступило в епоху свого нового історичного розвитку. Уже на відповідному правовому рівні проводяться і плануються деякі суттєві економічні і політичні перетворення. Разом з тим, вони ще далекі від всебічного забезпечення суспільства нагальним потребам сьогодення. Будь-які радикальні зміни в сучасному суспільстві неможливі в умовах беззаконня, громадського хаосу. А тим більше, це стосується України, де на її сході йде війна, і замість того, щоб зміцнювати економічну складову держави, доводиться виділяти величезні людські та матеріальні ресурси для захисту державного суверенітету та територіальної цілісності.

Лише на ґрунті законодавства, яке збудоване на передовій теорії, можливе забезпечення законності та правопорядку. Без належного теоретичного обґрунтування законодавство неспроможне виконати свою суспільну роль, виконати поставлені перед ним завдання. Підтвердженням цього є практика законотворчості і правозастосування останніх років. Законодавець постійно дублює законодавчі акти, вводячи в дію все нові й нові, в той час, коли не виконуються або неналежним чином виконуються аналогічні, чинні акти. Причиною цього є те, що ми не маємо кримінально-правової стратегії. Закон про кримінальну відповідальність внаслідок такої законодавчої практики переважався нормами про відповідальність

за діяння, які за своєю сутністю не досягають ступеня суспільної небезпечності злочину, а також наповнився нормами, що дублюють або повторюють одна одну. До таких статей слід віднести ті, що мають значки-індекси в КК України. Таким кодексом користуватись складно, не говорячи вже про пересічного громадянина, який, головним чином, призначений для нього. В Кримінальному кодексі України постійну плутанину в його застосуванні створюють його структурні елементи. Немає єдності в побудові його окремих розділів, статей і окремих норм. Такі недоліки створюють не тільки незручності в користуванні законом, а й не забезпечують єдності і задовільної повноти кримінально-правового регулювання. Як наслідок, завдання, які поставлені перед законом про кримінальну відповідальність, не виконуються, правопорядок не забезпечується. Законодавець ставить перед законом про кримінальну відповідальність непосильні, нездійсненні завдання. А це відбувається тому, що немає належної правової теорії. На практиці це призводить до того, що такі норми закону не діють [3; 4].

Сьогодні не діють не тільки окремі статті, але й окремі норми. Прикладом такої бездії є ст. 175 Кримінального кодексу України. Десятки, а може сотні посадових осіб місяцями не виплачують працівникам заробітну плату, залишаючи їх без хліба, а випадки притягнення до відповідальності винних осіб немає або практично немає.

Приймаючи закон, наш законодавець надає йому лише потенцію до дії, до чинності, тобто лише можливість його застосування, реалізації. Закон починає діяти лише тоді, коли виконавці закону перетворюють цю законодавчу можливість в дійсність, коли вони почнуть його виконувати, реалізовувати. Закон ніколи не буде діяти без його виконання, застосування, а лише буде існувати мертвим на папері.

Засоби масової інформації широко і повно висвітлюють грубі і поширені порушення законів. Сьогодні в державі назріла гостра необхідність виробити такі заходи, засади побудови і застосування законодавства, які б гарантували його виконання та дотримання, зводили б до мінімуму грубі його порушення, а в крайньому випадку, зробили б їх неможливими або винятковими.

Лише правова теорія, її стан і рівень розвитку може бути головним засобом досягнення такої мети. В останні десятиліття правова теорія і кримінально-правова, в тому числі, майже не розвиваються. Кудись зникла здорова творча дискусія, майже не стало творчої думки. Як кажуть, кожний тягне на себе покривало. А коли виникає питання відповідальності, починаються відхрещування, відговори і т.ін. Авторитарні оцінки і вказівки лідерів партій, блоків, фракцій стали незаперечними істинами, що підлягають лише пропагуванню, коментуванню, підтримці і схваленню. Це вкрай

негативно відбивається на стані і розвитку суспільної думки, суспільних наук, їх ролі у суспільстві. Якщо взяти кримінально-правову науку, то вона стала в'яло дремаючою. Сьогодні мають перевагу коментарі, різноманітні наукові статті без будь-яких самостійних, серйозних висновків і пропозицій, а наука кримінального права від такої діяльності лише втрачає. І як наслідок – недоліки у розробці теорії, певний застій у науці потягли за собою численні недоліки в правотворчій і правозастосовній діяльності.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України 2001 року (офіційний текст) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України /Д.С.Азаров, В.К.Гришук, А.В.Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М.Джужі, А.В.Савченка, В.В.Чернея. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.
3. Коржанский М.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны. – М., 1980, С. 182.
4. Иванов Н.Г. Нужны ли “мертвые” нормы в уголовном праве? // Сов. государство и право. – 1988. – № 9. – С. 89-90.

Баулін О.В.,

викладач відділу підготовки прокурорів з нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство Національної академії прокуратури України, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ І ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ: ПИТАННЯ МІЖГАЛУЗЕВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Стан, структура і динаміка корупційної злочинності значною мірою залежить від результатів роботи органів правопорядку, досудового розслідування, прокуратури і суду з притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили злочини корупційного характеру.

Аналіз сучасної оперативно-розшукової, слідчої, прокурорської та судової діяльності вказує на низку проблем, що негативно позначаються на ефективності зусиль органів кримінальної юстиції України у протидії корупції. Так, згідно з опублікованими

статистичними відомостями упродовж першого півріччя 2016 року правоохоронними органами держави було викрито 1045 корупційних кримінальних правопорушень (проти 1434 за аналогічний період 2015 року, або –27,1 %). За результатами розслідування скеровано до суду з обвинувальним актом 893 (проти 945, або –5,5 %) кримінальних провадження про корупційні діяння стосовно 1025 осіб, з яких 160 осіб було заарештовано. До кримінальної відповідальності за вчинення корупційних правопорушень притягнуто 990 осіб (проти 1110, або –10,8 %). За цей період судами постановлено виправдувальні вироки стосовно 14 осіб, повернуто прокурорам 43 кримінальних провадження у порядку ст. 314 КПК України [1]. Наведені дані свідчать, що реалізація чинного антикорупційного законодавства викликає певні труднощі у слідчих і прокурорів, уповноважених здійснювати процесуальне керівництво досудовим розслідуванням корупційних злочинів.

Особливо турбують проблеми, що обумовлені відсутністю належної взаємодії норм чинного кримінального і кримінально-процесуального права під час встановлення обставин вчинення корупційних злочинів. Існування зазначених проблем стосується як тих, хто займається нормотворенням, так і тих, хто втілює правові приписи в життя.

Сучасні українські науковці слушно відзначають, що не створено жодної «заохочувальної» норми, яка б спонукала особу йти на співпрацю із органом досудового розслідування та бути переконливою, що у врахуванні особистих інтересів обвинуваченого при ухваленні вироку суду [2, с.9]. І цей висновок безпосередньо стосується забезпечення протидії корупційній злочинності, оскільки нормативні новели, що з'явилися у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК України) у зв'язку з посиленням протидії корупції і початком діяльності Національного антикорупційного бюро України (далі – НАБУ); залишаються дещо декларативними через їхню невідповідність положенням Кримінального кодексу України (далі – КК України). Наприклад, у відповідності до ч. 4 ст. 469 КПК України, угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо: злочинів невеликої чи середньої тяжкості, тяжких злочинів; особливо тяжких злочинів, віднесених до підслідності Національного антикорупційного бюро України за умови викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи у вчиненні злочину, віднесеного до підслідності Національного антикорупційного бюро України, якщо інформація щодо вчинення такою особою злочину буде підтверджена доказами; особливо тяжких злочинів, вчинених за попередньою змовою групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією або терористичною групою за умови викриття

підозрюваним, який не є організатором такої групи або організації, злочинних дій інших учасників групи чи інших, вчинених групою або організацією злочинів, якщо повідомлена інформація буде підтверджена доказами. Також зміст такої угоди про визнання винуватості нібито може включати не лише узгоджене покарання та згоду підозрюваного, обвинуваченого на його призначення, а й на призначення покарання та звільнення від його відбування з випробуванням (ст. 472 КПК України).

Проте, реалізація цих положень процесуального закону взагалі неможлива за нормами кримінального права у провадженнях щодо корупційних злочинів, а це крім шести складів так званих безумовно корупційних злочинів, передбачених у ст.ст. 368 – 369-² КК України, ще тринадцять складів злочинів, що передбачені ст.ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також тих, що передбачені ст.ст. 210, 354, 364, 364-¹, 365-² КК України (Примітка до ст. 45 КК України). Пріоритет у цій правовій колізії мають норми матеріального права, тобто ст.ст. 45, 46, 47, 48 КК України, що регулюють звільнення від кримінальної відповідальності, та ст. 75 КК України, яка регулює звільнення від відбування покарання з випробуванням, а в них вчинення будь-якого корупційного злочину прямо виключає можливість звільнення винуватої особи від кримінальної відповідальності чи відбування покарання з випробуванням.

Отже, реальність зацікавленості підозрюваного, обвинуваченого, який вчинив будь-який корупційний злочин, у співпраці з органом досудового розслідування у викритті кримінального правопорушення, вчиненого іншою особою, атакож його активне сприяння розкриттю злочину, про які йдеться у процесуальному законодавстві, стають примарою.

У той же час, відсутність такої зацікавленості, а іноді й розлюченість несподівано суворим для них вирокom у тих випадках, коли суд не сприйняв домовленості сторін щодо покарання, здатне унеможливити отримання прямих доказів вчинення корупційних кримінальних правопорушень іншими особами, оскільки зазначені учасники після завершення стосовно них досудового розслідування і вирішення їхньої долі судом не завжди залишаються союзниками сторони обвинувачення в судових процесах щодо інших осіб. Вони часто не з'являються на допити, «забувають» важливі обвинувальні факти, дають показання в суді на користь сторони захисту чи інтерпретують в її інтересах важливу доказову інформацію, у тому числі й ту, що зафіксована під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій та міститься на технічних носіях, у інший спосіб протидіють стороні обвинувачення, намагаючись таким чином

«реабілітувати» себе в очах тих, кого вони самі раніше допомогли правоохоронцям викрити у корупційних злочинах.

Отже, наш кримінальний процес і зараз не позбувся тої хронічної хвороби як вузьке предметне мислення, яка була констатована науковцями більше десяти років тому назад і симптоми якої полягають у тому, що коли ведуть мову про цілі кримінального процесу, то забувають про їх співвідношення з іншими суспільними цілями, засобами і можливостями для їхнього досягнення [2, с. 582]. Внаслідок цього вказані цілі стають недосяжними. Для виправлення цієї ситуації і посилення взаємодії норм кримінального і кримінального процесуального права у протидії корупційній злочинності потрібно внести відповідні зміни до чинних КК і КПК України

Список використаних джерел

1. Досудове розслідування корупційних злочинів: Методичні рекомендації / Автор. кол.: О. З. Гладун, Ю. О. Грищенко, З. А. Загинея та ін. Схвалено науково-методичною радою Генеральної прокуратури України 22.02.2017 р., протокол № 1. – К., 2017. – 86 с.; Офіційний веб-сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]: Режим доступу (для працівників прокуратури після авторизації; станом на 20 жовтня 2017 року): http://www.gp.gov.ua/ua/scientifically_methodical_advice.html?_m=publications&_t=rec&id=185606

2. Сасенко Г.Ю. Провадження на підставі угод у кримінальному процесі України: Автореферат дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2017. – 20 с.

3. Розовский Б. Г. Ненаучные заметки о некоторых научных проблемах уголовного процесса: Эссе / Б. Г. Розовский. – Луганск: РИО ЛАВД, 2004. – 600 с.

Житний О.О.,

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор

ПРОТИДІЯ КРИМІНАЛЬНІЙ КОРУПЦІЇ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОМУ ВИМІРІ (ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ СИНХРОНІЗАЦІЇ)

Боротьба з корупцією в сучасному світі стала одним із видів діяльності, у здійсненні якої сплітаються інтереси влади й громадянського суспільства, всіх верств населення країни, внутрішні й

міжнародні інтереси. Очевидно, в світі немає держави, яка б не здійснювала більш або менш успішні заходи з метою протидії корупції як масовому соціально негативному явищу, із метою мінімізації його впливу на суспільні відносини. Створені для цього механізми можна розподілити на дві великі групи: громадські та публічні державні (правові) антикорупційні стратегії. До числа останніх належить розвиток (реформування) регулятивного й охоронного законодавства, в тому числі законодавства про кримінальну відповідальність в частині встановлення в цій галузі підстав і форм відповідальності за кримінальні (найбільш небезпечні) корупційні акти. У політиці розбудови «охоронних» антикорупційних механізмів держава спирається не лише на власний досвід. Антикорупційні стратегії – одна зі сфер, у якій національні практики їх реалізації спираються на ідеологічні засади та прикладні методик, сформовані на рівні міжнародно-правового спілкування (універсального й регіонального). Міжнародні інституції (ООН і її агентства, Всесвітня Торгова Організація, Організація Міжнародного Співробітництва й Розвитку, аналогічні організації Єврейського Союзу, Ради Європи) за багато років зібрали, проаналізували й узагальнили різноманітні типи корупційних практик, розробили й апробували форми й методи боротьби з ними, у т.ч. й засобами кримінального права.

Обумовленість впровадження в кримінальне законодавство вимог (рекомендацій), які містять міжнародні антикорупційні акти, слід пов'язувати не тільки з формальними міркуваннями участі держави у міжнародному житті та з обов'язком дотримуватись міжнародного договору (угоди, конвенції тощо). Нерідко в міжнародних документах певні форми девіантної поведінки ідентифікуються як загроза внутрішнім суспільним відносинам раніше, ніж потребу захисту останніх визнає законодавчий орган держави.

За останні роки вітчизняне антикорупційне законодавство (в тому числі і його кримінально-правовий блок) змінилося й ускладнилося. Його оновлення – необхідний етап процесу реформування всієї правової системи (хоч часті зміни певним чином дезорієнтують суспільство, ускладнюють роботу практичних працівників та породжують непродуктивні дискусії в колі представників наукової спільноти). Рушійною силою новелізації не в останню чергу стали міжнародно-правові стандарти антикорупційної політики та її реалізації. За останні роки в Україні було проведено значну роботу щодо узгодження національного законодавства з міжнародними договорами у сфері запобігання й протидії корупції (Конвенцією Ради Європи про корупцію у контексті кримінального права 1999 р., Цивільною конвенцією про боротьбу з корупцією 1999 р., Конвенцією ООН проти корупції від 2003 р., Конвенцією ООН

проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. тощо). Положення цих міжнародних актів розвинуті у цілком нових нормах про кримінальну відповідальність за корупційні злочини (ст.ст. 365-1, 365-2, 368-2, 368-3, 368-4, 369-2 КК) й у деяких інших кримінально-правових приписах законодавства України (ст.ст. 18, 45, 75, 353, 358, 364, 365, 366, 367, 368 КК). Одні з цих змін є досить успішними. Інші зазнають виправданої критики з боку обізнаних в питаннях кримінально-правового впливу осіб. Не забуто й невдачу спробу масштабної імплементації в 2009 р. до КК міжнародно-правових антикорупційних стандартів, коли відповідні новели втратили чинність, так і не розпочавши дії (при цьому відповідні норми містили як чимало положень, спрямованих на реалізацію цих стандартів, так і суперечливих положень, які міжнародним конвенціям явно не відповідали). Оскільки актуальність застосування прогресивного міжнародного досвіду в національних антикорупційних практиках не знижується, залишатиметься гострим питання співвідношення між міжнародним та національним правом в цій сфері.

Вихідною нормативною й методологічною передумовою синхронізації протидії кримінальній корупції в національному й міжнародному вимірах є визнання в Україні авторитету міжнародного права як однієї з основ національної правової системи. У ст. 9 Конституції України встановлено, а в ст. 19 Закону «Про міжнародні договори України» деталізовано принцип, за яким чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства країни й застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Винятків з цього принципу не робиться для жодної галузі внутрішнього права, в т.ч. й для кримінального. Тому КК України ґрунтується на загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права, має відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України (ч.ч. 1, 5 ст. 3 КК). Таким чином, Україна зобов'язується узгоджувати результати кримінально-правової нормотворчості з положеннями міжнародного права, у тому числі й тими, які стосуються галузевих засобів протидії корупції. Втім, можливість безпосереднього застосування більшості положень міжнародного права щодо протидії корупції у внутрішньодержавних кримінально-правових відносинах мінімальна, що пов'язано із галузеву специфікою кримінального права – необхідністю суворого дотримання в ньому вимог законності, чіткості й формальної визначеності заборон, відповідальності держави за обмеження прав і свобод людини, які застосовуються в процесі кримінально-правового впливу. Тому в даній галузі настільки явно виражений «законоцентризм», ідея пріоритету кримінального закону як джерела

права. Виходячи з принципів положень Конституції й КК України: 1) діяння, які є корупційними злочинами та відповідальність за них визначаються виключно законами України; 2) законодавство України про кримінальну відповідальність за корупційні злочини становить виключно КК; 3) злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки, у тому числі наслідки, характерні для корупційного злочину, визначаються тільки цим Кодексом; 4) підставою кримінальної відповідальності за корупцію є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК. Отже, вітчизняні правоохоронні органи й суди питання кваліфікації корупційних злочинів, застосування покарання й інших форм реалізації кримінальної відповідальності, звільнення від кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення тощо не можуть вирішувати на підставі одних лише норм міжнародного права (безпосередньо діючими в сфері кримінально-правових відносин на території держави є лише загальновизнані принципи і норми міжнародного права). У подібних випадках процес їх здійснення можливий лише завдяки національно-правовій імплементації. У літературі з міжнародного права виділено різні її способи (трансформація, інкорпорація, відсилка, уніфікація, рецепція, створення спеціального правового режиму тощо). Однак, найбільш придатним для кримінально-правової законотворчості є спосіб, який передбачає зміну кримінального законодавства на виконання міжнародних зобов'язань (в літературі він іменується трансформацією або перетворенням). Переваги зазначеного способу полягають, поперше, в тому, що він враховує специфіку національної кримінально-правової системи та структури внутрішнього кримінального законодавства. Наприклад, у автентичних текстах ст. 18 Конвенції ООН проти корупції, у ст. 12 Конвенції Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію вжито термін *«trading in influence»*, що буквально означає «торгівля впливом». Однак, у законодавстві України на основі цих конвенційних приписів було передбачено відповідальність за «зловживання впливом», адже, справді, «торгівля» у вітчизняному праві означає укладення угод купівлі-продажу, а «вплив» не може визнаватись предметом злочину, тому конвенційна форма корупційного злочину виявилась непридатною для рецепції в кримінальне законодавство). По-друге, дозволяє узгодити положення міжнародно-правових актів у процесі їх імплементації в національне кримінальне законодавство з тим, щоб створена таким чином новела не стала «мертвою» нормою, не суперечила вже існуючим праву встановленням. По-третє, застосування саме цього способу тим більш актуальне, якщо взяти до уваги, що міжнародні документи, які мають кримінально-правовий зміст, створюються фахівцями не з кримінального права, а з міжнародного або міжнародного

гуманітарного права. Тому їх тексти не завжди придатні для безпосереднього відтворення в кримінальному законі України, який розроблено згідно з правилами й принципами галузевої законодавчої техніки, які не повністю тотожні тим, що використовуються в міжнародному праві.

Кузнецов В.В.,

завідувач кафедри гуманітарних та загально-правових дисциплін Інституту Управління державної охорони України Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук, професор

КРИЗА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ЧИ КРИЗА ЗАКОНОТВОРЧОСТІ?

Сьогодні стає даниною моді проголошувати про кризу кримінального права [1, с. 40–45; 2, с. 79–91]. Наслідком таких поглядів стають численні пропозиції як народних депутатів України, так і вчених щодо перегляду норм закону про кримінальну відповідальність. Ці зміни стосуються як запровадження інституту кримінального проступку, так і повної трансформації Кримінального кодексу України (КК) [3]. Безумовно, певні зміни необхідні країні, але сучасна законотворча діяльність ставить під сумнів їх обґрунтованість та юридичну виваженість. Пригадаймо, хоча б сумнозвісні “поправки Лозового”, якими до Кримінального процесуального кодексу України внесені зміни щодо обмеження строків досудового розслідування [4]. Тому, на нашу думку, будь-яка реформа кримінального законодавства потребує як науково обґрунтованої концепції, так і відповідних правових інструментів її реалізації.

Спробуємо розглянути, як приклад деградації законотворчої діяльності, одні із останніх змін до КК (Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин” від 22 червня 2017 р. була запропонована нова редакція ст. 299 КК). Прийняття цього нормативного акта передувала підготовка проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо запровадження гуманного ставлення до тварин) № 5119-1 від 14 вересня 2016 р.

Головним Комітетом за вказаним законопроектом став Комітет Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської

катастрофи. Зважаючи на безпосередній об'єкт даного складу злочину (моральні засади суспільства в сфері гуманного ставлення людей до тварин), є дивним визначення головного комітету за цим проектом. Другим важливим моментом при підготовці даного законопроекту є ігнорування парламентарями теоретичними розробками з цього питання. Автори законопроекту не прийняли до уваги окремі наукові праці А.О. Данилевського, І.А. Головки, Д.О. Калмикова, В.В. Кузнецова та ін. [5; 6; 7]. Також були відкинута окремі слушні пропозиції Головного науково-експертного управління Верховної Ради України (Головне науково-експертне управління) [8].

Така непослідовність у підготовці законопроекту, нехтування правилами юридичної техніки призвела до очевидних недоліків в новій редакції ст. 299 КК України.

Зупинимося на окремих з них.

Предметом жорстокого поводження з тваринами визначені тварини, що відносяться до хребетних, у тому числі безпритульні тварини. По-перше, зважаючи на сферу суспільних відносин, на яку посягає вказаний злочин, і позитивний досвід зарубіжного законодавства, пропонуємо предметом злочину визначити тварину без конкретизації її окремої групи чи виду [7, с. 430]. Тому що будь-які тварини повинні бути поставлені під охорону кримінального законодавства (згадаймо ті самі злочини проти довілля, а саме незаконне полювання). А небезпека злочину якраз і виявляється в тому, що людина знущався над будь-якою твариною, виказує своє антигуманне, антилюдяне ставлення до об'єктів навколишнього природного середовища і цим руйнує моральні принципи, що склалися у суспільстві щодо ставлення до тварин [7, с. 430]. По-друге, слід погодитися з Головним науково-експертним управлінням щодо виключення з ч. 1 ст. 299 КК слів “безпритульними тваринами”, оскільки відповідно до ст. 1 Закону України “Про захист тварин від жорстокого поводження” поняття “тварини” включає і безпритульні тварини, а також виключити слова “чи інших тварин”, оскільки нацькування тварин на інших тварин це і є нацькування тварин одна на одну [8].

Такі нові форми вчинення злочину як публічні заклики до вчинення діянь, які мають ознаки жорстокого поводження з тваринами, а також поширення матеріалів із закликами до вчинення таких дій (ч.1 ст. 299 КК) тісно пов'язані з пропагандою жорстокого поводження з тваринами (ч. 2 ст. 89 КУпАП). Це не дозволяє чітко визначити межі криміналізації, оскільки адміністративно-правова норма, на нашу думку, містить більш загальну форму протиправної поведінки. Також, пригадаймо, що стаття 300 КК вже передбачає відповідальність за ввезення, виготовлення або розповсюдження

творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію. До таких творів слід віднести й матеріали із закликами до вчинення жорстокого поводження з тваринами. Така редакція ст. 299 КК ускладнює правозастосування та створює невиправдану конкуренцію кримінально-правових норм.

Збереження корисливого та хуліганського мотивів як ознак суб'єктивної сторони однієї з форм жорстокого поводження з тваринами, на нашу думку, є не зовсім точним кроком законодавця. Це, з одного боку, пов'язано з тим, що визначення таких мотивів, на перший погляд, допомагає правозастосовним органам кваліфікувати відповідні злочинні діяння. З іншого – це звужує обсяги криміналізації такої злочинної поведінки. Нацькування тварин одна на одну злочину (ч. 1 ст. 299 КК) передбачає альтернативно лише два мотиви: хуліганський та корисливий. Тому нацькування тварин одна на одну, вчинене з інших мотивів, не підлягає кримінально-правовій оцінці. Зважаючи на вказане положення та спираючись на переважаючу позицію законодавців окремих зарубіжних країн, пропонуємо відмовитися в ст. 299 КК від вказівки на мотиви вчинення злочину [7, с. 470].

Кваліфікуюча обставина злочину – вчинення діяння у присутності малолітнього чи неповнолітнього (ч. 2 ст. 299 КК) також сконструйована юридично безграмотно. По-перше, достатньо було вказати, що злочин вчиняється у присутності неповнолітнього. Мабуть законодавець забувся, що категорія “неповнолітній” (фізична особа до 18 років) за віком цілком охоплює іншу категорію – “малолітній” (фізична особа до 14 років). По-друге, тотожна кваліфікуюча обставина дублюється в ч.3 ст. 299 КК (це очевидна технічна помилка). Пригадаймо, що жоден з парламентарів не пропонував повторити в ч.3 ст. 299 КК вказану кваліфікуючу обставину. Один з найпростіших варіантів вирішення проблеми – виключення з ч. 3 ст. 299 КК такої кваліфікуючої обставини. Інший варіант – визначати як окремі кваліфікуючі ознаки за ст. 299 КК вчинення злочину у присутності неповнолітнього (ч. 2) та малолітнього (ч. 3).

Вказівка в ч. 3 ст. 299 КК на таку кваліфікуючу обставину як “вчинення активним способом” викликає певну дискусію. На справедливий висновок Головного науково-експертного управління, ця новела потребує виключення, оскільки КК не передбачає такої обставини, яка обтяжує покарання [8]. Відповідь на питання, звідки виникла ідея появи такої обставини та як визначати це поняття дає нам аналіз поправок парламентарів до вказаного законопроекту. Народні депутати України Р.С. Семенуха та О.С. Сотник пропонували закріпити “жорстоке поводження з твариною, вчинене пасивним способом” в ч. 1 ст. 89 КУпАП, а “жорстоке поводження з твариною,

вчинене активним способом” в ч. 3 ст. 299 КК, з визначенням таких способів в Примітці до ст. 299 КК. Отже частину пропозицій парламентарі врахували, однак більшу частину – відхилили. Це порушило логіку вказаних новел та ускладнить правозастосування, що потребує безумовного виправлення.

Викладені очевидні недоліки у законотворчості були цілком прогнозовані та є системними. Однак, на нашу думку, це не свідчить про кризу кримінального права, через низький рівень її ефективності. Вважаємо доречним вести мову про кризу законотворчості у сфері закону про кримінальну відповідальність.

Список використаних джерел

1. Туляков В. О. Кримінальне право сучасності: криза доктрини чи криза юрисдикцій? *Право України*. 2010. № 9. С.40–45.

2. *Правова доктрина України* : у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку. В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. 2140 с.

3. Тацій В. Вступне слово ректора Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Василя Тація. *Право України*. 2017. № 2. С. 9–13.

4. Сірій М. Безглуздя «поправки Лозового». URL: <https://www.unian.ua/politics/2171791-bezgluzdya-popravki-lozovogo.html>(дата звернення: 12.10.2017).

5. Головка І. А. Кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами : дис. кандидата юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2009. 255 с.

6. Калмиков Д.О., Данилевський А.О. Кримінальна та адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами : монографія. Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. 615 с.

7. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі : моногр. Київ: ТОВ НВП “Інтерсервіс”, 2012. 908 с.

8. Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на проект Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо запровадження гуманного ставлення до тварин)” (реєстр. № 5119-1 від 14.09.2016) від 14.09.2016. В. Мілованов. URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60020 (дата звернення: 12.10.2017).

Лихова С.Я.,

завідувач кафедри кримінального права і процесу Навчально-наукового Юридичного інституту Національного авіаційного університету, доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРИНЦИПІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Основні принципи кримінально-правової політики (вимога захисту законних інтересів, принцип необхідності, принцип провини, принцип законності, принцип субсидіарності, принцип узгодженості) проголошуються директивними щодо майбутніх правових актів, прийнятих або запланованих європейськими органами і можуть бути втілені у їхніх текстах.

Низка законодавчих актів, безумовно, задовольняє потребу у захисті законних інтересів особи. Але окремі нормативні акти, в даному випадку йдеться про окремі рамкові рішення ЄС містять положення, які, по-перше, не можна визнати досконалими, по-друге, такими, що цілком відповідають вказаним вище принципам європейської кримінальної політики.

Зокрема, Рамкове рішення про боротьбу із організованою злочинністю зобов'язує держави-учасниці ЄС, встановити кримінальну відповідальність за участь у злочинній організації, або ж за англосаксонською моделлю – за «змову про угоду щодо виконання дій, які призводять до вчинення (певного) злочину». Але інтереси, яким можуть зашкодити подібні дії, тобто інтереси, що підлягають захисту, все ж залишаються, коли йдеться про їхню дефініцію, визначеними не достатньо чітко. Вчинені злочини мають бути санкціонованими на строк позбавлення волі не менше чотирьох років. Але Рамкове рішення не уточнює, про які саме злочини йдеться. Єдиним орієнтиром є вказівка, що члени злочинної організації повинні керуватися бажанням отримати внаслідок своєї злочинної діяльності прямо або опосередковано матеріальну вигоду. Проте ця вказівка стосується мотивів, а не інтересу того, хто вчиняє злочин. Таким чином, мета цієї норми сформульована не досить конкретно (окрім загального заклик до боротьби із організованою злочинністю). Держави-учасниці ЄС мають точно знати, проти чого мають бути застосовані кримінально-правові репресії, із чим конкретно вони мають боротися. Ця неясність не узгоджується із принципом належного управління.

Також, окремі Рамкові рішення ЄС не відповідають принципу законності. Кримінальне законодавство правової держави неминуче ґрунтується на принципі законності. Вимога законності у європейському сенсі цього слова означає, що кожна людина повина бути взмозі передбачити, які її дії можуть привести до кримінальної відповідальності. Для цього необхідно, щоб текст був зрозумілим і закон повинен «говорити сам за себе». Об'єктивні і суб'єктивні умови кримінальної відповідальності, як і покарання, у всіх випадках мають бути передбачуваними. Хоча здійснення цієї компетенції у кримінальній юрисдикції ЄС вимагає надання державам-учасникам певної свободи оцінювання, що знаходить вираз у деяких розбіжностях при розробці європейських правових актів. Необхідність чітких та точних обвинувачень є важливою в ролі загального принципу права ЄС і відіграє центральну роль у процесі формування права у будь-якій правовій державі. Чим більш лімітованим є поле свободи вибору та розсуду, що надається різним країнам, тим чіткішими та яснішими мають бути формулювання у тексті європейського акту. Якщо європейський акт спрямований на стандартизацію європейського кримінального права, тобто кримінальних законів, він повинен відповідати вимогам чітких і конкретних обвинувачень. Ця вимога ясності і точності необхідна у разі, коли розпорядження, яке вимагає застосування кримінальних санкцій, посилається на інші європейські тексти, так щоб самі держави-учасниці могли внести європейський акт до власної законодавчої бази.

Принцип вини також викликає певні міркування у зв'язку із аналізом деяких нормативних актів ЄС. Наприклад, встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб несумісне із принципом особистої відповідальності, що лежить в основі доктрини та кримінального законодавства окремих країн. Саме тому слід позитивно оцінити той факт, що всі рамкові рішення, які вимагають встановити кримінальну відповідальність юридичних осіб, прямо дозволяються державам самостійно обирати вид санкцій. Таке обережне ставлення до правової політики держав-учасниць як дійсних, так і майбутніх, має бути збережене і надалі.

Необхідно відзначити ретельність європейських органів щодо розробки законодавства, спрямованого на гармонізацію європейського законодавства із законодавством держав-учасниць Європейського Союзу.

Свідченням цього є Рамкове рішення про боротьбу із торгівлею людьми. Хоча, текст цього нормативного акту (як і протокол ООН із цього питання) містить термінологічний зворот «зловживання владою або використання вразливого становища» і зміст терміну «зловживання» слід, на нашу думку, конкретизувати. Питання про досягнення бажаної ясності

та точності формулювань мають стати предметом обговорення. Але у будь-якому разі слід підкреслити, що зусилля європейського законодавця заслуговують на позитивну оцінку.

Окремі юридичні акти ЄС передбачають однакові максимальні строки позбавлення волі за діяння, соціальне сприйняття яких є неоднаковим. Так, Рамкове рішення про боротьбу із торгівлею людьми передбачає мінімальний строк позбавлення волі на вісім років, а це діяння створює загрозу здоров'ю і життю людини. І такий же мінімальний термін покарання передбачений у Рамковому рішенні про посилення кримінальних та інших санкцій щодо захисту від підробки євро, за виробництво чи підробку грошових одиниць. Ці приклади свідчать, що ЄС не бере до уваги на момент прийняття нового рамкового рішення, репресивні заходи, що були передбачені в інших актах.

Як свідчать наведені приклади, втручання європейського законодавства в національні правові системи лише частково пояснюється неприйнятними або дискусійними питаннями. Необхідно констатувати, що дедалі частіше проявляються тенденції застосування кримінального права для захисту нечітко визначених інтересів.

Мисливий В.А.,

професор кафедри публічного права
Національного технічного університету
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»,
доктор юридичних наук, професор

КІБЕРНЕТИЧНА БЕЗПЕКА ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Розвиток науково-технологічного прогресу показує, що на початку ХХІ століття людство впритул наблизилось до епохи кібернетичної цивілізації, чому сприяв стрімкий процес розбудови інформаційного суспільства.

З часу видання Норбертом Вінером відомих наукових праць «Кібернетика» (1948 р.), «Кібернетика і суспільство» (1954 р.) вченими були створені та розвинуті теоретичні та прикладні засади цієї фундаментальної світоглядної галузі знань. Разом з цим, сьогодні є очевидним, що глобальний вплив кібернетики на розвиток суспільних відносин вимагає обов'язкового з'ясування у цьому процесі проблем правового регулювання, зокрема кримінально правової охорони кібернетичної безпеки.

Отже, важливим стає розгляд сутності, ролі та значення кримінально-правової охорони у сфері кібернетичної безпеки в умовах глобалізації суспільства.

Загальновідомо, що паростки «кібернетики» як галузі наукових знань, до речі як і такої юридичної науки, як «кримінологія», на початку радянської доби були визнані шкідливими буржуазними науками, що фактично унеможливило їх розвиток на теренах Радянського Союзу. Фактично дослідження у галузі кібернетики відновились в нашій країні в 50-ті роки ХХ століття, а українські вчені стали піонерами розвитку кібернетики, серед яких видатна роль належить академіку В. М. Глушкову, віце-президенту Академії наук України, засновнику інституту кібернетики в Україні. Саме він сформулював поняття кібернетики як науки з комплексною методикою досліджень та визначив проблеми найефективнішої взаємодії людини з машиною та їх розв'язання.

Кібернетика як галузь наукових знань в правовому аспекті отримала розвиток у роботах плеяди вітчизняних вчених Д. С. Азарова, П. Д. Біленчука, В. О. Голубєва, В. Д. Гавловського, А. А. Музики, С. О. Орлова, А. М. Ришелюка, Н. А. Савінової, М. В. Карчевського, Н. А. Розенфельда, О. Е. Радутного, В. Г. Хахановського та інших.

Сучасною тенденцією розвитку цивілізованого суспільства є актуалізація кібернетичної безпеки як феномену розвитку науково-технологічного прогресу, свідченням якої є політично-правова воля держав континентальної Європи та інших країн, які на початку ХХІ століття об'єдналися навколо положень Конвенції про кіберзлочинність, що ратифікувала та імплементувала її норми у національне законодавство [1]. Зокрема йдеться про: злочини проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем; діяння, безпосередньо пов'язані з комп'ютерами; посягання, пов'язані зі змістом контенту; злочини, пов'язані з дитячою порнографією; діяння, пов'язані з порушенням авторських і суміжних прав тощо.

Разом з цим, протидія кіберзлочинності шляхом налагодження міжнародної співпраці та вдосконалення законодавства у цій сфері вимагає уважного спостереження за еволюцією даного виду злочинності і поширеністю вказаних деліктів. Такий моніторинг обумовлений прогностичною функцією кримінального права, коли предметом його досліджень стають паростки нових явищ, що спостерігаються у генезі суспільства, які можуть містити потенційні кримінальні виклики, а відтак напрацьовувати теоретико-методологічну основу для адекватних заходів запобігання

кіберзлочинності та пропонувати *de lege ferenda* відповідні кримінально-правові інститути та норми-заборони.

У цьому контексті розвій науково-технологічного прогресу поставив перед наукою кримінального права завдання щодо пошуку шляхів врегулювання суспільних відносин, пов'язаних з кібернетичною безпекою. Зокрема, створення електронно-обчислювальних машин та інформаційної інфраструктури викликали у другій половині ХХ століття так звані комп'ютерні злочини. У зв'язку з цим законодавець передбачив низку кримінально-правових норм у Розділі ХVІ «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку» Кримінального кодексу України (далі – КК України). Проте, на наш погляд, незважаючи на їх коригування з приписами вищезгаданої конвенції, вказані норми на сьогодні не можуть забезпечити ефективну охорону кібернетичній безпеці, оскільки родовий об'єкт цих злочинів за своїм змістом охоплює лише частину суспільних відносин у даній сфері.

Характерною особливістю сучасного науково-технологічного етапу розвитку є інтенсифікація створення та використання кібернетичних роботизованих систем у різних сферах життєдіяльності соціуму. Особливих масштабів ця діяльність досягла у виробництві, космічній, військовій, енергетичній, добувній, транспортній, медичній та інших сферах. Кібернетичні роботизовані комплекси працюють у багатьох галузях господарювання, космічній, військовій, енергетичній, добувній, медичній та інших сферах та стають невід'ємною частиною цивілізованого суспільства.

Водночас впровадження у життя кібернетичного феномену вказує на необхідність охорони цих суспільних відносин як від зовнішніх, так і внутрішніх небезпечних деліктів, що вчиняються на ґрунті їх функціонування, зокрема при заподіянні ними шкоди здоров'ю, життю громадян, власності та іншим об'єктам. Проте ні конвенційні норми, ні вітчизняне кримінальне законодавство не містять відповідних положень, пов'язаних з юридичною оцінкою таких деліктів.

5 жовтня 2017 року Верховною Радою України прийнято закон України «Про основні засади кібербезпеки України» [2], який зокрема визначає організаційні та правові питання регулювання суспільних відносин у сфері кібернетичної безпеки України, а отже тим самим вказані суспільні відносини набувають особливого значення та вимагають відповідних гарантій їх розвитку, а відтак стають окремим об'єктом кримінально-правової охорони. Таким чином створюються умови для передбачення у чинному кримінальному законодавстві окремого самостійного розділу «Злочини проти кібернетичної безпеки», що буде сприяти належному вирішенню проблемних питань у цій важливій сфері.

Список використаних джерел

1. Конвенція про кіберзлочинність // Офіційний вісник України від 10.09.2007. - 2007. - № 65. – ст. 2535.
2. Стенограма пленарного засідання Верховної Ради України від 5 жовтня 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iportal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/6609.html>.

Осадчий В.І.,

завідувач кафедри правосуддя Державного університету інфраструктури та технологій, доктор юридичних наук, професор

ЩОДО СТРОКІВ ПОГАШЕННЯ СУДИМОСТІ У ВИПАДКАХ ЗАСУДЖЕННЯ ОСОБИ ДО ОСНОВНОГО ПОКАРАННЯ У ВИДІ ШТРАФУ ЗА ЗЛОЧИНИ РІЗНОГО СТУПЕНЯ ТЯЖКОСТІ

На практиці виникають запитання щодо строків погашення судимості у випадках засудження особи до основного покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та до основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за злочини різного ступеня тяжкості. А конкретно — за таких умов з чого виходити при обчисленні строків погашення судимості: з призначеного покарання у виді штрафу чи з тяжкості вчиненого злочину?

Так, згідно вироку громадянка засуджена за ч. 2 ст. 258 КК (із застосуванням ст. 69 КК) до основного покарання у виді штрафу в розмірі три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Штраф сплачений у вересні 2016 р.

Через рік постало питання – за умови невчинення нового злочину погашена судимість в даному випадку чи ні?

Раз особа *засуджена* до основного покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, то, відповідно до п. 5 ст. 89 КК, *такими, що не мають судимості*, визнаються: особи, *засуджені до основного покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян*, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт або арешту, *якщо вони протягом року з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового злочину*.

Ключовим моментом в наведеному законодавчому положенні – є *факт засудження особи до основного покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян*.

Виходить, що для розглядуваного випадку питання наявності чи відсутності судимості вирішується на користь засудженої особи. Інакше кажучи, судимість даної громадянки погашена.

Разом з тим, не можемо не зауважити, що за злочин, відповідальність за вчинення якого передбачена ч. 2 ст. 258 КК, покарання передбачено позбавленням волі на строк від 7 до 12 років з конфіскацією майна або без такої. Згідно з ч. 5 ст. 12 КК, це — особливо тяжкий злочин.

В п. 9 ст. 89 КК *такими, що не мають судимості*, визнаються: особи, *засуджені до позбавлення волі* або основного покарання у виді штрафу *за особливо тяжкий злочин*, якщо вони протягом восьми років з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчиняють нового злочину.

Як зазначалось, злочин, відповідальність за вчинення якого передбачена ч. 2 ст. 258 КК, є *особливо тяжким*. Висновок напрашується сам по собі: якщо особа засуджена за особливо тяжкий злочин, то, виходячи з положень п. 9 ст. 89 КК, судимість громадянки, про яку йде мова, буде погашена за належних умов через 8 років.

Як бачимо, наявні два висновки щодо погашення судимості, які ґрунтуються на наведених положеннях КК, проте конкурують між собою. Таке становище обумовлено змінами до КК законом № 4025-VI від 11 листопада 2011 р., внесеними, зокрема, до ст. 12, 53, 89 КК.

Виходом з подібних ситуацій є упорядкування на законодавчому рівні відповідних положень КК.

Пахомов В.В.,

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін та судочинства ННІ права Сумського державного університету, доктор юридичних наук, доцент

ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ АБО ІНШОЇ НЕЗАКОННОЇ УГОДИ ЩОДО ЛЮДИНИ (СТ. 149 КК УКРАЇНИ)

Торгівля людьми є грубим порушенням прав людини і однією з основних проблем сучасного міжнародного співтовариства. Дана проблема багатогранна, і вимагає комплексного підходу в її вирішенні, оскільки представляє особливу загрозу, так як характеризується високою латентністю, зумовленою не інформованістю населення, соромом за свою необачність або навіть стокгольмським синдромом. Саме тому для ефективноної протидії, а тим більше боротьби з ним,

держави, імплементуючи міжнародні конвенції, передбачають кримінальну відповідальність за торгівлю людьми.

Що стосується кримінальної відповідальності за аналізований злочин в Кримінальному кодексі України (далі – ККУ України), то вона передбачена в ст. 149 ККУ України. Відносно об'єктивних ознак торгівлі людьми в Україні, то ними є об'єкт злочину і об'єктивна сторона. Об'єктом злочину традиційно вважають суспільні відносини, яким злочином заподіюється шкода або ж виникає загроза заподіяння такої шкоди. Виходячи з цього основним безпосереднім об'єктом цього злочину є свобода і гідність людини. Його додатковим факультативним об'єктом можуть виступати різні об'єкти. По-перше, здоров'я людини (якщо злочинець застосовував насильство по відношенню до потерпілого або ж по відношенню до його близьким); по-друге, встановлений порядок здійснення посадовими особами своїх повноважень (якщо злочинець є посадовою особою і використовує для здійснення аналізованого злочину свої службові повноваження); по-третє, встановлений порядок перетинання державного кордону України (якщо потерпілого переміщують через державний кордон).

Об'єктивна сторона злочину в теорії кримінального права традиційно визначається як сукупність ознак, що характеризують зовнішній прояв злочинної поведінки. Об'єктивна сторона торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини представлена сімома формами: торгівля людьми, укладення іншої незаконної угоди щодо людини, а також вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу.

Торгівля людьми – це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, в тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або з застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи [1].

Під укладенням іншої незаконної угоди щодо людини слід розуміти інші, крім торгівлі людьми, випадки передачі людини однією особою іншій на підставі незаконної угоди. Наприклад, шляхом укладення договору міни, передачі в заставу, в найом, в рахунок боргу, надання певних послуг матеріального або нематеріального характеру або дарування. Передача може бути як безповоротна, так і на певний термін [2, с. 136].

Вербовка людини – це запрошення, набір або залучення шляхом домовленості осіб для їх участі будь-яких видах діяльності (участь у збройному конфлікті або насильницьких діях особисто або в

воєнізованих формуваннях або групах, працевлаштування). Вербовка може бути проведено, наприклад, по телефону, через інтернет, шляхом листування. Згода особи, яку вербують, може бути надана як в письмовій (шляхом підписання контракту, розписки в отриманні грошей), так і в усній формі [3, с. 188].

Переміщення людини – зміна місця перебування особи як в межах території України, так і його перевезення чи інше переміщення через державний кордон в іншу державу. Незаконне переміщення через державний кордон з метою експлуатації людини означає факт незаконного переправлення особи і має кваліфікуватися за сукупністю злочинів: торгівля людьми (ст. 149 КК України) та незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332 КК України).

Приховування людини передбачає дії суб'єкта злочину, які спрямовані на укриття потерпілого в певних приміщеннях, схованках і інших приміщеннях, які унеможливають встановлення істинного місця знаходження потерпілого. Дії в цій формі є закінченим з моменту приховування людини суб'єктом злочину [4, с. 311].

Передача і отримання людини означають встановлення фактичного контролю над місцем її перебування, над свободою руху, позбавлення можливості вільного пересування після здійснення купівлі-продажу або іншої незаконної угоди щодо цієї людини.

Як впливає з примітки 3 ст. 149 КК України, обов'язковою ознакою злочину, передбаченого ч. 1 ст. 149 КК України, якщо воно відбувається в третій – сьомий формах дій (вербування - отримання), крім випадків вчинення його щодо малолітнього або неповнолітнього, є спосіб. Спосіб проявляється альтернативно, шляхом: 1) обману; 2) шантажу; 3) уразливого стану особи. Більше безпечні способи вчинення цього злочину розглядаються як його кваліфікуючі ознаки – застосування або загроза застосування насильства, використання службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи (частини друга і третя статті) [5, с. 342].

Обман полягає в повідомленні потерпілому завідомо неправдивої інформації про умови працевлаштування видів майбутньої діяльності або приховуванні важливих відомостей, інформації, повідомлення яких має суттєве значення для поведінки особистості і вплинуло б на її рішення погодитися на працевлаштування (наприклад, обіцянки сприяти роботі, з подальшим продажем в сфері сексуальних послуг) [13].

Шантажем є загрози винного розголосити компрометуючі або інші відомості, які потерпілий бажає зберегти в таємниці (наприклад, загроза повідомити прозаяття про ституцією, про судимості особи і т.п.); загроза знищенням або пошкодженням майна. Загроза може виражатися як у намірі розголосити дійсні факти, так і повідомити неправдиві відомості [6].

Під уразливим станом особи слід розуміти зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям, збіг тяжких особистих, сімейних чи інших обставин [7].

Таким чином, слід зазначити, що, з огляду на імплементацію міжнародно-правових норм, об'єктивна сторона торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини в КК України практично повністю дублює міжнародні норми, а існуючі відмінності не є суттєвими і обумовлені властивостями національного законодавства і правової системи.

Список використаних джерел

1. Закон України від 20 вер. 2011 р. № 3739-VI. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2012. – № 19-20.– Ст. 173 – Режим доступу до закону :

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>.

2. Підгородинський В. М. Окремі питання кваліфікації торгівлі людьми (ст. 149 КК України) / В. М. Підгородинський // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – № 32. – С. 135–138.

3. Соломонюк О. Я. Криміналістична характеристика торгівлі людьми / О. Я. Соломонюк // Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки: зб. тез. доп. II міжнар. науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 20-21 берез. 2015 р.) – Херсон : «Гельветика». – 2015. Ч. 1. – С. 187–189.

4. Негодченко Д. О. Юридичний наліз структури злочину, передбаченого ст. 149 КК України / Д. О. Негодченко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 2. – С. 306–316.

5. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. спец. Вищих закладів освіти / М.І. Бажанов, В.Я. Тацій, В.В. Сташис та ін.; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.Я. Тація, В.В. Сташиса. – Київ-Харків: ЮрінкомІнтер-Право, 2002. – 496 с.

6. Кримінальне право «Особлива частина» : мультимедійний навчальний посібник [Електронний ресурс] [А. В. Савченко, Е. М. Кісілюк, О. В. Процьок та ін.] – Режим доступу до посібника : https://www.naiu.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_osob/Index.html.

7. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] від 5 квіт. 2001 р. №2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25–26. – Ст. 131. – Режим доступу до кодексу :

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

**СЕКЦІЯ 1
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА**

Вартилицька І.А.,
професор кафедри кримінального
права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

**ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ
В УМОВАХ ЇХ КОНКУРЕНЦІЇ, ПРИ КВАЛІФІКАЦІЇ
СКЛАДНИХ, ОДИНИЧНИХ ЗЛОЧИНІВ
ТА СУКУПНОСТІ ЗЛОЧИНІВ**

В судово-слідчій практиці нерідко виникає питання кваліфікації при вчиненні закінчених та незакінчених злочинних діянь з ознаками складеного злочину. Ознайомлення з постановленими судами України судовими рішеннями виявило неоднозначність визначення судами тих кримінально-правових норм, які були застосовані щодо подібних за змістом та характером вчинених суспільно-небезпечних діянь.

Кримінальне законодавство передбачає значну кількість складних злочинів, при кваліфікації яких можливі різні варіанти застосування кримінально-правових норм. І досить складним у розв'язанні є питання кваліфікації складених злочинів, відмежування одиничних злочинів від сукупності злочинів. Складні злочини – це одиничні злочини, які складаються з двох або більше умисних злочинних діянь, і які при відокремленому їх розгляді утворюють самостійні склади злочинів, і в той же час, посягають на один об'єкт кримінально-правової охорони. Спостерігається неоднозначність правової оцінки вчинених суспільно-небезпечних діянь в процесі їх кваліфікації.

Об'єктивна сторона складених злочинів (зокрема, незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (стаття 263 КК), незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (стаття 307 КК) та ряду інших характеризується тим, що диспозиції даних кримінально-правової норми включають у себе декілька різних за змістом і характером альтернативних суспільно-небезпечних діянь.

При вирішенні судами завдань кваліфікації складених за змістом злочинних діянь в об'єктивній стороні складних злочинів та конструкцією диспозицій відповідних кримінально-правових норм можна виділити декілька основних напрямків.

Здійснюється кваліфікація сукупності злочинів як закінченого злочину та замаху на злочин (наприклад, винних засуджено із кваліфікацією вчиненого за ч. 2 ст. 307; ч. 2 ст. 15, ч. 2 ст. 307 КК України районними судами Рожнятівського району Івано-Франківської області 16 жовтня 2007 року, Сокирянського району Чернівецької області 1 травня 2010 року, Галицького району м. Львова 21 грудня 2009 року).

На противагу таким рішенням у значній кількості вироків подібні за характером і змістом діяння кваліфікуються лише як замах на злочин. Такими є, наприклад, вирокі Яготинського районного суду Київської області від 12 жовтня 2010 року (ч. 2 ст. 15, ч. 2 ст. 263 КК України), Піщанського районного суду Вінницької області від 1 квітня 2011 року (ч. 2 ст. 15, ч. 2 ст. 307 КК).

І останній варіант – це кваліфікація діяння лише як закінченого злочину (наприклад, ч. 1 ст. 263 КК України (Ухвала Колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 18 березня 2008 р. стосовно Городенка Б.З.). Таким чином, при кваліфікації діянь, пов'язаних з незаконним обігом зброї, в межах диспозиції статті 263 КК України, також має місце неоднозначність правової оцінки вчиненого з позицій кваліфікації.

Певною мірою, неоднозначність у трактуванні змісту кримінально-правових норм при їх застосуванні судовими органами спричинена особливостями конструкції статей, диспозиція яких передбачає складну форму злочинного діяння. Кожне із діянь, яке відноситься до ознак об'єктивної сторони складених злочинів, може утворювати склад закінченого злочину як самостійно відокремлено, так і у будь-якій послідовності їх вчинення. І вирішення питань кваліфікації складених злочинів вимагає, в першу чергу, дослідження змісту ознак та елементів, які утворюють склад злочинів цього виду.

При відмежуванні одиничного продовжуваного злочину від злочинів у інших формах треба звернутись також до ч.2 ст. 32 КК України, яка, зокрема, передбачає, що продовжуваний злочин складається з двох або більше тождесних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром.

Склад злочину незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами не передбачає серед обов'язкових ознак мету збуту даних предметів. Тому злочин може бути визнаний закінченим при вчиненні хоча б одного діяння, яке альтернативно утворює його об'єктивну сторону. При вчиненні послідовно декількох діянь щодо одного предмету злочин є закінченим з моменту вчинення діяння, останнього за часом.

Щоб визнати злочин закінченим і вирішити питання кваліфікації, необхідно дотримуватись певних умов.

1. Якщо діяння, які утворюють об'єктивну сторону незаконного поводження зі зброєю, вчинюються послідовно, щодо одного предмету злочинного посягання і об'єднані єдиним злочинном, без мети збуту під час вчинення будь-якого з них (придбання, носіння, зберігання, ремонт) – скоєне кваліфікується за ч.ч. 1 або 2 ст. 263 КК як закінчений злочин.

2. Якщо після вчинення будь-яких з передбачених в диспозиції форм злочинного діяння без мети збуту щодо предметів злочинного посягання у винних осіб (особи) виник умисел на збут таких предметів, і злочин у формі збуту не був доведений до завершення з причин, які не залежали від волі і бажання особи, - наявна сукупність злочинів, які кваліфікуються за ч.ч. 1 або 2 ст. 263 КК (як закінчений злочин) та ст. 15, ч.1 або 2 ст. 263 КК (замах на збут..).

3. Якщо придбання, носіння (як і інші діяння) були вчинені з метою послідуочого збуту зброї, бойових припасів або вибухових речовин, однак збут не був здійснений з причин, які не залежали від волі і бажання особи, вся послідовність злочинних діянь утворює один продовжуваний злочин, який являється незакінченим через недосягнення мети, що була сформована на момент виникнення наміру вчинити збут предметів злочинного посягання, - діяння як одиничний незакінчений злочин кваліфікується за ст. 15 та частинами 1 або 2 ст. 263 КК України.

Під час досудового розслідування при вирішенні питання, чи має місце одиничний злочин або сукупність злочинів, необхідно керуватись як загальними правилами кваліфікації злочинів, так і враховувати напрацьовані слідчою і судовою практикою підходи до кваліфікації даної категорії суспільно-небезпечних діянь.

Жук І.В.,

доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРИМУСОВОЇ ХІМІЧНОЇ КАСТРАЦІЇ ЯК ВИДУ ПОКАРАННЯ В УКРАЇНІ

Останнім часом все більшечоточиться наукових дискусій навколо питань хімічної кастрації як заходу кримінально-правового впливу на правопорушників, поведінка яких характеризується сексуальними девіаціями. Наразі ці питання набули ще більшої актуальності у зв'язку з розробленнямпроекту Закону «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за злочини, вчинені щодо малолітньої чи малолітнього, неповнолітньої чи неповнолітнього та особи, яка не досягла статевої зрілості» (№ 6449). З-поміж законодавчих ініціатив його авторами пропонується доповнити існуючу систему покарань новим видом покарання – примусовою хімічною кастрацією, – положення про застосування якої закріпити у новій статті 59-1 Кримінального кодексу (далі – КК) України з таким змістом: «Покарання у виді примусової хімічної кастрації полягає у примусовому введенні засудженому антиандрогенних препаратів, які складаються з хімічних речовин, що мають на меті зменшити лібідо та сексуальну активність. Примусова хімічна кастрація не застосовується до осіб, що вчинили злочини у віці до 18 років і до осіб у віці понад 65 років.».

Зазначені пропозиції видаються досить спірними, передусім, в аспекті дотримання прав людини. Суд, виходячи з принципів кримінального права, призначає той вид покарання і у тому розмірі, яке є необхідним й достатнім для виправлення особи та запобігання вчиненню нових злочинів. При цьому покарання не має на меті принизити людську гідність або завдати страждань. Отже, покарання, а так само й інші заходи державного примусу, що не є покаранням, не повинні обмежувати права та свободи засудженого в більшій мірі, ніж доцільно для досягнення мети їх застосування. Так, приміром, свого часу законодавець відмовився від інституту примусового лікування алкоголізму та наркоманії, мотивуючи це рішення суттєвим порушенням прав людини застосуванням даних заходів. У цьому зв'язку запровадження практики примусової хімічної кастрації можна визнати більш істотним порушенням прав людини, що суперечить Конституції України, зокрема ст. 28: «Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню». Крім того, застосування примусової хімічної кастрації не відповідає положенням міжнародних документів. Наприклад, у ст. 5 Конвенції про права людини та біомедицину прямо наголошується: «будь-яке втручання у сферу здоров'я може здійснюватися тільки після добровільної та свідомої згоди на нього відповідної особи».

Щодо світової практики, то хімічна кастрація відома зарубіжному законодавству. Зокрема, вона передбачена у кримінальних законах Данії, Великобританії, Німеччини, Польщі, США, Швеції, та деяких інших країнах. Наприклад, у КК Російської Федерації хімічна кастрація віднесена до примусових заходів медичного характеру, що «можуть бути застосовані до осіб, які вчинили у віці старше вісімнадцяти років злочин проти статевої недоторканності неповнолітнього, який не досяг чотирнадцятирічного віку і який

страждає на розлад сексуальної переваги (педофілією), що не виключає осудності» (ч. 1 ст. 97 КК РФ). Слід зазначити, що застосування хімічної кастрації в більшості цих країн дозволяється виключно на добровільних засадах (приміром, як альтернатива покаранню тощо). Разом з тим практика її застосування не набула широкого розповсюдження. Це може пояснюватися наступними причинами. Як уже було зазначено, хімічна кастрація полягає у введенні в організм людини антиандрогенних препаратів, переважно шляхом ін'єкцій, кожні 3-4 місяці (зазвичай використовуються такі препарати як Ципротерон, Депо-Провера тощо). При цьому хімічна кастрація є оборотною процедурою, тобто, її дія закінчується з припиненням введення медикаментів. Відтак для досягнення стійкого ефекту зниження лібідо у засудженого такі ін'єкції, вочевидь, мають робитися пожиттєво. Враховуючи значну вартість антиандрогенних препаратів, проведення хімічної кастрації видається вельми витратною процедурою. Крім того, їх застосування супроводжується численними побічними ефектами, що може становити серйозну небезпеку для здоров'я засудженого, як-то, ризику остеомаліції (розм'якшення кісткової тканини), інфаркту, інсульту тощо.

Невирішеним також залишається питання ефективності хімічної кастрації як заходу виправлення засудженого. Чи достатньо для корекції поведінки такої особи застосування лише медикаментозних препаратів, чи необхідні додаткові заходи психологічної і психіатричної терапії? Вочевидь, багато питань щодо застосування хімічної кастрації є до кінця невирішеними та потребують подальшого вивчення, насамперед, пропозиція встановлення примусового порядку здійснення такого заходу.

Максимів О.Д.,

старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та ОРД Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

Карбашевський В.О.,

курсант 2-го курсу Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ

ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ОБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ

Аналізуючи поняття та юридичну природу об'єкта злочину слід мати на увазі, що проблема визначення змісту об'єкта злочину розглядається в теорії кримінального права досить давно і

характеризується великим розмаїттям точок зору. Серед них дуже непросто виділити одну, яка б не містила в собі певних суперечностей.

Цікавою видається позиція О.М. Кривулі та В.М. Куц, які слухно зазначали, що «спроба визначити об'єкт є вдалою лише на формальному рівні. Практично ніхто не заперечує проти тези, що об'єктом злочину є те, що потерпає від злочинної дії чи бездіяльності або опиняється внаслідок їх вчинення у загрозовому стані. Намагання наповнити формальне визначення об'єкта змістом, тобто показати, що саме потерпає від злочину, поки що не досягло успіху» [2, с. 71].

Так, наприклад, одні вчені визнають, що об'єктом злочину є суспільні відносини (В.Я. Тацій, М.Й. Коржанський та ін.), інші – що це охоронювані кримінальним правом блага (С.Б. Гавриш) чи соціальні цінності (Є.В. Фесенко, П.П. Андрушко та ін.). В одних працях потерпілий є ознакою об'єкта складу злочину (Ю.В. Александров, В.А. Клименко), в інших це заперечується (С.Г. Волкотруб, О.М. Омельчук, В.М. Ярін та ін.) [4, с. 261].

Б.С. Нікіфоров під час заперечення існування усіченого складу злочину, до об'єкту злочини відносив суспільні відносини, які законодавець конструюючи ці складу, намагався поставити під охорону [1, с.87]. Таким чином автор виділяв не самі суспільні відносини, що існують у суспільстві, а ті що поставлені під охорону кримінального закону. Звідси випливає запитання, а які саме суспільні відносини поставлені під охорону кримінального закону?

Відповідь дається у ч. 1 ст.1 КК України. Саме тут вказується на правове забезпечення охорони тих суспільних відносин, що є завданням усього Кримінального кодексу. Тому виходячи із загальноприйнятої позиції теорії кримінального права, що об'єктом злочину є суспільні відносини, вважається, для встановлення єдиної позиції сприйняття цього інституту та законодавчого вирішення даного питання, слід викласти ч.1 ст.1 КК України в такій редакції «Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення суспільних відносин у сфері: охорони прав та і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинів».

Таким чином на законодавчому рівні буде вирішено проблему визначення об'єкта злочину, так як нормою КК України буде встановлено, що це суспільні відносини у конкретній сфері, які ставляться під охорону кримінального закону.

Список використаних джерел

1. Антонюк Н.О. Усічений склад злочину: необхідна юридична конструкція чи міф // Н.О. Антонюк / Науковий вісник Міжнародного

гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. – 2014. – № 11 (том 2). – С. 87-89.

2. Кривуля О.М., Куц В.М. Чи можуть суспільні відносини бути об'єктом злочину? // Вісник Університету внутрішніх справ. – 1997. – Вип. 2. – С. 70–75.

3. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 5 травня 2016 року.: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2015. – 212 с.

4. Савченко А. В. Склад злочину: проблеми визначення конструктивних елементів та ознак / А. В. Савченко // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – Число 1. – С. 261–263.

Мостепанюк Л.О.,

доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

АРЕШТ ЯК ВИД ПОКАРАННЯ У ПРОЕКТІ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ДЕЯКИХ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ УКРАЇНИ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ»

Відповідно до Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8.04.2008 р. № 311/2008, в основу її реформування мають бути покладені багатовікові національні традиції правотворення і судівництва, положення вітчизняного права, які пройшли перевірку часом і виправдані практикою, прогресивні інститути правових систем держав Європейського Союзу, норми міжнародного права. Завданням Концепції є створення науково обґрунтованої методологічної основи, визначення змісту та напрямів реформування системи кримінальної юстиції.

Метою законопроекту № 2897 від 3.06.2016 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків», як це зазначено у Пояснювальній записці до нього, є реалізація державної політики із гуманізації кримінальної відповідальності, наслідком якої вже у середньостроковій перспективі стане суттєве зменшення кількості судимих осіб і осіб, які позбавлятимуться волі, поліпшення ресоціалізації засуджених і значне зниження рівня злочинності в Україні. Для досягнення вказаної мети у законопроекті пропонується внести зміни до ряду нормативно-правових актів, основне місце серед яких займають зміни до Кримінального кодексу України (далі – КК).

Так, для реалізації задекларованої мети у КК пропонується розширити можливості застосування альтернативних позбавленню волі і більш м'яких покарань, в тому числі – у виді арешту за рахунок його незначного посилення.

При загальній позитивній характеристиці змін до КК деякі з них вимагають додаткового обговорення і аргументації. Так, наприклад, ч. 1 ст. 60 законопроекту декларує мінімальний розмір арешту за вчинення проступку у кількості 5 днів. Виникає логічне питання: яку мету покарання можна досягти за 5 днів відбування покарання? Це дуже мало! Покарання має досягати своєї мети (ч. 2 ст. 50 КК)! Необхідно збільшити мінімальний розмір арешту!

Законопроект запроваджено градацію (I, II і III ступені) арешту, виправних робіт, службових обмежень і громадських робіт для кримінальних проступків. Але ступені визначення арешту (ч. 1 ст. 60 законопроекту) є незрозумілими, необґрунтованими і непропорційними. Так, I ступінь передбачає застосування арешту на термін від 5 до 15 днів (різниця – 10 днів); II ступінь – від 16 до 60 днів (різниця 45 днів); III ступінь – від 61 до 90 днів (різниця 30 днів). Не зрозуміло, чому в II ступені такі великі межі мінімального і максимального покарання? На нашу думку, це суперечить загальній ідеї законопроекту і може призвести до корупційних зловживань. Видається, що питання щодо ступенів арешту, виправних робіт, службових обмежень і громадських робіт вимагає додаткового вивчення в разі його запровадження.

Необґрунтованими, нелогічними і такими, що порушують конституційний принцип рівноправності громадян, є положення ч. 3 ст. 60 законопроекту: «Арешт, як правило, не застосовується до працівників з тривалим безперервним стажем роботи на підприємстві, в установі, організації». Незрозуміло, чому інші види покарання у виді обмеження та позбавлення волі на мінімальний термін 6 місяців (у редакції проекту) застосовуються до осіб з тривалим безперервним стажем роботи на підприємстві, в установі, організації, а арешт – не може?

Тому суб'єктам законодавчої ініціативи необхідно більш глибоко вивчити питання щодо реформування покарання у виді арешту і при подальшому реформуванні кримінальної юстиції та удосконаленні норм КК використовувати теоретичні надбання науковців.

Список використаних джерел

1. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків» (реєстр. № 2897 від 3.06.2016 р.) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=55214.

Опалинський Ю.В.,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ІНФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Україна прагне у Європу, а тому має відповідати певним стандартам. Це стосується всього і всіх, у тому числі правоохоронних органів та засобів масової інформації (далі – ЗМІ), а особливо, їх співпраці.

Недостатня кількість об'єктивної інформації, що стосується роботи правоохоронних органів, викривлення її ЗМІ, відсутність глибокої аналітики з цієї теми – на сьогоднішній день це серйозні проблеми нашої держави. Як результат – малий відсоток довіри загалом.

Відповідно до ст. 3 Конституції України життя і здоров'я людини, її честь і гідність, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю [1]. Фактично це ж регламентовано і в статтях 1-5 Європейської Конвенції про захист прав і основоположних свобод [2]. Саме тому так важливо надавати об'єктивну інформацію, що стосується кримінальних правопорушень, об'єктивності розслідування цих справ та головне, доводите до громадського суспільства принцип невідворотності кримінальної відповідальності за яким жоден злочин не повинен залишатися без покарання, якщо немає передбачених у законі підстав для звільнення особи, що його вчинила, від відповідальності кримінальної або від покарання.

Таким чином, метою такого інформування має бути не високі рейтинги ЗМІ, а профілактика таких правопорушень, спокій громадян щодо їх впевненості у захисті їх життя, здоров'я та майнових інтересів завдяки роботі правоохоронних органів.

Проте, є й інша “сторона медалі”. У більшості випадків ЗМІ прагнуть зробити сенсацію, не замислюючись про наслідки, матеріали, що потрапляють у медіа-простір можуть зашкодити роботі правоохоронних органів, у тому числі, що стосується конкретного кримінального правопорушення та його об'єктивному та неупередженому розслідуванню.

Крім того, зазначимо, що відповідно статті 62 Конституції України особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [1]. У Кримінальному процесуальному кодексі (далі - КПК) України також

передбачена стаття 17 в якій оголошується презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини [3].

На жаль ЗМІ у більшості випадків вистачає лише для того щоб висвітлити злочину подію та звинуватити співробітників ОВС у відсутності бажання повідомити суспільство щодо “деталей” правопорушення та оголосити прізвища винних осіб.

В той же час, журналісти, як і громадськість мають право на отримання інформації, що стосується як кримінального, так і адміністративного правопорушення в частині: загальної інформація про подію без надмірної деталізації; час, дата, місце затримання підозрюваного; чи був спротив з боку підозрюваної особи застосування зброї; чи є необхідність у допомозі з боку громадян тощо.

На все інше, на нашу думку, має бути певна “цензура” відповідно публікацій ЗМІ про конкретні обставини правопорушень. Так, відповідно статті 40 КПК України слідчий, здійснюючи свої повноваження, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється [3].

Не слід забувати і про можливу відповідальність співробітників правоохоронних органів при наданні найбільш “зацікавленим” представникам ЗМІ інформації, про стан справ у розслідуванні, за розголошення яких настає кримінальна відповідальність за статтею 387 Кримінального кодексу України [4].

Це є цілком обґрунтовано враховуючи, що можуть бути розголошені дані які ганьблять людину, принижують її честь і гідність а іноді можуть становити певну загрозу життю та здоров'ю не тільки учасникам процесу.

Але, не зважаючи на вищевикладене зазначимо, що правоохоронні органи у взаємодії з інститутами громадського суспільства, до яких безперечно відносяться ЗМІ, повинні співпрацювати щодо пропагування переваг правомірної поведінки в усіх сферах суспільного життя, популяризувати діяльність міліції, їх ролі в забезпеченні стабільного розвитку інституту громадського суспільства та протидії вчинення правопорушень.

Список використаних джерел

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 (Редакція від 30.09.2016) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua>.

2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколу

№ 11, та з текстами Протоколів №№ 1, 4) ІРС – Інститут релігійної свободи, м. Київ, 2017.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 1 вересня 2013 р. : (офіц.текст). – К. : ПАЛИВОДА А.В. – 2013. – 328 с. – (Кодекси України).

4. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 11 жовтня 2016 р. : (офіц.текст). – К. : ПАЛИВОДА А.В. – 2016. – 212 с. (Кодекси України).

Приходько Т.М.,

заступник директора Вишгородського центру первинної професійної підготовки “Академія поліції” – завідувач відділення навчально-методичної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «СУБ’ЄКТ ЗЛОЧИНУ» ТА «ОСОБА, ЯКА ВЧИНИЛА ЗЛОЧИН»

Поняття «особа, яка вчинила злочин» використовується у п. 3 ч. 1 ст. 65 Кримінального кодексу України (далі – КК) при визначенні загальних засад призначення покарання. В цьому контексті під особою, яка вчинила злочин, необхідно розуміти сукупність індивідуальних соціальних, фізичних, психологічних характеристик особи та елементів її правового статусу.

Загалом, під поняттям «особа, яка вчинила злочин» слід розуміти певну сукупність осіб, які є як «юридичними» злочинцями (засуджені, умовно засуджені, умовно звільнені і т.п.), так і злочинцями «фактичними» (звільненими від кримінальної відповідальності, зважаючи на можливу юридичну альтернативу, або прощених самими потерпілими) [1].

До недавнього часу в кримінології активно розроблялося теоретичне поняття особи, яка вчинила злочин, під яким розумілася сукупність абстрактних характеристик, які були притаманні окремим злочинцям. Сьогодні поширеним визначенням особи, яка вчинила злочин, є сукупність соціальних та соціально значущих (поглядів, здібностей, інтересів, потреб, моральних переконань) властивостей та відносин, що характеризують конкретну особу, яка вчинила злочин, у поєднанні з позасобистісними зовнішніми умовами та обставинами – властивостями, відносинами навколишнього середовища [1]. Тобто під особою злочинця розуміється певний соціальний тип особи [2, с. 14].

В нормах КК відсутній будь-який перелік особистих характеристик особи, втім критерії, які допоможуть виокремлювати і аналізувати подібні ознаки, можна виділити при вивченні обставин, що пом'якшують або обтяжують покарання (ст.ст. 66, 67 КК). Окремо ознаки особи, яка вчинила злочин, вивчає кримінологія, узагальнюючи вихідні дані і виділяючи характерні соціально-демографічні ознаки певної категорії злочинців.

За загальним правилом, соціально-демографічні ознаки особи, яка вчинила злочин, поділяються на соціальні, фізичні, психологічні, правовий статус тощо. До *соціальних ознак* особи, яка вчинила злочин, можна віднести: соціальні ролі, які виконує винний (сімейний статус; професія, освіта, участь у діяльності суспільства, ставлення до виконання посадових чи професійних обов'язків тощо). *Фізичними ознаками* є вік, стать, стан здоров'я, рівень працездатності. *Психологічними характеристиками* є особливості особистості винного, його характер, темперамент, манери, звички, соціальні установки. До особливостей *правового статусу* слід віднести наявність у неї судимості за вчинений раніше злочин та встановлений компетентними органами держави під час кримінального провадження факт вчинення іншого злочину, за що особа не була притягнута до кримінальної відповідальності. У кримінальному праві юридичний зміст цієї інформації розкривається в поняттях повторності, сукупності та рецидиву злочинів.

Таким чином, особа є індивідом в аспекті його соціальних якостей, які формуються в процесі конкретних видів діяльності і суспільних відносин [1]. Кримінологічна категорія «особа, яка вчинила злочин», на відміну від філософської або загальнонаукової категорії особи, не містить ніякої специфічної особистісної якості, крім оцінки експертом поведінки як кримінальної. Ця оцінка умовна, так само як умовним є й характер самих соціальних, у тому числі правових норм. Тому «абсолютна» точка зору, що встановлює якісь «одвічні» межі між злочинним і не злочинним, є помилковою [3, с. 25–26].

Отже, поняття «суб'єкт злочину» і «особа, яка вчинила злочин», хоча і близькі поняття, але не тотожні, відрізняються і за розумінням, і за обсягом: «суб'єкт злочину» більш вузьке поняття у порівнянні з «особою, яка вчинила злочин». Поняття «суб'єкт злочину» ґрунтується на конкретних сформульованих в КК положеннях та охоплює своїм змістом лише певну частину ознак, що характеризують особу, яка вчинила злочин. Суб'єкт злочину має більш чіткий і конкретний законодавчий вираз, який реалізується в нормах чинного КК. «Суб'єкт злочину» – це поняття правове і визначає юридичну характеристику особи, яка вчинила злочин. Поняття «особа, яка вчинила злочин» – це суто кримінологічне поняття. Суб'єкт злочину як правове явище

обмежується визначеними законом ознаками (фізична особа, осудність, вік), що є необхідними для обґрунтування кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин. При цьому ознаки суб'єкта злочину мають кримінально-правове значення, з якими КК пов'язує настання кримінальної відповідальності і призначення покарання.

Зміст поняття «особа, яка вчинила злочин» розкривається через соціальну сутність певної особи, а також складний комплекс його ознак, якостей, зв'язків, відносин, моральний та духовний світ, взятих у взаємозв'язку, а також індивідуальними особливостями і життєвими фактами, що лежать в основі злочинної поведінки. При цьому особа, яка вчинила злочин, як більш широке і містке поняття, включає в себе ще й соціально-психологічну характеристику, яка знаходиться за межами складу злочину, але обов'язково повинна враховуватися судом при винесенні вироку за скоєний злочин. Суд досліджує особу, яка вчинила злочин і його взаємозв'язки з соціумом і, поряд з соціально-демографічними даними, в процесуальних документах повинні відобразитися також морально-психологічна та кримінально-правова характеристики особи, що вчинила злочин.

Таким чином, поняття «суб'єкт злочину» займає центральне місце в кримінальному праві, при цьому вступаючи в тісний зв'язок з поняттям «особа, яка вчинила злочин», яке за змістом та обсягом значно відрізняється від першого.

Розвиток науки кримінального права та постійне удосконалення вітчизняного законодавства вимагають подальшого вивчення проблеми суб'єкта злочину, що дозволить уникати методологічних і теоретичних помилок у питаннях співвідношення суб'єкта злочину та особи, яка вчинила злочин, зважаючи на те, що суб'єкт злочину – правове поняття, а особа, яка вчинила злочин – кримінологічне.

Список використаних джерел

1. Джужа О., Горlach С. Злочинець або особа, яка вчинила злочин (порівняльний аналіз). Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. 2014. №2. URL: http://scientbul.naiu.kiev.ua/images/vupusk-2-2014/ua/dgydga_gorlach_ua.pdf
2. Антонян Ю.М., Блувштейн Ю.Д. Методы моделирования в изучении преступника и преступного поведения. Москва: Акад. МВД СССР, 1974. 281 с.
3. Иванов И. Социальное и биологическое в преступном поведении. Сов. юстиция. 1993. № 9. С. 23–28.

Усамий Г.О.,

доцент кафедри кримінального права та кримінології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, доцент, с.н.с

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БОЙОВИКІВ З ОРДЛО

Останнім часом Кремль, а також західні політики і дипломати дедалі наполегливіше спонукають українську владу амністувати осіб, які перешкоджали (і перешкоджають) відновленню конституційного ладу на території Донецької та Луганської областей. Офіційні особи з Москви, Берліна й Вашингтона вважають амністування сепаратистів і бойовиків однією з ключових умов виконання Мінських угод, що вже давно забуксували. Тим часом не всі пам'ятають, що закон, який так настирливо нав'язують Києву, український парламент ухвалив іще 2,5 роки тому. Ухвалив з величезною кількістю правових і процедурних поручень. Президент його не підписав. Але закон і досі, з невідомих причин, не скасований.

Проект Закону "Про недопущення переслідування та покарання осіб – учасників подій на території Донецької та Луганської областей" (реєстр. №5082) президент подав до Верховної Ради 16 вересня 2014 року, визначивши його як невідкладний для позачергового розгляду. Мета ухвалення Закону, як зазначалось у пояснювальній записці, – нормалізувати ситуацію в Донецькій та Луганській областях для недопущення нових людських жертв, для відновлення повноцінної життєдіяльності на цих територіях. Ним запропоновано "...звільнити від кримінальної відповідальності в порядку та на умовах, визначених цим Законом, осіб, які вчинили в період з 22 лютого 2014 року по день набрання чинності цим Законом включно на території Донецької, Луганської областей, на якій проводилась антитерористична операція, діяння, що містять ознаки злочинів, передбачених Кримінальним кодексом України, і які під час вчинення зазначених діянь: – були учасниками збройних формувань або особами, задіяними в діяльності таких формувань, та/або – брали участь в діяльності самопроголошених органів в Донецькій, Луганській областях або протидіяли проведенню антитерористичної операції". На думку розробників цього закону, а також суб'єкта права законодавчої ініціативи, його "...прийняття сприятиме мирному врегулюванню ситуації в Донецькій та Луганській областях".

Проте, текст закону містить низку концептуальних і змістових вад, обтяжений грубими порушеннями усталеної юридичної техніки.

1. У ст. 44 Кримінального кодексу України 2001 р. (далі – КК, КК України) передбачено правові підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності і чітко зазначено, що особа, яка вчинила злочин, звільняється від кримінальної відповідальності у випадках, передбачених цим Кодексом. Проте в ініційованому президентом України законі ці законодавчі приписи відверто проігноровано, що в разі набрання ним чинності неминуче призведе до руйнування усталеної національної системи кримінально-правових інститутів. Пропоноване в законі недопущення переслідування та покарання осіб – учасників подій на території Донецької та Луганської областей виходить за межі правового регулювання, що встановлені чинним КК України, бо через притаманну йому правову природу не може вважатися ні одним з видів звільнення від кримінальної відповідальності, ні різновидом звільнення від покарання. Законодавець необґрунтовано надає цьому "творінню" пріоритетної з-поміж інших нормативно-правових актів юридичної сили, безапеляційно і недвозначно зазначивши у ст. 8, що "... положення Закону України "Про застосування амністії в Україні", Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону". На наш погляд, застосування законодавцем таких підходів не просто шкідливе, а й подекуди небезпечне для українського суспільства. Оскільки це означатиме створення прецеденту, за якого руйнуватиметься усталена ієрархія нормативно-правових актів (Конституція – Кодекс – Закон – підзаконний нормативно-правовий акт), а також передумов для появи нового корупціогенного чинника з можливостями "ручного" впливу на державну політику у сфері протидії злочинності. Крім того, це, цілком імовірно, може призвести до порушення стабільності законодавства про кримінальну відповідальність (хоча саме недопущення внесення до нього довільних змін повинно бути однією з гарантій прав учасників кримінально-правових відносин) і підриває й без того низький рівень довіри до національного кримінального законодавства через вкрай невисоку якість запропонованих новел. Усе зазначене в сукупності створюватиме суттєві проблеми при застосуванні законодавства у цій сфері регулювання суспільних відносин.

2. Законодавець фактично ставить застосування положень про звільнення від кримінальної відповідальності окремих осіб у пряму залежність від виконання іншими особами передбачених законом вимог. Зазначене вище суперечить фундаментальному принципу індивідуального (особистого) характеру відповідальності, що базується на конституційному положенні, відповідно до якого юридична відповідальність особи має індивідуальний характер (ст. 61 Конституції України). З іншого боку, як справедливо стверджують окремі вітчизняні правники, Закон України "Про амністію в 2014 році"

встановлює, що Верховна Рада України має право ухвалити закон про амністію як щодо певної категорії осіб, так і щодо конкретно визначеної особи (індивідуальна амністія). На випадок індивідуальної амністії не поширюється низка обмежень, притаманних "традиційній" амністії в частині визначення осіб, до яких не може застосовуватися амністія, що може бути передбачено законом про амністію, тощо. Застосування нововведення – індивідуальної амністії, на думку вчених, фактично дає змогу звільнити будь-яку особу без обмежень, бо процедури її застосування не визначено.

3. Згідно зі ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Відповідні положення Основного Закону знайшли своє відображення також у ч. 5 ст. 3 КК України: "закони України повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України". Тобто будь-які зміни або доповнення до національного законодавства (у т. ч. ті, які безпосередньо стосуються питань притягнення до кримінальної відповідальності чи звільнення від неї) в обов'язковому порядку повинні кореспондуватися з положеннями відповідних міжнародних конвенцій, угод, протоколів тощо. Попри це, а також у супереччя ч. 1 ст. 3 КК України, в якій окремо наголошується, що норми законодавства про кримінальну відповідальність повинні ґрунтуватися на загальновизначених принципах і нормах міжнародного права, в ухваленому Законі України "Про недопущення переслідування та покарання осіб – учасників подій на території Донецької та Луганської областей" фактично проігноровано взяті нашою державою на себе міжнародно-правові зобов'язання. Зокрема, пункт 2 ст. 5 цього закону передбачає непоширення його дії на осіб, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні діянь, що містять ознаки злочинів, передбачених ст. 442 (геноцид), ст. 443 (посягання на життя представника іноземної держави), ст. 444 (злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист) КК України, або засуджені за вчинення злочинів, передбачених цими статтями. При цьому виникає слушне запитання: у зв'язку з чим президент та народні депутати вбачають за можливе звільняти від кримінальної відповідальності за інші тяжкі та особливо тяжкі злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, серед яких пропаганда війни (ст. 436), виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ст. 436-1), планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437), порушення законів та звичаїв війни (ст. 438), застосування зброї масового знищення (ст. 439), розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440), екоцид (ст. 441), незаконне використання

символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (ст. 445), піратство (ст. 446), найманство (ст. 447)? Відсутністю цих злочинів у переліку тих, за які відповідальність зберігається, Україна порушує взяті на себе міжнародні зобов'язання і відмовляється в односторонньому порядку від застосування положень КК України та міжнародних актів до осіб, які їх вчинили. При цьому залишається незрозумілою логіка розробників цього закону, бо вони без будь-яких аргументів, застосовуючи лише вибірковий (суб'єктивний) підхід, в одних випадках пропонують звільнити від кримінальної відповідальності осіб, що вчинили особливо тяжкі злочини міжнародного характеру, за які передбачається найсудовіше покарання – довічне позбавлення волі, а в інших штучно обмежують поширення цього закону в разі вчинення злочинів з меншим характером та ступенем суспільної небезпеки.

4. Вичерпний перелік винятків, які передбачені у ст. 5 цього закону і поширюються на осіб, що вчинили окремі (найбільш тяжкі, надумку розробників) злочини, викликає заперечення не лише з позиції міжнародного права, а й з позиції законодавства України про кримінальну відповідальність. Адже законодавець упустив чималу низку ситуацій кримінально-правового характеру, які останнім часом набули поширення на території Донецької та Луганської областей під час проведення АТО, а тому потребують адекватного і найшвидшого реагування з боку держави. Йдеться, насамперед, про системний характер таких злочинних діянь, як катування, бандитизм, створення злочинної організації, різноманітні форми сприяння терористичним актам, створення, керівництво або участь у не передбачених законом воєнізованих або збройних формуваннях (у т.ч. якщо це призвело до загибелі людей чи інших тяжких наслідків) тощо. На жаль, закон у такій редакції фактично вніможливає притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили зазначені суспільно небезпечні діяння, що створює для реальних злочинців зі стійкими антисоціальними настановами ідеальний плацдарм безкарності.

5. Ще одним істотним недоліком цього закону є те, що межі його дії у просторі обмежуються територією, на якій проводилася АТО. При цьому закон не містить належних роз'яснень щодо цього, а також відсильних норм до інших нормативно-правових актів, які конкретно встановлювали б, де саме проходить лінія (кордон) території АТО. Є також запитання: чи поширюється закон на зону, де в певний час проводилася АТО, але нині ця територія підконтрольна українській владі? Відсутність правового регулювання порядку вирішення цих питань може спричинити відчутні проблеми у застосуванні закону.

6. Положення закону суперечать принципам верховенства права і справедливості, бо, як визначив Конституційний суд України у Рішенні від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі про

призначення судом більш м'якого покарання, верховенство права — це панування права в суспільстві; верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в законі. При цьому слід пам'ятати, що однією з засад права є справедливість, окремим проявом якої, зазначено у вказаному рішенні, є відповідність покарання вчиненому злочину. Отже, категорія справедливості передбачає, що покарання за злочин повинно бути домірним злочину. Це означає не тільки те, що передбачений законом склад злочину та рамки покарання відповідатимуть одне одному, а й те, що покарання має перебувати у справедливому співвідношенні з тяжкістю та обставинами скоєного і особою винного. Адекватність покарання ступеню тяжкості злочину впливає з принципу правової держави, із суті конституційних прав та свобод людини і громадянина. У нашому ж випадку законодавець, грубо порушуючи принципи верховенства права і справедливості, посилаючись у Пояснювальній записці на соціально-корисні цілі — необхідність нормалізації ситуації в Донецькій та Луганській областях, недопущення дальших людських жертв, відновлення повноцінної життєдіяльності на цих територіях тощо, безпідставно абсолютизує гуманізм до злочинців (що були учасниками збройних формувань або особами, задіяними в діяльності таких формувань, та/або брали участь у діяльності самопроголошених органів у Донецькій, Луганській областях або протидіяли проведенню антитерористичної операції), а тому фактично нехтує правами, свободами та законними інтересами потерпілих — законслухняних громадян, що не зі своєї волі стали іншою стороною кримінально-правового конфлікту. Отже, звільнення від кримінальної відповідальності у чинній редакції закону може розглядатися скоріше як одна з основних причин стрімкої ескалації злочинності, як фактор, що на тлі погіршення морально-психологічних характеристик сучасних злочинців формує психологію безкарності і стимулює стійкість злочинності. Адже насправді будь-яке покарання і, відповідно, звільнення від нього, яке застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винуватою у вчиненні злочину, повинно мати на меті виправлення засудженого, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженим, так і іншими особами.

Тому говорити про недопущення переслідування та апокрання осіб — учасників подій на території Донецької та Луганської областей як про один із засобів врегулювання конфлікту на Сході України, а також економії кримінальної репресії є неприпустимим у сучасній державі європейського типу, оскільки та категоруйне основні підвалини кримінально-правової політики Української держави у сфері застосування покарань.

Бурбела Ю.С.,
здобувач кафедри кримінального
права Національної академії
внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОБРОВІЛЬНОГО ВІДШКОДУВАННЯ ЗАВДАНОГО ЗБИТКУ АБО УСУНЕННЯ ЗАПОДІЯНОЇ ШКОДИ

Розбудова України як незалежної та демократичної держави європейського зразка потребує створення ефективних механізмів захисту прав і свобод людини і громадянина від злочинних посягань, які досить часто знаходять свій прояв у заподіянні фізичної, моральної та матеріальної шкоди.

У системі таких механізмів важливе місце відводиться механізму забезпечення відшкодування збитків та усунення заподіяної шкоди, що регулюється нормами кримінального, кримінального процесуального, цивільного права.

Особливе місце при цьому посідають кримінально-правові норми про добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди. На даний час добровільне відшкодування завданих злочином збитків або усунення заподіяної шкоди розглядається, насамперед, як одна з умов загальних та спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності (ст. 45, 46, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212, ч. 4 ст. 212-1, ч. 4 ст. 289 КК України) та як обставина, що пом'якшує покарання (п. 2 ч. 1 ст. 66 КК України).

Застосування кримінально-правових норм, що регулюють добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди у кримінальному праві України нині ускладнене низкою проблемних питань.

1. Норми, що регулюють добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди мають міжгалузевий характер – функціонують не лише у кримінальному, але й кримінальному процесуальному, цивільному, адміністративному та інших галузях законодавства. Причому міждисциплінарною проблемою є застосування різної термінології у різних галузях законодавства для позначення шкоди чи збитків, завданих злочином.

2. У КК України не визначено термінів «завданий збиток» та «заподіяна шкода». Однак, це питання має не лише теоретичне, але й практичне значення. Адже, одна справа, коли особа, яка вчинила злочин, відшкодовує потерпілому лише матеріальну шкоду, і зовсім інша – у випадках відшкодування ще й моральної шкоди.

3. Дискусійним є питання про те, чи в усіх злочинах можливе добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди? Чи лише у злочинах із матеріальним складом? Знову ж таки ця

проблема, пов'язана з об'ємом понять «завданий збиток» та «заподіяна шкода». Вирішення її вбачається лише у законодавчому закріпленні відповідних понять.

4. Неврегульованими залишається низка питань: що слід розуміти під добровільністю відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди? хто може бути суб'єктом вищезазначених позитивних післязлочинних дій: особа, яка вчинила злочин чи не тільки? чи в усіх випадках вимагається, щоб відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди було повним? які кримінально-правові межі добровільного відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди?

5. Вивчення судової практики свідчить про те, що норми про добровільне відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди потребують удосконалення, оскільки не забезпечують оптимально ефективного процесу відшкодування потерпілому шкоди чи збитків від злочину. Перспективним видається розширення та уточнення зазначених норм. За умови виваженого підходу до цього кримінально-правового феномену, він може мати й відчутний антикорупційний зміст: винний не буде спрямовувати свої фінансові можливості на підкуп слідчих, прокурорів чи суддів, а безпосередньо використовує їх для добровільної компенсації завданих злочином збитків.

Данченко К.М.,

старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін та ОРД Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Згідно чинного Кримінального Кодексу України : «Покарання є заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого» (ч. 1 ст. 50 ККУ) [1]. Виходячи з такого визначення і поданих в ньому ознак кримінальне покарання є заходом примусу, а тому навіть наявність такої обставини як з'явлення із зізнанням (ч.2 ст. 66 ККУ) не змінює даного факту. Оскільки це ще не означає, що особа готова добровільно відбувати покарання за вчинене протиправне діяння, хоча добровільно віддає себе в руки правосуддя. Радше добровільно віддаючи себе в руки правосуддя, особа має надію на те, що до неї покарання

застосовуватися не буде, а у випадку призначення покарання може сприйняти його досить негативно. Навіть якщо зізнавшись у вчиненому протиправному діянні, особа готова прийняти будь-яке покарання за вчинене, навряд чи можна розцінювати це як прояв вільної волі індивіда, оскільки це все ж обумовлено усвідомленням того, що кара буде переслідувати особу довше, коли вона на волі, ніж коли вона вже буде відбувати покарання. Більше того, особа, яка з'явилася із зізнанням, вважає, що вона вже відбула своє покарання добровільно, а, отже, і виправленню не повинна підпадати, так як вона вважає, що її дії є правильними. Прикладом тут може слугувати герой роману Ф. Достоєвського «Злочин і покарання» Родіон Раскольников, який добровільно та із радістю сприймає покарання як вирішення внутрішнього морального конфлікту, як заспокоєння хворої душі, де в майбутній праці та стражданні він вбачає порятунк, який сприятиме покаянню та спокутуванню за вчинене[2].

Тому безперечним залишається той факт, що покарання є примусом однією стороною іншої сторони, і ця ознака, по-перше, є характеристикою самого покарання, а по-друге, враховуючи значну роль покарання в кримінальному праві, дає уявлення про сутність кримінально-правового механізму в цілому. В той самий час примус присутній і в інших сферах (економічній, політичній, культурній, релігійній та ін.) людського буття, а тому це заставляє шукати ознаки, що є притаманними винятково для кримінального покарання.

По-друге, сьогодні покарання в Україні застосовується від імені держави, тобто примус має державний характер і відображає відношення суспільства до певних форм поведінки в ньому. Тому словосполучення «від імені держави» передає офіційно-владний характер цього виду соціального впливу, а тому не можна стверджувати, що покарання застосовується від імені всього суспільства, оскільки особа, яку покарано, є частиною цього суспільства, а тому не може покарати себе самостійно – отже покарання є примусом. У Конституції України (ст. 3) зазначається, що головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини, і примус, який застосовується у вигляді кримінального покарання на виконання зазначеного обов'язку, природно повинен виходити зі сторони держави. За Конституцією України (ст. 19), ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством, тому ст. 55 Конституції України передбачає, що права й свободи людини і громадянина захищаються судом, і ці права й свободи можуть бути обмеженими (ст. 64) лише у випадках, передбачених Конституцією України [3]. Саме такий випадок передбачено у ст. 63 Конституції, де вказується, що засуджений користується всіма правами людини і громадянина за винятком обмежень, визначених цивільним законодавством, вироком суду,

умовами виконання того чи іншого покарання. Зокрема, цивільне законодавство не містить обмежень майнових, авторських і винахідницьких прав засудженого, його права успадкування тощо. Праця засудженого організовується з додержанням правил охорони праці і техніки безпеки, встановлених трудовим законодавством. Однак чим суворіша міра покарання, тим більше обмежуються права засудженого. Так, окрім основного, суд може призначити додаткові покарання (відповідно до ч. 4 ст. 52 КК України до основного покарання може бути приєднане одне чи кілька додаткових покарань), які накладають на засудженого додаткові обмеження в правах. На засудженого до позбавлення волі не поширюються гарантії недоторканності житла і таємниці листування, обмежується право користування коштами, цінностями, деякими предметами побутового вжитку. Ця категорія засуджених не може користуватися правом вільного переміщення територією країни, вибору місця проживання тощо. Ця ознака відтворює і ті положення Конституції України (ст. 124), згідно з якими правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, де лише суд визначає індивідуальну ступінь тяжкості кожного конкретного злочину, уточнюючи при цьому його законодавчу оцінку.

Вказівка в законі на державний характер кримінального покарання, окрім теоретично-ідеологічного, має ще й практичне значення. В основному, це дозволяє відмежувати кримінальне покарання від інших заходів впливу, в тому числі від міри виховання. Однак слід відзначити, що КК України оперує терміном «покарання», але ніколи не вказує на те, що воно є кримінальним, тобто якщо аналіз обмежити тільки правовою сферою, то таке висловлювання є правильним, адже закон не знає інших покарань, окрім кримінальних (наприклад, в інших галузях права використовуються інші терміни, такі як «адміністративне стягнення»).

Однією з особливостей норм права порівняно з іншими соціальними нормами є те, що їх реалізація забезпечується примусом з боку держави. Для забезпечення охорони правопорядку, суспільних інтересів, прав та свобод людини та громадянина держава, застосовує таку міру примусу, як кримінальне покарання. Особливістю цього виду примусу є те, що покарання відрізняється своїм особливим значенням, цілями застосування та правовими наслідками, а також тим, що воно застосовується безпосередньо від імені держави.

Виходячи з цих особливостей зміст кримінально-правової політики у сфері покарання в регулюванні суспільних відносин визначається принципами, роллю і функціями кримінального покарання в забезпеченні відповідно до ст. 3 Конституції України безпеки людини, як одні із найвищих соціальних цінностей у державі. Реалізації цих завдань відбувається на основі кримінально-правових норм. Як слушно зауважує В. Навроцький, право – це інструмент

суспільства, а закон – держави; кримінальне право виражає уявлення суспільства про злочинність, караність і суміжні поняття, а закон – вимоги держави у цій сфері [4, с. 20–23]. Проте тут варто зауважити, що і на законодавчому, і на правозастосовчому рівні джерелом негативної оцінки злочину і злочинця є держава. Разом з тим, держава не є вільна в своїй оцінці, згідно з природним правом вона тільки реалізує повноваження, якими її наділили громадяни, передавши їй частину своїх природних прав на захист від посягань на основні умови їх існування. Реалізуючи кримінально-правову політику в сфері покарання держава захищає систему цінностей і інтереси законослухняної частини суспільства. Звичайно, що держава маючи свої власні інтереси корегує цю систему цінностей, але відходити від неї далеко вона не може. Тому покарання можна розглядати як спосіб доведення до засудженого існуючої системи цінностей і приведення його суспільної поведінки у відповідність до цих цінностей.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України Закон від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

2. Достоевский Ф.М. Преступление и наказание: Бедные люди: Романы; Дядюшкин сон: Повесть – М., 983 – 400с.

3. Конституція України. Верховна Рада України; Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] – Режим доступу:

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show>

4. Навроцкий В. Уголовное право и уголовное законодательство: соотношение понятий / В. Навроцкий // Право Украины. – 2011. – № 9–10. – С. 23.

Жадан Я.В.,

студент магістратури Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Ю. Бугая

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОСІБ, ЯКІ КОРИСТУЮТЬСЯ ДИПЛОМАТИЧНИМ ІМУНІТЕТОМ В УКРАЇНІ

Особи, які вчинили злочин на території України, підлягають відповідальності за КК України. При цьому Закон має на увазі громадян України, іноземців, осіб без громадянства, які, перебуваючи на території України, вчинили злочини, передбачені КК.

Відповідно до міжнародних угод і законів України із кримінальної юрисдикції України виключені іноземні громадяни, які користуються дипломатичним імунітетом. До відповідальності такі особи притягуються державою, представниками якої вони є. Норми міжнародного права і прийнятого відповідно до них Положення про дипломатичні представництва та консульські установи іноземних держав в Україні від 10 червня 1993 р. надають дипломатичного імунітету і виключають з-під кримінальної юрисдикції України дипломатичних представників іноземних держав і певне коло інших іноземних громадян, або частково, на засадах взаємності, обмежують кримінальну юрисдикцію щодо консульських працівників та інших осіб.

На основі аналізу вищевказаних нормативних актів можна зробити висновок, що консульські посадові особи користуються особистою недоторканністю і не можуть бути затримані або заарештовані інакше як у разі переслідування за вчинення тяжкого злочину або виконання вироку (ухвали, постанови) суду, що набрав законної сили. Консульські посадові особи та консульські службовці користуються імунітетом від кримінальної, адміністративної юрисдикції України та юрисдикції судів України в цивільних справах щодо діяльності, яку вони здійснюють у межах службових обов'язків. Імунітет від юрисдикції України не поширюється на випадки пред'явлення позовів про відшкодування заподіяної дорожньо-транспортною пригодою шкоди.

Консульські службовці та працівники обслуговуючого персоналу не можуть відмовлятися давати показання. Але, разом з тим, працівники консульської установи не зобов'язані давати показання з питань, пов'язаних з виконанням службових обов'язків, а також показання, що роз'яснюють законодавство акредитуючої держави. У разі відмови консульських посадових осіб давати показання до них не можуть бути застосовані заходи примусу або покарання.

Держава, що представляється консульською установою, може відмовитись від привілеїв та імунітетів працівників консульської установи.

Випадки позитивного вирішення дипломатичним шляхом питання про кримінальну відповідальність дипломатичних представників у світовій практиці мають місце. Міжнародні договори містять для цього відповідні підстави: наприклад, відповідно до Конвенції про привілеї та імунітети Об'єднаних Націй імунітет від кримінальної відповідальності посадовим особам ООН надається не для їх особистої користі, а в інтересах Організації. Тому Генеральний Секретар ООН має право і обов'язок відмовитися від імунітету, що наданий будь-якій посадовій особі, якщо імунітет заважає відправленню правосуддя і від нього є можливість відмовитися без шкоди для інтересів ООН. Подібні положення містяться і в інших міжнародних договорах України.

Якщо ж іноземна держава чи міжнародна організація не вважає за можливе притягнення її дипломатичного представника чи іншої особи із числа перелічених вище до кримінальної відповідальності за КК України, така особа може бути визнана Україною персоною поп грата, що тягне видворення її за межі України у порядку, встановленому Законом України "Про правовий статус іноземців", і, за рішенням компетентних органів держави її громадянства, притягнута до кримінальної відповідальності за кримінальним законом цієї держави.

На сьогодні є чинними консульські конвенції, укладені Радянським Союзом з Великобританією, Єменом, Кубою, Монголією, Норвегією, Сомалі, США, Францією, Швецією, Японією, а також укладені після 1991 р. Україною з Азербайджаном, Болгарією, В'єтнамом, Грузією, Північною Кореєю, Китаєм, Литвою, Македонією, Молдовою, Польщею, Росією, Румунією, Туреччиною, Туркменістаном, Узбекистаном, Угорщиною, деякими іншими країнами. У разі ж, якщо представникам України в іноземній державі не забезпечується така сама недоторканність, яка забезпечується представникам іноземних держав в Україні, Кабінетом Міністрів України або іншим уповноваженим органом щодо представника такої держави може бути винесено рішення про притягнення його до кримінальної відповідальності за КК України.

Отже, відповідно до міжнародних угод і законів України із кримінальної юрисдикції України виключені іноземні громадяни, які користуються дипломатичним імунітетом. До відповідальності такі особи притягуються державою, представниками якої вони є.

Задорожна К.М.,

слухач магістратури Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Питання про функції кримінально-правової кваліфікації неодноразово висвітлювалося у кримінально-правовій літературі. Цікаві і вагомі положення з приводу поняття таких функцій, їх класифікації, характеристики окремих функцій в ілюстрували у своїх публікаціях та відомі вчені-криміналісти як В.О. Навроцький, С.В. Благов, Ф.Г. Бурчак, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнєцова, О.І. Рарог, С.В. Тарарухін.

Розглядувані функції поділяються на види з урахуванням ступеня їх важливості (на основні та другорядні), походження (на первісні та похідні), сфери дії (на внутрішні і зовнішні), змісту (соціально-політичні, гносеологічні, психологічні, логічні, юридичні,

котрі також можуть бути розподілені на: правофіксуючі, правоконкретизуючі, правовстановлюючі, кримінологічні) [1, с. 121]. Однак, при цьому, є нагальна потреба в деталізації вказаних видів функцій кримінально-правової кваліфікації.

Основною функцією є визначення того, чи є вчинене діяння злочином чи ні, тобто ця функція допомагає встановити наявні чи ні ознаки злочину в діяннях, що підлягають кваліфікації.

Другорядними функціями є функції, котрі спрямовані на визначення того, який саме злочин вчинено – віднесення його до певного роду та виду злочинних посягань встановлення ступеню тяжкості і т.д.

Первісні функції визначають кримінально-правову норму, яка дає оцінку вчиненому діянню, натомість похідні стосуються по-перше обґрунтування правильності вибору норми, яка найбільш повно описує вчинене діяння, а по-друге – юридичного оформлення та закріплення результатів кваліфікації.

Важливою є класифікація функцій за їх сферою. У цьому аспекті виділяють внутрішні (пов'язані із вирішенням питань матеріального кримінального права) та зовнішні функції (пов'язані з призначенням кваліфікації щодо інших галузей права чи суміжних видів діяльності).

За змістом можна виокремити такі функції: соціально-політичну – оцінка діяння відбувається з позиції соціальних чи державних інтересів або цінностей; логічну – на основі повної відповідності ознак вчиненого діяння ознакам описаним у кримінально-правовій нормі робиться умовивід про правову сутність цього діяння (є чи не є воно злочином); гносеологічну – при кримінально-правовій кваліфікації відбувається процес пізнання як фактичних обставин справи, так і їх юридичного значення; психологічну – кваліфікація є результатом мислинневої діяльності; юридичну – кваліфікація це в першу чергу права оцінка вчиненого діяння.

Потрібно також зазначити, що кримінально-правовій кваліфікації притаманна не одна, а щонайменше чотири різновиди юридичних функцій (правофіксуюча, правоконкретизуюча, правовстановлююча, кримінологічна), кожна з яких має своє значення. Наприклад, правофіксуюча функція констатує наявність або відсутність факту правовідносин. Правоконкретизуюча – при кваліфікації не просто обирається кримінально-правова норма, яка найбільш повно описує вчинене діяння, але й обґрунтовується (із урахуванням положень підзаконних нормативно-правових актів) наявність повної відповідності між такою нормою та ознаками діяння. Правовстановлююча – кваліфікації як правозастосовній діяльності властива певна процесуальна форма, юридичне закріплення її результатів та правові наслідки обов'язкові для осіб, діяння яких

кваліфікуються. Кримінологічна – кваліфікація допомагає встановити причини та умови, які сприяли вчиненню злочину, а відтак і проводити профілактику подібних посягань у майбутньому.

Характеризуючи види функцій кримінально-правової кваліфікації, які виділяються за їхнім змістом, не можна не звернути увагу на недоліки, які пов'язані з намаганням забезпечити правильну статистичну звітність. З одного боку, явно простежується намагання шляхом неправильної кваліфікації приховати справжній стан злочинності, особливо найтяжчих її видів. З іншого ж боку, керівники чисельних спеціальних органів та підрозділів, створених для протидії певного виду посяганням, повсякчас намагаються довести свою суспільну необхідність в тому числі шляхом «натяжок» у кваліфікації або й явних зловживань.

На думку В.О. Навроцького, такий підхід до кримінально-правової кваліфікації про виконання нею функції оцінки соціального з точки зору суспільних і державних інтересів (що є суттю соціально-політичної функції кваліфікації) слід лише мріяти. На думку вченого, навряд чи реалізуються і інші юридичні функції – правофіксуюча, правоконкретизуюча, правовстановлююча, кримінологічна [2, с. 111].

Є підставивважати, що функції кримінально-правової кваліфікації не досягаються такою жвнаслідок такого поширеного явища, як обвинувальний ухил у діяльності правозастосовних органів та пов'язаної з ним кваліфікації «із запасом».

Таким чином, кримінально-правова кваліфікація виконує досить широке коло функцій, які не обмежуються суто застосуванням норми закону про кримінальну відповідальність. Такими функціями є: соціально-політична, логічна, гносеологічна (пізнавальна), психологічна та юридична. При цьому у межах останньої можуть додатково виділятися ще й такі функції як: правофіксуюча, правоконкретизуюча, правотворча та кримінологічна. Разом з тим, функції кримінально-правової кваліфікації можуть бути реалізовані лише за умов її правильності.

Список використаних джерел

1. Навроцький В. О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації / Навроцький В. О. – К. : Атіка, 1999. – 464 с.
2. Навроцький В.О. Функції кримінально-правової кваліфікації та сучасність/ Тези міжнар.наук. конференції «Проблеми юридичної кваліфікації (теорія і практика)» // Вісник Академії Адвокатури України. – К.: Видавничий центр Академії адвокатури України, 2010. – число 1(17). – С. 109–111.

Зозуля В.В.,

курсант 4 курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: **Кісілюк, Е.М.**
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
доцент

ГІПНОЗ ЯК СПОСІБ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ

Більшість психічних явищ, відомих із давніх часів об'єднуються терміном «гіпноз». В усі часи гіпнотичні явища пов'язувалися з релігією, культовими та магічними поглядами. Людина у стані гіпнотичного трансу завжди викликала збентеженість, стурбованість, настороженість у присутніх незвичним виглядом та настроями, людина була здатна до дій, які раніше їй були не властиві. Фундаментальні дослідження проблеми застосування гіпнозу у злочинних цілях відсутні. Окремі науковці до цього питання підходять по-різному і тому питання кваліфікації дій особи, яка вчинила злочин під гіпнотичним впливом, залишається гострим і сьогодні. Для того, щоб розглядати гіпноз як спосіб вчинення суспільно небезпечного діяння, слід розібратися в тому, що ж таке гіпноз. Саме поняття “гіпноз” з'явилося ще в ХІХ ст. Відтоді й ведеться дискусія про природу і властивості цього явища, але єдиного визначення на сьогодні не існує. У своїй роботі я використала визначення, подане В.Б. Шапарь, який визначає гіпноз (грец. *hypnos* – сон) – як: 1. Техніку впливу на індивіда шляхом концентрації його уваги з метою звизити поле свідомості і підкорити його впливу, контр- олю зовнішнього агента – гіпнотизера, навіювання якого загіпноти- зований виконуватиме. 2. Процес і тимчасовий подібний до сну стан психіки, що характеризується різким звуженням обсягу свідомості і самосвідомості і різким фокусуванням на змісті навіювання, що пов'язане з зміною функції індивідуального контролю і самосвідомості; виникає унаслідок спеціального впливу гіпнотизера чи цілеспрямованого самонавіювання [7, с. 156].

У своїх працях дослідники приділяють увагу гіпнозу, який застосовується з лікувальними цілями, але практика показує, що це не завжди такТ [5, с. 433]. У багатьох випадках гіпноз виступав і в цілях вчинення злочину. Судово-медична практика в минулому і сьогодні задається питанням: чи є загіпнотизований лише знаряддям в руках гіпнотизера, або ж він може зберегти в тій чи іншій мірі здатність чинити опір навіюванню, яке для нього є неприйнятним в соціальному, морально-етичному і естетичному сенсі [2, с. 54].

У літературі про гіпноз особливе місце займає питання про кримінальні дії по відношенню до загіпнотизованих. Чи настає відповідальність за вчинення злочину в стані гіпнозу?

Поаналізувавши ч. 2 ст.19 КК України, приходимо до висновку про те, що для визнання людини неосудною, необхідні два критерія - медичний та юридичний. Медичний критерій окреслює всі можливі психічні захворювання, що істотно впливають на свідомість і волю людини. У частині 2 ст. 19 зазначені чотири види психічних захворювань: а) хронічна психічна хвороба; б) тимчасовий розлад психічної діяльності; в) недоумство; г) інший хворобливий стан психіки [7, с. 159].

Юридичний критерій неосудності виражається в нездатності особи під час вчинення суспільно небезпечного діяння усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними саме внаслідок наявності психічного захворювання, тобто критерію медичного. У частині 2 ст. 19 юридичний критерій неосудності виражений двома ознаками: 1) інтелектуальною – особа не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність); 2) вольовою – особа не могла керувати ними [2, с. 45].

Розглянувши випадок вчинення злочину в стані гіпнозу, ми можемо дійти до висновку про наявність юридичного критерію неосудності, оскільки, як зазначають фахівці, особу можна ввести в такий гіпнотичний стан за якого вона не усвідомлюватиме свої дії і не зможе ними керувати. Проте проблема полягає в тому, що юридичний критерій може існувати лише за наявності медичного, тобто фактичного психічного розладу чи хронічної хвороби особи.

Фахівці зазначають, що наслідки гіпнозу можуть бути різними для кожної людини, однак на сьогодні жоден фахівець-медик не визначає стан гіпнозу як психічний розлад чи хвороба. Тому за відсутності медичного критерію не можна говорити про наявність юридичного, а отже не можна і вважати людину неосудною [4, с. 532].

Більшість фахівців відносять гіпноз до психічного примусу, як за способом, так і за наслідками. У науці кримінального права психічний примус розуміється як «погроза застосування до особи фізичного насильства або заподіяння матеріальної або моральної шкоди (наприклад, погроза вбити, знищити або пошкодити майно, поширити відомості, що ганьблять особу, тощо) із метою спонукати її вчинити злочин [1, с. 230]. Проте психічний примус, хоча й обмежує можливості особи керувати своїми діями, проте ніколи не паралізує цілком її волю, внаслідок чого ця особа все ж таки має можливість обрати той або інший варіант поведінки, як і при переборному фізичному примусі. У даному випадку особа підлягає кримінальній відповідальності за заподіяну шкоду на загальних підставах, хоча вчинення злочину під впливом психічного примусу повинно враховуватися як обставина, яка пом'якшує покарання (п. 6 ч. 1 ст. 66 КК).

Гіпноз можна розглядати як непереборний психічний примус, оскільки у даному випадку особа нездатна керувати своїми діями, а тому вимушена підкорятися вимогам того, хто застосовує насильство (гіпнотизеру) [5, с. 431]. Проте при правових провадженнях злочинів, вчинених під дією гіпнозу, необхідно індивідуально підходити до особи, яка була загіпнотизована. У разі, коли особа, здійснюючи небезпечне діяння, зберігає контроль над ситуацією, тобто усвідомлює наслідки суспільно-небезпечного діяння, то вона виступає безпосереднім виконавцем злочину, а особа, яка застосовувала гіпноз, як підбурювач, тобто особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину (ч.4, ст.27 КК) [6, с. 930]. За відсутності усвідомлення і керування своїми діями особою, співучасть є відсутньою, такий примус вважається як непереборний, тобто є фактичною обставиною, яка виключає злочинність діяння, а гіпнотизер має бути визнаний безпосереднім виконавцем злочину [3, с. 50].

В науці кримінального права існують певні суперечності стосовно визначення відповідальності у випадках введення потерпілого у гіпнотичний стан, з метою наступного вчинення відносно нього злочину. Наприклад, застосування гіпнозу при вчиненні злочинів проти власності у більшості випадків кваліфікується як шахрайство, тобто способом вчинення цього злочину визнається обман. На мою думку, обман і гіпноз як способи вчинення злочину об'єднує лише те, що вони обидва є психічним впливом на потерпілого. В свою чергу, обман може здійснюватися як в активній, так і в пасивній формі, а гіпноз завжди здійснюється тільки в активній формі. Відповідно і за наслідками вони відрізняються: обман частіше характеризується створенням у потерпілого хибного уявлення про певні обставини, проте рідко з виникненням особливого психофізіологічного стану (рухливість нервових процесів, стан тривоги людини, реакція на рухомий об'єкт, стан збудженості та невірноваженості), а при кримінальному гіпнозі такий стан завжди виникає як наслідок в потерпілого.

Отже, гіпноз, як спосіб вчинення злочину, є складним питанням як в теорії, так і на практиці. Проте відомо одне: до з'ясування усіх обставин злочину, вчинених під дією гіпнозу, необхідно підходити індивідуально, неможливим є створення певних шаблонів. Тому необхідно застосовувати судово-медичну експертизу психічно впливу, яка дасть можливість встановити, чи перебувала особа під гіпнозом під час вчинення злочину.

Підсумком усього сказаного є висновок про те, що впливаючи на людину за допомогою гіпнозу і заподіюючи цим шкоду її здоров'ю, життю, волі чи волевиявленню, винний діє насильницьким способом і, залежно від наслідку, його дії мають кваліфікуватися як відповідний насильницький злочин.

Список використаних джерел

1. Давиденко С.В. Потерпілий як суб'єкт кримінально-процесуального доказування. – Х.: ФІНН, 2008. – 296 с.
2. Китаев Н.Н. Гипноз и преступления: Лекция для специальности 021100 (Юриспруденция). Иркутск: Изд-во БГУЭП, 2006. – 60 с.
3. Короленко М.П. Кримінальна відповідальність за умисні вбивства за обтяжуючих обставин в Україні та інших державах / М.П. Короленко // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 4. – 78 с.
4. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – М.: МГУ, 1972. – 572 с.
5. Матвиенко С. А. Наркогіпноз і шляхи боротьби з ним // Науковий вісник Юрид. акад. м-ва внутр. справ. – 2005. – Спец. вип. – № 2 (25). – С. 430–434.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Каннон, А.С.К., 2001. – С. 936.
7. Турчина І. Гіпноз як спосіб примусу до скоєння злочину // Кримінальне право. – 2004. – № 12. – С. 155–159.

Титаренко К.І.,

курсант 1-го курсу Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник: **Савченко А.В.,**
завідувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

БІТКОЇН: ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ ЧИ НІ?

За останні шість-сім років криптовалюта (зокрема, Bitcoin) набула неабиякої популярності не тільки в інформаційному, а й у фінансово-економічному просторі. Наразі вона є легалізованим способом платежів у низці країн світу. У зв'язку з цим виникає питання про її статус в Україні у контексті віднесення чи невіднесення до предмету конкретного злочину.

Предмет злочину – це факультативна ознака об'єкта злочину, яка являє собою речі (фізичні утворення) матеріального світу, з приводу яких чи у зв'язку з якими вчинюється злочин [1, с. 14]. Для деяких злочинів (або їх груп, наприклад, злочинів проти власності) предмет має особливе значення, оскільки безпосередньо впливає на їх

кваліфікацію та відмежування від суміжних посягань. Яке ж кримінально-правове становище крипто валюти (Bitcoin) при цьому?

А. Нізельський та В. Чуприна пишуть наступне: «Коли мова заходить про регулювання біткойнів та інших криптовалют в Україні, у першу чергу згадують про роз'яснення НБУ щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти/криптовалюти Bitcoin» від 10.11.2014, в якому зазначено, що: «Національний банк України розглядає «віртуальну валюту/криптовалюту» Bitcoin як грошовий сурогат, який не має забезпечення реальною вартістю і не може використовуватися фізичними та юридичними особами на території України як засіб платежу, оскільки це протирічить нормам українського законодавства». Через місяць був оприлюднений лист № 29-208/72889 від 08.12.2014, у якому НБУ зазначив, що уповноважені банки не мають правових підстав для зарахування іноземної валюти, отриманої від продажу Bitcoin за кордоном, а також застеріг громадян та юридичних осіб від використання віртуальних валют для обміну на товари або грошові кошти. На думку НБУ, це пов'язано з ризиком повної втрати коштів, що задіяні у таких операціях, а також ризиком залучення вказаних вище осіб до діяльності, пов'язаної з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму» [2].

За суттю Bitcoin (як й інша криптовалюта) – це електронна валюта, яка не має централізованого управління та емітентів (транзакції із цифровим підписом між двома вузлами передаються до всіх вузлів мережі peer-to-peer, а самі дані про переміщення коштів зберігаються у розподіленій базі даних), але водночас вона має безліч переваг в порівнянні з золотом, наприклад, обмежена кількість. І якщо в Україні Bitcoin поки що не визнається ні товаром (рішення Дарницького районного суду Києва у справі № 753/599/16-ц від 24.03.2016, яке набрало законної сили 12.10.2016), ні засобом платежу, то водночас він може бути визнаний предметом неправомірної вигоди (зокрема, вигодою нематеріального чи негрошового характеру), а отже й предметом злочину.

Поряд із цим, хотілося б звернути увагу, що віднесення Bitcoin до предмету злочину взагалі може ґрунтуватися на концепціях, які виробили відомі українські науковці. Зокрема, П.Л. Фріс, предметом злочину визнає об'єкти зовнішнього світу, шляхом дії на які вчиняється посягання на об'єкт злочину [3, с. 71], а А.А. Музика та Є.В. Лашук – матеріальні цінності (котрі людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), з

приводу яких та шляхом безпосереднього впливу на які (або без такого впливу) вчиняється злочинне діяння [4, с. 110].

З цього випливає, що Bitcoin може вважатися предметом злочину, оскільки він є такою цінністю, яка принаймні може сприйматися органами чуття чи фіксуватися спеціальними технічними засобами.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Черня. – К. : Юрінком Інтер, 2017. – 1104 с.

2. Нізельський А., Чуприна В. Законодавча неврегульованість прогресу. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/bankivske-ta-finansove-pravo/zakonodavcha-nevregulovanist-progresu.html> (дата звернення: 23.10.2017).

3. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студ. вищ. навч. заклад. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ, 2009. 512 с.

4. Музика А. А., Лашук Є. В. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монографія. Київ, 2011. 192 с.

СЕКЦІЯ 2 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Алексеева-Процюк Д.О.,

провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник

Мурзо Є.О.,

курсант 3 курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТУ ПОРУШЕННЯ ВСТАНОВЛЕНОГО ЗАКОНОМ ПОРЯДКУ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ АБО ТКАНИН ЛЮДИНИ

Між науковцями у сфері кримінального права немає одностайної думки щодо визначення суб'єкту злочину, передбаченого ст. 143 КК України. Так, М. І. Мельник та М. І. Хавронюк зазначають, що в ст. 143 КК України суб'єкт злочину загальний, однак в першій формі ним є медичний працівник, який порушує встановлений законом порядок трансплантації органів або тканин людини [6, с. 357]. Зокрема, М. Й. Коржанський та С. І. Гринчак називають суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 143 КК України, лише лікарів [3, с. 187; 2]. П. П. Андрушко вважає, що ними є **особи медичного персоналу**, які, здійснюючи діяльність по трансплантації органів або тканин людини, порушують встановлений законом порядок її проведення [5, с. 297]. Г. В. Чеботарьова, В. Я. Тацій та інші науковці таким суб'єктом вважає будь-якого медичного працівника, який бере участь у діяльності по трансплантації (лікуючий лікар, завідуючий відділенням та інші спеціалісти відповідної галузі знань, які беруть безпосередню участь в обстеженні і лікуванні реципієнта) [10, с. 94; 4, с. 100].

Спеціальний суб'єкт – фізична осудна особа, що винила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути тільки певна особа [1, с. 82]. В ч. 1 ст. 143 КК України наявність спеціального суб'єкту є не зовсім очевидною.

Частина перша ст. 143 КК не передбачає будь-якої вказівки щодо суб'єкта цього злочину, але його встановлення можливе шляхом тлумачення наведеної норми. Будь-який встановлений нормами права порядок має свого адресата, тобто суб'єкта, який здатний розуміти такий порядок і зобов'язаний його дотримуватися [2].

Зважаючи на те, що в ч. 1 ст. 143 КК України чітко зазначено на порушенні встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, а трансплантація – це спеціальний метод лікування, що полягає в пересадці реципієнту органа або іншого анатомічного матеріалу, взятих у людини чи у тварини [9], то **порядок** трансплантації органів або тканин людини, обмежений діями, пов'язаними взяттям у людини (донора) органу або тканин, перевезенням цього анатомічного матеріалу до місця проведення трансплантації і подальшим вживанням їх до організму реципієнта (відповідно до Закону «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині»). Порядок застосування трансплантації та діяльності, пов'язаною з трансплантацією встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Обов'язок осіб, які проводять трансплантацію органів або тканин людини, дотримуватися встановленого порядку виконання таких операцій закріплений в Законі про трансплантацію. Крім того це передбачено і кваліфікаційними вимогами до таких працівників.

Чітка регламентація процедури трансплантації зумовлена особливою специфікою цього оперативного втручання, для здійснення якого, як правило, необхідно об'єднання зусиль багатьох осіб (хірургів, кардіологів, ендокринологів, офтальмологів, анестезіологів, реаніматологів, імунологів, патологоанатомів та ін.), які мають відповідні знання, кваліфікацію, досвід роботи, пройшли підготовку за сучасними технологіями, забезпечені необхідним обладнанням, лікарськими препаратами тощо.

В Законі «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» не прописуються чітко суб'єкти цієї діяльності, законодавець обумовлює звернення до інших нормативних актів.

Для встановлення спеціального суб'єкту злочину, передбаченого ч. 1 ст. 143 КК України потрібно розглядати нормативні документи, окрім Закону: Інструкція щодо вилучення органів людини в донора-трупа [8]; Інструкція щодо вилучення анатомічних утворень, тканин, їх компонентів та фрагментів у донора-трупа [8]; Умови забезпечення збереження анатомічних матеріалів під час їх перевезення [8]; Інструкція про надання живим родинним донором гомотрансплантата для трансплантації; Порядок узяття, зберігання і використання кісткового мозоку [7].

Вивчивши зазначені нормативні акти, можемо констатувати, що суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 143 є спеціальний суб'єкт, а саме медичний працівник, який бере участь у діяльності по трансплантації відповідно до своїх функціональних обов'язків (лікуючий лікар, завідуючий відділенням та інші спеціалісти відповідної галузі знань, які беруть безпосередню участь в обстеженні

і лікуванні реципієнта, керівник закладу, а також медичні працівники, які займаються вилученням органів та тканин для їх подальшої трансплантації і їх доставкою до місця проведення трансплантації).

В той же час, в різних частинах статті 143 КК України суб'єкт злочину є різним: за ч. 1 ст. 143 КК України спеціальний; за ч. 2, 3, 4, 5 ст. 143 КК України – як загальний, так і спеціальний.

Список використаних джерел

1. Вознюк А. А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій / А. А. Вознюк. – К. : Національна академія внутрішніх справ, «Освіта України», 2016. – 236 с.

2. Гринчак С. В. Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини: підстави кримінальної відповідальності : дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Гринчак Сергій Васильович. – Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 218.

3. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів: Навч. посібник. – К.: Атіка, 2002. – 640 с.

4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2-х т. / за заг. ред.. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. Т.2 / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.

5. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: За станом законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 р. / За ред. С.С. Яценка. – К.: А.С.К., 2002. – 936 с.

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 9-те вид. перероб. та допов. – К. : Юридична думка, 2012. – 316 с.

7. Порядок взяття, зберігання і використання кісткового мозку : затверджений наказом МОЗ України від 4 травн. 2000 р. № 96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0683-00>

8. Про затвердження нормативно-правових документів з питань трансплантації : Наказ МОЗ 25.09.2000 № 226 [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0697-00>

9. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини: Закон України від 16 липн. 1999 р. № 1007-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1007-14>.

10. Чеботарьова Г.В. Кримінально-правові проблеми трансплантації органів або тканин людини та донорства крові: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2003. – 219 с.

Бондаренко О.С.,

викладач кафедр кримінально-правових дисциплін та судочинства Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету, кандидат юридичних наук

Дегтяр Р.О.,

студентка 3 курсу Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету

САМОВІЛЬНЕ ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ АБО МІСЦЯ СЛУЖБИ: ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

Відповідно до ст. 17 Конституції України найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу, є захист суверенітету і територіальної цілісності, забезпечення економічної та інформаційної безпеки України [1]. На Збройні Сили України покладається обов'язок щодо захисту суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності України. Військові формування та правоохоронні органи відповідають за забезпечення безпеки держави, функції і порядок діяльності яких визначаються чинним законодавством України.

Збройні Сили України виконують важливі функції державної внутрішньої та зовнішньої політики. Тому, порушення вимог чинного законодавства щодо проходження чи несення військової служби у встановленому порядку, безпосередньо впливає на реалізацію конституційних приписів.

Військові злочини зумовлюють поширення в суспільстві побоювань перед зовнішніми та внутрішніми загрозами, аморальності, зневаги до військовослужбовців [2]. Такі злочини є небезпечним явищем у військовій сфері. Вчиняючи протиправні дії, військовослужбовці значно порушують порядок несення і проходження військової служби, утруднюють соціально-психологічну атмосферу у військових колективах та дискредитують владу.

Поняття види злочинів проти встановленого порядку несення військової служби передбачено у розділі XIX Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України). У ч. 1 ст. 401 КК України зазначено, що військовими злочинами визнаються передбачені злочини проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військово зобов'язаними та резервістами під час проходження зборів [3].

Щодо злочинів, які порушують порядок несення військової служби найбільше кримінальних проваджень було зареєстровано за фактом самовільного залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України). Поза тим, випадків вчинення такого злочину стало менше. Оскільки, у 2015 р. було зареєстровано – 3927, а у 2016 р. – 2345 –, а у першому півріччі 2017 року – 1041.

М. М. Сенько зауважує, що внаслідок недостатнього теоретичного дослідження цієї проблеми серед науковців по-різному визначається безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 407 КК України, не існує єдиної думки щодо змісту деяких ознак об'єктивної сторони даного злочину та суб'єктів [4].

На нашу думку, *об'єктом* злочину, передбаченого ст. 407 КК України є порядок проходження військової служби.

Об'єктивна сторона полягає в залишенні військовослужбовцем, військовозобов'язаним та резервістами під час проходження ними зборів розташування військової частини або місця служби і нез'явлення вчасно на військову службу, в несвоєчасному поверненні до військової частини без поважних причин.

Суб'єктом цього злочину за частинами 1, 3 і 4 ст. 407 КК України можуть бути військовослужбовці строкової служби. Особи офіцерського складу, прапорщики, мічмани і військовослужбовці за контрактом підлягають відповідальності за частинами 2, 3 і 4 ст. 407 КК України.

Г. М. Анісімов та М. І. Панов зазначають, що *суб'єктивна сторона* самовільного залишення військової частини або місця служби, а також нез'явлення до місця служби вчиняється лише з прямим умислом відносно діяння або з непрямым – щодо тривалості відсутності [5].

Отже, наявність військового правопорядку у Збройних Силах та інших військових формуваннях, що діють відповідно до законодавства України, зумовлює ефективність виконання покладених на них функціональних завдань. Злочини, пов'язані з ухиленням військовослужбовців від військової служби, належать до числа найбільш небезпечних військових злочинів. Вчиняючи їх, військовослужбовці тим самим грубо порушують ст. 65 Конституції України, вимоги Військової присяги та військову дисципліну, відповідно до яких захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком громадян України.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141

2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: навч. посіб. / В.В. Голіна, Б.М. Головін, М.Ю. Валуйська, О.В. Лисодєд та ін.; за ред. В.В. Голіни і Б.М. Головіна. – Х.: Право, 2014. – 513 с.

3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341–III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

4. Сенько М. М. Кримінальна відповідальність за самовільне залишення військової частини або місця служби: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / М. М. Сенько. – НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького – Київ, 2005. – 20 с.

5. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військовізлочини) : навч. посіб. / Г. М. Анісімов, Ю. П. Дзюба, В. І. Касинюк та ін. ; за ред. М. І. Панова. – Х. : Право, 2011. – 184 с.

Ботнарченко І.А.,

старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї

Насильство в сім'ї є однією з найбільш розповсюджених форм порушення низки прав особи. Відповідно до вимог статті 15 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» члени сім'ї, які вчинили насильство в сім'ї, несуть кримінальну, адміністративну чи цивільно-правову відповідальність[1].

Що стосується кримінальної відповідальності, то чинний закон України про кримінальну відповідальність не містить складу окремого злочину «насильство в сім'ї», проте чимало статей Кримінального кодексу України (далі – КК) передбачають відповідальність за злочини, що нерідко вчинюються по відношенню до членів сім'ї та є проявом різних видів сімейного насильства (ст.ст. 115-117, 119-123, 125- 129, 135, 136, 152, 153, 155 156, 166, 167, 194, 195 КК та інші) [2]. Розглянемо їх детальніше.

Фізичне насильство в сім'ї, за яке передбачено кримінальну відповідальність, може проявлятися у вигляді вчинення злочинів проти життя або здоров'я, злочинів, які ставлять у небезпеку життя чи здоров'я члена сім'ї, та злочинів проти особистої волі.

Найтяжчими злочинами, що вчиняються внаслідок насильства в сім'ї, є вбивство (ст. 115 КК України) та доведення до самогубства (ст. 120

КК). КК також містить норми, які передбачають відповідальність за так звані привілейовані вбивства, до складу яких відносяться вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знуцання з боку потерпілого (стаття 116 КК), умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (стаття 117 КК) та умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця (стаття 118 КК).

Фізичне насильство як злочини проти здоров'я охоплюється складами злочинів, передбаченими ст. 121 КК (умисне тяжке тілесне ушкодження, ст. 122 КК (умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження), ст. 123 КК (умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне у стані сильного душевного хвилювання, ст. 125 КК (умисне легке тілесне ушкодження) тощо. До злочинів проти здоров'я, як виду фізичного насильства в сім'ї, також належать зараження одним членом сім'ї іншого вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 130 КК) та зараження венеричною хворобою (ст. 133 КК).

Фізичним насильством в сім'ї як злочин, що ставить у небезпеку життя та здоров'я особи, є таке діяння (дія або бездіяльність) одного члена сім'ї стосовно іншого, внаслідок якого потерпілий лишається без допомоги, що створює реальну загрозу його життю чи здоров'ю. До таких злочинів відносять залишення в небезпеці (стаття 135 КК), тобто залишення без допомоги особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів до самозбереження через малолітство, старість, хворобу або внаслідок іншого безпорадного стану. Кваліфікуючою ознакою цього злочину є вчинення таких дій матір'ю стосовно новонародженої дитини, якщо матір не перебувала в обумовленому пологами стані (ч. 2 ст. 135 КК). Злісне невиконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що спричинило тяжкі наслідки, тягне відповідальність за статтею 166 КК. Сімейне насильство, що загрожує життю та здоров'ю особи, може проявлятися у вчиненні злочинів, пов'язаних із залученням до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Так, незаконне введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів тягне за собою відповідальність за статтею 314 КК, а схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів – за статтею 315 КК.

Злочини проти особистої волі, як прояв фізичного насильства в сім'ї, можуть мати місце у вигляді незаконного позбавлення волі одного члена сім'ї іншим (ст. 146 КК), а також торгівлі людьми або іншій незаконній угоді щодо передачі людини (ст. 149 КК). У межах

фізичного насильства в сім'ї злочин, передбачений ст. 149 КК, переважно полягає у вчиненні батьками або особами, що їх замінюють, продажу або іншої незаконної угоди щодо їх новонародженої або малолітньої дитини.

Сексуальне насильство в сім'ї може мати вираз у вчиненні злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканності особи, а також злочинів проти моральності. Так, злочинами проти статевої свободи та статевої недоторканності особи є зґвалтування, тобто статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи, що тягне за собою відповідальність за ст. 152 КК, а насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом за наявності тих самих обставин – за ст. 153 КК. Сексуальне насильство в сім'ї, як злочин проти моральності, може полягати у примушуванні чи втягненні у заняття проституцією шляхом застосування насильства або погрози його застосування, знищення або пошкодження майна, шантажу або обману, що тягне за собою кримінальну відповідальність за ч. 2 ст. 303 КК.

Економічне насильство в сім'ї як злочин може мати такі форми: експлуатація дітей, які не досягли віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, шляхом використання їх праці з метою отримання прибутку (ст. 150 КК); втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність з метою отримання прибутку та у заняття жебрацтвом (ст. 304 КК); крадіжка, тобто таємне викрадення чужого майна (ст. 185 КК); грабіж, тобто відкрите викрадення чужого майна (ст. 187 КК); шахрайство, тобто заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою (ст. 190 КК); умисне знищення або пошкодження чужого майна, що заподіяло шкоду у великих розмірах (ст. 194 КК) тощо.

Психологічне насильство в сім'ї як окремий, самостійний склад злочину має вираз у вчиненні погрози вбивством (ст. 129 КК) та погрози знищення чужого майна шляхом підпалу, вибуху, або іншим загальнонебезпечним способом (ст. 195 КК). Зазначені погрози тягнуть за собою кримінальну відповідальність лише за умови наявності реальних підстав побоюватися здійснення цих погроз.

Отже, в чинному КК перелік злочинів, які охоплюються насильством в сім'ї, є значним, проте наведений нами перелік не є повним. В КК закріплено відповідальність й за інші діяння, які охоплюються насильством в сім'ї. Крім того, в КК відсутня спеціальна стаття, що передбачає кримінальну відповідальність за вчинення саме насильства в сім'ї, тому відповідальність настає фактично за злочин, який було вчинено.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001р. № 2789 (Із змінами, внесеними згідно із Законами № 609-V від 07.02.2007, ВВР, 2007, № 15, ст.194, № 599-VI від 25.09.2008, ВВР, 2009, № 13, ст.153).

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. – К. :ЮрінкомІнтер, 2016. – 1064 с.

Вознюк А.А.,

завідувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТВОРЕННЯ ЗЛОЧИННИХ ОБ'ЄДНАНЬ ТА УЧАСТЬ У НИХ

Кожне діяння об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 255, 257, 258-3, 260 КК України, має власний ступінь і характер суспільної небезпеки. Відтак і відповідальність за їх вчинення за ступенем суворості має бути різною. З цією метою здійснюється диференціація кримінальної відповідальності.

Серед засобів диференціації кримінальної відповідальності, окрім кваліфікуючих і привілеюючих ознак складу, важливе місце належить конститутивним ознакам основного складу злочину. З огляду на специфіку злочинів, передбачених ст. 255, 257, 258-3, 260 КК України, зазначені засоби диференціації кримінальної відповідальності мають особливе значення. Адже для злочинів, передбачених вказаними статтями, здебільшого не характерні кваліфікуючі чи особливо кваліфікуючі ознаки. До того ж, у злочинах, передбачених ст. 255, 257, 258-3 КК України, усі суспільно небезпечні діяння акумульовано в одній частині статті. Складається ситуація, коли для різних за ступенем суспільної небезпеки учасників злочинних об'єднань, які вчиняють різні за характером суспільно небезпечні діяння (створення злочинного об'єднання, участь у ньому, сприяння йому тощо), встановлені однакові межі кримінальної відповідальності. Це, на наш погляд, свідчить про неякісну диференціацію кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них у кримінальному законодавстві України.

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне дослідити можливі шляхи підвищення якості зазначених кримінально-правових норм.

Співставлення вітчизняних та зарубіжних кримінально-правових положень дає підстави стверджувати, що в КК України недостатньо ефективно диференційовано кримінальну відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них. Законодавець під час диференціації кримінальної відповідальності врахував, насамперед, вид злочинного об'єднання, з яким пов'язані суспільно небезпечні діяння. Однак поза увагою залишились різні за ступенем суспільної небезпеки діяння об'єктивної сторони злочинів, передбачених ст. 255, 257, 258-3 КК України.

Тобто за усі діяння об'єктивної сторони злочинів, юридичний склад яких передбачений у ст. 255, 257, 258-3 КК України, встановлено однакову міру покарання в частині першій вказаних статей.

Серед вивчених підходів до диференціації кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них найбільш вдалим виглядає підхід, відповідно до якого кримінальна відповідальність за створення різних злочинних об'єднань та участь у них передбачена в різних статтях та різних їх частинах. У такий спосіб, на наш погляд, найбільш ефективно диференціюється кримінальна відповідальність за вказані злочини, оскільки при цьому враховується різний ступінь суспільної небезпеки різних злочинних об'єднань, різних діянь об'єктивної сторони відповідних складів злочинів та категорій осіб, що їх вчиняють.

Найбільш небезпечними та близькими за ступенем суспільної небезпеки є діяння організаторів злочинних об'єднань – створення злочинних об'єднань та керівництво ними. Тому вони можуть бути розміщені в одній частині певної статті. Водночас найменш небезпечним діянням є участь у злочинному об'єднанні та різноманітні варіанти її прояву.

Оскільки у КК України існують певні правила у побудові статей Особливої частини: частина перша певної статті передбачає кримінальну відповідальність за найменш небезпечне діяння, а кожна наступна – за більш небезпечні діяння, то вважаємо за доцільне взяти їх за основу. У зв'язку з цим у частинах перших відповідних статей слід передбачити кримінальну відповідальність за участь у злочинному об'єднанні, а у частинах других – за їх створення та керівництво ними. Така позиція повністю узгоджується з правилами призначення покарання, де покарання у разі вчинення однією особою декількох альтернативних діянь в межах об'єктивної сторони певного злочину, за відсутності сукупності, призначається в межах санкції однієї частини певної статті. Тобто, якщо особа лише брала участь у злочинному об'єднанні, її дії слід кваліфікувати за частиною першою

відповідної статті, однак, якщо вона створила це об'єднання чи керувала ним, то покарання слід призначати в межах санкції, передбаченої частиною другою відповідної статті. Її участь у вказаному злочинному об'єднанні, поряд з організацією та керівництвом, повинна бути відображена у вирокі суду.

Габуда А.С.,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та оперативного-розшукової діяльності Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

МОТИВ ОПОРУ ОСОБАМ, НАДІЛЕНИМ ВЛАДНИМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ

Вина, будучи обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони складу опору, особам наділеним владними повноваженнями (ст. 342 КК України), не вичерпує її змісту. Важливу роль у її характеристиці відіграють також мотив, мета та емоційний стан.

У кримінальному праві під мотивом злочину прийнято розуміти усвідомлену спонуку, якою керується винний при вчиненні злочину. Обумовлена певними потребами й інтересами, вона є рушійною силою людської діяльності, яка викликає в особи бажання вчинити злочин, підштовхує її до цього. Метою вважають той бажаний результат, якого особа прагне досягнути внаслідок вчинення відповідного діяння [1, с. 204; 2, с. 178-184].

У ст. 342 КК мотив, мета та емоційний стан особи, яка вчинила опір, прямо не зазначається. Така законодавча конструкція, породжує серед правників неоднаковий підхід, з приводу врахування значення ознак, для цього складу злочину.

Найбільш конкретизованою з цього приводу, є думка В.І. Осадчого. Аналізуючи вину у злочинах проти правоохоронної діяльності, у тому числі опорі, автор вважає, що вчиняючи посягання на потерпілого, винний керується невдоволенням виконання представником влади, працівником правоохоронного органу службових обов'язків, діяльністю члена громадського формування, військовослужбовця щодо охорони громадського порядку. Керуючись мотивом невдоволення такої діяльності, суб'єкт ставить собі за мету, запобігти виконанню цими особами службових обов'язків чи діяльності щодо охорони громадського порядку. У даному разі і мотив, і мета присутні і є обов'язковими ознаками складу злочину [3, с. 180-

181]. Проте повністю погодитись з такою позицією не дозволяє законодавча побудова складу опору.

Наукою доведено, що входячи у структуру суб'єктивної сторони складу злочину мотив і мета, на відміну від вини, є факультативними ознаками. Проте у випадках, коли вони прямо вказані в диспозиції норми Особливої частини Кримінального кодексу, або вони однозначно впливають із характеру діяння, ці ознаки набувають обов'язкового значення і стають конструктивними елементами складу конкретного злочину [1, с. 207; 4, с. 163].

У диспозиції ст. 342 КК мотив і мета прямо не передбачені як обов'язкові ознаки опору. Проте, частково схиляючись до останньої думки, правильно буде визнати, що внутрішньо даний злочин вимагає як обов'язкову лише мету.

Русійною силою, яка спонукає винного протидіяти потерпілому можуть бути різні спонукання. І хоча В.І. Осадчий основним мотивом опору, як і інших злочинів проти правоохоронної діяльності називає – невдоволення діяльністю потерпілого [3, с. 180-181], у реальній дійсності, до опору винного досить часто схиляють і інші негативні чинники, зокрема: бажання ухилитися від відповідальності; сприяння іншим особам unikнути затримання; ухилитися від виконання законних вимог; самоствердження або затвердження себе в близькому середовищі; помста. Більшість науковців теж вважають, що мотиви опору можуть бути різними, а деякі визнають ними будь-які спонукання.

Різноманітність внутрішніх спонукань опору свідчить про те, що мотив не однозначно впливає з характеру цього діяння. А це вказує на відсутність підстав для визнання його обов'язковою ознакою вказаного злочину.

Проте, на необхідність встановлення цих ознак суб'єктивної сторони опору, наголошується також у Постанові ПВС «Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів», п. 3 якої вказує, що посягання вчинюється саме у зв'язку з професійною чи громадською діяльністю потерпілого [5].

Отже, опір представникові влади, працівникові правоохоронного органу, державному виконавцю, члену громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовцеві, передбачає наявність визначеного мотиву (спонукання), під впливом якого у винного виникає і зміцнюється умисел. Спонукання винного до опору за своїм конкретним змістом можуть бути різноманітні, але всі вони, пов'язані з виконанням потерпілим покладених на нього обов'язків. Тому мотив, хоча і не є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони даного злочину, але його встановлення має важливе значення для визначення вини, оцінки

ступеня суспільної небезпеки вчиненого, призначення справедливого покарання.

Список використаних джерел

1. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина / Павло Львович Фріс - К.: Атіка, 2009. – 512 с. – (Підручник для студентів вищих навчальних закладів. 2-ге видання, доповнене і перероблене).
2. Дагель П.С. Субъективная сторона преступления и ее установление / П.С. Дагель, Д.П. Котов. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1974. – 243 с.
3. Осадчий В.І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності / Осадчий В.І. - К.: Атіка, 2004. - 336 с. – (Монографія).
4. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. професорів М.І.Бажанова, В.В.Сташиса, В.Я.Тация. – Київ-Харків: Юрінком Інтер-Право, 2002. – 416 с.
5. Про застосування судами законодавства, що передбачає відповідальність за посягання на життя, здоров'я, гідність та власність суддів і працівників правоохоронних органів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 червня 1992 р. № 8 / Постанови ПВС у кримінальних справах (1973-2004). Офіційне видання. – Київ. – 2004. – 336 с.

Женунтій В.І.,

провідний науковий співробітник
ВОНДР Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, старший науковий співробітник

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НАРУГУ НАД МОГИЛОЮ, ІНШИМ МІСЦЕМ ПОХОВАННЯ АБО НАД ТІЛОМ ПОМЕРЛОГО

Досконалість національного кримінального законодавства, як цілісного системного утворення, зумовлюється єдністю та інтегрованістю складових його інститутів (підсистем), і в першу чергу воно залежить від якісного змісту конкретних кримінально-правових норм, особливо від їх узгодженості в випадках об'єднання декількох з них в окремі статті.

Безумовно, що накопичений в правотворчості досвід, наукове забезпечення і належна техніка законодавчого процесу створюють досить високий, якісний рівень застосування нині діючого

Кримінального кодексу України(далі ККУ). Водночас маємо визнати, що нормативний зміст і структура окремих статей ККУ не зовсім відповідають сучасним вимогам. До їх числа належить і стаття 297 ККУ, яка передбачає відповідальність за наругу над могилою, іншим місцем поховання, над тілом (останками, прахом) померлого або над урною з прахом померлого, а також незаконне заволодіння тілом (останками, прахом) померлого, урною з прахом померлого, предметами, що знаходяться на (в) могилі, в іншому місці поховання, на тілі (останках, прахові) померлого, або щодо братської могили чи могили Невідомого солдата, або поєднані із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки [1].

Перш за все зазначимо, що аналізована стаття складається з чотирьох частин, структурно включає чотири окремі кримінально-правові норми. Відповідно, є всі підстави стверджувати, що у зазначеній статті зафіксовані окремі різновиди злочину одного и того ж виду [2] (в нашому випадку-це наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого) і при цьому до частини першої статті закріплені основний склад аналізованого злочину, а в послідуючих частинах-кваліфікований та особливо кваліфікований (тобто склад злочину з обтяжуючими та особливо обтяжуючими обставинами) і, можливо, привілейованій склад цього злочин (тобто склад такого ж злочину з пом'якшуючими обставинні) [2].

Разом з тим, в результаті аналізу чотирьох кримінально-правових норм і ступеня взаємозв'язку між ними, багато в чому спростовуються наші припущення щодо обґрунтованості закріплених в них нормативних положень та існування між ними взаємозв'язку. По-перше, відзначимо, щов аналізованої статті не міститься привілейованого складу злочину, тобто законодавець не включив в конструкцію аналізованої статті будь-яких пом'якшуючих обставин, які дозволили б встановити (передбачити) більш м'які санкції за вчинення аналізованого злочину. По-друге, закріплені у частинах першій та другій правові дефініції співвідносні між собою як визначення основного і кваліфікованого складів протиправного діяння, а фактично зумовлюють підстави настання відповідальності за два самостійних основних складів злочину, про що свідчать як відмінність в предметах посягань, так і різний характер протиправного діяння. Зазначимо, що предметом цього злочину може бути: могила, склеп, надмогильні споруди, пам'ятник, огорожа, урна з прахом померлого, інше місце поховання, а також предмети, що знаходяться на могилі або в ній [3].

Об'єктивна сторона цього злочину характеризується однією з таких дій:

самовільне утворення надписів, малюнків, символів або інших зображень на кладовищенських спорудах, що використовуються для

церемонії поховання, самовільне пошкодження, розкопування, руйнування тощо [4].

Під діями, які вчинені щодо братської могили, слід розуміти дії щодо місць масового поховання загиблих військовослужбовців, партизанів, підпільників та інших учасників бойових дій, місць поховань мешканців населених пунктів, які стали жертвами бойових дій, репресій, голодомору, стихійних та техногенних катастроф тощо [4].

Отже, порівнюючи за запропонованими параметрами диспозиції частин аналізованої статті, неважко переконатися в тому, що мова фактично йде про тотожні, але не однорідні діяння, що є підставою для виділення відповідальності за їх вчинення в окремі статті.

На користь нашої пропозиції виступає і зовсім невдале, в даному випадку, назва аналізованої статті, що містить вказівку лише на склад злочину, передбаченого ч. 1 ст. 297 ККУ. Також, звернемо увагу на такий істотний недолік щодо диспозиції частини третьої цієї статті, як її перевантаженість кваліфікуючими ознаками, що приводить до того, що при певному поєднанні цих ознак, окремі з них практично не впливають на кваліфікацію протиправних діянь.

Таким чином, на сьогодні залишається необхідність подальшого удосконалення конструкції та диспозиції аналізованої статті. Тому, не виключаючи дискусійності наших висновків і пропозицій, запрошуємо учених-юристів висловити свої міркування щодо обговорюваного питання.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за наругу над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2009, № 31, ст.459)

2. Кримінальне право України. Загал. частина: підр. для студентів юрид. вузів і фак. / Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, В.В. Бенківський та ін. За ред. П.С. Матишевського та ін. – К. : Юрінком Інтер, 1997. – 512 с.

3. Закон України "Про поховання та похоронну справу" (див. ст. 47 // ВВРУ. – 2004. – № 7 у редакції від 19 березня 2009 р. N1166-VI).

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. – К. : Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.

Ігнатушко Ю.І.,

доцент кафедри інформаційних технологій та кібернетичної безпеки
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ КОМП'ЮТЕРНОГО ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Актуальною проблемою сьогодення учасників відносин у сфері використання комп'ютерного програмного забезпечення є його правовий захист.

Тому на часі – вироблення єдиного комплексного підходу, розробка правових та організаційних засад використання комп'ютерного програмного забезпечення, розв'язання проблеми використання неліцензійного комп'ютерного програмного забезпечення

Відносна новизна виниклих проблем, стрімке нарощування процесів комп'ютеризації суспільства ставлять перед правоохоронними органами складні питання виявлення і розслідування злочинів щодо порушення авторського права на комп'ютерні програми.

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права" і Бернської конвенції "Про охорону літературних і художніх творів", комп'ютерні програми охороняються як літературні твори.

Така охорона поширюється на комп'ютерні програми незалежно від способу чи форми їх вираження [1, с.18].

Розвиток комп'ютерної техніки та інформаційних технологій призвели до появи „комп'ютерних злочинів”. Найчастіше вони трактується як злочини, що пов'язані з електронно – обчислювальною технікою (ЕОМ) та порушенням авторського права на комп'ютерні програми (програмні продукти).

Комп'ютерні злочини, як правило, мають економічне підґрунтя.

На сьогоднішній день в Україні сформовано законодавчу базу щодо створення, відтворення, розповсюдження комп'ютерних програм, визначено основні вимоги щодо розпорядження майновими правами на них та суворе покарання за неправомірне їх використання [2, с.101] .

Порушенням авторського права можуть бути наступні дії :

тиражування та поширення примірників комп'ютерних програм на носіях інформації без дозволу власника авторських прав;

незаконне поширення програмних продуктів через телекомунікаційні мережі (електронна пошта, Інтернет, тощо);

продаж комп'ютерної техніки разом з незаконно встановленим програмним забезпеченням.

Одним з найнефективніших методів виявлення та документування незаконної діяльності з тиражування і поширення комп'ютерного

програмного забезпечення є комплекс оперативно – розшукових дій які забезпечують виявлення контрафактних комп'ютерних програм та подальше їх вилучення і направлення для дослідження.

Як показує практика, бувають випадки коли продавець контрафактний примірників комп'ютерних програм стверджує, що не знав, що товар – контрафактний, що він вважав, що якщо є накладна на компакт-диски, то вони ліцензійні, тому необхідно критично оцінювати його твердження.

Подібного роду заяви затриманого розповсюджувача контрафактної продукції є спробою ухилитися від адміністративної або кримінальної відповідальності.

Щоб спростувати такі неправдиві твердження, необхідно отримати і документально зафіксувати наступні дані :

встановити коли та на яких посадах правопорушник працював раніше,

чи мав він за своєю роботою чи фахом відношення до інформаційних технологій;

з'ясувати, чи був ознайомлений правопорушник з нормативними актами, що регламентують порядок продажу окремих видів товарів, зокрема з вимогами законодавства про захист права споживачів, якщо так, то як продавець інформував споживачів про походження товару, визнаного контрафактним;

з'ясувати, чи притягувалася дана особа до адміністративної чи кримінальної відповідальності за правопорушення пов'язані з обігом контрафактної продукції або порушень правил торгівлі.

Бувають випадки, коли керівництво підприємства, організації стверджує, що не знало що співробітниками організації використовують неліцензійні комп'ютерні програми. Проте, про операційні системи та спеціальне програмне забезпечення (програми обліку, системи проектування тощо) керівництво та бухгалтер підприємства знати зобов'язані, хоча б з тієї причини, що всі легально придбані програмні продукти повинні бути поставлені на баланс.

Як загальний висновок треба зазначити, що використання і впровадження сучасних інформаційних технологій привело до появи нових видів злочинів, зокрема, до порушень роботи автоматизованих систем і несанкціонованому доступу до комп'ютерної інформації, порушення авторського права. По своєму механізму, способам вчинення ці злочини мають визначену специфіку, яка характеризується високим рівнем латентності і низьким рівнем розкриваємості, а окремі види таких злочинів мають транснаціональний характер.

Підсумовуючи сказане, слід зазначити, що система і структура сучасного правового регулювання використання комп'ютерного

програмного забезпечення потребує певного вдосконалення механізму державного контролю, одним з аспектів якого є забезпечення пріоритету закону.

Список використаних джерел

1. Дмитришин В. С. Інтелектуальна власність на програмне забезпечення в Україні / В. С. Дмитришин, В. П. Березанська. – К. : Вірлен, 2005. – 312 с.

2. Ігнатушко Ю. І. Організаційні засади використання комп'ютерних програм в органах виконавчої влади / Ю. І. Ігнатушко, В. В. Наумов // Бюл. з обміну досвідом роботи / МВС України. – 2008. – № 172. – С. 99–101.

Кісілюк Е.М.,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПЕРСПЕКТИВИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВІДНОСИН У СФЕРІ ЕНЕРГОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Безсумнівно, що правовідносини у сфері протидії злочинним проявам у відносинах енергозабезпечення знаходяться під охороною норм кримінального законодавства. Свідченням цього є нещодавні зміни до ст. 188¹ Кримінального кодексу України, згідно яких встановлено кримінальну відповідальність за викрадення не тільки електричної або теплової енергії, а й гарячої або питної води [1]. Між тим, основною проблемою кримінально-правової протидії злочинним проявам у цій сфері є не відсутність норм, які встановлюють відповідальність за такі дії, а конструкція складів злочину, які в цих нормах закріплені. Зокрема, суттєві перепони в застосуванні норм про кримінальну відповідальність за злочини у сфері енергозабезпечення мають місце при визначенні розміру заподіяної шкоди. Як правило, її не вистачає для притягнення особи до кримінальної відповідальності. Проблемним питанням залишається неможливість притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які виготовляють, збувають та використовують пристрої, що блокують роботу електронних засобів обліку (лічильників) з метою розкрадання енергоресурсів.

Разом з тим на розгляді у Верховній Раді України знаходяться законопроекти спрямовані на створення системи ефективної протидії незаконному виготовленню, збуту або використанню пристроїв, що змінюють покази лічильників, які обчислюють споживання енергії, шляхом введення кримінальної відповідальності за дане суспільно

небезпечне діяння, що в свою чергу сприятиме повноцінному надходженню матеріальних коштів за спожиті електричну, теплову енергію, газ, воду, слугуватиме забезпеченню фінансової стабільності й прибутковості галузей енерго-, водо- та газопостачання, створить необхідні умови для модернізації систем енерго-, водо- та газозабезпечення енергогенеруючими компаніями і постачальниками; і в кінцевому результаті, – буде працювати на забезпечення енергетичної безпеки держави.

Так, необхідність внесення змін, запропонованих у проекті Закону України «Про внесення доповнення до Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за виготовлення, збут або використання пристроїв, що блокують роботу електронних засобів обліку (лічильників) з метою розкрадання електричної та теплової енергії)» [2] шляхом включення до Кримінального Кодексу України статті 188² «Виготовлення, збут або використання пристроїв, що знижують показники лічильників електричної чи теплової енергії» обумовлена тим, що норми чинного кримінального законодавства не забезпечують необхідного рівня протидії суспільно небезпечним проявам у сфері споживання різних видів енергії у зв'язку з використанням пристроїв, що блокують роботу приладів контролю та обліку спожитої енергії, що, в свою чергу, веде до розкрадання електричної та теплової енергії.

Як засвідчує практика, використання пристроїв, що змінюють покази лічильників, які обчислюють споживання води та енергії, приводить до незаконного споживання електричної чи теплової енергії, несанкціонованого відбору газу й води як фізичними так і юридичними особами. Наслідком таких дій є заподіяння матеріальної шкоди енергогенеруючим компаніям та постачальникам, зокрема, та системі енергозабезпечення держави, в цілому. Ненадходження значної частки коштів за спожиту енергію, воду та газ означає неможливість ефективної модернізації енергопостачаючої системи, перешкоджає впровадженню передових технологій, що в свою чергу, має наслідком створення небезпеки для громадян у сфері енергоспоживання, водоспоживання та газоспоживання.

Запропоновані доповнення Кримінального кодексу України нормами, які передбачають кримінальну відповідальність за виготовлення, збут або використання пристроїв, що змінюють покази лічильників, які обчислюють споживання гарячої або питної води, енергії та газу, сприятимуть запобіганню матеріальних збитків, що заподіюються через недоотримання енергопостачаючими підприємствами коштів за спожиту енергію, воду та газ, стануть фактором підвищення рівня безпеки державної системи енергопостачання, водопостачання та газозабезпечення.

Крім того, використання пристроїв, що змінюють покази лічильників енерго-, водо- та газоспоживання і являються радіогенеруючими приладами віддаленої дії, створює перешкоди ефективному функціонуванню систем передавання та приймання сигналів у сфері радіозв'язку, передачі телесигналу, може привести до блокування приладів медичного призначення, порушує роботу систем навігації різних видів транспорту.

Чинне законодавство, а саме ст.181¹ КК України «Викрадення води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання», встановлює відповідальність за викрадення гарячої або питної води, електричної або теплової енергії шляхом її самовільного використання без приладів обліку, результати вимірювання яких використовуються для здійснення комерційних розрахунків (якщо використання приладів обліку обов'язкове) або внаслідок умисного пошкодження приладів обліку чи у будь-який інший спосіб, якщо такими діями завдано значної шкоди споживачів-порушників.

Разом з тим, передбачена ст. 188¹КК України кримінальна відповідальність, не повною мірою сприяє запобіганню негативних наслідків для суспільства в цілому, в обставинах, що ускладнюються фактичною відсутністю ефективного механізму державного контролю за незаконним виготовленням, реалізацією та використанням різних пристроїв, що використовують споживачі, з метою розкрадання електричної чи теплової енергії.

У порівнянні з діючою кримінально-правовою нормою (ст. 188¹ КК України), запропонована у проекті норма дасть можливість притягати до відповідальності осіб, які виготовили, збули або використали пристрої, що знижують показники лічильників води, електричної чи теплової енергії незалежно від настання негативних наслідків. Тобто запропонована норма містить суттєве превентивне значення і дозволить не допускати розкрадання води, електричної або теплової енергії.

Крім того, запропонована норма дає можливість притягати до кримінальної відповідальності, як виконавців, осіб, які сприяють розкраданню гарячої або питної води, електричної або теплової енергії шляхом виготовлення, збуту або використання пристроїв, що блокують роботу електронних засобів обліку (лічильників) електричної чи теплової енергії незалежно від того в якому розмірі викрадено цю енергію. На сьогодні ст. 188¹ КК України передбачає можливість притягнення цих осіб як пособників тільки у випадку заподіяння такими діями значної майнової шкоди. А це сума, яка в 100 і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян, що в перерахунку гривневому еквіваленті на сьогоднішній день становить 80000 грн.

Також потрібно звернути увагу на законодавчу конструкцію запропонованої кримінально-правової новели. Вона вже використовується у Кримінальному кодексі України. Так, ст. 188² КК України у великій мірі повторює положення ст. 361¹ КК України, яка встановлює відповідальність за створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут. Як свідчить практика, положення вказаної норми активно використовуються в правозастосовній практиці для протидії злочинам у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, що пов'язані з несанкціонованим втручанням в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку (ст. 361 КК України).

Саме таку роль буде виконувати запропонована ст. 188² КК України по відношенню до ст. 188¹ КК України. При цьому особа, яка виготовила чи збула пристрій, що блокує роботу електронних засобів обліку (лічильників) повинна визнаватися пособником у викраденні гарячої або питної води, електричної чи теплової енергії, а особа, яка використала такий пристрій – виконавцем цього злочину. Іншими словами, якщо матеріальної шкоди при викраденні гарячої або питної води, електричної чи теплової енергії шляхом використання пристроїв, що блокують роботу електронних засобів обліку (лічильників) не вистачає для визначеного законом розміру значної шкоди, то кваліфікація має здійснюватися виключно за ст. 188² КК України, а у випадку встановлення розміру матеріальної шкоди, який достатній для визнання її значною – за сукупністю злочинів (ст. 188¹ КК України і ст. 188² КК України)

Список використаних джерел

1. Закон України «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання» від 22.06.2017 № 2119-VIII [Електронний ресурс] // Законодавство України : [сайт]. Київ, 2017. URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T172119.html
2. Проект Закону України № 3819 від 23.02.2017 «Про внесення доповнення до Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за виготовлення, збут або використання пристроїв, що блокують роботу електронних засобів обліку (лічильників) з метою розкрадання електричної та теплової енергії)» [Електронний ресурс] // Законодавство України : [сайт]. Київ, 2017. URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/JH2Y300B.html

Кришевич О.В.

професор кафедри кримінального
права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ВЛАСНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ЗЛОЧИНУ ШАХРАЙСТВО

Кримінально-правовий захист власності – одна з конституційних гарантій права власності. Стаття 13 Конституції України проголошує рівність усіх суб'єктів права власності перед законом і забезпечення захисту їх прав державою. Ще Джон Локк свого часу звернув увагу на важливість захисту права власності, дослідивши сутність громадянського стану взаємодії людей через обґрунтування ним права приватної власності, що сьогодні вважається фундаментальним принципом формування демократичної правової держави. Інститути речового права, відомі ще у Давньому Римі, нині актуалізовані в українській цивілістиці. Римські юристи речове право уявляли як юридичний зв'язок особи з річчю – *iugainre* (право на річ). Так, Й. Покровський (1868–1920 рр.) у підручнику «История римского права» пише: «будь-яке речове право становить деякий безпосередній юридичний зв'язок особи з річчю – *iustinrem*: річна лежить цій особі, і всі інші члени суспільства зобов'язані визнавати цей зв'язок належності й не порушувати його своїми діями. Внаслідок цього будь-яке речове право має характер абсолютного в тому розумінні, що воно адресовано до всіх і у випадку порушення захищатиметься від усіх. До чийх рук моя річ не потрапила б, я її можу зажадати собі на тій тільки підставі, що вона моя, надана мені правопорядком». Науково-технічний прогрес, конкурентність, споживчий попит і підприємницька пропозиція детермінують усе більшу появу на ринку неречових благ, нових послуг, робіт. Товаром стають природні ресурси, цінні папери, енергія, інформація, об'єкти інтелектуальної власності тощо. Проте злочини противласності в національному кримінальному законодавстві традиційно пов'язуються з речовими благами, і кримінальна відповідальність, як правило, передбачається за посягання на об'єкт власності з приводу належності речей суб'єктові права такої власності. Власність як об'єкт кримінально-правової охорони є складним явищем, сутність якого пов'язана з багатьма зовнішніми і внутрішніми чинниками, найбільш визначальні з яких характеризують: а) стан розвитку суспільства й держави; б) стан розвитку виробничих відносин та засобів виробництва; в) правовий і соціальний статус власності в державному та суспільному житті; г) її роль і місце в політичних, економічних і соціальних перетвореннях;

г) вплив суспільства на державно-політичні процеси в країні. Термін «власність» має декілька тлумачень. У повсякденному життєвому значенні під ним розуміється будь-яке майно, скарб, пожитки, речі, що належать громадянинові, групі громадян, організації, державі. Походить це слово від російського «собственность»: собь (рос.) – це все своє, майно, пожитки, багатство, а також моральні, духовні й усі особисті речі й особливості людини. Вважається, що у правовий обіг термін «власність» увійшов завдяки Катерині II, зокрема через її укази. Власність у структурі кримінального права має розумітися так, щоб наслідки від посягань на неї могли бути оцінені за характером впливу на цілісне становище потерпілого, а не лише на майнову масу товаро обігу в його економічній оцінці. Під злочинним порушенням права власності розуміти вплив на умови його фізичного вираження, що тягне за собою зміну місце знаходження майна безвідносно до простору, часу і волі власника, або позбавлення власника можливості знаходитися в просторі свого майна безвідносно до чужого часу і чужої волі, а не обмеження прав володіння, користування і розпорядження. Власність – це насамперед сукупність відносин, що забезпечують спосіб привласнення різних речей, можливість отримання вигоди від користування ними, характер реалізації певних інтересів; будучи економіко-правовим поняттям, воно має економічний і правовий складники. Об'єктом посягання цієї категорії злочинів називаємо право власності як право володіння, користування та розпорядження. Розрізняють поняття власності та права власності. Власність як поняття вживають у декількох розуміннях. В економічному розумінні власність – це відносини щодо присвоєння матеріальних благ. У правовому розумінні власність – це право володіння, користування та розпорядження об'єктом власності. Власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном та захисту від будь-якого порушення цих прав. Власність пов'язана з відношенням до певних речей як до своїх. Право власності є абсолютним, тому кожен зобов'язаний поважати відносини власності та ставитися до не своїх предметів власності як до чужих. Відповідно до ст. 316 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб. У статті 179 ЦК України охарактеризовано речі як предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки. До речей згідно зі ст. 180 ЦК України потрібно зачислити і тварин як особливий об'єкт цивільних прав. Речі – поняття складне, яке охоплює продукцію, плоди, доходи, складні, споживні та неспоживні речі тощо. Поняття «рідч» потрібно відрізнити від поняття «майно», Відповідно до ст. 190 ЦК України майном як особливим

об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. Під чужим варто розуміти майно, яке не знаходиться в приватній (індивідуальній) власності особи. Власність – багато аспектне поняття, яке охоплює не лише власність на матеріальні предмети, але й власність на результати творчої діяльності людини – інтелектуальну власність. На наш погляд, економічні відносини власності разом із правомочностями (юридичним змістом власності) і є суспільними відносинами власності.

Власність – це сукупність суспільних відносин, які визначають спосіб привласнення різних речей, можливість отримання вигоди від користування ними, характер реалізації певних інтересів. Такі відносини як явище за своєю сутністю (походженням, властивостями) є економічними. Відповідне поняття власності, за допомогою якого нам стає відоме це явище, має дві сторони – об'єктивну (визначає її економічний зміст) і суб'єктивну (свідомо формується людьми для їх потреб). Власність охоплює сукупність відносин між людьми. Їх можливості щодо речей, які трапляються у природі, певною мірою обмежені. У статті 2 Закону України «Про власність» право власності тлумачиться як урегульовані законодавством суспільні відносини щодо володіння, користування й розпорядження майном. Цей Закон указував, що власність в Україні може бути в приватній, колективній і державній формах. У статті 143 Конституції України цей перелік доповнюється новою формою власності – комунальною. У нормі прямої дії (ст. 41 Основного Закону) проголошується, що кожен має право володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений цього права. Воно є непорушним. Примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише в порядку, встановленому законом, і за умови попереднього й повного відшкодування їх вартості. Конкретизується право власності й у ст. 316 ЦК України. Ним визнається право особи на річ (майно), яке вона реалізує відповідно до закону за своєю волею незалежно від волі інших. При цьому під річчю мається на увазі предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права й обов'язки (ст. 179 ЦК України).

Список використаних джерел

1. Бочкарев С. А. Уголовно-правовая охрана собственности: теоретико-инструментальный анализ: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук / С. А. Бочкарев. – М., 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://hse.ru/data/2010/11/25/120205>.

2. Шульга А. В. Объект и предмет преступлений, посягающих на собственность в условиях рыночных отношений и информационного общества. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http:// famous-scientists.ru/list/935](http://famous-scientists.ru/list/935)

3. Кундеус В. Г. Об'єктивні ознаки викрадення майна у злочинах проти власності. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhn

Кудінов В.А.,

професор кафедри інформаційних технологій та кібернетичної безпеки Національної академії внутрішніх справ, кандидат фізико-математичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ШЛЯХІВ ПРОТИДІЇ ПОШКОДЖЕННЮ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ МЕРЕЖ

Останнього часу в Україні спостерігається стрімке збільшення кількості фактів крадіжок та пошкодження кабелів у лініях зв'язку, елементів телекомунікаційного обладнання, джерел автономного електроживлення, що негативно впливає на стабільність функціонування підприємств галузі зв'язку. Це пов'язано зі зростанням вартості міді та інших кольорових металів, що провокує кримінальний світ на крадіжку кабелів з ними, а також з навмисним руйнуванням злочинцями колодязів кабельної каналізації електрозв'язку, телекомунікаційного обладнання [1].

За даними УНІАН в поточному році кількість крадіжок кабелю найбільшого оператора фіксованого зв'язку “Укртелеком” зросла на 60 % – до близько 1 тисячі випадків. Найбільш резонансні серед них, зокрема, такі:

1) в ніч з 14 на 15 червня 2017 року зловмисники вирізали і вкрали кілька відрізків многопарного мідного кабелю у Запоріжжі, в результаті чого близько 50 тисяч абонентів оператора в цьому місті, у тому числі Запорізька міськрада, залишилися без зв'язку; 2) в ніч з 29 на 30 травня 2017 року зловмисники вирізали і вкрали кілька відрізків оптичного кабелю в курортному районі Одеси – Аркадії, внаслідок чого 15 тисяч абонентів оператора на кілька годин втратили зв'язок і доступ в Інтернет [2].

Проте останнім часом збільшились випадки саме навмисного руйнування колодязів кабельної каналізації електрозв'язку, телекомунікаційного обладнання, що має наслідком нанесення значної майнової шкоди як операторам, провайдерам телекомунікацій, так і

абонентам, та проявляється у перешкодженні доступу до інформації, користуванні послугами Інтернет, кабельного телебачення на тривалий час. У м. Києві пошкодження майна найчастіше відбувається у колодязях кабельної каналізації електрозв'язку біля мостових переходів. Так, зокрема, у ніч з 12 на 13 червня 2017 року був підпал колодязів кабельної каналізації електрозв'язку біля Південного мостового переходу. А вже 23 червня 2017 року був підпал телекомунікаційних об'єктів на Дарницькому мостовому переході. Зазначене вказує про можливість існування злочинної групи, яка вчиняє підпали інфраструктури кабельної каналізації електрозв'язку [3].

Необхідно відмітити, що розкрадання та пошкодження кабельних телемереж, інших технічних засобів телекомунікації має наслідком наступне: 1) значна частина населення України може залишитися без доступу до Інтернету і абоненти не зможуть телефонувати зі стаціонарних і мобільних телефонів навіть на екстрені номери (101, 102, 103, 104); 2) загрожує системі оповіщення населення, в т.ч. в умовах надзвичайних ситуацій; 3) загрожує належній роботі лікарняних та інших установ, своєчасному реагуванню, за необхідності, працівників інших державних органів тощо. Тобто, існують реальні ризики посягання на основі національної безпеки держави [3].

Таким чином, прямі і опосередковані негативні наслідки для суспільства і держави від неможливості надання телекомунікаційних послуг внаслідок пошкодження або руйнування технічних засобів, споруд телекомунікаційних мереж, як правило, значно більші від безпосередніх збитків суб'єктів господарювання – власників цього обладнання – внаслідок крадіжок. Адже сучасні інформаційно-телекомунікаційні технології, це не тільки можливість голосового зв'язку чи доступу до Інтернет, але й технологічна основа для систем телеметрії, віддаленого управління складними та небезпечними технологічними і виробничими процесами, автоматизованих фінансових систем, автоматизованих систем попередження про пожежу і техногенну небезпеку тощо. При цьому з кожним роком критична залежність різних аспектів життєдіяльності суспільства і держави від надійності і сталості телекомунікаційних мереж буде неухильно збільшуватиметься, хто б не був власником цих мереж.

Тобто, виникають актуальні питання щодо визначення шляхів протидії пошкодженню телекомунікаційних мереж.

Серед можливих шляхів з попередження надзвичайних подій та протидії незаконного втручання у роботу об'єктів інфраструктури кабельної каналізації електрозв'язку пропонуємо такі:

1. Відомо, що пошкодження чи руйнування магістральних ліній зв'язку з метою подальшого збуту викраденого кабелю відбувається

через недосконалість правового механізму, який забезпечує відповідальність осіб, що здійснюють такі крадіжки. Тому пропонується посилити відповідальність осіб, передбачених статтею 360 Кримінального Кодексу України [4] і статтею 147 Кодексу України про адміністративні правопорушення [5], які встановлюють відповідно кримінальну і адміністративну відповідальність за пошкодження ліній зв'язку (кабельних, радіорелейних, повітряних, проводового мовлення або споруд чи обладнання, які входять до їх складу), а також за порушення і правил охорони ліній, споруд зв'язку або пошкодження кабельної, радіорелейної, повітряної лінії зв'язку, проводового мовлення, споруд чи обладнання, які входять до їх складу [6].

2. Усунути неузгодженість статті 360 Кримінального Кодексу України і статті 147 Кодексу України про адміністративні правопорушення із Законом України «Про телекомунікації» щодо термінології [3–6].

3. Сучасний стан розвитку телекомунікаційних технологій вимагає розширеного визначення матеріальних об'єктів, пошкодження яких тягне за собою відповідальність, передбачену статтею 360 Кримінального Кодексу України та статтею 147 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

4. На законодавчому рівні передбачити норму, що забороняє в точках прийому кольорового брукту приймати у населення багатожильний кабель.

5. Створити реєстр краденого телекомунікаційного обладнання.

6. Забезпечити цілодобову охорону та огляд мостових переходів працівниками відповідних підрозділів, та, за можливості, встановлення засобів відеофіксації.

Вважаємо, що комплексне використання вище запропонованих заходів дозволить забезпечити сталість функціонування телекомунікаційних мереж.

Список використаних джерел

1. Про телекомунікації: Закон України від 18 лист. 2003 р. № 1280-IV. *Верховна Рада України*.

URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1280-15/page>.

2. Крадіжка кабелю: 50 тисяч запоріжців залишилися без телефонного зв'язку. URL:

<https://economics.unian.ua/transport/1976884-kradijka-kabelyu-50-tisyach-zaporijtsiv-zalishilisya-bez-telefonogo-zvyazku.html>.

3. Щодо критичної ситуації, яка склалася через пошкодження кабельних телемереж на мостових переходах та інших об'єктах інфраструктур / Лист Інтернет Асоціації України Міністру внутрішніх справ України Авакову А.Б. від 10 липня 2017 р. № 123. URL:

<http://inau.ua/document/lyst-no123-vid-10072017r-ministru-vnutrishnih-sprav-ukrayiny-avakovu-ab-shchodo-krytychnoyi>.

4. Кримінальний кодекс України: Кодекс від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України*. URL:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page11>.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. *Верховна Рада України*.

URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page7>.

6. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення відповідальності за пошкодження телекомунікаційних мереж)» від 21 квітня 2016 р. № 4497. *Верховна Рада України*. URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58834.

Микитчик О.В.,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ КЕРУВАННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ ОСОБАМИ У СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО, НАРКОТИЧНОГО ТА ІНШОГО СП'ЯНІННЯ

За останніх п'ять років до Верховної Ради України надійшло на розгляд та обговорення ряд проектів Законів щодо криміналізації вищевказаних дій: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за експлуатацію транспортних засобів у стані алкогольного, наркотичного та іншого сп'яніння» (реєстр. № 3812 від 23.12.2013), «Про доповнення Кримінального кодексу України статтею 286¹ (керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного сп'яніння або під впливом наркотичних чи психотропних речовин)» (реєстр. № 2310 від 19.02.2013), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо встановлення кримінальної відповідальності за керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння» (реєстр. № 1373 від 02.02.2015), «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження інституту кримінальних проступків» (реєстр. № 2897 від 19.05.2015).

У всіх вищезгаданих законопроектах пропонується передбачити новий склад злочину – статтю 286¹ або внести зміни вже в існуючу статтю 286 КК України.

Проаналізувавши вищевказані проекти Законів можна висловити наступні твердження:

По-перше, для криміналізації тих чи інших діянь необхідно вивчити та проаналізувати достатність умов (підстав) такої криміналізації, зокрема, історичних, соціальних, кримінологічних та міжнародних умов криміналізації. Так, за статистичними даними особами, які керують транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного та іншого сп'яніння, вчиняється лише невеликий відсоток порушень правил безпеки дорожнього руху, що призвели до смерті потерпілого.

По-друге, передбачення та включення як кваліфікуючої ознаки до ст. 286 КК України такої ознаки як вчинення злочину у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції є необґрунтованими тому, що вказана ознака є обставиною, яка обтяжує покарання (п. 13 ч. 2 ст. 67 КК України).

По-третє, сумнівним до даного злочину є запропонований такий вид покарання як конфіскація транспортного засобу або без такого – якщо особа, яка керує транспортним засобом, не є його власником. Виникає питання: а якщо ця особа є власником транспортного засобу?

По-четверте, запропоноване до криміналізації діяння (ст. 286¹) за ступенем та характером суспільної небезпеки не відповідає ознакам злочину. За аналогічні діяння передбачена адміністративна відповідальність: стаття 129 КУпАП (Допуск до керування транспортними засобами або суднами водіїв чи судноводіїв, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, або осіб, які не мають права керування транспортним засобом), стаття 130 КУпАП (Керування транспортними засобами або суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції).

Крім того, за допуск до керування транспортним засобом особи, яка перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують її увагу та швидкість реакції, або не має права на керування транспортним засобом, якщо це спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, тяжке тілесне ушкодження або його смерть передбачена кримінальна відповідальність (Стаття 287 КК «Випуск в експлуатацію технічно несправних транспортних засобів або інше порушення їх експлуатації»).

Необґрунтованою також виглядає пропозиція криміналізації такого діяння як відмова особи, яка керує транспортним засобом, від

проходження відповідно до встановленого порядку огляду на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння. Виникає питання: в чому ж тут суспільна небезпечність діяння?

Отже, запропоновані зміни можуть призвести до подвійного інкримінування і притягнення особи одночасно і до адміністративної і до кримінальної відповідальності за вищеназваними статтями КпАП та КК України.

Як пропозицію можна висловити побажання розглянути питання про криміналізацію розглядуваних діянь, поряд з іншими, в якості кримінального проступку.

Процюк О.В.,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Литвин П.С.,

старший оперуповноважений Васильківського
відділу поліції ГУ Національної поліції в
Київській області, кандидат юридичних наук

ПОТЕРПІЛА ОСОБА ВІД ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 132 КК УКРАЇНИ

Показовим є те, що законпро кримінальну відповідальність, на відміну від кримінального процесуального, взагалі навіть не містить визначення потерпілого від злочину.

В кримінальному праві поняття потерпілого від злочину присутнє виключно в теорії, яка ролі потерпілого відводить далеко не останнє місце, хоча, як справедливо зазначається в сучасних наукових джерелах, проблема потерпілого від злочину в кримінальному праві має комплексний та міжгалузевий характер і сьогодні є ще недостатньо розробленою [1, с. 55].

Загалом, вчення про потерпілого у кримінальному праві – один із порівняно нових наукових напрямів, націлених на розробку науково обґрунтованих рекомендацій, реалізація яких має допомогти вирішенню завдань Кримінального кодексу, а також підвищити ефективність діяльності правоохоронних органів із застосування норм кримінального закону [2, с. 8]. Також, варто зазначити, що наразі формуються нові напрями, пов'язані з вивченням проблем потерпілого у кримінальному процесі, кримінології, криміналістиці, судовій медицині, судовій психіатрії, судовій психології, отже, і кримінальне право не може перебувати осторонь від цих актуальних досліджень [2, с. 6].

Зокрема, аналізуючи диспозицію норми ст. 132 КК України, що передбачає відповідальність за незаконне розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, видається досить дивним, що законодавець повністю проігнорував потерпілого від злочину, тобто, безпосередньо, ту особу (осіб), яку б він мав охороняти від протиправного посягання, саме якій і може бути заподіяно шкоду внаслідок протиправного розголошення таких відомостей, особу, яка вже є приреченою на дочасну загибель (не пізніше ніж через 10-12 років після інфікування [3, с. 482]). Варто пригадати, що ще у 1997 році М. Й. Коржанський, В. М. Щупаковський та П. А. Воробей наголошували: «головним пріоритетом кримінального законодавства треба визнати потерпілого від злочину [4, с. 41]». В науковій літературі зазначається, що саме захистом потерпілого від злочину, як однієї з найважливіших цінностей, має опікуватися кримінальний закон [1, с. 54]. Із такими висновками вчених варто погодитись. Вони влучно розкривають ті завдання кримінального законодавства, які воно повинно виконувати, а саме охороняти та захищати громадян нашої держави, у першу чергу, проголошені ч. 1 ст. 3 Конституції України найвищі соціальні цінності: життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканість та безпеку.

На наше переконання, законодавцю, в контексті законодавчої конструкції ст. 132 КК України, необхідно було б, принаймні, врахувати в окремій частині цієї статті можливий, злочинний наслідок незаконного розголошення відомостей про проведення медичного огляду на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби, і хоча б таким чином взяти до уваги інтереси потерпілого, як, це зокрема, зроблено при конструюванні норми ст. 145 КК України (Незаконне розголошення лікарської таємниці), тим більше, що ця норма є, як вже наголошувалось вище, загальною нормою, а ст. 132 КК України, відповідно, спеціальною нормою, спеціальним варіантом незаконного розголошення лікарської таємниці. При цьому, за правилами конкуренції загальної та спеціальної норм, при кваліфікації злочину повинна застосовуватись саме спеціальна норма, що, у такому випадку має охоплювати вчинене із найбільшою повнотою [5, с. 47]. Таким чином, на нашу думку, доцільно вести мову про певне порушення вимог юридичної техніки правотворчості при створенні законодавчої конструкції норми ст. 132 КК України.

Отже, вважаємо за необхідне наголосити, що інтереси потерпілого (потерпілих) від вчинення цього злочину обов'язково мають бути окремо (спеціально) внесені до складу безпосереднього

об'єкта злочину, шляхом урахування при кваліфікації факту, виду та ступеня фактично заподіяної їм шкоди. При такому підході, як випливає із наведеного вище, потерпілий від даного злочину може бути лише спеціальний. Тобто такий, що наділений кримінальним законом додатковими спеціальними ознаками лише за наявності яких діяння винної особи може кваліфікуватися за тією чи іншою спеціалізованою нормою кримінального закону [6, с. 15]. Зокрема, потерпілим від злочину може бути як особа, безпосередньо інфікована збудниками зазначених у диспозиції інфекційних хвороб, її близькі родичі (дружина (чоловік), діти, рідні брати, сестри, батьки), так і особи, які проходили вказаний медичний огляд у зв'язку з виявленням симптомокомплексу, спорідненого СНІДу (СНІД-асоційованому симптомокомплексу), чи за інших показників, зокрема, і безпосереднім контактом (статевим, медичним, техногенним тощо) із біологічними речовинами потенційно ВІЛ-інфікованої особи. За таких умов, потерпілий від злочину – спеціальний – це особа, яка проходила медичний огляд на виявлення зараження вірусом імунодефіциту людини чи вірусом іншої невеликої інфекційної хвороби, небезпечної для життя людини, а також близькі родичі такої особи.

Список використаних джерел

1. Кузьмін С. А. Кримінальна відповідальність учасників організованих груп корисливо-насильницької спрямованості : монографія / С. А. Кузьмін. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2011. – 132 с.
2. Фаргиев И. А. Уголовно-правовые и криминологические основы учения о потерпевшем / И. А. Фаргиев / под. ред. д.ю.н. проф. А. И. Чучаева. – СПб. Изд-во Р. Асланова «Юрид. центр Пресс». 2009. – 338 с.
3. Возіанова Ж. І. Інфекційні і паразитарні хвороби : навч. посіб. [для студ. мед. вищ. навч. закл., лікарів-інтернів, курсантів, аспірантів і практичних лікарів : [у 3 т.] / Ж. І. Возіанова. – К. : Здоров'я, 2002. – Т. 2. – 658 с.
4. Воробей П. А. Завдання і дія кримінального закону / Воробей П. А., Коржанський М. Й., Щупаковський В. М. – К. : Вид-во «Генеза», 1997. – 157 с.
5. Тарарухин С. А. Квалификация преступлений в следственной и судебной практике / С. А. Тарарухин. – К. : «Юринком», 1995. – 208 с.
6. Бантишев О. Ф. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Загальна частина / О. Ф. Бантишев, С. А. Кузьмін. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2010. – 336 с. (Серія «Науково-практичний коментар»).

Семенов О.О.,

доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ЗМІСТ ОКРЕМИХ ПОЛОЖЕНЬ ДИСПОЗИЦІЇ СТ. 171 КК УКРАЇНИ

Правові засади діяльності журналістів визначені Конституцією України (№254к/96-ВР), законами України «Про інформацію» (№2657-12), «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (№2782-12), «Про інформаційні агентства» (№74/95-ВР), «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» (№539/97-ВР), «Про телебачення і радіомовлення» (№3759-12), «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» (№540/97-ВР) та іншими нормативно-правовими актами.

Так, статтею 34 Конституції України (№254к/96-ВР) кожному громадянину України незалежно від його професії гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір. При цьому, здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. В свою чергу, будь-яке інше обмеження здійснення законної професійної діяльності журналістів заборонено та є кримінально караним діянням.

Кримінальна відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів передбачена в ст. 171 КК України. Диспозиція вказаної норми, з прийняттям 04.02.2016 р. ЗУ «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту професійної діяльності журналістів» (№993/19-ВР), зазнала ґрунтовних змін та доповнень. Саме тому, постає нагальна потреба в науковому роз'ясненні окремих положень нової редакції ст. 171 КК України, для більш ефективного її застосування при розслідуванні відповідних діянь.

По-перше, потерпілими від цього злочину є *журналісти*. На жаль, законодавство України не містить уніфікованого визначення поняття «журналіст». Згідно із ч. 1 ст. 25 ЗУ «Про друковані засоби

масової інформації (пресу) в Україні» *журналіст редакції друкованого ЗМІ* – це творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для друкованого ЗМІ та діє від його імені на підставі трудових чи інших договірних відносин з його редакцією або займається такою діяльністю за її уповноваженням, що підтверджується редакційним посвідченням чи іншим документом, виданим йому редакцією цього друкованого ЗМІ.

Відповідно до ЗУ «Про інформаційні агентства» від *журналіст інформаційного агентства* – це творчий працівник, який збирає, одержує, створює та готує інформацію для інформаційного агентства й діє від його імені на підставі трудових чи інших договірних відносин із ним або за його уповноваженням (ч. 1 ст. 21). Належність журналіста до інформаційного агентства підтверджується службовим посвідченням цього агентства чи іншим документом, виданим йому цим агентством (ч. 2 ст. 21).

В ст. 1 ЗУ «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» вказується, що *журналіст* – це творчий працівник, який професійно збирає, одержує, створює і займається підготовкою інформації для ЗМІ, виконує редакційно-посадові службові обов'язки в ЗМІ (у штаті або на позаштатних засадах) відповідно до професійних назв посад (роботи) журналіста, які зазначаються в державному класифікаторі професій України. Згідно зі ст. 1 ЗУ «Про телебачення та радіомовлення» *телерадіожурналіст* – штатний або позаштатний творчий працівник телерадіоорганізації, який професійно збирає, одержує, створює й готує інформацію для розповсюдження.

По-друге, нова редакція ст. 171 КК України значно розширила коло об'єктивних форм перешкодження законній професійній діяльності журналістів. Такими діями є: 1) *Незаконне вилучення зібраних, опрацьованих, підготовлених журналістом матеріалів і технічних засобів, якими він користується у зв'язку із своєю професійною діяльністю* – це повне або часткове позбавлення журналіста законної можливості користування або розпорядження відповідними матеріалами або технічними засобами, внаслідок їх викрадення, блокування приміщень або сховищ де зберігаються відповідні матеріали тощо.

2) *Незаконна відмова у доступі журналіста до інформації* – це така відмова у прямій або непрямій (завуальованій) формі, яка не має під собою законних підстав та може проявлятися у поставленні журналіста в умови, за яких є неможливою реалізація його прав та обов'язків в установленому законом порядку. Пряма форма відмови має місце тоді, коли винний відкрито заявляє про своє небажання надати доступ журналісту до інформації або пов'язує надання такого доступу з певними умовами, виконання яких не передбачено чинним законодавством. Непряма (завуальована) форма відмови має місце

тоді, коли дійсний намір щодо відмови доступу журналісту до інформації вуалюється певними обставинами (найчастіше вигаданими), у зв'язку з чим відмова зовні носить законний характер (хвороба відповідальної особи, правовий режим території або об'єкта, на якому має відбуватися збір інформації журналістом, тощо).

3) *Незаконна заборона висвітлення окремих тем, показу окремих осіб, критики суб'єкта владних повноважень* – це повне або часткове позбавлення журналіста законної можливості здійснювати свою діяльність, спрямовану на збір, обробку та оприлюднення інформації щодо окремих тем, показу окремих осіб, критики суб'єкта владних повноважень. Така заборона може вчинятися шляхом незаконної вказівки або вимоги, обмеженні доступу журналіста до відповідної інформації тощо.

4) *Будь-яке інше умисне перешкоджання здійсненню журналістом законної професійної діяльності* – це протиправне створення перепон, обмежень, заборон щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації журналістом.

5) *Вплив у будь-якій формі на журналіста з метою перешкоджання виконанню ним професійних обов'язків* – це дії, що полягають в умовлянні журналіста, його шантажуванні, погрозі відмовити у наданні законних благ, а також у будь-які інші подібні форми.

6) *Переслідування журналіста у зв'язку з його законною професійною діяльністю* – це фізичний або психічний вплив на нього, його рідних чи близьких, обмеження або позбавлення його прав чи законних інтересів (зокрема, позбавлення премії, істотне зменшення розміру гонорару, звільнення з роботи чи переведення на іншу або відмова оприлюднювати підготовлені ним матеріали) та інші подібні дії.

Необхідною ознакою таких дій для кваліфікації їх за ч. 2 ст. 171 КК є причинна зумовленість переслідування виконанням журналістом професійних обов'язків або його критикою фізичних (не обов'язково винного) чи юридичних осіб.

Смаглюк О.В.,

доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДМЕЖУВАННЯ ШАХРАЙСТВА ВІД ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТИ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Практиці відомі випадки, коли при кваліфікації злочинів виникають ситуації, у яких різні склади злочинів характеризуються, з одного боку, рядом спільних ознак, а з іншого, – відмінними ознаками,

які їх відрізняють. У теорії кримінального права такі склади злочинів прийнято називати суміжними. У тому числі до таких складів злочинів можна віднести шахрайство (ст. 190 КК України) та привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. (ст. 191 КК України). Таким чином, питання про відмежування таких злочинів має прикладний характер та сприятиме їх правильній кваліфікації.

При детальному вивченні ознак об'єктивної сторони кожного з наведених складів злочинів звертає на себе увагу той факт, що зловживання довірою власника або уповноваженої особи має місце в обох випадках. Але, якщо при шахрайстві зловживання довірою є способом незаконного заволодіння чужим майном, то привласнення, розтрата або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем чиняться щодо майна, яким винний вже володіє. Відтак, в останньому випадку володіння законне переростає у незаконне, при якому зловживання довірою виступає не способом незаконного заволодіння, а умовою володіння майном. При вчиненні шахрайства у особи немає проміжного стану законного володіння. Однак, при шахрайстві зловживання довірою – спосіб заволодіння майном. При привласненні ж у більшості випадків заволодіння майном відбувається добросовісно. Умисел на його привласнення виникає згодом, що і відрізняє його від шахрайства. При шахрайському заволодінні майном шляхом зловживання довірою, наприклад, при вступі в договір майнового характеру, винний, використовуючи довіру, що є основою такого договору, здійснює свій намір, що виник до або в момент укладення договору, – звернути майно на свою користь. У такому випадку винний заволодіває майном шахрайським шляхом, зловживаючи довірою. При шахрайському заволодінні майном, у тому числі за допомогою укладення договору, намір звернути майно на свою користь виникає у винного до або в момент передачі йому за договором такого майна.

Однак, момент виникнення умислу на незаконне заволодіння майном шляхом зловживання довірою як критерій його відмежування від шахрайства є досить умовним, адже не дозволяє чітко диференціювати ці злочини в тому випадку, коли, наприклад, перебуваючи у трудових відносинах з власником та розраховуючи на перспективне отримання від нього у відання майна чи його ввірення, планує вчинити привласнення ще до того, як його фактично отримає. Шахрайство, як відомо, вважається закінченим злочином з моменту заволодіння майном шляхом обману чи зловживання довірою. Натомість в описаному прикладі особа заволодіватиме майном правомірно: самого лише умислу для неправомірності замало (тим більше, що у відповідності до посадових прав та

обов'язків входять повноваження щодо одержання майна), він має бути доповнений конкретними об'єктивними діями щодо відчуження майна з фондів власника.

Правник О.В. Білокуров для вирішення подібної проблемної ситуації при кваліфікації пропонує відштовхуватися від галузі права (законодавства), яким регулюються відносини між винним та потерпілим на момент вчинення злочину. При вчинення привласнення (розтрати), на думку вченого, відносини між потерпілим та винним регулюються нормами трудового законодавства. Якщо ж відносини між власником (володільцем) майна та винним, якому воно було передано, регулюються нормами цивільного законодавства (оренда, прокат, безоплатне користування, зберігання), то викрадення майна в такій ситуації пропонується кваліфікувати як шахрайство [1, с. 76]. Така пропозиція видається недостатньо обґрунтованою. По-перше, цивільно-правові відносини можуть співіснувати між тотожними суб'єктами навіть й при наявності між ними трудових правовідносин. По-друге, виключно цивільно-правовий характер відносин не завжди може свідчити про вчинення саме шахрайства. Наприклад, майно, яке надається особі на зберігання за відповідним цивільно-правовим договором фактично ввіряється їй. Подальше обернення особою такого майна на свою користь слід розглядати саме як привласнення ввіреного майна за умови, що умисел на привласнення у неї виник після укладення зазначеного договору.

Отже, запропонований О. В. Білокуровим критерій диференціації відносин між винним та власником (законним володільцем) майна при вчиненні привласнення як критерій для його відмежування від шахрайства не є універсальним. Разом з тим він цілком придатний до використання, однак при доповненні положеннями щодо моменту виникнення умислу на заволодіння майном. Іншими словами – шахрайство матиме місце, коли винний сформував намір на заволодіння майном шляхом зловживання довірою до або під час його отримання чи укладання цивільно-правової угоди. Виключенням є випадки заволодіння майном в ситуації, коли винний на підставі довірчих відносин з власником майна в межах трудових правовідносин (зокрема, службової діяльності) заздалегідь розраховував на правомірне одержання від власника у майбутньому цього майна. В останньому випадку матиме місце привласнення ввіреного майна чи такого, що перебувало у віданні особи. При цьому аналогічне правило не поширюється на ситуації, коли: а) між винним та власником не було трудових правовідносин, а довірчі відносини носили фактичний характер та виникли внаслідок багаторазових однотипних добросовісних операцій з майном з боку винного (що й давало власнику підстави розраховувати на подальшу добросовісність

особи); б) коли винний хоча і мав трудові правовідносини з власником майна, однак за власною волею, ініціативно, тобто шляхом вчинення активних вольових усвідомлених суспільно небезпечних дій спонукав останнього до передачі йому майна, заздалегідь маючи намір обернути його на свою користь чи користь інших осіб. В описаних випадках матиме місце шахрайство. Зокрема, у випадку «а» володіння винним майном набуває статусу незаконного з моменту фактичного одержання майна (тобто немає періоду законного володіння, властивого для привласнення майна ввіреного особі чи такого, що перебуває у її віданні), а у випадку «б» він вчиняє активні дії, спрямовані на підтримання довірливих відносин з тим, щоб в подальшому ними зловживати, що притаманно саме для злочину, передбаченого ст. 190 КК України. При цьому у випадку зловживання довірою, як і при обмані, винний вводить в оману потерпілого щодо свого дійсного наміру з приводу майна. Таким чином, якщо винний вводив в оману власника для отримання чергового майна у своє відання (для ввірення майна), навіть якщо цьому передували аналогічні багаторазові операції в межах трудових правовідносин, його дії слід кваліфікувати саме як шахрайство, а не як привласнення чужого майна.

Отже, при відмежуванні шахрайства від привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем визначальними є умови (підстави), на яких майно знаходиться у винного. У результаті довірчих відносин майно може бути передано однією особою іншій, по-перше, на підставі документу (наприклад, договір підряду, оренди, комісії, прокату, схову тощо), або бути ввіреним або знаходитись у віданні останньої, по-друге, без документу, у такому випадку майно не є ввіреним, а лише «довіреним» особі. У першому випадку при заволодінні ввіреним майном вчинене потрібно кваліфікувати як привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. У другому випадку заволодіння довіреним майном потрібно кваліфікувати як шахрайство.

Список використаних джерел:

1. Белокуров О.В. Проблемы квалификации хищения вверенного имущества / О. В. Белокуров. – М. : ИГ «Юрист», 2003. – С. 76.
2. Слабченко О. А. Кримінально-правова характеристика привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем : дис. ...канд. юрид. наук : 12.00.08 /Слабченко Олександр Анатолійович. – К., 2014. – 259 с.
3. Смаглюк О. В. Шахрайство за Кримінальним кодексом України 2001 року : дис. ... канд.юрид. наук: 12.00.08 / Смаглюк Олександр Володимирович. – К., 2004. – 179 с.

Шармар О.М.,

доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

Кучер Ю.О.,

курсант 3 курсу ННІ № 1
Національної академії внутрішніх
справ

НЕЗАКОННЕ ЗБАГАЧЕННЯ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ

Причиною включення норми до Кримінального кодексу України (далі – КК) щодо незаконного збагачення була необхідність реалізації засад антикорупційної політики України згідно з міжнародними стандартами у сфері запобігання та протидії корупції [2].

Науковою розробкою проблемних питань незаконного збагачення займалися такі вчені як: П. П. Андрушко, Л. П. Брич, О. О. Дудоров, Б. В. Здравомислов, Г. М. Зеленов, Д. Г. Михайленко, О. Б. Сахаров, О. Я. Светлов, Т. І. Слущка, В. Я. Тацій, М. І. Хавронюк та інші. Однак, у теперішній час низка питань залишається недостатньо дослідженими, що спричиняє проблеми застосування цієї норми.

Мета статті полягає в аналізі проблемних питань кримінально-правової характеристики незаконного збагачення.

Під *незаконним збагаченням* слід розуміти набуття особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у власність активів у значному розмірі (грошові кошти або інше майно, а також доходи від них, якщо їх розмір (вартість) перевищує одну тисячу неоподаткованих мінімумів доходів громадян) законність підстав набуття яких не підтверджено доказами, а так само передача нею таких активів будь-якій іншій особі [1].

Проте чинна редакція статті про незаконне збагачення не позбавлена недоліків, а саме:

1. Фактичне запровадження складом цього злочину обмеження дії принципу презумпції невинуватості без прямої нормативної регламентації цього як у КК України, так і в інших законах України, а також без наукового обґрунтування такого обмеження та незважаючи на зауваження експертів Верховної Ради України.

2. Виключення із суб'єктів, значне необґрунтоване збільшення активів яких утворюватиме склад незаконного збагачення, близьких осіб державного службовця.

3. Встановлення необхідності для обвинуваченого підтверджувати законність набуття своїх активів виключно доказами, що ставить його у значно жорсткіші рамки, ніж це передбачається у

20 Конвенції, за якою достатнім є раціонально обґрунтувати суттєве збільшення активів без обов'язкового підтвердження цього доказами [5, с. 368].

Незаконне збагачення проявляється в одній з двох суспільно небезпечних дій: 1) *набутті* у власність активів у значному розмірі за не підтвердження законності підстав цього; або 2) *передачі* таких активів будь-якій іншій особі.

При кримінально-правовій кваліфікації суспільно небезпечного діяння як незаконне збагачення за об'єктивною стороною достатньо встановити одну з дій: «набуття активів» чи «передачу активів». Під набуттям (за *знач.* набути, набувати) зазвичай розуміють ставати власником чого-небудь, діставати, наживати, здобувати що-небудь. Законною підставою набуття активів у власність є настання певного юридичного факту або їх сукупності [3, с.112].

Використаний у ч. 1 ст. 368-2 КК зворот «набуття особою ...у власність активів...» унеможливило інкримінування цієї кримінально-правової норми у випадках, коли особа, уповноважена на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, не накопичила (збільшила свої статки), а незаконно позбавилась майнових витрат (наприклад, вона чи близька їй особа безоплатно або за «символічною» ціною отримала різноманітні послуги – медичні, освітні, туристичні, розважальні, юридичні, ремонтні, транспортні тощо). Водночас треба мати на увазі, що якщо законність підстав набуття у власність коштів, за допомогою яких особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, сплачено послуги, не підтверджено доказами, то вчинене може розглядатися як незаконне збагачення.

Цікаво, що формулювання «одержання... неправомірної вигоди...», використане в первісній редакції ст. 368-2 КК, дозволило охоплювати неправомірну поведінку належного суб'єкта, що наводить на думку про доречність використання такого (подібного) формулювання у вдосконаленій ст.368-2 КК. Крім іншого, це дозволило б усунути ґрунт для дискусії, пов'язаної з позначенням предмета незаконного збагачення як активів, законність походження набуття яких не підтверджується доказами. Подібним чином розмірковує Д. Г. Михайленко, на погляд якого розкішний спосіб життя публічної службової особи, який не пов'язаний з приростом її майна, проте виражається в отриманні нею (на свою користь або користь близьких) послуг, переваг, пільг, інших вигод, за які особа не сплачує коштів або сплачує явно не еквівалентну ціну, не може бути підставою для застосування норми КК про відповідальність за незаконне збагачення. У зв'язку з цим дослідник пропонує використати в ст. 368-2 КК (за прикладом інших норм КК про корупційні злочини) термін «неправомірна вигода», що дозволить

поширити дію аналізованої кримінально-правової заборони на випадки отримання чи користування відповідним суб'єктом будь-якими майновими благами [4, с.72].

Крім цього недостатньо зрозумілим й нечітким залишається констатація наявності корисливого мотиву та корисливої мети при передачі суб'єктом незаконного збагачення іншій особі незаконно набутих активів. Як наслідок, існує потреба у законодавчому доопрацюванні положення ч. 1 ст. 368-2 Особливої частини КК України шляхом точної вказівки на те, як саме суб'єкт цього злочину при вчиненні цієї форми діяння незаконно збагачується.

Однак, все ж, потрібно врахувати позицію, відповідно до якої вважається, що у разі передачі службовою особою неправомірної вигоди близьким родичам, метою особи може бути збільшення статків її близьких родичів або приховування у такий спосіб факту одержання неправомірної вигоди. Необхідно, при цьому, зауважити, що близькі родичі, яким передається неправомірна вигода, відповідальності за ст. 368-2 КК України не несуть, за винятком випадку, коли близькі родичі усвідомлювали походження такої вигоди, розуміли неправомірність дій службової особи, а також те, що остання передає їм неправомірну вигоду для приховування факту одержання цієї вигоди (збереження її), та все одно погоджувались на таку передачу, сприяли цьому, тому дії таких осіб, слід кваліфікувати як пособництво у незаконному збагаченні службової особи або легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [3, с. 170].

Таким чином, проаналізований склад злочину свідчить про необхідність його подальшого удосконалення, зокрема в частині об'єктивної сторони та предмету незаконного збагачення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 № 234III // Відомості Верховної Ради України. – 2001 р. – № 25. – Ст. 131.
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (A/RES/58/4) від 31 жовтня 2003 року / Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 49 URL:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16.
3. Деніга О. П. Кримінально-правова кваліфікація незаконного збагачення: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / О. П. Деніга; Національна академія прокуратури України. К., 2015. 194 с.
4. Дудуров О. О. Незаконне збагачення: пошук прийнятної моделі кримінально-правової заборони триває. *Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції*. Харків. 2017. С. 71-73.

5. Михайленко Д.Г. Місце норми про незаконне збагачення у механізмі кримінально-правової протидії корупційним злочинам. *YoungScientist*». 2015. № 2. С. 807-812.

Берило О.Г.,
аспірант докторантури та аспірантури
Національної академії внутрішніх справ

ВИДОВИЙ ОБ'ЄКТ НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ХВОРОМУ МЕДИЧНИМ ПРАЦІВНИКОМ

Зміст видового об'єкта злочинів дає можливість більш точно визначити сутність злочинного посягання та його спрямованість на відповідні суспільні відносини, полегшуючи цим самим практику правозастосування. На цій підставі в науці кримінального права обґрунтовується думка про доцільність та необхідність побудови системи Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України саме із урахуванням положень видового об'єкта злочинів. Зокрема, на це звертає увагу М.І. Хавронюк у своєму дисертаційному дослідженні, стверджуючи, що позитивним є досвід законодавців країн континентальної Європи, який передбачає формування Особливої частини КК не тільки з урахуванням родового, але й з урахуванням видового об'єкта. У цьому зв'язку вчений пропонує усередині розділів Особливої частини КК України виділяти підрозділи – залежно від видового об'єкта [4, с. 348].

З такою пропозицією важко не погодитися, оскільки краща структура Особливої частини КК України дає можливість більш точно визначити коло суспільних відносин, які зазнали посягання та встановити конкретну кримінально-правову норму, яка підлягає застосуванню. Особливого значення це питання набуває у випадках, коли розділ Особливої частини КК України передбачає відповідальність за досить широке коло злочинів, які посягають на декілька видів суспільних відносин. Так, у контексті розділу II Особливої частини КК України «Злочини проти життя та здоров'я особи», по-перше, є досить широкий спектр злочинних посягань, відповідальність за які передбачена в цьому розділі, а по-друге, спрямованість таких посягань на різні групи (види) суспільних відносин. Так, в одному випадку – це можуть бути суспільні відносини щодо охорони життя особи: вбивства (ст.ст. 115–119 КК України), доведення до самогубства (ст. 120 КК України) та погрози вбивством (ст. 129 КК України); в іншому – суспільні відносини щодо охорони здоров'я особи: тілесні ушкодження (ст.ст. 121–125 і 128 КК України), завдання фізичних або моральних страждань (ст.ст. 126 і

127 КК України), зараження соціальними хворобами (ст.ст. 130 і 133 КК України); в третій – суспільні відносини, що ставлять у небезпеку життя та здоров'я особи: злочини у медичній сфері (ст.ст. 131, 132, 138–145 КК України); інші злочини (ст.ст. 134–137 КК України) тощо.

Між іншим слід зазначити, що в доктрині кримінального права досить довгий період часу існували дискусії щодо виділення групи злочинів, що ставлять у небезпеку життя та здоров'я особи [2, с. 70]. Таким чином, виправданим є виділення видового об'єкта ненадання допомоги хворому медичним працівником, що виділяються у межах родового об'єкта злочинів, передбачених розділом II Особливої частини КК України. Про обов'язковість існування подібного зв'язку із родовим та іншими видовими об'єктами зазначає також В.С. Мельникова, яка стверджує, що видовий об'єкт – це група однорідних суспільних відносин, взаємопов'язана із іншими однорідними суспільними відносинами у рамках родового об'єкта [3, с. 113]. Тому видовим об'єктом злочину, передбаченого ст. 139 КК України слід визнавати суспільні відносини, які повинні сприяти реалізації конституційного права громадян на охорону їхнього життя та здоров'я в системі охорони здоров'я відповідно до правил кваліфікованого медичного обслуговування населення. В основу такої позиції закладається спрямованість діянь, передбачених ст. 139 КК України, оскільки вказана норма передбачає відповідальність за ненадання без поважних причин допомоги хворому медичним працівником, який зобов'язаний, згідно з установленими правилами, надати таку допомогу, якщо йому завідомо відомо, що це може мати тяжкі наслідки для хворого. Все це обумовлює порушення суспільних відносин, які повинні сприяти реалізації конституційного права громадян на охорону їхнього життя та здоров'я в системі охорони здоров'я, відповідно до правил кваліфікованого медичного обслуговування населення. Такий видовий об'єкт, на нашу думку, охоплює суспільні відносини щодо забезпечення реалізації права громадян на охорону життя та здоров'я в системі охорони здоров'я, відповідно до правил кваліфікованого медичного обслуговування населення. Оскільки при ненаданні медичним працівником допомоги хворому виникають саме такі суспільно небезпечні правовідносини. Зокрема, такий видовий об'єкт буде характерний і для злочинів передбачених ст.ст. 131, 132, 138–145 КК України.

На думку М.І. Загороднікова, видовий об'єкт відносин, пов'язаних із охороною життя та здоров'я, їх безпеки забезпечує нормальне існування особи як біологічного об'єкта. Вчений наголошував, що під життям та здоров'ям у кримінальному праві слід

розуміти не фізіологічне поняття «життя», а сукупність відомих суспільних відносин, які відносяться до охорони особи [1, с. 42].

Головним залишається те, що вказаний видовий об'єкт, з одного боку, є частиною родового об'єкта злочинів розділу II Особливої частини КК України, а з іншого – є відмінним від інших видових об'єктів. Так, окреслений видовий об'єкт охоплює певну частину суспільних відносин, які стосуються тільки забезпечення права громадян на охорону здоров'я в системі охорони здоров'я. Водночас, видовим об'єктом не охоплюються суспільні відносини щодо забезпечення життя особи. Власне це і відрізняє видовий об'єкт ненадання допомоги хворому медичним працівником від родового об'єкта досліджуваного нами злочину та від інших видових об'єктів.

Отже, видовим об'єктом ненадання допомоги хворому медичним працівником слід вважати право громадян на охорону здоров'я в системі охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. Загородников Н. И. Значение объекта преступления при определении меры наказания по советскому уголовному праву. *Тр. Военно-юрид. академия.* 1949. Вып. X, С. 3–47.

2. Кузнецова Н.Ф. Преступление и преступность. Москва, 1969. 232 с.

3. Афиногенов С.В., Ермакова Л.А., Здравомыслов Б.В., Мельникова В.Е. Уголовное право Российской Федерации. Общая часть. Москва, 1999. – 480 с.

4. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. К., 2007. 557 с.

Шурашкевич В.М.,

аспірант наукової лабораторії з проблем досудового розслідування докторантури та аспірантури Національної академії внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНОНЕБЕЗПЕЧНИЙ СПОСІБ ЯК ОBOB'ЯЗKOBA OЗHAKA OБ'ЄKTIВHOЇ CTOPOHI YMИCHOГO ПОШKOДЖEHHЯ OБ'ЄKTIВ EЛEKTPOEHEPГEТИКИ

Протидія злочинам, які посягають на об'єкти енергетики неодноразово виступала важливим питанням, включеним до розгляду

на спільних нарадах Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства енергетики та вугільної промисловості України та Національної енергетичної компанії «Укренерго».

У диспозиції ч. 2 ст. 194-1 КК України (Умисне пошкодження об'єктів електроенергетики) в якості обов'язкової ознаки об'єктивної сторони злочину зазначений загальнонебезпечний спосіб діяння [1, с. 442]. Загальна небезпечність способу умисного пошкодження об'єктів електроенергетики визначається з урахуванням факту створення небезпеки для життя чи здоров'я громадян, властивостей майна, якому заподіюється шкода, засобів знищення чи пошкодження, місця вчинення діяння.

При реалізації загальнонебезпечного способу посягання настають наслідки, що заздалегідь важко передбачити. Тобто особа, умисно приводячи в дію такі сили, підлягає відповідальності не лише за ті наслідки, які вона передбачала, бажала або свідомо припускала, а й за всі інші наслідки, що настали в результаті приведених нею в дію руйнівних сил. При цьому не є обов'язковим завдання шкоди ще яким-небудь іншим майновим або особистим інтересам, а досить того, щоб такий спосіб було використано винним.

У межах дослідження загальної небезпечності як ознаки об'єктивної сторони даного злочину хотілося б звернути увагу на такі способи його вчинення, як підпал та вибух.

Підпал – це загальнонебезпечний спосіб умисного пошкодження майна, вчинений різними засобами та прийомами, що викликає появу відкритого вогню, що переростає, як правило, у пожежу як неконтрольований процес горіння, що призводить до знищення або пошкодження матеріальних цінностей, та створює загрозу суспільно-пожежної безпеки [2, с. 10].

У контексті ч. 2 ст. 194-1 КК України, вважаємо, що під підпалом необхідно розуміти умисне створення пожежі, тобто неконтрольованого процесу горіння, з метою знищення або пошкодження об'єктів електроенергетики вогнем, коли виникає загроза життю чи здоров'ю людей або заподіяння значних матеріальних збитків.

Загальна небезпека підпалів полягає в тому, що, викликавши до дії руйнівні сили вогню, здатні перерости в пожежу, винний не в змозі в подальшому контролювати або покласти край такому стихійному розвитку, що може призвести до тяжких наслідків.

Варто зауважити, що за відсутності небезпеки для навколишніх, сам підпал при умисному пошкодженні об'єктів електроенергетики не можна кваліфікувати за ч. 2 ст. 194-1 КК України. Це має важливе значення в тому розумінні, що умисне пошкодження об'єктів електроенергетики за допомогою вогню, що не переростає в пожежу, не може розглядатися як обтяжуюча обставина.

Вважаємо, щоб встановити, чи є обраний спосіб умисного пошкодження об'єктів електроенергетики за допомогою вогню загальнонебезпечним, необхідно в кожному конкретному випадку враховувати місце, час, обстановку й інші обставини, що характеризують об'єктивну сторону злочину. Ці важливі питання не отримали належного висвітлення в юридичній літературі, хоча такі обставини можуть мати важливе значення при вирішенні питання про те, чи є обраний спосіб вчинення злочину загальнонебезпечним.

Іншим загальнонебезпечним способом вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики є вибух.

В одному зі словників української мови вибух визначається як розрив вибухової речовини, спеціального снаряда, оболонки чогонебудь тощо, з дуже сильним звуком і великою руйнівною силою [3, с. 193]. У кримінально-правовій літературі під вибухом розуміють процес вивільнення великої кількості енергії в обмеженому обсязі за короткий проміжок часу [4, с. 116; 5, с. 662].

Вибух призводить до утворення сильно нагрітого газу з дуже високим тиском, що при розширенні здійснює механічний вплив (тиск, руйнування) на навколишні об'єкти. При такому способі завжди створюється загроза життю, здоров'ю людей, знищення або пошкодження інших майнових об'єктів. Вибух, за своєю природою, створює реальну небезпеку одночасної загибелі великої кількості людей, заподіяння значного майнового збитку і здійснює сильний психологічний вплив на населення. При використанні вибухового пристрою на місці злочину залишається мінімальна кількість слідів, адже вибух і можлива пожежа знищують більшість з них [6, с. 17].

Отже, загальнонебезпечний спосіб може бути пов'язаний з небезпекою для життя та (або) здоров'я інших осіб або настання інших наслідків, наприклад, екологічної катастрофи, знищення техніки, засобів зв'язку, залізничних колій тощо [7, с. 22]. При цьому, кожен із загальнонебезпечних способів вчинення умисного пошкодження об'єктів електроенергетики становить загрозу для невизначеної кількості не тільки майнових, а й особистісних благ людини.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. К.: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.
2. Мишин А. В. Расследование поджогов личного имущества граждан. Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1991. 128 с.
3. Новий тлумачний словник української мови : в 3 т. / В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. К.: Аконіт, 2003. Т. 1: А–К. 928 с.
4. Бойцов А. И. Преступления против собственности. СПб. :

Юрид. центр Пресс, 2002. 775 с.

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К.: Юрид. думка, 2009. 1236 с.

6. Исаева Л. М. Организация осмотра места взрыва. *Законность*. 2003. № 3. С. 16–20.

7. Кругликов Л. Л. Преступления против жизни. Ярославль: Ярославл. гос. ун-т, 1998. 72 с.

Аксюк Н.М.,

аспірант кафедри кримінального права
Національної академії
внутрішніх справ

ПОВІТРЯНІ ТРАНСПОРТНІ ЗАСОБИ ЯК ПРЕДМЕТ ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ЗАЛІЗНИЧНОГО, ВОДНОГО ЧИ ПОВІТРЯНОГО ТРАНСПОРТУ (СТ. 276 КК УКРАЇНИ)

Одним із предметів злочину, передбаченого статтею 276 КК України “Порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту” є транспортні засоби повітряного транспорту.

Слід розглянути їх ознаки та види, для чого треба звернутися до чинного законодавства.

Так, згідно ст. 1 Повітряного кодексу України повітряний транспорт включає повітряні судна - апарати, що підтримуються в атмосфері у результаті їх взаємодії з повітрям, відмінної від взаємодії з повітрям, відбитим від земної поверхні [1].

До них належать літаки, вертольоти, планери тощо (п. 2.1.5 Правил видачі свідоцтв авіаційному персоналу в Україні, затверджених наказом Мінтрансу від 7 грудня 1998 р. № 486) [2].

Літак – повітряне судно, важче за повітря, що приводиться до руху силовою установкою і підйомна сила якого в польоті створюється переважно за рахунок аеродинамічних реакцій на нерухомих поверхнях за даних умов польоту.

Вертоліт – повітряне судно, важче за повітря, що підтримується в польоті переважно за рахунок реакції повітря з одним або декількома несучими гвинтами, що обертаються силовою установкою навколо осей, які знаходяться приблизно у вертикальному положенні.

Планер – повітряне судно, важче за повітря, що не приводиться до руху силовою установкою і підйомна сила якого створюється

переважно за рахунок аеродинамічних реакцій на нерухомих поверхнях за даних умов польоту [2].

Отже, можна виділити три основні ознаки повітряного судна:

1. являє собою пристрій, призначений для польотів (літальний апарат), тобто для пересування по повітрю. Дана ознака використовується для відмежування повітряного судна від земних і водних транспортних засобів;

2. середовище використання – навколосемний повітряний простір (атмосфера). Повітряним судном є не будь-який літальний апарат, а виключно атмосферний. Тому космічні літальні апарати (космічні кораблі, штучні супутники Землі, космічні зонди) і інші засоби космічної техніки не належать до повітряних суден і не можуть бути предметом злочину, передбаченого ст. 276 КК України. Однак у зв'язку з появою космічних кораблів типу «Шаттл» і «Буран» (а також їх сучасних аналогів), що поєднують в собі характеристики повітряного судна і космічного корабля, поняття повітряного судна вимагає відповідного корегування [3, с. 90];

3) спосіб пересування заснований на реакції їх взаємодії з повітрям, відмінної від взаємодії з повітрям, відбитим від земної поверхні землі або води. У зв'язку з цим судна на повітряній подушці і екраноплани не належать до повітряних суден (є водними транспортними засобами).

Транспортні засоби визнаються повітряними незалежно від того, в якому віданні або власності вони перебувають. Не відноситься до предмету розглядуваного злочину літальні апарати, які є предметом злочину, передбаченого ст. 416 КК України (за умови, що вони належать до військового майна [4, с. 995] та вчинення даного злочину військовослужбовцем). У всіх інших випадках дії винної особи слід кваліфікувати за ст. 276 КК України.

Отже, точне встановлення ознак та видів транспортних засобів повітряного транспорту має важливе значення для визначення предмета злочину, передбаченого ст. 276 КК України, правильної кваліфікації вчиненого діяння і призначення покарання.

Список використаних джерел

1. Повітряний кодекс України від 19 травня 2011 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>.

2. Правила видачі свідоцтв авіаційному персоналу в Україні : затв. Наказом Міністерства транспорту України від 7 грудня 1998 року № 486 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0833-98>.

3. Энциклопедия уголовного права. Т. 24. Преступления против безопасности и эксплуатации транспорта – Издание профессора

Малинина – МИЭП при МПА ЕврАзЭС. – СПб., 2014. – 697 с.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко [та ін.] ; за ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. – К. : Юрінком Інтер, 2017. – 1104 с.

Пономаренко О.В.,

ад'юнкт докторантури та аспірантури
Національної академії внутрішніх справ

ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОГРОЗУ АБО НАСИЛЬСТВО ЩОДО СЛУЖБОВОЇ ОСОБИ ЧИ ГРОМАДЯНИНА, ЯКИЙ ВИКОНУЄ ГРОМАДСЬКИЙ ОBOB'ЯЗОК

Занепад усталених поглядів на державний суверенітет та послаблення контролюючої ролі права, призвели до змін в житті суспільства, зокрема в певній мірі це породило занепад моральних принципів, збільшення росту злочинності. Ми дійшли до такого етапу, коли є необхідним аналізувати правові доктрини не з формально-юридичних, психологічних чи соціологічних засад, а висвітлювати це через призму національно-історичного, культурно-типологічного розуміння природи законодавства, об'єднавши це в єдину систему, яка буде приносити свої позитивні результати, як для суспільства в цілому так і для побудови цілісної, неподільної правової держави з високим розвитком як моральної так правової свідомості. Кожна демократична правова держава ставить перед юридичною наукою завдання щодо необхідності вирішення нових завдань, що виникають у зв'язку із розвитком суспільства. На сьогоднішній день надзвичайно актуально постала проблема щодо захисту основних прав і свобод людини і громадянина. Одним із засобів забезпечення охорони цих цінностей є встановлення державою кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок.

Важливе значення у сфері охорони конституційних прав і свобод відіграє Кримінальний кодекс України (далі – КК України). Проблема кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, враховуючи багатогранність та специфічність професійної діяльності, а також бланкетність норм є однією із найскладніших і доволі актуальною темою протягом значного періоду часу.

Питання погрози або насильства щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок в науковій літературі розглядали такі вчені, як С.В. Антонов, В.Т. Дзюба,

Л.В. Дорош, П.С. Єлизаров, М.П. Журавльов, П.В. Замосковцев, В.А. Клименко, С.М. Корабельников, М.І. Мельник, М.І. Хавронюк та ін. Вони зробили вагомий внесок в дослідження різних аспектів зазначеної проблематики, однак не вичерпали всіх питань теми в свою чергу не виключають її подальшого дослідження.

Хоча у 2010 р. було захищене дисертаційне дослідження А.С. Антонова на тему: «Кримінальна відповідальність за посягання на діяльність службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст. 350, 352 КК України)» [1] та у 2017 р. Т.С. Лосич дисертаційне дослідження на тему: «Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного» [2]. Проте, слід визнати, що дослідження у даній сфері не вичерпують усього кола питань, які постають перед слідчими, прокурорами та суддями в період реформування соціально-економічного устрою, динамічного розвитку науки кримінального права, науково-технічного прогресу. Не знайшли достатнього відображення у наукових працях питання генезису кримінально-правової заборони погрози або насильства щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, визначення форми вини при погрозі або насильстві щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок, встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак діяння, відмежування від суміжних складів злочинів та адміністративних правопорушень та встановлення критеріїв щодо малозначності діяння беручи за основу вивчення матеріалів слідчої та судової практики та положення доктрини кримінального права, справедливості та відповідності покарання за вказане діяння. Не здійснено компаративного дослідження за кримінальним законодавством України та законодавством зарубіжних країн, не дана в повному обсязі характеристика проблемних питань складу злочину. На сьогодні існує потреба встановлення відповідальності у злочині, передбаченому ст. 350 КК України як за погрозу вбивством, так і за погрозу будь-яким видом насильства, знищенням чи пошкодженням майна. Крім того, вбачається за необхідне передбачення відповідальності за ч. 2 ст. 350 КК України за нанесення потерпілому удару. Тому стан кримінально-правової охорони за погрозу або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок не можна визнати зараз апріорі задовільним.

Окремо слід зупинитися на кримінально-правовій охороні службової особи та громадянина, який виконує громадський обов'язок, оскільки вона не завжди рівнозначна, а також на особах, вплив на яких може суттєво позначитися на діяльності службової особи чи

громадянина, який виконує громадський обов'язок. Оскільки в одних випадках діяльність цих осіб кримінально-правовою охороною забезпечується лише в момент здійснення такої діяльності, в інших – у будь-який час. Прогалиною також є встановлення у ч. 1 ст. 350 КК України відповідальності лише за погрозу заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, а також в обмеженому переліку в ст. 350 КК України тих діянь, які визначені як злочинні.

Дискусійні питання досліджуваного складу злочину ще не мають однозначного вирішення, це все впливає на стан правозастосовної практики, і потребує ґрунтовного наукового дослідження. Доцільним у цьому контексті було б вивчення та усунення саме загальних системних помилок, які стосуються деяких питань конструкції норми, що викликає певні труднощі на практиці при кваліфікації. Не можна не відмітити той момент, що відсутня єдина методологічна основа, єдині підходи щодо дослідження зазначеної норми, критерії та методи оцінки отриманих результатів.

Список використаних джерел

1. Антонова А. С. Кримінальна відповідальність за посягання на діяльність службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст. 350, 352 КК України) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 23 с.

2. Лосич Т. С. Кримінальна відповідальність за погрозу або насильство щодо судді, народного засідателя чи присяжного : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 16 с.

Пашиєва А.С.,

здобувач кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ

ХОЛОДНА ЗБРОЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

У правовій системі України за незаконне носіння, виготовлення, ремонт і збут холодної зброї передбачена відповідальність відповідно ч. 2 ст. 263 Кримінального кодексу України (Далі - КК України) [1].

Встановлюючи кримінальну відповідальність за ці дії, законодавець виходив із суспільної небезпеки названих діянь, пов'язаної передусім з тим, що вони певним чином створюють умови для вбивств, спричинення тяжкої шкоди здоров'ю, використовуються при здійсненні розбоїв та інших тяжких злочинів. Статистика свідчить,

що кожен десятий з числа засуджених за хуліганство, розбійний напад, здирництво, злочини проти життя і здоров'я громадян використовував наявну зброю при скоєнні цих злочинів [2, с. 110].

Під час застосування кримінально-правових норм ч. 2 ст. 263 КК України вирішальну роль відіграє саме визнання того або іншого предмета холодною зброєю. Слід приділити увагу тій проблемі, що на практиці зустрічаються різноманітні предмети, питання про визнання яких холодною зброєю не знаходить однозначної відповіді. Більшість працівників експертно-криміналістичних підрозділів вважають, що в криміналістиці наукові засади експертизи холодної зброї не досягли того рівня свого розвитку аби давати достатньо стверджуючі відповіді на виникаючі проблеми.

У практичній діяльності найбільше помилок виникає під час аналізу суб'єктивної сторони придбання, збуту, носіння і виготовлення холодної зброї. Кримінальний закон передбачає прямий умисел при здійсненні цих діянь. Зміст умислу повинен охоплювати знання того, що предмет є холодною зброєю, а здійснювані дії – суспільно небезпечними. Також буває складно давати правову оцінку діям особи, коли вона носить або збуває предмет, не знаючи про його приналежність до холодної зброї, або виготовила знаряддя для виконання інших дій, не пов'язаних з ураженням людини [3, с. 11].

В подібних випадках довести наявність умислу інколи буває непросто, але неприйнятно притягати особу до кримінальної відповідальності лише за фактом виявлення в неї холодної зброї. Часто факти придбання, носіння, збуту і виготовлення холодної зброї виявляються у зв'язку зі скоєнням інших злочинів. Це вказує про можливість кваліфікації за сукупністю. Підсумовуючи викладене може виникнути запитання: чи необхідно вводити таке поняття, як «холодна зброя»? Адже в кримінальному законодавстві деяких країн, наприклад, існують статті, згідно з якими використання будь-яких предметів, за допомогою яких здійснено вбивство, завідомо є обтяжуючими провини обставинами. Іншимисловами, законодавці цих країн не надають значення, яким видом зброї – холодною чи предметом господарського призначення – здійснено вбивство: чи це кухонний ніж, чи бойовий, наслідок один – смерть людини. А якщо вже і вводити це поняття, то було б доцільно через відсутність відповідного закону про зброю ввести до ч. 2 ст. 263 КК України визначення поняття «холодна зброя», а не включати у неї далеко не повний перелік предметів, які до того ж за своїми характеристиками і призначенням можуть взагалі не належати до холодної зброї.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

2. Бондарева К. / Проблемні питання поняття «холодна зброя» і використання його в кримінальному законодавстві // Вісник національної академії прокуратури України. 2009. №4 (16). 128 с.

3. Караханов А.Н. Уголовная ответственность за незаконные действия с оружием, предусмотренные ст. 222 УК РФ :автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. - М., 2002. - 24 с.

Бедна А.В.,

курсант 4 курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: **Шармар О.М.,**
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ЕВТАНАЗІЇ

Для розуміння природи і правових проблем евтаназії, під якою, як випливає з проведеного дослідження, розуміється умисне заподіяння смерті невиліковному хворому, здійснене на його прохання медичним працівником, а також іншою особою з мотивів співчуття до хворого і з метою позбавлення його від нестерпних фізичних страждань, надзвичайно важливе значення має кримінально-правова характеристика вбивства на прохання потерпілого.

Законодавство України не дозволяє евтаназію в будь-якому вигляді і за чиним Кримінальним кодексом вона прирівнюється до простого умисного вбивства (вбивства без пом'якшуючих та без обтяжуючих покарання обставин). З цим положенням цілком можна погодитись, але розглядати дане суспільно небезпечне діяння, як простий склад вбивства, на наш погляд, не можна. У системі суспільних відносин з приводу здійснення евтаназії можна виділити три категорії індивідуальних суб'єктів: невиліковно хвора особа (на наполегливе прохання якого застосовується евтаназія); медичний працівник, який застосовує евтаназію(спеціальнийсуб'єкт), й іншу особу, яка застосовуєевтаназію (загальнийсуб'єкт).

В теоріїкримінального права та в медицині *розрізняють* два видиевтаназії: пасивну та активну. *Пасивна* виражається в тому, що припиняється надання направленої на продовження життя медичної допомоги, що прискорює на станн природної смерті. *Активна* евтаназія – полягає у введенні хворій людині будь-яких медичних або інших засобів чи вчиненні інших дій, які тягнуть за собою швидке й безболісне настання смерті. Така евтаназія може мати такі

форми: 1) "вбивство з милосердя" – має місце в тих випадках, коли лікар, спостерігаючи страждання безнадійно хворої людини, не має можливості їх припинити і, наприклад, вводить їй велику дозу знеболюючого препарату, в результаті чого наступає бажаний для хворого смертельний наслідок; 2) "самогубствоза допомогою лікаря" – відбувається, коли лікар лише допомагає невиліковному хворому покінчити з життям; 3) власне активна евтаназія – може відбуватися і без допомоги лікаря. Пацієнт сам включає прилад, який приводить його до швидкої й безболісної смерті, інакше кажучи, сам накладає на себе руки.

З *об'єктивної сторони* евтаназія є: 1) діяння (дія або бездіяльність), спрямоване на припинення життя безнадійно хворого; 2) злочинний наслідок (спричинення смерті); 3) причинний зв'язок між діянням (дією або бездіяльністю) та настанням смерті потерпілого, що означає, що смерть з внутрішньої закономірністю повинна витікати з дій (бездіяльності) винного, тобто бути необхідним, а не випадковим їх наслідком.

Суб'єктивна сторона дій (бездіяльності), що складають евтаназію, характеризується прямим умислом. Особа передбачає при цьому можливість чи неминучість (завичайне минучість) настання смерті безнадійно хворого і бажає її настання. В якості обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони даного складу злочинув іступає мотив співчуття. Мотивом такого вбивства має виступати співчуття до невиліковно хворому, тобто почуття жалості, співчуття, яке викликається нещастям іншої людини. Біль, втрата інтересу до життя і прагнення померти гідним чином – головні мотиви пацієнтів, які звертаються з проханням про евтаназію. Метою евтаназії є позбавлення хворого від болісних страждань за допомогою його умисного умертвіння. Мотив і мета виступають обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони складу вбивства на прохання потерпілого і відповідно надають вирішальне значення на кваліфікацію вчиненого.

Таким чином, при створенні кримінально-правової норми про евтаназію, необхідно дати чітке визначення даного поняття і встановити певні кваліфікуючі ознаки в залежності від наведених вище видів. Що стосується покарання за цей злочин, то максимальній омежі повинні відповідати покаранню за умисне вбивство при пом'якшуючих обставинах. Потрібно також враховувати, що абсолютна недопустимість евтаназії в нашій країні не позбавляє думок, пов'язаних із стражданнями невиліковно хворих людей.

Бедна В.В.,

курсант 4 курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: **Кісілюк Е.М.,**
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЛЮДИНИ ВІД СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ

Експлуатацію, від якої людину необхідно охороняти кримінально-правовими засобами, на наш погляд, слід розуміти як корисливе протиправне її використання. За сферою неправомірного використання доцільно виділяти три основні види експлуатації особи: трудову, сексуальну та біологічну.

Зупинимося на проблемах кримінально-правової охорони людини саме від сексуальної експлуатації, під якою розуміємо протиправне корисливе використання особою іншої людини для задоволення сексуальних потреб третіх осіб. Відповідальність за різні види сексуальної експлуатації передбачено кількома нормами, що містяться у Розділі XII Особливої частини Кримінального кодексу України «Злочини проти громадського порядку та моральності», а саме в статтях 301, 302, 303 КК України.

Зокрема, серед норм, закріплених у ст. 301 КК України поняттям сексуальна експлуатація охоплюються лише дії з примушування до участі у створенні творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру (ч. 1 ст. 301 КК України), ті самі дії, вчинені щодо кіно та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру (ч. 2 ст. 301 КК України) або примушування неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень, кіно та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру (ч. 4 ст. 301 КК України).

Фактично зазначені дії виходять за межі назви ст. 301 КК України «Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів». До того ж предметом злочину для норми, що розглядається, є людина, а не твори, зображення чи інша порнопродукція предмет ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження. Тому поєднання таких різних за ступенем суспільної небезпечності та характером вчинюваних дій заборон в одній частині однієї статті суперечить напрацьованим теорією базовим принципам криміналізації. З практичної точки зору така конструкція статті перешкоджає можливості притягнення до відповідальності за сукупністю злочинів у випадку вчинення однією

особою дій з незаконного виготовлення порнографічних предметів та дій з примушування людини до участі в їх створенні. За таких умов невеличесь можливість індивідуалізації відповідальності та покарання.

Враховуючи зазначене, вважаємо за необхідне виділити в окрему статтю та дещо розширити кримінально-правову заборону примушування людини до участі у створенні предметів порнографічного характеру. Диспозиція цієї норми повинна охоплювати використання іншої людини у створенні продукції порнографічного характеру, вчинене із за стосуванням обману, шантажу чи погрози знищення майна, використанням її уразливого стану. Насильство та погрозу застосування насильства, використання стану матеріальної чи іншої залежності або службового становища необхідно закріпити як кваліфікуючі та особливо кваліфікуючі обставини. Більш сувору відповідальність доцільно встановити за вчинення такого злочину стосовно дитини та диференціювати її залежно від неповнолітнього і малолітнього віку.

Відповідальність за окремі різновиди сексуальної експлуатації передбачено також ст. 302 КК України. Йдеться про створення або утримання місць розпусти, а також звідництво для розпусти, вчинені з метою наживи (ч. 2 ст. 302 КК України), або за такі само дії, вчинені із залученням неповнолітнього (ч. 3 ст. 302 КК України). Дії, передбачені ч. 1 цієї статті не можна вважати експлуатацією, оскільки вони не охоплюють наявність корисливого мотиву. Складно не помітити, що вчинене без мети наживи звідництво не має достатнього для криміналізації ступеня суспільної небезпечності. Адже, в сучасних умовах розвитку суспільства, коли відбулась так звана сексуальна революція, посередництво в знайомстві людей, якімають на меті подальші стосунки (в тому числі й сексуальні), не вважається суспільно небезпечним. Абсолютно інакше, тобто як суспільно небезпечне, сприймається підшукування клієнтів для особи, яка займається проституцією. Проте такі дії відповідно до ст. 303 КК України охоплюються поняттям сутенерства. Зважаючи на викладене, а також чітко не визначений і оціночний характер терміна «розпуста», що не має однозначного тлумачення в українському законодавстві, постає питання про необхідність декриміналізації некорисливого звідництва. Не треба проводити спеціальних досліджень, аби переконатись у тому, що створення або утримання місць розпусти чинюється саме з метою наживи. Такі дії відповідають поняттю «сутенерство» та охоплюються ст. 303 КК України. У результаті аналізу слідчо-судової практики може виникнути наступне запитання: можливо, ст. 302 КК України необхідна для того, щоби застосовувати її у випадках, коли правоохоронці не змогли довести наявність корисливого мотиву таких дій? На наш погляд, сама по собі

ця обставина не є вагомою підставою для існування окремої кримінально-правової заборони. Навпаки, існує нагальна необхідність усунути можливість безпідставного пом'якшення кримінальної відповідальності за сутенерство, що відбувається шляхом застосування ст. 302 замість ст. 303 КК України. Проте той факт, що факультативною ознакою зазначених норм є насильство, не дає підстав вважати статеvu свободу та недоторканість родовим об'єктом цих злочинів. На нашу думку, вказані зміни в Особливій частині КК України на сьогодні є не доцільними. По-перше, вони не відповідають історичним традиціям вітчизняного кримінального законодавства та можуть створити ситуацію, за якої частину злочинів протиморальності буде відокремлено від інших, які залишаться в Розділі XII КК України, що не зовсім логічно. По-друге, вони не принесуть конкретного позитивного результату в практичному застосуванні кримінального законодавства.

Давидова М.М.,

ад'юнкт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: Василевич В.В.,
учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СХИЛЯННЯ ДО ВЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН АБО ЇХ АНАЛОГІВ

В Україні, як і в багатьох країнах світу, ситуація, пов'язана з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, набуває загрозливого характеру.

Проблема незаконного обігу наркотиків у нашій державі є багатоаспектною та здобуває усе більшу актуальність. Науковці наголошують, що втягнення нових осіб в незаконний наркообіг в якості споживачів є забезпеченням кримінальним світом стійкого попиту на наркотичні засоби, тобто гарантованого ринку їх збуту [1, с. 141].

Одним із шляхів втягнення осіб, переважно молоді, в незаконний наркообіг в якості споживачів є їх схилення до вживання наркотиків.

На міжнародному рівні зусилля по боротьбі з наркотиками здійснюються з боку різних організацій, перш за все, Організацією Об'єднаних Націй в рамках ЮНДКП (програма ООН міжнародного контролю над наркотиками і попередження злочинності).

Україна, як держава-учасниця ООН, приєдналась до конвенцій, привела у відповідність до норм міжнародного права національне законодавство у сфері обігу наркотиків.

Так, відповідальність за схиляння до вживання наркотиків або психотропів вперше було введено до кримінального законодавства України у 1969 р., коли Указом Президії Верховної Ради Української РСР склад злочину, передбачений ст. 208 КК УРСР «Втягнення неповнолітніх в злочинну діяльність» був розширений схилянням неповнолітніх до вживання наркотичних засобів. Пізніше Указом Президії Верховної Ради УРСР № 2718 від 17.06.1974 з цієї статті слова «схиляння неповнолітніх до вживання наркотичних речовин» були виключені, а КК УРСР доповнений новою статтею 2295 «Схиляння до вживання наркотичних засобів». Редакція ст. 315 КК України являється незмінною з моменту прийняття Кодексу у 2001 році.

Згідно з цією кримінальною нормою злочином є схиляння певної особи (осіб за ч. 2 ст. 315 КК України) до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Такі протиправні дії (пропозиція, порада, умовляння, переконування тощо) спрямовані стосовно конкретної особи.

Але в Україні не встановлена відповідальність за рекламу наркотичних засобів, що передбачена положеннями статті 10 Конвенції «Про психотропні речовини» 1971 року (заборону рекламування контрольованих речовин серед населення) і статті 3 Конвенції ООН «Про протидію незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин» 1988 року (привселюдне підбурювання до вчинення незаконної діяльності, пов'язаної з наркотичними речовинами), в тому числі і щодо припинення будь-якої форми пропаганди вживання наркотичних речовин, застосування санкцій до організацій і підприємств, де створені умови для поширення наркотичних речовин.

Останнім часом обстановка, пов'язана зі злочинним схилянням до вживання наркотиків, істотно погіршилась через стрімкий розвиток електронних технологій. Зокрема, в мережі Інтернет чимало сайтів рекламують та детально описують формули, способи приготування та очікувані ефекти від вживання наркотичних засобів та психотропних речовин. Протидія таким проявам суспільно небезпечної поведінки, що становлять загрозу, у першу чергу, для молодого покоління, є складним завданням, особливо з огляду на відсутність відповідних нормативно-правових важелів [2, с. 36].

Відповідно до «Стратегії державної політики щодо наркотиків до 2020 року», основними завданнями держави у цій сфері є запобігання розповсюдженню наркотичних засобів серед підлітків і молоді, організація раннього виявлення незаконного вживання наркотиків,

розроблення заходів протидії поширенню наркотичної субкультури, профілактика незаконного обігу наркотиків через мережу Інтернет.

Фахівці вважають рекламу і пропаганду наркотиків змістовно ширшими, ніж власне «схиляння до вживання наркотиків» [3, с. 36]. З таким підходом важко не погодитися, адже рекламування та пропаганда наркотиків спрямовані на широке коло осіб з метою залучення їх до вживання наркотиків та/або з метою збуту наркотиків і отримання незаконних прибутків.

Активне «засівання» злочинцями Інтернет мережі інформаційними повідомленнями щодо надання віртуальним особам можливості долучитися до вживання наркотичних засобів формує у багатьох з таких осіб потенційних, а згодом і реальних споживачів цих засобів [4, ст. 44–45].

Експерт ООН, координатор Програми ООН по контролю за наркотиками Сандіп Шоула, зробила заяву про те, що мережа Інтернет стала «таємною лабораторією» для виготовлення синтетичних наркотиків, з рецептами виготовлення та вживання наркотичних засобів [5].

На нашу думку, окремою нормою заборона незаконного рекламування та пропаганди наркотичних засобів має бути зазначена в Законі України «Про рекламу». Крім того, в Україні також має бути встановлена кримінальна відповідальність за рекламування та пропаганду наркотиків, оскільки такі діяння негативно впливають на широке коло осіб і, перш за все, на молодь.

Одним із шляхів криміналізації незаконного рекламування та пропаганди наркотичних засобів є доповнення ст. 315 КК України частиною 3 наступного змісту: «Публічні заклики, а також схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів з використанням засобів масової інформації чи комунікації та/або друкованої продукції».

Список використаних джерел

1. Данилевська Ю.О., Каменський Д.В. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення: проблеми кримінально-правової кваліфікації: практ. пос. Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. – 288с.
2. Свірін М.О. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (поняття та особливості кваліфікації) / М.О. Свірін. – Наука і правоохорона. – 2015. – № 3 (29). С. 126-132
3. Гузеева О.В. Склонение или пропаганда? // Законность. – 2008. № 2. – С. 35-37.

4. Виявлення, документування та розслідування злочинів, передбачених ст.315 КК України, чинених з використанням мережі Інтернет: навчально-практичний посібник/ В.М. Комарницький, В.О. Криволапчук, Б.І. Бараненко та ін.; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Сєвєродонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2017.- 505 с.

5. Глобальна інформаційна мережа Інтернет: джерело наркоманії та наркобізнесу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slavmir.ru/arhiv98/sib35noi.htm#3>

Бондаренко О.М.,

курсант 4 курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: ***Шармар О.М.,***
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ АБО ТКАНИН ЛЮДИНИ

Кінець ХХ сторіччя відзначився стрімким розвитком в медицині такого напрямку як трансплантологія. Поряд з тим, що даний метод дозволяє врятувати життя, зловживання, які спостерігаються у сфері трансплантації органів та тканин, спричиняють суспільно небезпечні наслідки, що полягають у необґрунтованому вилученні органів і тканин у людини шляхом примушування або обману, торгівлю органами або тканинами та ін. Все це свідчить про те, що злочини у цій сфері мають підвищений ступінь суспільної небезпеки, оскільки посягають на вищі блага людини – життя і здоров'я. Торгівля органами і тканинами людини заборонена майже у всіх країнах, в тому числі і в Україні, проте є ознаки, які вказують на розширення «чорного» ринку органів і тканин людини у всьому світі.

Недоліки у законодавстві, яким регулюється пересадка органів, і пов'язані з цим комерційні інтереси, корупція і шахрайство створюють підґрунтя для розвитку незаконної торгівлі органами людини. Враховуючи сучасний стан науки та рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я в 1999 році було прийнято Закон України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини», який визначає умови і порядок застосування трансплантації як спеціального методу лікування. Відповідно до ст. 1 Закону,

трансплантація – спеціальний метод лікування, що полягає в пересадці реципієнту органу або іншого анатомічного матеріалу, взятих у людини чи у тварини. Трансплантація як метод лікування застосовується виключно за наявності медичних показань та згоди об'єктивно інформованого дієздатного реципієнта лише у випадках, коли усунення небезпеки для життя або відновлення здоров'я реципієнта іншими методами лікування неможливе. Наявність у реципієнта медичних показань для застосування трансплантації встановлює консилиум лікарів відповідного закладу охорони здоров'я чи наукової установи.

Аналізуючи вищезазначений Закон, ми дійшли до висновку, що в ньому слід закріпити межі припустимості трансплантації, чітко визначити момент настання смерті й час, із настанням якого можна вилучити трансплантат, установити перелік осіб, котрі можуть бути донорами та реципієнтами, врегулювати відносини між ними та лікарем, установити умови правомірності отримання трансплантата та низку інших питань. За порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини передбачено кримінальну відповідальність ст. 143 КК України «Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини» та ст. 144 КК України «Насильницьке донорство».

Об'єктивна сторона злочину може проявитися у таких формах: порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини (ч. 1 ст. 143 КК України); вилучення у людини шляхом примушування або обману її органів або тканин (ч. 2 ст. 143 КК); незаконна торгівля органами або тканинами людини (ч. 4 ст. 143 КК); участь у транснаціональних організаціях, які займаються вилученням у людини шляхом примушування або обману її органів чи тканин з метою їх трансплантації або незаконною торгівлею органами або тканинами людини (ч. 5 ст. 143 КК).

Трансплантація здійснюється з порушенням встановленого законом порядку у разі недотримання хоча б однієї з таких умов, зокрема: - існує письмова згода об'єктивно поінформованих донора (якщо донором є жива людина) і реципієнта та батьків чи інших законних представників реципієнта, якщо ним є особа віком від 15 до 18 років (щодо реципієнта віком до 15 років трансплантація здійснюється за згодою його законних представників). Ця умова не є обов'язковою лише у невідкладних випадках, коли існує реальна загроза життю реципієнта; - є наявними медичні показання (бажаних результатів не може дати використання інших, крім трансплантації, засобів і методів для підтримання життя, відновлення або поліпшення здоров'я хворого), встановлені консилиумом лікарів відповідного закладу охорони здоров'я чи наукової установи; - завдана при

трансплантації шкода донору є меншою, ніж та, що загрожувала реципієнту; -дані органи і тканини дозволені до трансплантації МОЗ; - трансплантація проводиться закладами охорони здоров'я чи науковими установами, які мають право її провадити; -органи і тканини взяті не у таких категорій живих осіб, як: неповнолітні, недієздатні, ув'язнені, особи, які страждають на тяжкі психічні розлади, мають захворювання, що можуть передатися реципієнту або зашкодити його здоров'ю, особи, які раніше вже надали орган або частину органу для трансплантації; - у живого донора не взято інший гомотрансплантат, крім одного із парних органів або частину органу чи частину тканини; - органи та інші анатомічні матеріали взяті з тіла померлої особи, яка перед смертю заборонила це робити, або з порушенням порядку, встановленого законом.

Суб'єкт злочину за частинами 1, 2 та 3 ст. 143 КК України спеціальний - лікар, оскільки вилучення органів та тканин з метою їх трансплантації, як обов'язкова ознака цього злочину, може здійснюватися лише цією категорією осіб, а за частинами 4 та 5 ст. 143 КК України – загальний.

Крім зазначених випадків, у кримінальному праві не зовсім чітко визначено кримінальну відповідальність за вилучення у померлої особи імплантованих при її житті штучних замінників органів або матеріалів замінників тканин, наприклад, кардіостимуляторів, замінників кісток або кісткової тканини. У такому випадку вилучені матеріали можуть бути використані з метою реімплантації в організм іншої особи. Потерпілими знову ж таки можуть виступати близькі родичі померлого. Також, у кримінальному праві щодо самої операції трансплантації органів і (або) тканин є доцільним визначити міру відповідальності лікарів за невдало виконану, внаслідок недостатньої кваліфікації, несумлінного ставлення тощо, пересадку. При цьому мають бути розроблені медико-правові стандарти для визначення успішної (неуспішної) трансплантації. На сьогоднішній день наслідком невдало проведеної операції трансплантації для лікаря може бути притягнення його до кримінальної відповідальності за невиконання чи неналежне виконання або фармацевтичним працівником своїх професійних обов'язків унаслідок недбалого до них ставлення, якщо це спричинило тяжкі наслідки для хворого. Це в першу чергу стосується лікарів, які беруться за проведення операції з трансплантації, не маючи на те відповідної кваліфікації, знань та умінь, а також без належної матеріально-технічної бази, обладнання тощо.

Волошина Ю.О.,

головний спеціаліст відділу
забезпечення роботи адміністративної
комісії апарату виконавчого органу
КМР (КМДА)

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ НЕЗАКОННОГО ЗБАГАЧЕННЯ

Найбільш суспільно небезпечним видом корупційного правопорушення є незаконне збагачення тому, що злочинне діяння завдає шкоди економічній стабільності, інтересам держави, авторитету органу державної влади та місцевого самоврядування та суспільним цінностям та інтересам.

На основі аналізу змісту ст. 368-2 Кримінального кодексу України [1], доходимо висновків, що об'єктивною стороною незаконного збагачення є:

1) суспільно небезпечне діяння, що виявляється у набутті уповноваженою особою у власність активів у значному розмірі, при цьому примітка до статті розкриває сутність активів у значному розмірі як грошових коштів або іншого майна та доходів від них, якщо вартість зазначених коштів або доходів перевищує одну тисячу неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Тобто, протягом зайняття уповноваженою особою посади у органі державної влади або місцевого самоврядування вона свідомо примножувала свої активи шляхом вчинення незаконних дій по набутті та передачі таких активів, не має значення, що саме грошові кошти, доходи або майно отримувала уповноважена особа, підтверджений факт набуття у власність таких активів є підставою для проведення службового розслідування по відношенню до цієї особи. При цьому, здійснювати кваліфікацію незаконного збагачення у значному розмірі слід, виходячи з неоподаткованого мінімуму доходів громадян, передбаченому чинним законодавством, а саме приміткою до ст. 368 Кримінального кодексу України на час вчинення такого незаконного збагачення.

2) необхідність підтвердження законних підстав набуття такого майна, доходів або грошових коштів. В той же час, законодавець не встановлює перелік зазначених підстав та доказів, якими мають бути підтверджені зазначені кошти та доходи, у разі виявлення їх в уповноваженої особи. Вбачається, необхідним здійснити правове регулювання цієї правової колізії шляхом визначення переліку підстав та їх законності. Тобто, у разі встановлення факту набуття у власність активів, для уповноваженої особи є важливим захистити себе при

пред'явлені підозри, тому законодавець встановив необхідність доведення законних підстав отримання активів уповноваженою особою.

3) передача активів набутих уповноваженою особою будь-якій іншій особі. Таким чином, законодавець встановив, що не має принципового значення, кому саме передаються набуті активи, визначивши будь-яких інших осіб. В той же час, не визначивши конкретного переліку інших осіб. Необхідним є внесення відповідних змін у чинне законодавство, зокрема доповнення приміткою чинного Кримінального кодексу України, яка визначила коло інших осіб, яким може бути передано набутті незаконним шляхом активи.

4) набуття активів вчинені службовою особою, яка займає відповідальне становище або особливо відповідальне становище. Визначення службової особи регулюється приміткою до ст. 364 Кримінального кодексу України [2]. Відмінність між службовими особами, що займають відповідальне становище та службовими особами, що займають особливо відповідальне становище полягає у колі суб'єктів на яких поширюється кримінальна відповідальність. Вчинення службовою особою, що займає відповідальне становище є кваліфікуючою ознакою, та передбачає меншу санкцію по незаконному збагаченню, а вчинення службовою особою, що займає особливо відповідальне становище є особливо кваліфікуючою ознакою, яка передбачає більшу кримінальну відповідальність по цій статті.

Аналізуючи диспозицію статті 368-2 Кримінального кодексу України, доходимо висновку, що для встановлення об'єктивної сторони злочину незаконного збагачення має значення основна ознака об'єктивної сторони, а саме суспільно небезпечне діяння. В той же час, серед факультативних ознак об'єктивної сторони незаконного збагачення матиме значення час, тобто період протягом якого особа набувала активи. Інші факультативні ознаки об'єктивної сторони незаконного збагачення принципового значення для кримінально-правової кваліфікації не матимуть. Слід звернути увагу, що визначення об'єктивної сторони незаконного збагачення викладені у Конвенції ООН проти корупції [1] безпосередньо співпадають із чинним Кримінальним кодексом України.

Список використаних джерел

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (укр/рос)//Міжнародний документ від 31.10.2003 р.

2.Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України офіційне видання від 29.06.2001. – № 25. – стаття 131

Голубов В.В.,

здобувач наукової лабораторії з проблем
досудового розслідування ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ

ГРОМАДСЬКА БЕЗПЕКА ЯК ОБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ, ПРЕДМЕТОМ ЯКИХ Є ЗБРОЯ, БОЙОВІ ПРИПАСИ, ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ТА ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ

Розуміння громадської безпеки як родового об'єкта злочинів достатньо змістовно й повно висвітлювали в своїх працях В.І. Антипов, В.І. Борисов, М.С. Грінберг, Д.В. Зеркалов, В.О. Навроцький, В.П. Тихий та ін., але, незважаючи на багаторазові дослідження вказаного поняття, до сьогодні однозначного визначення громадської безпеки як родового об'єкта злочинів, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, не вироблено.

В науковій літературі громадську безпеку розглядають як систему заходів і умов, що забезпечують нормальне функціонування підприємств, установ і організацій, а також спокій громадян [1, с. 291]; як об'єктивний стан і суб'єктивне почуття суспільства захищеності від небезпек, в тому числі – і почуття громадського спокою та як безпеку від предметів підвищеної небезпеки (вогнь, вибухові, радіоактивні, піротехнічні, легкозаймисті речовини, вогнепальна і холодна зброя, бойові припаси) [2, с. 95]; як сукупність суспільних відносин, що забезпечують захист життя і здоров'я невизначеної кількості людей і безпечного використання джерел підвищеної небезпеки [3, с. 287]; як сукупність суспільних відносин, заснованих на нормативних розпорядженнях і охоронюваних КК положеннях, що забезпечують охорону життя і здоров'я громадян, збереження майна, нормальну діяльність підприємств, організацій та установ при проведенні загальнонебезпечних робіт, при використанні предметів як підвищеної небезпеки так і інших предметів, що становлять загрозу для людини та суспільства [4, с. 25]; як сукупність охоронюваних нормами кримінального права суспільних відносин, які складаються для убезпечення невизначеного кола осіб та право охоронюваних інтересів від спричинення насильницької шкоди предметами та видами діяльності, які становлять підвищену небезпеку для оточуючих [5, с. 11]; як внутрішній стан речей у певному суспільстві, коли кожен його представник має право і може як самостійно, так і за допомогою держави реалізовувати конституційні, природні та інші права і свободи за умови чинників, що впливають з діяльності інших членів суспільства, зважаючи на їх спільне суспільне життя, що перешкождали б йому це робити, шкодили б його законним інтересам і

ставили б їх під загрозу своїм існуванням чи проявам [6, с. 6]; як безпеку від джерел підвищеної небезпеки, в тому числі зброї, предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення [7, с. 706–707]; як суспільні відносини, спрямовані на забезпечення безпеки у сфері поведінки з джерелами підвищеної небезпеки: злочинних угруповань, терористичних загроз, предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення, вогню [8, с. 88].

З огляду на вищевказане, найбільш повним і досконалим є визначення громадської безпеки як безпеки від впливу джерел підвищеної небезпеки, а саме: злочинних організацій, терористичних груп та інших злочинних об'єднань, зброї, предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення, вогню [9, с. 579].

Зміст громадської безпеки, як родового об'єкту злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, визначається характером загальнонебезпечних джерел (зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв) та колом благ, яким загальнонебезпечними джерелами може бути заподіяна шкода. Руйнівні можливості джерел підвищеної небезпеки обумовлюють постійну потребу в гарантуванні безпеки суспільства, яка полягає у стані захищеності суспільства від загроз джерел підвищеної загальної небезпеки [10, с. 3]. Разом з тим, варто пам'ятати, що громадська безпека тісно пов'язана із суспільними відносинами, які стосуються джерел загальної небезпеки, саме з метою подальшого забезпечення охорони життя і здоров'я громадян, матеріальних та інших цінностей.

Тому правильною є позиція, що родовим об'єктом злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої, є суспільні відносини, спрямовані на забезпечення безпеки у сфері поведінки з окремими джерелами підвищеної небезпеки (зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями).

Список використаних джерел

1. Кримінальне право України. Загальна частина : [підруч. для студ. юрид. вузів і фак.] / Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, В.В. Бенківський та ін.; [за ред. П.С. Матишевського, П.П. Андрушка, С.Д. Шапченка]. Київ: Юрінком Інтер, 1997. 506 с.

2. Тихий В.П. Громадська безпека та деякі особливості складів злочинів проти неї // Законодавство України. Науково-практичні коментарі. 2004. № 4. С. 94–99

3. Коржанський М.Й. Уголовне право України. Частина загальна : [курс лекцій]. Київ : Наукова думка та Українська видавнича група, 1996. 336 с.

4. Даньшин И.Н. Общественная безопасность и система преступлений, посягающих на нее // Проблемы відповідальності за злочини проти громадської безпеки за новим Кримінальним кодексом України : Матер. міжнар. наук.-практ. семінару 1-2 жовт. 2003 р. Харків: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. С. 25–28.

5. Навроцький В. Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я : лекції для студентів юридичного факультету. Львів, 1997. 26 с.

6. Іваненко І.В. Бандитизм: кримінологічне та кримінально-правове дослідження: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2003. 19 с.

7. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Київ: Ін Юре, 2003. С. 706-707.

8. Соколовський В.Л. Громадська безпека як об'єкт злочину: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. – 232 с.

9. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

10. Тихий В.П. Злочини проти суспільної (загальної) безпеки: Конспект лекцій. Харків, 1996. 69 с.

Задніченко С. І.

заступник директора ДАРОУ МВС України

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГУДВІЛ» ТА «ДІЛОВА РЕПУТАЦІЯ», ЯК СКЛАДОВИХ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року, окреслює визначення неправомірної вигоди і одним з складових виступають *нематеріальні активи*, у т. ч. набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами, активи, які не мають фізичної дотикової форми (наприклад, захист, забезпечений страховкою, або ціна фірми (*гудвіл*)).

У Податковому кодексу існує визначення поняття «гудвіл». **Гудвіл** (вартість ділової репутації) визначається як нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, щовиникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо. Поняття «гудвіл» вперше було використано у рішенні англійського суду у 17 столітті у справі «Брод проти Джоліфа».

Предметом даного спору була саме ділова репутація: пан Брод позивався до Джоліфа у зв'язку з тим, що останній змінив місце провадження господарської діяльності всупереч умовам угоди і через це втратив більшість покупців. У даній справі було визнано, що місце знаходження безпосередньо впливає на гудвіл.

Міжнародна організація InternationalReputationInstitute (IRI) виділила *основні складові репутації*, які в комплексі дають адекватну оцінку будь-якому бізнесу. Серед них: Гудвіл — грошове визначення ділової репутації компанії; Імідж — здатність підприємства емоційно приваблювати; Фінансова стійкість — один з різновидів стабільності як показника здатності протистояти кризовим ситуаціям; Соціальна відповідальність — дії, що викликають довіру як у працівників, так у суспільства; Репутація керівництва, яка не може бути нижчої від репутації самої компанії; Організаційна культура — формується одночасно з репутацією керівництва і показує внутрішню атмосферу колективу; Якість продукції, що виготовляється або послуг, що надаються — в сучасних умовах неможливо співпрацювати з компанією, що виготовляє неякісну продукцію. Вартість гудвілу не підлягає амортизації і не враховується під час визначення витрат платника податку, щодо активів якого виник такий гудвіл.

Поняття «гудвіл» складається з *наступних видів нематеріальних активів підприємства*: - торгові марки; - заголовки та назви видань; - комп'ютерне програмне забезпечення; - ліцензії та привілеї; - авторські права, патенти та інші права інтелектуальної власності, права на обслуговування та експлуатацію; - рецепти, формули, моделі, проекти та прототипи; - нематеріальні активи на етапі розробки та багато інших.

Гудвіл — це економічне відображення ділової репутації підприємства, вартість ділових зв'язків, престиж суб'єкта господарювання. В перекладі з англійської дане поняття означає «добра воля». **Ділова репутація** — сукупність підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про професійні та управлінські здібності такої особи, її порядність та відповідність її діяльності вимогам закону. Для розуміння сутності цього поняття необхідно зрозуміти різницю між поняттями «гудвіл» та «ділова репутація». Під поняттям «ділова репутація», як особистого емайнового блага, звично розуміють усталену оцінку фізичної особи, що ґрунтується на наявній інформації про її позитивні та негативні суспільно значимі діяння (поведінку), як правило в певній сфері (професійній, підприємницькій, службовій і т.д.). Це суспільна думка про особу з точки зору моралі даного суспільства чи соціальної групи. У такій інтерпретації поняття «ділової репутації» наближається до поняття «гідності та честі» (ст. 297 ЦК), що є підставою для ототожнення цих понять. Чи не єдина суттєва

відмінність між цими поняттями полягає у тому, щочестю (як і гідністю) наділена тільки фізична особа, тоді як ділова репутація, як особисте немайнове благо, притаманна як фізичним, так і юридичним особам (суб'єктам господарювання). Крім того, гудвіл підприємства не є виключним фактором прибутковості підприємства, гудвіл може бути і персональним, тобто гудвіл керівника суб'єкта. Таким чином, гудвіл характеризує вартісні переваги компанії, або ж і її керівника.

Можна виділити такі характерні риси, які є загальними для гудвілу та ділової репутації: 1. Неосяжний характер гудвілу та репутації та формуючих їх факторів, перш за все ділових зв'язків зі стейк холдерами. 2. Гудвіл як і ділова репутація невід'ємно пов'язаний з конкретною компанією і виникає, коли компанія отримує деякі переваги, які в подальшому стануть запорукою отримання прибутків, вищих за середньо галузеві. 3. Умовна вартість репутації та гудвілу. Така вартість відображається в балансі лише на момент об'єднання/злиття компаній, за умови, що вартість компанії перевищує сукупну вартість її активів. 4. Двоякий характер. І термін «ділова репутація», і термін «гудвіл» мають двоякий характер прояву. Щодо ділової репутації, її можна розглядати як елемент гудвілу, так і як категорію психології, яка демонструє сприйняття образу суб'єкта господарювання у контрагентів і яка не має вартості. Двоякість гудвілу пов'язана з тим, що його необхідно розглядати як нематеріальний актив, який дорівнює різниці між вартістю підприємства та вартістю його активів, та як економічну категорію, дисконтовану вартість очікуваних надприбутків. Гудвіл та ділова репутація відрізняються за характером оцінки. Гудвіл є дисконтованою вартістю очікуваних майбутніх доходів, однією із складових поточної вартості компанії, тобто для оцінки гудвілу використовують вартісні методи. При цьому ділова репутація не має вартості і для її оцінки використовують експертні методи. У той самий час гудвіл є нематеріальним активом, який формується у процесі управління діловою репутацією.

Так, гудвіл – це грошова оцінка, тобто вартість ділової репутації.

Список використаних джерел

1. Ридзевська О. В., Сало А. В. Поняття гудвілу та характеристика його складових. – Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. – Економічні науки, 2012, - вип. 22, – ч. II.

Іващенко Я.В.,

курсант 4 курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: **Кісілюк Е.М.,**
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ВІДМЕЖУВАННЯ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 150-1 ТА СТ. 304 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Зростання злочинності серед неповнолітніх за останні роки відзначилося у більшості областей України: 68 % злочинів, вчинених неповнолітніми, це тяжкі та особливо тяжкі, які носять переважно корисливий і груповий характер.

Конституція України у ст. 52 проголошує, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом. Кримінальний кодекс України містить цілий ряд статей, що передбачають кримінальну відповідальність за такі дії, але існування окремих норм викликає сумніви, тому що вони містять схожі склади злочинів. Так, подібними між собою видаються ст. 150-1 «Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» та ст. 304 «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність», яка охоплює втягнення неповнолітніх у заняття жебрацтвом. Схожість цих норм за об'єктивними ознаками може викликати неоднозначність їх застосування на практиці.

Об'єктом злочину передбаченого ст. 150-1 КК України є суспільні відносини у сфері забезпечення здоров'я, фізичного та морального розвитку, освітнього рівня дитини та ін. Основним безпосереднім об'єктом злочину є воля, честь і гідність дитини, а додатковим факультативним об'єктом (при вчиненні злочину із застосуванням насильства чи погрози його застосування (ч. 2 ст. 150-1) і у випадках, коли спричинені середньої тяжкості чи тяжкі тілесні ушкодження (ч. 3) можуть бути фізичне і психічне здоров'я дитини .

Щодо *об'єкту* злочину передбаченого ст. 304 КК України, то родовим об'єктом даного злочину являється громадський порядок та моральність. Безпосереднім об'єктом втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність переважна більшість авторів вважає громадський порядок, моральність і нормальний розвиток неповнолітніх. Ототожнення родового і безпосереднього об'єктів даного злочину пояснюється тим, що при вчиненні вказаного злочину одночасно порушується нормальний фізичний розвиток та правильне моральне

виховання підростаючого покоління, ставляться під загрозу важливі інтереси неповнолітніх.

Обов'язковою ознакою складу злочину є *потерпілий*. За ст. 150-1 ним може бути тільки малолітня дитина, тобто дитина, яка не досягла 14-річного віку. При цьому кваліфікуючою ознакою (ч. 2 ст. 150–1 КК) є вчинення злочину щодо чужої малолітньої дитини. На мою думку, законодавець передбачив таке вікове обмеження для потерпілої особи для даного виду складу злочину, адже дитина старшого віку усвідомлює з якою метою все це відбувається і вже займається жебрацтвом добровільно, тому про використання не може бути й мови. І, тоді вже можливе застосування ст. 304 КК України.

Необхідно також зазначити *об'єктивну сторону* складів злочинів. Також, має важливе практичне значення встановлення моменту закінчення злочину, передбаченого ст. 304 КК України. Так, більшість науковців дотримуються думки, що цей злочин вважається закінченим з моменту вчинення винним дій, спрямованих на залучення або схиляння неповнолітнього до вчинення злочину або іншого антигромадського діяння, незалежно від того, чи вчинив неповнолітній будь-який злочин або антигромадські дії, оскільки інтереси попередження злочинності неповнолітніх потребують припинення антигромадського впливу на них з боку дорослих осіб на ранніх стадіях їх вияву.

Інша ситуація складається при використанні малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Так, відповідно до ч. 1 ст. 150-1 КК України під використанням батьками або особами, які їх замінюють, малолітньої дитини для заняття жебрацтвом розуміються систематичне випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб. Власне такими діяннями можуть бути: тримання на руках немовляти чи іншої маленької дитини, контролювання зовні дій дитини, яка самостійно випрошує матеріальні цінності у сторонніх осіб тощо. При цьому випрошувати матеріальні цінності у сторонніх осіб може як дитина, так і доросла особа, яка використовує дитину (найчастіше – у випадках, коли дитина ще не вміє розмовляти). Випрошування може відбуватися усно, письмово або конклюдентними діями (акт поведінки, який сам собою свідчить про наміри чи бажання особи).

Для розмежування ч. 1 ст. 304 КК зі ст. 150-1 КК розглянемо лише одну форму вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 304 КК, а саме: «втягнення неповнолітніх у зайняття жебрацтвом». Суб'єктом злочину згідно з ч. 1 ст. 150-1 КК є спеціальний суб'єкт – батьки або особи, які їх замінюють (у випадку, якщо вони досягли 16 років), а в ч. 2 – особи, які не є батьками і вчинюють цей злочин щодо чужої малолітньої дитини. У ч. 1 ст. 304 КК суб'єкт є загальним, а в ч. 2

ст. 304 КК – батьки або особи, які їх замінюють. Звертає на себе увагу те, що в ч. 1 ст. 150-1 КК відповідальність за використання своєї дитини менш сувора, ніж при використанні чужої. За ст. 304 КК, навпаки, відповідальність за втягнення чужої дитини менш сувора, ніж за втягнення власної.

Підсумовуючи сказане, необхідно додати, що на відміну від втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, при використанні малолітньої дитини для заняття жебрацтвом суб'єкт злочину не здійснює безпосереднього впливу на свідомість та волю потерпілої особи з метою викликати у неї рішучість (бажання) займатися жебрацтвом, а лише використовує малолітнього як своєрідне «знаряддя» при випрошуванні майна у сторонніх осіб (наприклад, використання немовляти при випрошуванні грошей у перехожих).

Список використаних джерел

1. Джгун К. В., Максименко О. Б. Особливості об'єктивних ознак злочинів передбачених ст. 150-1 та ст. 304 Кримінального кодексу України / К. В. Джгун, О. Б. Максименко. – Х. :Одісей, 2014. – 868 с.

2. Малиновська Т.М., Гладкова Є.О. Протидія втягнення дітей у злочинну та іншу антигромадську діяльність / Т.М. Малиновська, Є.О. Гладкова. – Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2014.

3. Черевко К.О. Окремі питання кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого статтею 150-1 Кримінального кодексу України / К.О. Черевко. – 2015.

Климчук Ю.О.,

здобувач ступеня вищої освіти магістр за спеціальністю «Право» ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 199 КК УКРАЇНИ

Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підrobленої національної валюти України або іноземної валюти, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного збору чи голографічних захисних елементів мають високий ступінь суспільної небезпечності, оскільки вчинення таких діянь ускладнює регулювання готівкового грошового обігу, підривають довіру громадян до грошових знаків, справжність яких має гарантувати держава, а також заважають

розвитку фондового ринку й діяльності з проведення лотереї, зменшуючи таким чином надходження до державного бюджету.

Злочини у сфері випуску та обігу підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї, марок акцизного збору чи голографічних захисних елементів набули сьогодні значного поширення і створюють істотну небезпеку для суспільства та держави. Питання кримінально-правової характеристики злочинів у сфері випуску та обігу підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї, марок акцизного збору чи голографічних захисних елементів не залишаються поза увагою правників.

Розробляються правила кримінально-правової кваліфікації окремих злочинів, які вчиняються у сфері випуску та обігу підроблених грошей, державних цінних паперів, вносяться пропозиції щодо вдосконалення деяких норм, що передбачають кримінальну відповідальність за вчинення суспільно небезпечних дій у сфері випуску та обігу цінних паперів, вчинюється кримінологічний аналіз цих суспільно небезпечних явищ.

Основним безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини у сфері функціонування державної фінансової системи. Суспільна небезпечність злочину полягає в тому, що ним порушується встановлений законом порядок формування і функціонування грошової системи України. Додатковим – відносини у сфері забезпечення порядку переміщення матеріальних цінностей та окремих предметів через митний кордон України, а додатковий факультативний – відносини власності.

Предметом злочину (обов'язкова ознака складу останнього), відповідно до п. 2 ППВСУ від 12 квітня 1996 р. № 6 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про виготовлення або збут підроблених грошей чи цінних паперів» є: підроблена національна валюта України у вигляді банкнот чи металеві монети; підроблена іноземна валюта; підроблені державні цінні папери; підроблені білети державних лотерей і марки акцизного збору чи голографічні захисні елементи.

У різні часи цим і дотичним до них питанням були присвячені роботи М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.О. Глушков, О.М. Джужа, А.Ф. Зелінський, М.Й. Коржанський, Н.Ф. Кузнєцова, П.П. Михайленко, В.О. Навроцький, А.Б. Сахаров, В.Я. Тацій, С.С. Яценко та інші.

Проте у роботах цих вчених аналізуються окремі злочини, які вчиняються у сфері господарської діяльності, комплексного ж кримінально-правового дослідження цієї проблеми в Україні немає. Слід зазначити, що потребує більш ретельного вивчення природа, характер та сутність суспільної небезпеки злочинів, які вчиняються з метою виготовлення, зберігання, придбання, перевезення,

пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного збору чи голографічних захисних елементів; об'єктивні та суб'єктивні ознаки цих злочинів; відповідність підставам та принципам криміналізації суспільно небезпечних діянь.

Коваленко Д.А.,

аспірантка кафедр кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПІДКУПУ СВІДКА, ПОТЕРПІЛОГО, ЕКСПЕРТА ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 386 КК УКРАЇНИ

На даний час, все більшої актуальності набуває проблема вчинення злочинів шляхом підкупу, зокрема зі змінами в кримінальному законодавстві, які пов'язані з інтеграцією Українського законодавства з законодавством ЄС, було прийнято ряд змін, які торкнулися й самого поняття та розуміння підкупу. У статті 386 КК України «Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновків», підкуп є одним зі способів вчинення зазначеного злочину, але аналіз можливої проблематики вищезазначених змін у статтю 386 КК України на даний час не проводиться. Підкуп як спосіб вчинення вищезазначеного кримінального правопорушення полягає в матеріальній винагороді свідку, потерпілому чи експерту або в обіцянці майнових вигоди чи позбавленні від матеріальних витрат. Фактичне одержання цими особами незаконної винагороди внаслідок їх підкупу та сума (розмір) такої винагороди на кваліфікацію за ст. 386 КК України не впливають [1, с. 85-86].

Згідно зі статтею 58 КПК України потерпілого у кримінальному провадженні може представляти представник – особа, яка у кримінальному провадженні має право бути захисником. Представником юридичної особи, яка є потерпілим, може бути її керівник, чи інша уповноважена особа. Представник користується процесуальними правами потерпілого, інтереси якого він представляє [2, с. 52]. Отже, виникає питання, чи будуть кваліфікуватися злочини за ознаками статті 386 КК України, якщо, наприклад, будуть підкуплені законний представник або представник юридичної особи, які своїми процесуальними правами також можуть вплинути на отримання доказів під час судового розгляду. На думку Коровіна Є.П., «до потерпілого слід прирівнювати представника юридичної особи, якій

завдано шкоду, законного представника неповнолітньої особи, представника потерпілого, який за своїм фізичним та психічним станом позбавлений можливості самостійно захищати свої права та законні інтереси» [3, с. 103]. Слід погодитись з висловленою точкою зору та вважати, що потерпілим від злочину передбаченого статтею 386 КК України, є як потерпілий, так і представник потерпілого, а також його законний представник, тому доречним було би у диспозиції статті 386 КК України передбачити вказаних осіб.

Відповідно до статті 69 КПК України, експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань. Водночас, відповідно до статті 368-4 КК України, пропозиція чи обіцянка аудиторю, нотаріусу, оцінювачу, іншій особі, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але провадить професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, надати йому/їй або третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди або прохання її надати за вчинення особою, яка надає публічні послуги, дій або її бездіяльність з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи. Тобто, підкуп експерта можливо кваліфікувати за ч. 1 статті 368-4 КК України. На думку, Бугаєвської Н.В., експерт, незважаючи на те, що може бути працівником держструктур, структур правоохоронної діяльності, не набуває, як учасник процесу, організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарські функції повноважень, а дає лише свій висновок у відповідній сфері. Їх призначення в даному випадку визначається їх роллю в процесуальній дії, яку вони виконують [3, с. 55–58]. Дана невизначеність розуміння поняття «експерт» в подальшому може створювати непорозуміння при кваліфікації злочинного діяння та надання можливості більш суворого покарання, передбаченого ч.1 статті 368-4 КК України.

Також, на нашу думку, є доцільним доповнення переліку осіб, яких можливо підкупити відповідно до статті 386 КК України, особою перекладача, хоча він і не є безпосереднім учасником одержання доказів, однак сприяє цьому, оскільки він залучається сторонами кримінального провадження, або слідчим суддею, або судом у разі необхідності перекладу поясень, показань або документів. Згідно

пункту 3 частини 3 статті 68 КПК України, одним з обов'язків перекладача є здійснювати повний і правильний переклад.

Дослідження ознак підкупу як способу вчинення злочину, за статтею 386 КК України, дозволило дійти висновку, що поняття «потерпілий», «експерт» та «перекладач» потребують подальшого з'ясування та переосмислення їх змісту. Предмет підкупу щодо свідка, потерпілого, експерта потребує чіткого юридичного закріплення.

Список використаних джерел

1. В. І. Борисова, проф. В. І. Тютюгіна [Текст] Злочини проти правосуддя : навч. Посіб / за заг. ред. проф. В. І. Борисова, проф. В. І. Тютюгіна. – Х. : Нац. ун-т «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого, 2011. – 160 с.

2. Пожар В. Г. [Текст] Процесуальний статус потерпілого за новим кримінальним процесуальним кодексом України: позитивні кроки та прогалини правової регламентації / В. Г. Пожар // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 127.

3. Тютюгін В. [Текст] Новели кримінального законодавства щодо посилення відповідальності за корупційні злочини: вирішення проблем / В. Тютюшін // Юрид. Вісн. України. – 2010. - № 5. – с. 6.

Конончук А.О.,

здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТВОРЕННЯ НЕ ПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ ТА УЧАСТЬ В НИХ

У слідчій та судовій практиці виникає чимало труднощів, пов'язаних із застосуванням ст. 260 КК України, що встановлює кримінальну відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань та участь в них.

Насамперед слід наголосити на тому, що вчені визначають кримінально-правову природу цих злочинних об'єднань по-різному, зокрема відносять його до групи осіб за попередньою змовою, організованої групи, злочинної організації. Водночас у примітці 1 та 2 до ст. 260 КК України, де визначено ці формування, відсутня вказівка про належність їх до певної форми співучасті. Більше того, у цих визначеннях немає вказівки на мету вчинення певного злочину. З огляду на це можна припустити, що не передбачені законом воєнізовані або збройні формування можуть існувати і поза межами інституту

співучасті. Тому, на наш погляд, не передбачене законом воєнізоване або збройне формування, про яке йдеться у ст. 260 КК України, може належати як до певної форми співучасті, так і існувати поза ними.

Актуальним питанням є відмежування злочину, передбаченого ст. 260 КК України, від суміжних діянь, наприклад, передбачених статтями 187, 257, 258-3 КК України. Найбільше проблем при відмежуванні досліджуваного злочину від розбою і бандитизму виникає у разі участі учасників не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування у нападі на громадян. У зв'язку з цим відразу виникає питання чи можна злочин, передбачений ст. 260 КК України додатково кваліфікувати за ст. 187 КК України. Вивчаючи Єдиний державний реєстр судових рішень ми таких вироків не знайшли.

Ще більш проблемним є відмежування злочину, передбаченого ст. 260 КК України від злочину, передбаченого ст. 258-3 КК України. В одних випадках суди кваліфікують дії учасників не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань як участь у не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, а в інших – як участь у терористичних організаціях.

Недосконалою видається і заохочувальна кримінально-правова норма, передбачена ч. 6 ст. 260 КК України. Передумовами звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ч. 6 ст. 260 КК України можуть бути лише: 1) створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань; 2) участь в їх діяльності. Водночас не можуть бути звільненні від кримінальної відповідальності учасники не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, які здійснювали керівництво зазначеними формуваннями, їх фінансування, постачання їм зброї, боеприпасів, вибухових речовин чи військової техніки, а також брали участь у їх складі у нападі на підприємства, установи, організації чи на громадян.

На наш погляд законодавець є дещо непослідовним у викладенні передумов для звільнення від кримінальної відповідальності. Виходить якщо особа створила не передбачене законом воєнізоване або збройне формування, то вона може бути звільнена від кримінальної відповідальності, а якщо надала такому формуванню зброю чи керувала ним – то ні. Тому вважаємо законодавчу позицію нелогічною та необ'єктивною. За ступенем суспільної небезпеки створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань найбільш близьке до керівництва ними. Такої позиції дотримується і законодавець, наприклад, у ч. 3 ст. 27 КК України, відповідно до якої організатором є особа, яка утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею. Тому очевидно слід або заборонити звільнення від кримінальної відповідальності за будь-які організаторські дії, зокрема й за створення

цих злочинних об'єднань. Тим більше, що у схожих кримінально-правових нормах, передбачених ч. 2 ст. 255 та ч. 2 ст. 258-3 КК України, встановлена заборона на звільнення організаторів та керівників злочинних об'єднань. Або ж варто дозволити звільнення за кримінальної відповідальності за обидва діяння. Ми ж вважаємо за доцільне дозволити звільнення від кримінальної відповідальності лише за участь в діяльності не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування. Водночас до особи, яка вчинила інші діяння, передбачені ст. 260 КК України, слід застосовувати інші заходи кримінально-правового заохочення, однак не звільнення від кримінальної відповідальності на підставі зазначеної норми.

Для звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ч. 6 ст. 260 КК України необхідне виконання в сукупності таких умов: 1) добровільний вихід з такого формування; 2) добровільне повідомлення про його існування органи державної влади чи органи місцевого самоврядування.

Держава фактично пробає особі її суспільно небезпечні діяння лише взамін на їх припинення і повідомлення про них. На наш погляд, для звільнення від кримінальної відповідальності вчинення таких позитивних після злочинних дій замало. Натомість за наявності таких умов варто було б піднімати питання при звільненні від покарання, але аж ніяк не від кримінальної відповідальності. На наш погляд, для зазначеного виду кримінально-правового заохочення повинні пред'являтися більш серйозні вимоги. Особа повинна звільнитися від кримінальної відповідальності, якщо вона добровільно повідомила слідчого, прокурора, іншу службову особу, уповноважену на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, про свою участь в формуванні, добровільно здала зброю, боєприпаси, вибухові речовини чи військову техніку (у разі наявності у неї таких предметів) та активно сприяла виявленню, припиненню, розкриттю, розслідуванню злочинів, учинених у зв'язку зі створенням та діяльністю таких формувань, а також запобіганню їм.

Константинов О.О.,
аспірант кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

ЮРИДИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 211 КК УКРАЇНИ

Гарантією ефективної реалізації державою своїх функцій є раціональне та своєчасне використання бюджетних ресурсів. Бюджетна сфера є життєво необхідною сферою економічних відносин,

оскільки пов'язана з процесом формування, розподілу та контролю за використанням бюджетних коштів.

Також, важливим аспектом усієї бюджетної сфери виступає діяльність, пов'язана зі складанням, розглядом, затвердженням бюджетів, їх виконанням, контролем, розглядом звітів про виконання бюджетів, тобто тут відбувається об'єднуючий процес з приводу формування, розподілу, використання бюджетних коштів у підприємствах, установах та організаціях державного сектору.

Проте, незважаючи на певну наукову розробленість, більшість наявних у даній сфері досліджень характеризуються фрагментарністю, що вимагають визначення нових підходів, а також запобігання злочинам передбаченим ст. 211 КК України з урахуванням внесених змін до бюджетного та кримінального законодавства.

Основним безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини, що забезпечують додержання встановленого законодавством порядку видання нормативно-правових або розпорядчих актів, пов'язаних з виконанням державного та місцевих бюджетів. Додатковими – можуть бути відносини у сфері оподаткування, законні права та інтереси громадян, авторитет органів влади. *Предмет* злочину – нормативно-правові акти, що всупереч закону зменшують надходження бюджету або збільшують його витрати, які включаються у бюджети всіх рівнів незалежно від джерела їх формування, якщо предметом злочинних дій були бюджетні кошти у великих розмірах.

З урахуванням положень БК та інших законодавчих актів під нормативно-правовими актами, які змінюють доходи й видатки бюджету всупереч установленому законом порядку, слід розуміти офіційні письмові документи (постанови, накази, інструкції, роз'яснення тощо), що містять одну чи кілька обов'язкових для виконання правових норм (правил поведінки), розрахованих на невизначене коло фізичних та юридичних осіб і неодноразове застосування, незалежно від строку їх дії (постійно чи протягом певного часу).

Видатки — передбачені бюджетом планові витрати грошових коштів (фінансування, виплати, надання фінансової допомоги тощо).

Доходи — бюджетні надходження грошових коштів (податкові внески, доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, суми штрафів і штрафних санкцій, доходи від капіталу тощо).

При визначенні предмета злочину важливе значення має його юридична ознака – незаконність виданих актів, тобто їх невідповідність чинному законодавству.

Об'єктивна сторона злочину характеризується лише активними діями, безпосередньо зазначеними у диспозиції кримінально-правової норми.

Суб'єктом злочину є службова особа органів виконавчої влади та їх структурних підрозділів, наділена правом видавати чи затверджувати своїми наказами нормативно-правові акти, якими конкретизуються, змінюються або роз'яснюються порядок і підстави формування доходної та витрачання видаткової частин бюджетів підконтрольних бюджетних установ та організацій.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується *умисною виною*: службова особа усвідомлює, що нормативно-правовий акт, який нею видається (затверджується), зменшує надходження бюджету або збільшує витрати бюджету всупереч закону, і бажає видати (затвердити) такий акт. Мотиви й мета незаконного видання нормативно-правового акта, яким змінюються доходи й видатки бюджету всупереч установленому законом порядку, можуть бути різними і на кваліфікацію діяння не впливають.

Якщо відповідний акт видано службовою особою через необережність (наприклад, унаслідок неправильного розуміння положень бюджетного чи податкового законодавства), вчинене може розцінюватись як службова недбалість (ст. 367 КК).

Литвинова О.О.,

курсант 4 курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: *Кісілюк Е.М.*, професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ШАХРАЙСТВА

У сучасних умовах право власності має бути надійно захищено від протиправних, і особливо злочинних, посягань, одним із видів яких є шахрайство. Предметом шахрайства може бути чуже по відношенню до винного рухоме та нерухоме майно. Майно, як предмет шахрайства, має ознаки господарсько-економічної корисності, соціальну і юридичну.

Під правом на майно у ст. 190 КК України розуміється не тільки право власності (володіння, користування, розпорядження), але і право на отримання майна. Це набуває особливого значення при кваліфікації заволодіння безготівковими грошима шляхом шахрайства. У цьому випадку шахрайство вважається закінченим з моменту надходження

грошей на рахунок злочинця, і для визнання злочину закінченим не потрібен факт зняття грошей з рахунка.

Кримінальний кодекс України визначає два загальних **шляхи здійснення шахрайства: обман та зловживання довірою.**

Під *обманом* розуміється повідомлення неправдивих відомостей або навіть замовчування відомостей, які мають бути повідомлені (такі дії та бездіяльність обов'язково мають переслідувати мету заволодіння чужим майном або придбання права на майно). Обман може здійснюватися в будь-якій формі: усній, письмовій, в електронному повідомленні, через підробку документів чи листів тощо. Під *зловживанням довірою* розуміється такий вид обману, який здійснюється з використанням зловмисником довірливих відносин з жертвою, що можуть бути результатом дружніх чи навіть родинних відносин, інших обставин, які тягнуть за собою існування чи виникнення довіри жертви до злочинця.

Традиційною особливістю шахрайства (ст. 190 КК України) вважається те, що потерпілий, воля якого сфальсифікована обманом чи зловживанням довірою, бере безпосередню участь у передачі майна чи права на нього. При цьому потерпілий переконаний у тому, що розпоряджається майном за власною волею, у своїх інтересах або принаймні не на шкоду цим інтересам.

Для кваліфікації скоєного, як шахрайства не має значення рівень витонченості обману, ступінь обачності або, навпаки, легковажності потерпілого. Важливо лише, щоб у конкретній ситуації він не усвідомлював факту застосування щодо нього обману (зловживання довірою), щоб обманні дії винного були ефективними в аспекті успішного заволодіння чужим майном (правом на нього).

Шахрайство відноситься до так званих злочинів з матеріальним складом, тому при придбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою шахрайство вважається закінченим з моменту заподіяння майнової шкоди потерпілому (втрата майна потерпілим і заволодіння ним злочинцем). Відповідно до цього не кожне придбання права на чуже майно шляхом обману чи зловживання довірою буде кваліфіковано як закінчене шахрайство.

Якщо обман або зловживання довірою використовуються злочинцем тільки для отримання доступу до майна, такі дії не є шахрайством і відповідальність за них передбачена іншими статтями КК (крадіжка, грабіж тощо).

Аналізуючи зловживання довірою як спосіб вчинення шахрайства, слід зазначити, що зміст цього поняття здебільшого залежить від того, якого обсягу ми надаємо поняттю «шахрайський обман». Чим вужчим є останнє, тим ширше розуміється зловживання довірою, і навпаки. На нашу думку, для вірного визначення

зловживання довірою потрібно погодитися з авторами, які під зловживанням довірою розуміють використання при вчиненні шахрайства відносин, які виникли раніше. Це можуть бути правовідносини, особисті відносини, відносини, пов'язані з роботою, іншою діяльністю.

Слід зазначити, що поряд з поняттям «зловживання довірою» в літературі існує також поняття «використання довірливості». Довірливість – це одна з властивостей людського характеру. Довірлива людина – це людина, яка навіть не припускає можливості обману або брехні. Тому ці поняття не слід ототожнювати, адже вони мають різне значення, хоча при зловживанні довірою часто використовується ця властивість людського характеру.

Кваліфікуючими ознаками шахрайства, які тягнуть за собою більшу ворепокарання частинами 2,3,4 статті 190 КК визначено: - повторне вчинення; - вчинення за попередньою змовою групою осіб; - вчинення шахрайства, що завдало значної шкоди потерпілому (значна шкода визначається із врахуванням матеріального становища потерпілого в межах від 100 до 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян: 80 000 грн. – 200 000 грн. станом на 2017 р.); - вчинене у великих розмірах (від 250 до 600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян 200 000 грн. – 480 000 грн. станом на 2017 р.); - вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки; - вчинене в особливо великих розмірах (від 600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян: 480 000 грн. і більше станом на 2017 р.); - вчинене організованою групою.

В залежності від наявності зазначених вище кваліфікуючих ознак, законодавство передбачає покарання від штрафу в розмірі 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (510 гривень) і аж до 12 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Крім кримінальної відповідальності в Україні також передбачена й **адміністративна відповідальність за шахрайство**. Стаття 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення встановлює стягнення за дрібне викрадення чужого майна, в тому числі здійснене шляхом шахрайства: від штрафу в розмірі 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (170 грн.) до адміністративного арешту на строк 10 діб за повторне вчинення такого правопорушення.

Необхідно наголосити, що адміністративна відповідальність за шахрайство настає лише у випадку його здійснення в дрібному розмірі, тобто якщо вартість чужого майна на момент вчинення правопорушення не перевищує 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян (станом на 2017 р. – 160 грн.).

Матюшенко О.І.,

викладач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

Остачук В.А.,

курсант 3 курсу Національної академії
внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПЕРЕВИЩЕННЯ ВЛАДИ АБО СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Кримінальне законодавство України з моменту проголошення її незалежності завжди передбачало відповідальність за перевищення влади або службових повноважень. Між тим Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» від 21 лютого 2014 року в Кримінальний кодекс України (КК) було внесено суттєві зміни саме з цього питання. Такі зміни викликали проблеми в правозастосовній практиці, пов'язаній з кваліфікацією перевищення влади або службових повноважень і потребують детального аналізу.

Так, на сьогодні ст. 365 КК встановлює відповідальність за перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, а саме умисне вчинення працівником правоохоронного органу дій, які явно виходять за межі наданих йому прав чи повноважень, якщо вони завдали істотної шкоди охоронюваним законом правам, інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб. Тобто, як і раніше перевищення влади або службових повноважень є злочином з матеріальним складом, його об'єктивна сторона полягає лише в активній поведінці – діях, які зумовлені службовим становищем винного та дії, що виходять за межі цих повноважень, відповідно заподіюють істотну шкоду або спричиняють тяжкі наслідки правам, свободам та інтересам фізичних, юридичних осіб або державним чи громадським інтересам, а також перебувають у причинному зв'язку із зазначеними наслідками, з настанням яких злочин вважається закінченим. При вирішенні питання про те, чи є вихід за межі наданих прав або повноважень явним, суди мають брати до уваги, наскільки він був очевидним для такої особи та чи усвідомлювала вона протиправність своєї поведінки. Істотна шкода охоронюваним законом правам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб – це як матеріальна шкода, так і шкода нематеріального характеру. Проте суттєва особливість нині діючої кримінально-правової норми про відповідальність за перевищення влади або службових повноважень полягає в тому, що суб'єктом закріпленого у ній складу злочину може

виступати лише працівник правоохоронного органу, а не службова особа в цілому. Працівник правоохоронного органу – це працівник юрисдикційного органу, уповноваженого державою виконувати в установленому порядку функції або завдання з охорони права, розслідування або запобігання порушень права, відновлення порушеного права, захисту національної безпеки, підтримання правопорядку, забезпечення законності. Зокрема, згідно ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» це працівники органів прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, митних органів, органів охорони державного кордону, органів державної податкової служби, органів і установ виконання покарань й інших органів, які здійснюють правозастосовні чи правоохоронні функції. Як відомо, працівник правоохоронного органу є одночасно й службовою особою. Однак, викликає подив рішення законодавця про те, що для інших категорії осіб, які також відносяться до службових відповідальність за перевищення влади або службових повноважень вже не передбачена. У кримінальному законодавстві склалася ситуація за якої для працівників правоохоронних органів кримінальна відповідальність за зловживання владою або службовим становищем передбачена у ст. 364 КК на загальних засадах, як і для будь-якої іншої службової особи. Натомість, кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень у ст. 365 КК встановлена лише для працівників правоохоронних органів. З цього випливає, що, наприклад, керівник будь-якого міністерства України за перевищення влади або службових повноважень кримінальної відповідальності, якщо в його діях немає іншого складу злочину, нести не буде, а співробітник поліції – буде. Між тим, враховуючи суспільну небезпечність такого діяння повинно бути навпаки.

Отже, законодавець повинен врахувати ступінь і характер суспільної небезпеки перевищення влади або службових повноважень вчиненого різними категоріями службових осіб і встановити кримінальну відповідальність за такі дії не тільки для працівників правоохоронних органів, а й інших службових осіб.

Мельник Т.Д.,

здобувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ НЕЗАКОННОГО ВИДОБУВАННЯ ТА ОБІГУ КОРИСНИХ КОПАЛИН ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ЗНАЧЕННЯ

Визначення та дослідження предмету будь-якого злочину є основним для його кваліфікації. В загальному питанні визначення предмету будь-якого злочину є найскладнішим у теорії кримінального права. Дану проблематику досліджували такі провідні вітчизняні вчені, як М.Й. Коржанський, В.Я. Тацій, Є.В. Лашук та багато інших. В свою чергу такі вчені, як С.Б. Гавриш, В.К. Матвійчук та ін.

Розглядаючи загальні визначення предмету злочину передбаченого ст. 240 КК України, ми бачимо, що законодавець визначає, що предметом є надра і корисні копалини (крім загальнопоширених). Загальноприйнятим визначення предмета злочину у кримінальному праві є його висвітлення, як речі матеріального світу, з певними характерними особливостями для конкретного злочину.

Погоджуючись з цим можемо лише запропонувати, що в нашому дослідженні ми зосередимо уваги на одному предметі, а саме корисних копалинах загальнодержавного значення. Нажаль достатньої уваги детальному дослідженню вказаного предмету злочин не приділялось. Лише такі дослідники, як Н.В. Нетеса та М.В. Комарницький більш детально розглянули дане питання в своїх дослідженнях, а згодом і монографіях.

Так наприклад М.В. Комарницький погоджується з тим, що предмет злочину в правопорушеннях проти довкілля досить близько існує та діє із предметом злочину в сфері майнових злочинів. Як приклад він наводить, ситуацію, за якої родовище корисних копалин загальнодержавного значення придбане певною особою, відповідні корисні копалини є для інших осіб не стільки природними ресурсами, скільки чужою власністю, навіть якщо власник родовища ними не користується [1, с. 63-64].

Розглядаючи дослідження М.В. Комарницького, науковець дотримується думки, що предметом злочину в даних випадках, доцільніше було б застосовувати як предмет для злочинів визначених VI розділом Особливої частини КК України [1, с. 70].

В свою чергу Н.В. Нетеса схиляється до загальновизначених понять, тобто, предметом злочину визначає в площині правопорушень проти довкілля [2].

Підсумовуючи вище зазначене, можемо зробити наступні висновки, по-перше предметом злочину в загальному розумінні є

будь-які речі матеріального характеру, з певними особливостями; по-друге поняття і суть предмету злочину у незаконному видобутку і обігу корисних копалин загальнодержавного значення, в правопорушеннях проти довілля та проти власності мають дуже тонку межу та можливо згодом з розвитком суспільства та як наслідок законодавства, може змінитись; по-третє, остаточної та єдиної думки, щодо визначення предмету злочину, в законодавстві про кримінальну відповідальність та безпосередньо злочинах проти довілля на сьогоднішній час не досягнуто.

Хоча зі свого боку ми вважаємо за доцільне підтримати думку більшої кількості вчених та дослідників, щодо визначення предмету злочин в незаконному видобутку та обігу корисних копалин загальнодержавного значення, а саме те, що це є корисні копалини загальнодержавного значення та відноситься вказаний предмет до характеристики злочинів проти довілля.

Список використаних джерел

1. М.В. Комарницький, О.О. Дудоров, Д.О. Калмиков Кримінальна відповідальність за незаконний видобуток корисних копалин в Україні: монографія. 2015. К.. 63-64 с.

2. Н.В. Нетеса Поняття та ознаки предмета порушення правил охорони або використання надр (ст. 240 КК України) / Часопис Київського університету права. 2010. № 4. С. 307-311.

Остапенко А.В.,

ад'юнкт докторантури та аспірантури
Національної академії внутрішніх
справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Боротьба зі злочинністю є невід'ємною частиною діяльності політики держави, завдання якого полягає в захисті суспільства від будь-яких злочинних посягань. В умовах подальшої розбудови державності в Україні, адаптації до європейської цивілізації всіх соціальних сфер, в суспільстві відбувається падіння морально-духовної культури населення, десоціалізації особи. Це сприяє виникненню і поширенню багатьох негативних явищ, зокрема, злочинів проти громадського порядку та моральності.

На сьогоднішній день зростає кількість випадків знущання над тваринами, вчинення інших насильницьких дій, які завдають тваринам фізичний біль, страждання. Суспільство замість того, щоб захищати

їхнє життя і здоров'я, жорстоко знущається з них, висвітлюючи, при цьому, відео негуманного ставлення до тварин у засобах масової інформації, не боячись при цьому, ні людського осуду, ні адміністративної та кримінальної відповідальності.

3 серпня 2017 року в Україні набув чинності закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження гуманного ставлення до тварин». Законом доповнено Кримінальний кодекс та Кодекс про адміністративні правопорушення статтею "жорстоке поводження з тваринами".

Відповідно до прийнятого закону, жорстоке поводження визначається як "знущання над тваринами, в тому числі бездомними, що спричинило муки, що завдало їм фізичні страждання, тілесні ушкодження, каліцтва або призвело до загибелі". Також мова йде про нацьковування тварин одна на одну і на інших тварин, залишення домашніх і сільськогосподарських тварин напризволяще, в тому числі порушення правил утримання тварин.

Статтею 299 КК України передбачена кримінальна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами. Жорстоке поводження з тваринами – знущання над тваринами, утому числі безпритульними, що спричинило мучення, завдало їм фізичного страждання, тілесні ушкодження, каліцтво або призвело до загибелі, нацьковування тварин одна на одну та на інших тварин, вчинене з хуліганських чи корисливих мотивів, залишення домашніх та сільськогосподарських тварин напризволяще, у тому числі порушення правил утримання тварин [1].

На думку Ю.Н. Антоняна, жорстокість як риса особистості являє собою прагнення до спричинення страждань, мучень особам або тваринам, що виражаються у діях, бездіяльності, словах а також фантазіях відповідного змісту. При цьому прояви жорстокості можуть бути умисними, продуманими, імпульсивними свідомими та не свідомими [2].

Об'єкт злочину – моральні засади суспільства в частині ставлення до тварин. Небезпека цього злочину полягає у тому, що жорстокість, проявлена щодо тварин, стає нормою поведінки.

Об'єктивна сторона злочину може виражатися у двох формах: 1) знущання над тваринами; 2) нацькування тварин одна на одну.

Обов'язковою ознакою складу злочину у першій із його форм, альтернативне, є ознака об'єктивної сторони - спосіб (застосування жорстоких методів), або ознака суб'єктивної сторони - хуліганський мотив. Проте ці дві ознаки можуть проявлятися одночасно.

Знущання, вчинене із застосуванням жорстоких методів, означає завдання тварині болю, страждань шляхом нанесення ударів заподіяння ушкоджень, позбавлення їжі або води, впливу термічних

факторів, хімічних речовин тощо. Жорстокі методи полягають в безжалюбному поводженні з твариною, тривалому впливі на неї з метою отримання хворобливого самозадоволення від спостереження за стражданнями тварини.

Нацькування тварин одна на одну – це дії, спрямовані на те, щоб примусити битися, кусатися, іншим чином змагатися тваринам між собою.

Суспільство діє аморально відносно «наших менших друзів», одночасно ми їх приручаємо, даємо дім, їжу, наділяємо опікою, а потім, як «сміття» викидаємо в самостійне життя без їжі, опіки, підтримки. Не розуміючи при цьому, що руйнуємо життя живої істоти. Вони не закричать, не заплачуть, не покличуть на допомогу, вони просто підуть у самостійне життя і що їх чекатиме там не відомо.

Все тому, що наше суспільство з кожним роком все менше і менше захищає тварин, не в змозі навіть на паперовому рівні (нормативно правових актах) захистити їх, не кажучи, вже про реалізацію їх на практичному рівні.

В Україні на даний час не найкращий період, на сході країни триває неоголошена війна, але і там працюють тварини, велика кількість собак із різних куточків України стоять на передовій, допомагаючи захищати нашу країну та наші життя.

Отже, жорстоке поводження з тваринами негативно впливає на моральні засади суспільства, сприяє поширенню жорстокості серед дітей і молоді. Небезпека даного злочину полягає в жорстокому поводженні з тваринами, знущання над якими формує у громадян, особливо у підлітків, почуття байдужості до страждань живих істот, що призводить до агресії, насилля, прояви вандалізму.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України [зі змін та допов., внесеними Законом України від 13.07.2017 № 2136-VIII] Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Антонян Ю.М. Криминальная патопсихология / Ю. М. Антонян, В.В. Гульдан – М. : наука, 1991. – 248.

Паламарчук А.А.,
здобувач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

СУТНІСТЬ «ІНША ПРОДУКЦІЯ», ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ ЗА СТ. 327 КК УКРАЇНИ

В сучасних умовах важливим фактором розвитку українського суспільства є питання забезпечення населення країни продовольством. У ч.3 ст.42 Конституції України проголошується, що держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та всіх видів послуг і робіт. Відповідно до ст.14 Закону України «Про захист прав споживачів» споживач має право на те, щоб продукція за звичайних умов її використання, зберігання і транспортування була безпечною для його життя, здоров'я, навколишнього природного середовища, а також не завдавала шкоди його майну. Право фізичної особи на безпечні для неї продукти споживання (харчові продукти і предмети побуту) закріплено у ст. 293 Цивільного кодексу України.

В кримінальному визначенні поняття «продукт харчування» не викликає труднощів і багатозначних тлумачень, оскільки він вичерпним чином розкривається в українському законодавстві як «будь-яка речовина або продукт (сирий, включаючи сільськогосподарську продукцію, необроблений, напівоброблений або оброблений), призначений для вживання людьми» [1], то щодо інтерпретації поняття «інша продукція» серед теоретиків існують діаметрально протилежні погляди.

Під **іншою продукцією** тут слід розуміти корми для худоби та інших тварин, лісоматеріали, будівельні матеріали та вироби з них, швейні, трикотажні, хутряні, кожухові, текстильні товари, взуття, дитячі іграшки, автомобілі, меблі, тару, упаковку, супутні матеріали для продуктів харчування та інших товарів тощо. Вважаємо, що існуючі думки з цього приводу умовно можна звести до широкого і вузького розуміння визначення «інша продукція». Так, під «іншою продукцією» деякі вчені розуміють корми для худоби та інших тварин, лісоматеріали, будівельні матеріали та вироби з них, швейні, трикотажні, хутряні, шкіряні, текстильні товари, взуття, дитячі іграшки, автомобілі, меблі, тару, упаковку, супутні матеріали для продуктів харчування й інших товарів тощо. Прихильники вузького розуміння терміна «інша продукція» визнають, що до неї належить будь-яка сільськогосподарського та іншого (наприклад, морського) походження продукція, призначена для вживання худобою (різні корми) або для використання в промисловості (коноплі, водорості тощо) або в медицині (лікувальні трави, плоди та ін.). Таке

різночитання в позиціях вчених зумовлено насамперед недосконалістю формулювання «інша продукція», яке не зустрічається в вітчизняному законодавстві. Тому вважаємо, що *диспозиція ч. 1 ст. 327 КК України у частині формулювання поняття «інша продукція» потребує невідкладного уточнення.*

Список використаних джерел

1. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР // Відомості Верховної Ради України від 08.05.1998. – 1998 р. – № 19. – стаття 98

Печора К.В.,
курсант 2-го курсу ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: Матюшенко О.І.,
викладач кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОСЯГАННЯ НА ЖИТТЯ ПРАЦІВНИКА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ

В останні роки необхідністю стає підвищена охорона життя і здоров'я співробітників правоохоронних органів і військовослужбовців. Діяльність правоохоронних органів з охорони громадського порядку і забезпечення громадської безпеки є необхідною ланкою, важливою структурною частиною самого громадського порядку. Така діяльність являє собою одну з форм реалізації суспільних відносин, які утворюють громадський порядок. Діяльність правоохоронних органів є одним з найважливіших умов підтримки громадського порядку і забезпечення громадської безпеки.

Відповідно до статті 348 вбивство або замах на вбивство працівника правоохоронного органу чи його близьких родичів у зв'язку з виконанням цим працівником службових обов'язків, а також члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх діяльністю щодо охорони громадського порядку-караються позбавленням волі на строк від дев'яти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

Основний безпосередній об'єкт злочину - нормальна служба діяльність працівників правоохоронних органів, авторитет цих органів, а також встановлений порядок охорони громадського порядку. Додатковим обов'язковим об'єктом злочину є життя.

Потерпілими від злочину можуть бути працівник правоохоронного органу, його близький родич, член громадського

формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовець.

Норма, передбачена ст. 348, є спеціальною стосовно норми, передбаченої п. 8 ч. 2 ст. 115 (умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку).

З об'єктивної сторони злочин виражається у посяганні на життя відповідної особи, а саме у:

- 1) вбивстві;
- 2) замаху на вбивство.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони даного злочину є те, що посягання на життя потерпілого причинне обумовлене виконанням службових обов'язків потерпілого або його діяльністю щодо охорони громадського .

Посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця, вчинене в процесі опору потерпілому під час виконання ним службових обов'язків або обов'язків щодо охорони громадського порядку, охоплюється ст. 348 і додаткової кваліфікації за ст. 342 не потребує.

Злочин визнається закінченим з моменту настання смерті потерпілого або вчинення діяння, яке утворює замах на вбивство. В останньому випадку ст. 15 не застосовується. Готування до цього злочину слід кваліфікувати за ст. ст. 14 і 348.

Суб'єкт злочину – осудна особа, яка досягла 14-річного віку.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується умислом. При цьому зміст умислу включає усвідомлення винним специфічних ознак потерпілого та зв'язку посягання з його певною службовою чи громадською діяльністю.

Якщо працівникові правоохоронного органу у зв'язку з виконанням службових обов'язків або його близькому родичеві заподіяно тілесне ушкодження, однак винна особа не мала прямого умислу на позбавлення потерпілого життя, їй дії потрібно кваліфікувати за відповідною частиною ст. 345.

Мотивами злочину можуть бути:

- 1) прагнення перешкодити потерпілому у момент посягання або в майбутньому виконувати свої службові обов'язки або здійснювати діяльність щодо охорони громадського порядку;

- 2) помста за виконання цих обов'язків або таку діяльність у минулому. Таким чином, посягання на життя потерпілого за часом може не співпадати із службовою діяльністю або діяльністю щодо охорони громадського порядку, яка зумовила посягання.

Якщо особу, вказану у ст. 348, вбито не у зв'язку з її службовою діяльністю чи діяльністю щодо охорони громадського порядку, а з інших мотивів (особиста неприязнь, ревності, хуліганські спонукання, помста на побутовому ґрунті тощо), відповідальність за ст. 348 виключається. Дії винного потрібно розцінювати як злочин проти життя особи (ст. 115).

Посягання на життя працівника правоохоронного органу, викликане не бажанням перешкодити його службовій діяльності або помститись за неї, а прагненням заволодіти службовою зброєю, слід кваліфікувати за п. 9 ч. 2 ст. 115 як вбивство з метою полегшити вчинення іншого злочину (із посиланням у разі необхідності на ст. 15) і за ч. 3 ст. 262 як розбій з метою викрадення вогнепальної зброї.

Отже, суспільна небезпека посягання на життя співробітника правоохоронного органу визначається тим, що посягання здійснюється на два об'єкти – авторитет правоохоронних органів (основний безпосередній об'єкт) і життя людини (додатковий безпосередній об'єкт). Діяння належить до категорії особливо тяжких.

Попфалуші Я.Р.,

курсант 4-го курсу ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: ***Кришевич О.В.,***
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОДАТКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Науковці зазначають, що злочинні порушення податкового законодавства умовно можна поділити на «податкові злочини» й «злочини проти порядку оподаткування». Поняття «податкові злочини» вживається в літературі у вузькому й широкому розумінні. У першому випадку податковими злочинами визнаються діяння, які вчиняються в рамках господарської діяльності суб'єкта й посягають на фінансові інтереси держави в частині формування бюджету за рахунок податків з фізичних і юридичних осіб.

У більш широкому розумінні під податковим злочином розуміється всяке злочинне діяння, яке посягає на правовідносини в сфері оподаткування. Науковці дають наступні визначення: «Податковими злочинами можуть бути визнані суспільно небезпечні діяння, вчинені у сфері оподаткування юридичних і фізичних осіб і заборонені кримінальним законом під загрозою покарання».

У КК України зміст цього складу злочину виділено у окрему норму – ст. 212 КК України. Однак зміст кваліфікації по суті не міняється. Відповідно, в ч. 3 ст. 212 та в ч. 3 ст. 212¹ КК України кваліфікуючою ознакою є вчинення цього злочину особою, «раніше судимою за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів» або до держбюджету чи цільових державних не надійшли кошти у особливо великих розмірах.

Згідно з ч. 1 ст. 88 КК України особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості. Погашення чи зняття судимості анулює всі правові наслідки, пов'язані із судимістю. Таким чином, для кваліфікації злочину за ч. 3 ст. 212 та ч. 3 ст. 212¹ необхідно встановити, що судимість, передбачена статтями 212 та 212¹, не погашена чи не знята в установленому законом порядку.

У ч. 4 ст. 212 та ч. 4 ст. 212¹ ККУ вказано: «Особа, яка вперше вчинила діяння, передбачені ч. 1 та ч. 2 цих статей, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори (обов'язкові платежі) та страхові внески на загальнообов'язкове пенсійне страхування, а також відшкодувала шкоду, завдану державі, страховому та Пенсійному фонду України їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня)». Тобто законодавець встановив дві обов'язкові умови звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення податкових злочинів:

1) злочин повинен бути вчинений вперше, тобто особа до цього не повинна притягуватися до кримінальної відповідальності за вчинення податкових злочинів, а якщо раніше щодо нього був винесений вирок, то судимість повинна бути погашена чи знята в установленому законом порядку;

2) особа повинна повністю відшкодувати шкоду, яка полягає в ненадходженні до бюджетів чи державних цільових фондів, а також Пенсійного фонду України коштів та сплатити штрафні санкції і пеню, завдані несвоєчасною їх сплатою.

По суті, в цьому випадку має місце звільнення від кримінальної відповідальності податкових злочинців у зв'язку з дійовим каяттям, передбаченим ст. 45 КК України. Відмінність полягає лише в тому, що в статтях 212 та 212¹ КК України як умова звільнення від кримінальної відповідальності не передбачена добровільна явка з повинного.

У зв'язку з цим, постає запитання: при звільненні особи від кримінальної відповідальності за ч. 4 ст. 212 та ч. 4 ст. 212¹ КК України чи достатньо констатації того факту, що особа повністю відшкодувала заподіяну шкоду, або необхідне встановлення відповідності пост-злочинних дій особи умовам, перерахованим як у ч. 4 ст. 212 та ч. 4 ст. 212¹ КК України, так і в ст. 45 КК України?

До норми, яка передбачає дійове каяття (в Україні ст. 45 КК), слід звертатися, бо одне відшкодування заподіяного несплатою податку шкоди недостатньо. Необхідно, щоб особа після вчинення злочину не тільки відшкодувала заподіяну шкоду і сприяла розкриттю злочину, а й з'явилася з повинного, причому всі перераховані дії вона повинна зробити добровільно. Хоча ця пропозиція зазнала критики в юридичній літературі. На нашу думку, ця пропозиція є перспективною, бо відшкодування виглядає просто відкупом від тюрми, що стимулює ухилення від сплати знову і знову. Піймали – відшкодував, не піймали – «заробив гроші».

Незважаючи на специфіку податкових злочинів та політику боротьби держави із цим явищем, де головним нібито виступає не ізоляція злочинця від суспільства, а поповнення бюджетних коштів, практика застосування ч. 4 ст. 212 та ч. 4 ст. 212¹ КК з урахуванням ст. 45 ККУ заслуговує на увагу. До норми слід закласти превентивно-профілактичну мотивацію, яка буде не лише стимулювати розкриття злочинів, а й сприятиме до певної міри їх попередженню.

Кваліфікуючими ознаками статей 212 та 212¹ є вчинення цих діянь:

- а) за посередньою змовою групою осіб;
- б) особою, раніше судимою за дані діяння;
- в) у великому та особливо великому розмірі.

Вчинення даного злочину за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили кілька осіб (дві або більше), які задалегідь, тобто до початку злочину, домовилися, про спільне його вчинення (ч. 2 ст. 28 ККУ).

Крім загальних правил кваліфікації групових злочинів, у цьому випадку необхідно враховувати наступне: кожний член групи (співучасник) повинен відповідати за злочин, виходячи зі всієї грошової суми, на ухилення від сплати якої був спрямований його умисел, незалежно від того, як згодом прихована сума була розподілена.

Варто зазначити те, що в п. 4 ст. 212 та п. 4 ст. 212¹ КК України не вказано, що особа, яка вчинила цей злочин, звільняється, якщо сприяла розкриттю податкового злочину, тобто надавала допомогу правоохоронним органам у встановленні обставин вчинення злочину або зробила явку з повинною. На нашу думку, дане питання є актуальним і потребує свого закріплення в згаданих статтях.

Проблемним є розмежування повторності та тривалості ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів та страхових внесків. Існують два критерії для вказаного вище відмежування. До першого належить дослідження таких обставин, як спосіб здійснення протиправних дій і об'єкт оподаткування, який піддається злочинному впливу. Другий критерій полягає в дослідженні спрямованості умислу особи, яка вчинила ухилення. Тільки за сукупністю зазначених фактів можна робити висновок про повторність

або тривалість ухилення від сплати податків. Наприклад, встановивши, що протягом кількох звітних періодів платник податків робить тотожні дії, спрямовані на несплату одного й того самого податку, при цьому у нього відсутнє бажання платити саме цей податок або податки взагалі, можна говорити про триваюче діяння і, відповідно, підрахувати суму всіх несплачених податків.

Аналогічними критеріями варто керуватися, коли в слідчо-судовій практиці виникає питання, як визначати розмір несплачених податків і зборів, коли одна й та сама особа є одночасно керівником або головним бухгалтером у різних організаціях, а отже, відповідає за стан бухгалтерської звітності й дотримання податкового законодавства, при цьому в кожній організації ухиляється від сплати податків або страхових внесків на суму, що не перевищує тисячу неоподаткованих мінімумів доходів громадян. У той самий час особа є злісним неплатником податків, працюючи у кількох фірмах загальна сума несплачених податків або страхових внесків перевищує тисячу неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Отже, можемо зробити наступні висновки:

1) при відмежуванні повторності вчинення ухилення від сплати податків від аналогічного злочину, що є триваючим, потрібно керуватися двома критеріями: об'єктивним (спосіб, механізм вчинення ухилення, вид податку, від якого вчинено ухилення) і суб'єктивним (спрямованість умислу особи);

2) при звільненні особи від кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків за ч. 4 ст. 212 та ч. 4 ст. 212¹ ККУ, компетентні особи не повинні приймати таке рішення, встановивши лише факт ненадходження коштів та відшкодування заподіяної державі шкоди лише з одного СПД. Необхідна ретельна робота із з'ясування всіх обставин вчиненого злочину й переконання, що винувата особа не скоїла ухилення від сплати податків і страхових внесків в інших організаціях де вона працювала. Наприклад, головний бухгалтер або керівник кількох фірм.

Сасацяк К.В.,
курсант 4 курсу ННІ № 1 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник: *Кісілюк Е.М.,*
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ» У КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

У науковому плані цікавим було б про аналізувати поняття «корупція» на предмет того, на скільки воно співвідноситься з положеннями кримінального права, тобто який ступінь його кримінально правового змісту.

У наступних законах («Про засади запобігання та протидії корупції» від 11.06.2009 № 1506 VI та «Про засади запобігання та протидії корупції» від 07.04.2011 № 3206VI, які втратили чинність) наводяться дуже схожі визначення корупції, які коригуються із поняттям корупції, що діє на даний момент (ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700VII): корупція – це використання особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/ пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у ч. 1 ст. 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей.

Однак, не важко помітити, що зазначена трансформація призвела до того, що поняття «корупція» набула виключно кримінально правового змісту. Це впливає хоча б з того, що фактично всі ключові терміни, які визначають корупцію (зокрема, «використання», «службові повноваження», «неправомірна вигода», «одержання», «прийняття», «пропозиція», «обіцянка», «мета»), одночасно житі й у відповідних статтях Особливої частини Кримінального кодексу .

Фактично, якщо досить критично підійти до змісту поняття «корупція», то воно може знайти своє відображення лише в окремих нормах КК України про відповідальність за корупційні ни (зокрема, ст.ст. 354, 364, 3641, 3652, 368, 3683, 3684, 369, 3692). Звісно ж, що така ситуація є неприйнятною. Звернемося до міжнародноправової практики визначення корупції. Слід констатувати, що наразі наявна

ситуація, за якої не кожна «антикорупційна» конвенція безпосередньо роз'яснює те, що саме слід вважати корупцією

Натомість Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 04.11.1999 (ст. 2) дає досить абстрактне визначення корупції: «прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будьякої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будьякого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи» [2]. Навіть з огляду на зарубіжний досвід зміст поняття «корупція» за законодавством України є вузьким. Так, наприклад, попри те, що КК Киргизької Республіки безпосередньо визнає корупцію (ст. 303) різнови посадового злочину (глава 30 Особливої частини), вона (корупція) становить собою умисні діяння, що полягають у створенні протиправного стійкого зв'язку однієї чи кількох посадових осіб, що мають владні повноваження з окремими особами або угрупованнями з метою незаконного отримання матеріальних, будьяких інших благ і переваг, а також наданні ними цих благ і переваг фізичним та юридичним особам, що створює загрозу інтересам суспільства або держави.

Виникає справедливе запитання: що необхідно зробити задля нормалізації окресленої вище ситуації? На мій погляд, є два найбільш прийнятні шляхи, при цьому обидва спрямовані на зміну та удосконалення визначення чинного поняття «корупція» у Законі України «Про запобігання корупції». Шлях перший (поглиблений якісний підхід): наповнити чинну дефініцію корупції докладними описовими категоріями, які б розширювали та уточнювали межі її предмета, діянь, наслідків тощо. А шлях другий (конкретизований кількісний підхід): чітко перерахувати, порушення яких саме кримінальних, адміністративних або цивільноправових норм, а також дисциплінарних правил, буде утворювати корупцію. У будь-якому випадку поняття «корупція» має бути всеохоплюючим, а не тяжіти до того чи іншого виду правопорушення, зокрема кримінального.

Список використаних джерел

1. Савченко А. В. Корупційні злочини (кримінальноправова характеристика): навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2016. -168 с.
2. Закон «Про запобігання корупції» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст.2056) від 03.08.2017.

Сивун А. С.,

курсант 2 курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: *Шармар О. М.,*
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
доцент

ЕВТАНАЗІЯ ТА ПРАВО НА ЖИТТЯ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ПРАВІ. ЮРИДИЧНА ТА ЕТИЧНА СТОРОНА ЕВТАНАЗІЇ

На сьогодні, посилений інтерес до терміну «Евтаназія» пояснюється не тільки успіхами медицини в епоху науково-технічної революції, необмежено розширивши граничну зону між життям і смертю, але також і змінами в світогляді людини, визнанням пріоритетів духовних цінностей. Адже це пояснюється відкриттям і поширенням багатьох нових або вже нам відомих невиліковних хвороб. Тому, на мою думку, ця тема є актуальною на сьогоднішній день.

Дослідженням проблеми займалися частково або опосередковано займалися фахівці з кримінального та міжнародного права, а також фахівці з медицини та інших галузей Глушков В.О., Ворона В.А., Ф.Бекон та інші.

Сам термін «евтаназія» в XVII ст. ввів англійський філософ Ф. Бекон (1561–1626 рр.), позначивши ним легку й безболісну смерть. Евтаназія (від грец. «eu» - добре й «th'natos» - смерть) – має значення мирної та безболісної смерті.

В загальному, правовий термін «Евтаназія» визначив такий магістр права як Ворона В.А. Евтаназія – це умисні дії чи бездіяльність медичних працівників (або інших осіб), які здійснюють ними за наявності письмово оформленого клопотання пацієнта (або «заяви на випадок смерті») або ж усного клопотання, якщо ж фізичний стан унеможливило письмову форму клопотання пацієнта, який перебуває у стані, коли усвідомлює значення своїх дій і може керувати ними, з дотриманням законодавчо встановлених умов, з метою припинення його фізичних, психічних і моральних страждань, у результаті яких реалізовується право на гідну смерть.

Тобто, евтаназію, з юридичної точки зору, можна визначити як умисне, добровільне позбавлення життя безнадійно хворої людини з метою полегшення його страждань. А як ми знаємо, у теорії кримінального права і в правозастосовній практиці визнається, що добровільна згода людини на позбавлення її життя не виключає протиправності й караності діяння і зазвичай кваліфікується за ст. 115 ККУ (вбивство).

Взагалі, медицина дві форми евтаназії – активна і пасивна евтаназія. Говорячи про евтоназію, зазвичай розуміють *активну евтоназію* (або, як її ще називають, «метод наповненого шприца»), тобто виконання дій, спрямованих на припинення мук безнадійно хворої людини, результат яких є смертельним для останньої. До активної евтаназії належать також і *суїцид, який асистується*. Це коли пацієнту на його прохання надається допомога в здійсненні самогубства. *Пасивна евтоназія* полягає в тому, що хворому (теж на його прохання) припиняють спрямовану на продовження життя медичну допомогу, що призводить до природної смерті.

Також потрібно навести аргументи щодо прийнятності чи неприйнятності евтаназії.

Прихильники евтаназії обґрунтовують свою позицію тим, що: з філософської точки зору - перехідна стадія від життя до смерті не повинна бути такою страждальницькою і принизливою для людської гідності; з правової - існування права на життя передбачає право на прийняття рішення щодо власного тіла, в тому числі і права на смерть; з медичної - якщо безнадійно хворого чекає важка, нестерпна, недалеко в конкретно визначений термін смерть, то чи не краще такого хворого позбавити страждань природного умирання, полегшивши йому смерть. Тобто, право на повне використання права на життя.

Противники евтаназії висувають не менш вагому аргументацію. В загально-філософському плані неприйнятність евтаназії йде від культурної традиції, яка розглядає людське життя як таке в якості найвищого блага і найвищої цінності, легалізація ж евтаназії потягне за собою зниження цієї цінності. З іншого боку, евтоназія не є засобом розв'язання філософських проблем життя і смерті, вона лише насильницьким способом усуває їх. Евтаназія, як форма медичної практики, може спричинити деморалізуючу дію на величезну масу хворих (тоді як благають про штучну смерть значно менше з них) і на медперсонал (навіщо боротися за життя хворого до кінця, краще без "турбот", "клопоту" забезпечити йому лагідну смерть).

У висновку можемо сказати, що в звичайному стані кожна людина хоче жити довго і щасливо, відкидаючи думки про смерть, але у будь-який може захворіти на невиліковну хворобу, а евтоназія була б повним вирішенням проблем певних дуже «складних» пацієнтів. Ми повинні розуміти, що на даний момент евтоназія є незаконною на рівні національного права. Тому, що національним законодавством не визнається будь-яка форма евтаназії.

Симоненко Н.О.,
викладач кафедри кримінального
права Національної академії
внутрішніх справ

БЕЗПОРАДНИЙ СТАН ПОТЕРПІЛОЇ ОСОБИ ЯК ФОРМА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗІВАЛТУВАННЯ

У науковій літературі немає однозначної точки зору з приводу того, що вважати безпорадним станом. Звертаючись до судової практики та роз'яснення Верховного суду України, а саме Постанови Пленуму ВСУ від 30.05.2008 року № 5 «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи» безпорадним станом визнається такий стан, коли потерпіла особа внаслідок малолітнього чи похилого віку, фізичних вад, розладу психічної діяльності, хворобливого або непритомного стану, або з інших причин не могла розуміти характеру та значення вчинюваних з нею дій або не могла чинити опір.

Безпорадний стан – це обумовлений об'єктивними та суб'єктивними факторами нездатність потерпілої особи в повній мірі (чи взагалі) усвідомлювати характер і значення вчинюваних проти неї дій, чинити опір або уникнути посягання, в той час як винний повинен був усвідомлювати, що потерпіла особа перебуває в такому стані.

Безпорадний стан у багатьох джерелах розглядається як специфічний «фізичний» чи «психологічний» стан потерпілої особи, який може бути зумовлений низкою чинників, зокрема: 1) малолітній вік; 2) фізичні вади; 3) розлад душевної діяльності; 4) хворобливий стан; 5) непритомний стан; 6) стан сильного алкогольного сп'яніння; 7) стан сильного наркотичного сп'яніння; 8) гіпноз.

Окрім наведених вище, серед науковців зустрічаються і інші думки, який стан потерпілої особи слід відносити до безпорадного, а саме: 1) недієздатність; 2) похилий вік; 3) вагітність; 4) неграмотність і т.д.

Разом із цим, необхідно враховувати, що поняття безпорадного стану включає в себе не лише стан потерпілої особи чи її окремі особистісні якості, але й, обов'язково, винну особу та характер зв'язків між потерпілим (який перебуває в безпорадному стані) та злочинцем (який користується цим безпорадним станом потерпілого). Іншими словами, про безпорадний стан коректно говорити в тих випадках, коли злочинець усвідомлює його з боку потерпілого та користується цим станом для вчинення звалтування.

Визначення поняття безпорадного стану, як правило, у кримінальному законодавстві не подається, воно розробляється в межах судової практики та теорії кримінального права, водночас, вказівки на вчинення звалтування стосовно осіб, які перебувають у безпорадному

стані у вітчизняному кримінальному законодавстві зустрічаються. У науковій літературі безпорадний стан науковці розглядають через призму трьох критеріїв: 1) юридичного (факт скоєння проти потерпілої особи звалтування); 2) психологічного (повна або суттєво обмежена відсутність у потерпілого здатності усвідомлювати вчинювані з ним дії та опиратися їм); 3) медичного (хворобливі розлади психічної діяльності та ін. хворобливі стани, які істотно обмежують або повністю позбавляють особу здатності до фізичних дій).

Отже, безпорадний стан - це такий фізичний або психічний стан, коли потерпіла особа не здатна усвідомлювати характер і значення вчинюваних із нею дій або, усвідомлюючи їх, не може чинити опір. Тобто, безпорадний стан потерпілої особи означає її нездатність чинити опір під час вступу з нею в насильницький статевий зв'язок або нездатність правильно оцінювати за своїм психічним станом події, що відбуваються.

Спірідонов М.О.,

аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ

ПІДСТАВА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ (СТ. 374 КК УКРАЇНИ): ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РОЗУМІННЯ ОБ'ЄКТИВНИХ ОЗНАК

Для розвитку громадянського суспільства й успішної розбудови Української держави необхідне вдосконалення вітчизняної правової системи, посилення ефективності засобів забезпечення гарантованих Конституцією країни громадянських прав. До останніх належить, зокрема, право на захист від підозри (обвинувачення) у вчиненні кримінального правопорушення (злочину). Реальне забезпечення цього права є свідченням належного рівня розвитку системи вітчизняної кримінальної юстиції. Для цього мають удосконалюватись не лише положення, які регламентують порядок його реалізації. Важливе значення в такому разі має забезпечення кримінально-правової охорони вказаної цінності, головним засобом чого сьогодні є кримінальна відповідальність за порушення права на захист – потенційна (установлена законодавцем у відповідній заборонній нормі, якою в чинному Кримінальному кодексі України (далі – КК) є ст. 374 «Порушення права на захист») та реальна (застосована судом через процедуру засудження винного в порушенні права на захист і реалізація щодо нього засобів впливу, передбачених кримінальним законом).

Важливою складовою системи ознак, які утворюють підставу кримінальної відповідальності за порушення права на захист (склад

злочину, передбачений ст. 374 КК України) згідно із законодавством України є його об'єктивні характеристики, до яких у загальній теорії кримінального права належать ті, що характеризують об'єкт й об'єктивну сторону злочину. Саме ці ознаки злочину найбільшою мірою відображено у його законодавчому описі: у назві розділу, в якому розміщено статтю; у заголовку статті; у її диспозиції (диспозиції її частин). Об'єктивні ознаки є передумовою встановлення в подальшому ознак суб'єктивних. Крім того, вони істотним чином визначають характер і ступінь суспільної небезпеки відповідного кримінального правопорушення, а отже – й форму та міру відповідальності за нього [1, с. 723]. Тому їх значення важко недооцінити, що вимагає їх ретельного науково-теоретичного аналізу і якісної законодавчої регламентації.

Законодавчий опис злочинного порушення права на захист, оснований на назві розділу XVIII Особливої частини КК, назві й змісті диспозицій ст. 374 КК України дозволяє виділити об'єктивні ознаки, що характеризують родовий та безпосередній об'єкти, а також потерпілого від цього злочину, й такі, що характеризують його об'єктивну сторону. Так, розуміння його об'єкта (безпосереднього й родового) більшість сучасних правників формують в межах, визначених заголовком розділу XVIII Особливої частини КК України. (наприклад, одні автори визнають ним суспільні відносини, які забезпечують належну реалізацію конституційних принципів здійснення правосуддя [2, с. 570], інші – конституційні принципи діяльності органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду[3, с. 8]). Втім, суспільна небезпека порушення права на захист визначається його здатністю заподіювати шкоду (створювати загрозу її заподіяння) сфері особистих прав і свобод людини і громадянина, які є об'єктом кримінально-правового захисту іншого комплексу охоронних норм – Розділу V Особливої частини КК. Ця обставина зумовлює можливість перегляду місця розташування норми про порушення права на захист та перегляду змісту безпосереднього і родового об'єктів цього злочину.

Об'єктивну сторону в підставі кримінальної відповідальності, необхідну для того, щоб передбачені ст. 374 КК кримінально-правові санкції виконували свої захисні й запобіжні функції, утворюють кілька альтернативних суспільно небезпечних діянь: як конкретно визначених («недопущення захисника», «ненадання своєчасно захисника»), так і охоплених узагальненим поняттям «грубе порушення права підозрюваного, обвинуваченого на захист». Крім того, кваліфіковані види цього злочину (ч. 2 ст. 374 КК України) з об'єктивної сторони вмщують суспільно небезпечні наслідки (засудження невинної у вчиненні кримінального правопорушення

особи, інші тяжкі наслідки) і, відповідно, причиновий зв'язок між вказаними діяннями та наслідками.

На думку деяких фахівців, недопущення захисника характеризують діяння винного, які унеможливають захист підозрюваного (обвинуваченого, підсудного) за участі (із залученням) компетентного фахівця, а також як пряму відмову в його залученні. Однак, слід звернути увагу, що згідно із чинним Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) допуск захисника слідчим, прокурором чи суддею не входить до кола їх повноважень, що вимагає критично оцінити відповідність цьому закону приписів ст. 374 КК в частині встановлення кримінальної відповідальності саме за «недопущення захисника» як діяння, що характеризує об'єктивну сторону порушення права на захист. У чинній редакції ч. 1 ст. 374 КК формулювання діяння як «недопущення захисника» більшою мірою придатне для кримінально-правової оцінки порушень права на захист, які були допущені під час чинності КПК 1960 р. Доцільно замислитись над такою редакцією зазначеної кримінально-правової норми, яка б достатньою мірою була узгоджена із особливостями регламентації права на захист за чинним КПК.

На відміну від недопущення захисника, несвоечасне його надання не унеможливає спілкування особи із захисником, але перешкоджає присутності й участі захисника у проведенні окремих процесуальних дій. Суспільна небезпечність діяння в цьому виді порушення права на захист полягає в тому, що воно заважає адвокату, залученому до кримінального провадження як захисник, виконувати свої процесуальні обов'язки в повному обсязі й своєчасно. Право на захист із залученням захисника в такому випадку погіршується, але не унеможлиблюється. Порушення вимоги своєчасності надання захисника більшість фахівців цілком обґрунтовано пов'язують із недотриманням особою, що здійснює досудове розслідування чи судом певних процесуальних строків для запрошення адвоката (захисника). Втім, вивчення кримінального процесуального законодавства дозволяє констатувати, що при регламентації підстав і порядку залучення захисника КПК не називає якихось точно визначених чи будь-яких граничних періодів (проміжків) часу. Більше того, згідно із ст. 48 КПК «Залучення захисника» захисник може у будь-який момент бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні. Тобто, фактично, час залучення захисника обмежується лише початком і закінченням кримінального провадження.

Загальний зміст «іншого грубого порушення права на захист» як третьої форми цього діяння можна визначити з урахуванням змісту

об'єкта злочину (і його окремими компонентами), передбаченого ст. 374 КК. Це такі дії (бездіяльність), які не охоплюються недопущенням чи ненаданням своєчасно захисника та спрямовані на суттєве перешкоджання особі реалізувати гарантоване їй Конституцією й міжнародно-правовими актами та регламентоване кримінальним процесуальним законодавством право захищатись особисто чи скористатись допомогою професійного захисника. Такі діяння охоплюють будь-які форми перешкоджання особі, яка підозрюється чи обвинувачується у злочині щодо її можливості: 1) зустрітись із захисником; 2) спілкуватись із захисником; 3) здійснювати право на захист особисто.

Підводячи підсумки наголосимо, що забезпечення якісної кримінально-правової охорони права на захист шляхом реалізації кримінальної відповідальності за ст. 374 КК України вимагає ретельного аналізу підстав передбаченої вказаною нормою такої відповідальності (елементів й ознак складу злочинного порушення права на захист), а також вивчення практики її застосування.

Список використаних джерел

1. Бажанов М. И. Уголовное право Украины / М. И. Бажанов // Бажанов М. И. Избранные труды / М. И. Бажанов. – Х. : Право, 2012. – 1244 с.
2. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – Х. : Право, 2015. – 680 с.
3. Злочини проти правосуддя : навч. посіб. / за заг. ред. В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – Х: Нац. юрид. акад. України, 2011. – 155 с.

Тімошина А.О.,

курсант 4 курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: *Кісілюк Е.М.,*
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
доцент

ЕВТАНАЗІЯ: ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Одним із спірних і невирішених питань в кримінальному праві залишається проблема вбивства на прохання пацієнта (евтаназії). До сих пір кримінальне законодавство країни не містить спеціальної норми, яка б регулювала відповідальність за це діяння. В зв'язку з цим, евтаназію

логічно кваліфікувати за ч.1 ст. 115, п.6 ч.2 ст. 115, ч.2 ст. 137, ч.2 ст.139 чи ч.2 ст. 140 КК України, в залежності від способу вчинення евтаназії (дія чи бездіяльність) та мотивів, які спонукають до її вчинення.

Все частіше лікарі та юристи почали приділяти увагу питанням пов'язаним з таким терміном, як «евтаназія». Цей термін вперше було введено в обіг в сімнадцятому столітті англійським філософом Френсісом Беконом (1561—1625) для визначення «хорошої, спокійної і легкої смерті без мук і страждань». Іноді таку смерть в наукових джерелах називають «доброю», «солодкою», «легкою».

Окремі аспекти евтаназії досліджувалися у працях вчених Н. М. Борисовича, Г. В. Губенко, В. К. Гришука, І. О. Железняк, Л. Коновалова, К. Б. Марисюка, Л. І. Шевцової та ін

Актуальність даної проблематики обумовлена необхідністю визначення підстав для криміналізації евтаназії та спільної розробки медиками та юристами чітких положень щодо евтаназії, які будуть враховувати численні фактори для усунення протиріч в законі і приведення законодавчих норм у відповідність з правами людини, особливо з правом на життя тяжкохворих пацієнтів, яке на сьогодні, нажалі часто порушується.

Законодавство України не дозволяє евтаназію в будь-якому вигляді і за чинним Кримінальним кодексом вона прирівнюється до простого умисного вбивства (вбивства без пом'якшуючих та без обтяжуючих покарання обставин). З цим положенням цілком можна погодитись, але розглядати дане суспільно небезпечне діяння, як простий склад вбивства, на наш погляд, не можна.

Слід зазначити, що в ряді країн нормативно-правова база містить норми, які дозволяють здійснення пасивної евтаназії. Серед них можна виділити Нідерланди, Францію, Північну територію Австралії, Бельгію, штат Орегон у США, Люксембург.

Щодо поширеності евтаназії в Україні, то на це питання важко дати чітку відповідь, навести якісь конкретні статистичні дані. Відбувся ряд конференцій, тим чи іншим чином присвячених евтаназії в Україні, проведені дослідження Українським центром економічних та політичних досліджень ім. О.Разумкова щодо використання евтаназії в Україні, та вони не дають конкретних чітких даних, окрім того, що в Україні застосовують евтаназію за замовчуванням в залежності від матеріальної винагороди зацікавлених осіб.

Наприклад, з приводу евтаназії в Україні 24 листопада 2012 року пройшла прес-конференція «Евтаназія: в той час, як в Європі точаться суперечки, в Україні застосовують за замовчуванням». На цій конференції обговорювалися проблеми, пов'язані з евтаназією в Україні. Зокрема, говорилося про стан медицини в Україні, про державне фінансування лікарень, про мізерну зарплату медперсоналу.

Не дивлячись на високий рівень медичних технологій, більшості хворим недоступні дорогі медикаменти, операції, тривале стаціонарне лікування, тому вони покидають лікарні та припиняють лікування, помираючи вдома, іноді в страшних муках, бо не мають змоги купити навіть обезболюючі препарати.

Санкція ч. 1 ст. 115 КК за умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині передбачає позбавлення волі на строк від семи до п'ятнадцяти років. Отже, суд, призначаючи покарання за вбивство, вчинене шляхом евтаназії, не може виходити за ці, встановлені законом, межі. Звичайно, в залежності від обставин справи, евтаназія може бути врахована к пом'якшуюча обставина. Однак, у ч. 1 ст. 66 КК це не закріплено, і вчинення вбивства з мотивів жалю до потерпілого чи на його прохання не відноситься до категорії пом'якшуючих обставин, зазначених саме в законі. Хоча, законодавець вказує, що перелік обставин, які можуть пом'якшувати покарання, не є

Розрізняють евтаназію активну і пасивну. При активній евтаназії смерть невиліковно хворій особі заподіюється з метою припинення її страждань лікарем, родичем, іншою особою шляхом введення цій особі лікарських засобів у надмірній дозі або інших засобів, або вчинення інших дій, що призводить до настання смерті такої особи.

Пасивна евтаназія зводиться до припинення лікарем, родичем, іншою особою надання медичної допомоги невиліковно хворому з метою припинення його страждань, що призводить до настання смерті такої особи.

При активній евтаназії у виді «вбивства з милосердя» дії винного є умисними, а тому за наявності всіх інших ознак складу злочину вчинене належить кваліфікувати за ч. 1 ст. 115 КК України, а за умови, що наявні кваліфікуючі обставини, – за ч. 2 ст. 115 КК України.

Якщо мова йде про «самогубство, що асистується медичним працівником (іншим суб'єктом), та самогубство без участі медичного працівника (іншого суб'єкта) як видів евтаназії, то, коли ці особи надають хворому необхідні засоби, підстав для кримінальної відповідальності медичного працівника (інших суб'єктів) немає. У таких випадках медичний працівник (інша особа) є пособником самогубства, яке не є злочином згідно з чинним кримінальним законодавством. Якщо говорити про «пасивну евтаназію», то в юридичній літературі висловлена думка про можливість кваліфікації бездіяльності винного у таких випадках, як ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (ст. 136 КК України) та ненадання допомоги хворому медичним працівником (ст. 139 КК України).

Отже, розвиток суспільних відносин в Україні, пов'язаних з із застосуванням евтаназії, та проблематичність кваліфікації діяння, обумовлюють необхідність врегулювання цих відносин кримінальним

законодавством України та введення нової кримінально-правової норми, що буде регулювати відносини в сфері застосування евтаназії і що буде містити усі ознаки складу злочину та передбачати кримінальну відповідальність за проведення евтаназії в Україні.

Список використаних джерел

1. Шевцова Л. І. Питання про евтаназію: «за» та «проти» [Електронний ресурс] / Л. І. Шевцова. – Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – № 2. – С. 150–153. – Режим доступу:

<http://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-2-2009/23.pdf>.

2. Гришук В. К. Евтаназія в теорії і практиці зарубіжних держав і в Україні / В. К. Гришук, К. Б. Марисюк // Митна справа. – 2002. – № 6. – С. 75–83.

3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : закон України від 19 листоп. 1992 р. № 2801-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.

4. Кримінальний кодекс України. – Харків : Одісей, 2016. – 57 с.

5. Чухно К.С. Проблеми кримінально-правової кваліфікації евтаназії. - Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції».- 2016.- С.185-186

Фещенко Л.М.,

курсант4 курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: *Шармар О.М.,*
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМАТИКА КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 297 КК УКРАЇНИ

Моральність визнається однією з найвищих соціальних цінностей у ч. 2 ст. 35 Конституції України, у якій, зокрема, вказано, що окремі права і свободи громадян можуть бути обмежені законом в інтересах захисту суспільних та особистих цінностей, серед яких зазначена й моральність [1]. Зокрема ст. 297 КК України передбачає відповідальність за вчинення наруги над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого. Масове нехтування світоглядними принципами в суспільстві, яке спостерігається в сучасній Україні,

свідчить про необхідність захисту суспільної моралі в сфері шанобливого ставлення до померлих та місць їх поховання від злочинних посягань.

Викрадення предметів, що знаходяться в місці поховання та перебувають у власності інших осіб (це, відповідно до законодавства, надмогильні споруди (у т.ч. склепи) та елементи благоустрою могил), потребує додаткової кваліфікації за статтями про злочини проти власності, оскільки у цьому випадку має місце вчинення двох різних злочинів з різними об'єктами посягання. Наруга над трупом при умисному вбивстві не завжди свідчить про вчинення вбивства з особливою жорстокістю. За умови неусвідомлення винним того, що на момент вчинення таких дій смерть потерпілого вже настала, останні підлягають кваліфікації лише за п. 4 ч. 2 ст. 115 КК. У разі, якщо винний усвідомлював, що смерть потерпілого вже настала, то такі дії належить кваліфікувати за сукупністю відповідної частини та пункту ст. 115 та ст. 297 КК. Розтин трупа, вчинений з метою приховання слідів злочину, не може вважатися вбивством, вчиненим з особливою жорстокістю, та не потребує додаткової кваліфікації за ст. 297 КК. Наруга над могилою, вчинена з хуліганських мотивів, потребує кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених відповідною частиною ст. 296 КК та ст. 297 КК. Аналізується проблема викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих, та зазначається, що таке діяння, вчинене військовослужбовцем, визнається злочином, передбаченим ст. 432 КК; цивільною особою – ст. 297 КК [2, с.75]. Ще одним суміжним складом для статей 178, 179 КК України є склад злочину, передбаченого статтею 297 КК України «Наруга над могилою». Зазначені склади мають різні родові об'єкти – суспільні відносини у сфері віросповідання та суспільні відносини у сфері моральності. Однак, видовий і безпосередній об'єкти мають деякі схожі риси, тому що ці злочини спрямовані на руйнування загальноприйнятих духовних і культурних цінностей. Наруга над місцем поховання осіб певної раси, національності, віросповідання, вчинені з ідеологічних мотивів, згідно з чинним законодавством належить кваліфікувати за сукупністю статей 297 КК та відповідної частини ст. 161 КК. Наруга над трупом або місцем поховання з метою перешкоджання здійсненню релігійного обряду підлягає кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених ч. 1 ст. 180 та ст. 297 КК. Щодо предмету злочину, передбаченого статтею 179 КК України, так само, як і у злочині, передбаченому статтею 297 КК України, може виступати, в якості релігійної святині (проголошені кожною релігією священні символи: Біблія, ікони, храми, поховання, місця паломництва, святі джерела) місце поховання та предмети, що в ньому знаходяться.

Деякі розходження має і об'єктивна сторона зазначених злочинів. Наруга над могилою або іншим місцем поховання

проявляється в їхньому оскверненні (руйнуванні, розриванні, знищенні або пошкодженні надмогильних споруд, елементів благоустрою могил, нанесенні цинічних і зневажливих написів тощо). Тоді як зруйнування або пошкодження релігійних споруд не обов'язково має ознаки осквернення, хоча і не виключає його. Із суб'єктивної сторони злочини, передбачені статтями 297 та 178, 179 КК України, можуть вчинюватися лише умисно, причому в останньому випадку важливо зібрати достатні докази про те, що винний знав про належність відповідного об'єкта до релігійних споруд або святинь.

Злочин, передбачений ст.297 КК України, є суміжним складом щодо злочину, передбаченого ст. 298 КК України. Вони мають спільний родовий об'єкт злочин – моральність, однак їхня об'єктивна сторона не є тотожною. Це пов'язано з тим, що наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого проявляється у їх оскверненні. На відміну від цього, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини не обов'язково вчиняється оскверненням, хоч і не відкидає його як один із можливих способів учинення цього злочину. Однією з основних ознак, яка дозволяє розмежувати ці злочини є їхні предмети . Вони не є тотожними, однак за умови, що у місці поховання, яке є об'єктом археологічної спадщини, проводяться незаконні археологічні дослідження, такі дії слід кваліфікувати за сукупністю ст. 297 та 298 КК України. Таким чином, для додаткової кваліфікації злочину, предметом якого є могильники, некрополі або окремі поховання, за ст. 298 КК, необхідно довести їх визнання як об'єктів культурної або археологічної спадщини шляхом занесення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. В іншому випадку, знищення, руйнування чи псування таких об'єктів належить кваліфікувати за ст. 297 КК за ознакою «наруга над місцем поховання» [3, с. 81-86].

Список використаних джерел

1. Горб Н.О. Наруга над могилою: кримінально-правовий та кримінологічний аналіз: автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право / Наталя Олександрівна Горб. - К., 2005.
2. Кулик С.Г. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти моральності: дисертація на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право/Кулик Сергій Геннадійович. - 3.,-2016.
3. Брич Л.П. Теорія розмежування складів злочинів: монографія / Л.П. Брич. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. – 712 с.

Шакотько К.В.,

курсант 3-го курсу ННІ № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: *Кришевич О.В.*,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗАРАЖЕННЯ ВІРУСОМ ІМУНОДЕФІЦИТУ ЛЮДИНИ ЧИ ІНШОЇ НЕВИЛІКОВНОЇ ХВОРОБИ

СНІД (синдром набутого імунодефіциту), що викликається особливим вірусом, досить швидко поширюється останніми роками у всьому світі і створює серйозні побоювання у світової спільноти, оскільки й досі не знайдені засоби лікування цієї хвороби. Захворювання на СНІД настає внаслідок зараження людини вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ). СНІД є кінцевою стадією ВІЛ-інфекції. Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ст. 130 КК) є спеціальним видом тілесного ушкодження. Стаття 130 КК встановлює відповідальність за зараження саме ВІЛ-інфекцією, хоча нею охоплюється такий наслідок цього зараження як СНІД. Встановлено, що ВІЛ-інфекція передається тільки при попаданні вірусу з зараженою кров'ю в кров здорової людини (наприклад, при користуванні наркоманами одним і тим же шприцем) і при статевих контактах (в тому числі й гомосексуальних). Не менше безпечні випадки зараження іншими невиліковними інфекційними хворобами, що є небезпечними для життя людей (наприклад, важкі форми туберкульозу).

Викладене вище дозволяє зробити висновок, що безпосереднім об'єктом злочинного посягання, передбаченого ст. 130 КК, є суспільні відносини, що забезпечують стан душевного та соціального благополуччя людини стосовно її здоров'я. Зміст цих суспільних відносин полягає у створенні і підтриманні умов, за яких показники захворюваності перебувають на усталеному рівні для даної території, умов проживання сприятливі для населення, параметри факторів середовища життєдіяльності знаходяться в межах, визначених санітарними нормами, а фізичним особам як суб'єктам суспільного життя створюються належні умови для оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості життя. Формуються зазначені суспільні відносини з метою гарантування як фізично здоровим особам, так і ВІЛ-інфікованим чи інфікованим невиліковною інфекційною хворобою, нормального співжиття.

Взагалі до інфекційних хвороб належать розлади здоров'я людей, які виникають внаслідок зараження живими збудниками (вірусами, бактеріями, гельмінтами, іншими патогенними паразитами), передаються від заражених осіб здоровим і мають властивість масового поширення. Законодавство про охорону здоров'я не вживає поняття невиліковної інфекційної хвороби. Однак виділяють особливо небезпечні інфекційні хвороби, тобто хвороби, які характеризуються важкими та (або) стійкими розладами здоров'я у значної кількості хворих, високим рівнем смертності, швидким поширенням цих хвороб серед населення. Крім СНІДу, це чума, холера, хвороба Марбург, гарячка Ебола, туберкульоз, кримська гарячка, хвороба Лайсатошо.

Особі, в якої, за даними медичного огляду, виявлено ВІЛ-інфекцію, повідомляється про це працівником закладу охорони здоров'я, в якому проведено огляд, з урахуванням вимог законодавства щодо конфіденційності зазначеної інформації. Одночасно ВІЛ-інфікованому повідомляється про необхідність дотримання певних профілактичних заходів, про гарантії дотримання прав і свобод ВІЛ-інфікованих, а також про кримінальну відповідальність за свідоме поставлення у небезпеку зараження та зараження інших осіб вірусом імунодефіциту людини.

Яловий О.М.,

головний інспектор ДАРОУ
МВС України

РОЗМЕЖУВАННЯ ХАБАРУ ВІД «НЕПРАВОМІРНА ВИГОДА»

На даний час з впевненістю можна констатувати той факт, що чинне кримінальне законодавство України відповідає вимогам Кримінальної Конвенції про боротьбу з корупцією 1999 року. Але, звертаємо увагу на те, що відмова від такого кримінально-правового поняття, як хабар", жодним чином не впливає з вимог міжнародно-правових актів у сфері боротьби з корупцією, належним чином визнаних Україною. Так, наприклад, Кримінальна Конвенція про боротьбу з корупцією 1999 року оперує терміном "хабар", визначаючи його як "будь-яка неправомірна перевага" (статті 2, 3), а Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 року оперує термінами "неправомірна перевага" (статті 15, 16, 18, 21) та "неправомірна вигода" лише при визначенні таких складів правопорушень як розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою (стаття 17) і зловживання службовим становищем (стаття 19). Загалом, відповідно до приписів статей 2–12 Кримінальної Конвенції про боротьбу з корупцією 1999 року, а також статей 15–16 Конвенції

Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 року кримінально-караними національним законодавством держав-учасниць мають бути визнані такі діяння, як: дача та отримання хабара національним державним посадовим особам; хабарництво членів національних представницьких органів, іноземних державних посадових осіб, а також членів іноземних представницьких органів; дача та одержання хабара у приватному секторі; хабарництво посадових осіб міжнародних організацій та членів міжнародних парламентських асамблей; хабарництво суддів і посадових осіб міжнародних судів; зловживання впливом; підкуп національних державних посадових осіб; підкуп іноземних державних посадових осіб і посадових осіб міжурядових організацій. Аналіз наведених вище положень міжнародно-правових актів дозволяє дійти висновку, що усі вищенаведені діяння повною мірою підпадали під дію тих кримінально-правових норм, які містились у кримінальному законодавстві *навіть до внесення змін* до КК Законом України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення" від 7 квітня 2011 року. При цьому слід також відзначити, що міжнародне співтовариство не вимагає від держав-учасниць того чи іншого міжнародного договору дослівного відтворення його положень у своєму національному законодавстві.

Кримінально-правове поняття "хабар" має досить тривалий історичний період формування та закріплення у національному кримінальному законодавстві, є усталеним та зрозумілим не лише для тих, хто застосовує правові норми, а й для звичайних громадян. Починаючи із 1670 р. у законодавстві почав вживатися термін "хабар", який первинно означав винагороду посадовій особі, одержання якої було поєднане саме з вимагательством [3, с. 118]. За Уложенням про покарання уголовні та виправні 1845 р. (а також в редакціях цього акта 1866 р. і 1885 р.) найбільшу суспільну небезпеку, як це прямо зазначалося, мало вимагательство хабара. За часів Радянського Союзу ознака вимагання хабара також мала місце в усіх Кримінальних законах.

Відтак, поняття "хабар" та "неправомірна вигода" відрізняються між собою тим, що хабар – це незаконна винагорода, яка має *виключно* матеріальний характер (гроші, матеріальні цінності, документи, які надають право отримати майно, будь-які дії майнового характеру та ін.), а неправомірна вигода може бути як матеріальною, так і нематеріальною (переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи тощо).

СЕККЦІЯ 3
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ, МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Клименко О.А.,
начальник відділу МНДЦ з проблем
боротьби з організованою злочинністю
при Раді національної безпеки і оборони
України, кандидат юридичних наук

ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ МІЖНАРОДНОГО РІВНЯ

У міжнародних антикорупційних конвенціях передбачено різноманітні заходи протидії корупції, які передусім передбачають декілька головних напрямів, зокрема: по-перше, передбачення відповідальності (законодавче визначення, криміналізація) відповідних корупційних правопорушень; по-друге, всляке сприяння боротьбі з корупцією та посилення її ефективності, зміцнення механізмів, необхідних для того, щоб відвертати, викривати, карати і викоринювати корупцію; по-третє, заохочення та підтримка міжнародного співробітництва й технічної допомоги в запобіганні корупції та в боротьбі з нею, зокрема в поверненні активів; по-четверте, заохочення чесності, відповідальності й належного управління громадськими справами й державним майном; по-п'яте, створення ефективних засобів правового захисту осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, з метою надання таким особам можливості захищати свої права та інтереси, включаючи можливість отримання компенсації за заподіяну шкоду.

Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року у Главі II визначає заходи щодо запобігання корупції, які, зокрема, включають: участь суспільства у протидії корупції, створення належного управління державними справами й державним майном, чесність й непідкупність, прозорість й відповідальність, встановлення й заохочення ефективних видів практики, спрямованої на запобігання корупції; періодичне проведення оцінки відповідних правових інструментів й адміністративних заходів; створення органу або органів із запобігання та протидії корупції; функціонування надійної системи державної служби та створення Кодексу поведінки державних посадових осіб; забезпечення системи функціонування державної закупівлі й управління державними фінансами; державну звітність; заходи стосовно судових органів й органів прокуратури; запобігання корупції в приватному секторі; заходи щодо недопущення відмивання коштів тощо. Поряд з цим згадана Конвенція передбачає:

а) криміналізацію низки корупційних діянь і питання здійснення правоохоронної діяльності, захисту свідків, експертів і потерпілих, співробітництва з правоохоронними органами та співробітництва між національними органами та приватним сектором (Глава III); б) врегулювання міжнародного співробітництва, включаючи питання подолання перешкод, які можуть виникнути в результаті застосування законодавства про банківську таємницю, видачі осіб, передачі засуджених осіб, взаємної правової допомоги, передачі кримінального провадження та спеціальних методів розслідування (Глава IV); в) заходи щодо повернення активів (Глава V); г) технічну допомогу й обмін інформацією (Глава VI).

Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 року містить багато положень щодо заходів протидії корупції, які є аналогічними до Конвенції ООН проти корупції, акцентуючи увагу на: 1) заходах, яких необхідно вжити на національному рівні; 2) контролі за виконанням; 3) міжнародному співробітництві.

Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією від 4 листопада 1999 року встановлює такі заходи протидії корупції, які вимагають від держави-учасниці передбачити у своєму внутрішньому законодавстві для осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, право на порушення судової справи з метою отримання повної компенсації за заподіяну шкоду. Така компенсація може охоплювати матеріальні збитки, втрачену вигоду та немайнову шкоду.

Більше того, деякі інші міжнародні конвенції також можуть містити антикорупційні положення та виробляти заходи протидії корупції. Зокрема, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року передбачає норми про: а) криміналізацію корупції (ст. 8), зобов'язуючи держави-учасниці вживати такі законодавчі та інші заходи, які можуть знадобитися для того, щоб визнати в якості кримінально караних низку діянь, коли вони вчиняються навмисно; б) запровадження заходів проти корупції (ст. 9), тобто законодавчих, адміністративних або інших ефективних заходів для сприяння добросовісності, а також для попередження і виявлення корупції серед публічних посадових осіб і покарання за неї (крім цього, держави-учасниці мають сприяти у наданні своїм уповноваженим органам незалежності, щоб перешкодити неправомірному впливу на їхні дії).

Слід зауважити, що заходи протидії корупції міжнародного рівня не є вичерпними, їх необхідно систематично переглядати, коригувати та вдосконалювати, зважаючи на тенденції корупції у світі та ефективні практики боротьби з цим негативним явищем.

Павловська А.А.,

старший викладач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Чинним кримінальним та кримінальним процесуальним законодавством України передбачено систему норм, що спрямовані на врегулювання питань, пов'язаних із забезпеченням прав осіб, які вчинили суспільно небезпечні діяння і страждають на психічні захворювання (інші психічні розлади), що зумовлює потребу у застосуванні примусових заходів медичного характеру [1].

Так, відповідно чинного кримінального законодавства України, примусові заходи медичного характеру застосовуються до осіб, які визнані судом неосудними або обмежено осудними. Для визначення стану осудності закон передбачає юридичні і медичні критерії.

Означена проблематика є й залишається досить актуальною для українського суспільства та потребує нагального дослідження. Потрібно відмітити, що аналіз елементів схожості тих або інших інститутів Загальної частини кримінального права не займав достатньо серйозного місця в роботах учених-представників радянського соціалістичного права. Деякі зрушення в цьому напрямі намітилися лише останніми роками.

З огляду на це, можна з повним правом стверджувати, що проблема осудності, неосудності та віку кримінальної відповідальності на порівняльно-правовому рівні досліджена недостатньо. У зв'язку з цим дуже корисним, на наш погляд, стає вивчення зарубіжного досвіду, яке диктується передусім власними, національними інтересами. Адже, вивчення зарубіжного права «відкриває» перед юристом нові горизонти, дозволяє йому краще дослідити право своєї країни, бо специфічні риси цього права особливо виразно виявляються порівняно з іншими системами.

Більшість кримінальних законів зарубіжних країн передбачають звільнення від покарання осіб, що вчинили протиправне діяння в стані неосудності та застосовують до них запобіжні заходи у вигляді примусового лікування в спеціальній медичній установі. Інститут примусових заходів безпеки нині визнаний та сприйнятий усіма законодавчими системами. Він закріплений в кримінальному праві багатьох європейських держав як з континентальною системою права:

Німеччині, Польщі, Іспанії, Італії, Швейцарії, так і в країнах загального права: Великобританія і США.

Кримінальне право Німеччини та Швейцарії передбачає «двоколіїну» систему кримінально-правової дії, а саме дію покарання й примусових заходів безпеки. Примусові заходи безпеки, що застосовуються до психічно хворих в кримінальному законодавстві цих країн виділені в окрему главу: в Швейцарії – «Заходи безпеки», а в Німеччині – «Заходи виправлення та безпеки».

Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччини (далі –КК ФРН), а саме §61 встановлює вичерпний перелік заходів виправлення та безпеки. Так, ними є: поміщення в психіатричну лікарню, поміщення в лікувальний заклад для алкоголіків і наркоманів, встановлення нагляду; позбавлення водійських прав; заборона займатися певною професійною діяльністю [2].

Водночас, слід зазначити, що обмежено осудною визнається особа, яка хоча й не вважається психічно хворою, проте, відрізняється за своєю психічною структурою від нормального типу людей (психопати, істерики і т. п.). Так, особи, які визнані неосудними та вчинили суспільно-небезпечне діяння, не підлягають покаранню. Їх можна лише в примусовому порядку помістити в спеціальну психіатричну лікарню.

Відповідно до ст. 12 КК Швейцарії, приписи про неосудність і обмежену осудність не застосовуються до осіб, які самі призводять себе в стан тяжкого розладу або помутніння свідомості з наміром вчинити в такому стані злочинне діяння (наприклад, вживаючи алкоголь або наркотичні засоби)[3].

Зокрема, слід зазначити, що в КК Швейцарії міститься специфічна норма про так званий сумнівний душевний стан обвинуваченого, яка на наш погляд, носить швидше процесуальний, чим матеріальний характер і визначає випадки призначення психіатричної експертизи.

До заходів безпеки кримінальне законодавство Швейцарії відносить: ізоляція "звичайних" злочинців, заходи, що застосовуються до психічнохворих, виправлення тих, хто страждають на алкоголізм і наркоманію.

Стаття 43 КК Швейцарії передбачає, що суд може винести припис про поміщення душевно хворого, що вчинив діяння, за яке передбачено покарання каторжною в'язницею або тюремним ув'язненням, до лікувальної установи або притулку, якщо зазначеному хворому потрібний лікарський нагляд або особливий догляд [3]. Отже, можна зробити висновок, що метою цього заходу є як зменшення небезпеки вчинення нових суспільно-небезпечних діянь, так і їх профілактика.

Слід зазначити, що в кримінальному законодавстві Німеччини й Швейцарії режим примусових заходів безпеки, що застосовується до психічно хворої особи визначається ступенем її суспільної небезпечності. Так, у Швейцарії, якщо психічно хворий не є загрозою для суспільства, суд може призначити лікування амбулаторно.

В свою чергу суд Німеччини, призначаючи поміщення в психіатричну лікарню, може одночасно ухвалити рішення про умовне відстрочення даних заходів у разі особливих обставин, що дають підстави вважати, що мета цього заходу може бути досягнута і без його виконання. В даному разі за такою особою в обов'язковому порядку встановлюється нагляд [2]. Водночас КК Швейцарії передбачено, якщо психічно хворий є суспільно небезпечним або ж амбулаторне лікування відносно нього не досягає своєї кінцевої мети та представлятиме небезпеку для суспільства, то суддя повинен винести розпорядження про застосування до нього інтернування до спеціальної лікувальної установи або рішення про поміщення в притулок [3].

Таким чином, окремий аналіз кримінального законодавства щодо примусових заходів медичного характеру зарубіжних держав показує нам, що в деяких країнах, як у минулому, так і нині, питання, пов'язані із вчиненням особою злочину в неосудному або обмежено осудному стані досить повно законодавчо не розроблені, або взагалі не вирішені, а це як відомо, має принципове значення для притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Зазначені питання, поза сумнівом, вимагають подальшого вивчення, уточнення та вдосконалення з точки зору медицини, теорії кримінального права й судово-слідчої практики. Адже, світова законодавча кримінально-правова практика не виробила єдиної точки зору з приводу природи й суті кримінальної відповідальності осіб з психічним розладом і застосування до них примусових заходів медичного характеру, що не виключає осудності, тому її узагальнений законодавчий досвід не може бути вагомим аргументом на користь тієї чи іншої точки зору в науці вітчизняного кримінального права.

Список використаних джерел

1. Гаєвий В.Ф. Участь прокурора у судовому кримінальному провадженні про застосування примусових заходів медичного характеру: навчально-практичний посібник / В.Ф. Гаєвий.. – К.: Національна академія прокуратури України, 2013. – 56 с.
2. Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://constitutions.ru/archives/5854/2>.
3. Кримінальний кодекс Швейцарії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pandia.ru/text/77/458/812.php/>

Рощина І.О.,

кандидат юридичних наук, доцент

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (далі Європейська конвенція) прийнята 4.11.1950 р. і яку Україна ратифікувала 17.07.1997 р. не з'явилася на порожньому місці.

Історія прав людини – це історія боротьби людини за справедливість та людську гідність. Хоча боротьба за реалізацію прав людини сягає давнини, першим найбільш реальним кроком до утвердження прав людини слід вважати прийняття англійської Великої хартії вільностей 1215 р., де було вказано, що «Жодна людина не буде арештована або ув'язнена, чи позбавлена майна, чи оголошена поза законом, чи вигнана інакше як за законним вироком рівного йому і за законом країни» [1].

Певне значення для становлення Європейської конвенції мав Англійський білль про права 1689 р. [2].

Значно пізніше Американська Декларація незалежності 1776 р. висловила фундаментальний принцип, на якому заснована демократична форма правління: «Ми вважаємо самоочевидною істиною, що всі люди створені рівними, що вони наділені Творцем певними невід'ємними правами, серед яких право на життя, свободу та прагнення до щастя» [3].

Коротко, але чітко були сформульовані дуже важливі права людини у четвертій поправці до Конституції Сполучених Штатів Америки [4].

Потім Французька Декларація прав людини і громадянина 26.08.1798 р. сформулювала «природні, невідчужувані і священні права людини» [5].

1941 р. президент США Ф. Рузвельт і прем'єр – міністр Великобританії У. Черчилль оприлюднили Атлантичну Хартію, в якій проголосили чотири свободи: свободу жити, свободу релігії, свободу від злиднів і свободу від страху [6].

На конференції в Сан-Франциско 26.06.1945 р. представниками 50 держав було підписано Статут ООН, який набув чинності 24.10.1945 р. [7].

У преамбулі Статуту ООН сказано: «Ми народи об'єднаних націй, сповнені рішучості позбавити прийдешні покоління від лих війни, двічі в нашому житті принесшей людству невимовне горе, і знову утвердити віру в основні права людини, в гідність і цінність

людської особистості, в рівноправність чоловіків і жінок і в рівність прав великих і малих націй, і створити умови, при яких можуть дотримуватися справедливість і повага до зобов'язань, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права ... , вирішили об'єднати наші зусилля для досягнення цих цілей» [8].

У грудні 1948 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла розроблений Комісією ООН з прав людини історичний за своїм значенням документ – Загальну декларацію прав людини. Багато положень цієї Декларації були покладені в основу Європейської конвенції [9].

Європейська конвенція, на відміну від інших міжнародних договорів, є комплексним і складним правовим механізмом захисту прав людини, що складають власне конвенційні норми та судову практику Європейського суду.

Тому Європейський суд систематично, при розгляді справ про порушення прав і свобод людини, робить роз'яснення статей Європейської конвенції. Відбувається це шляхом підписання урядами держав – членів Ради Європи окремих протоколів, статті котрих розглядаються як додаткові статті до Європейської конвенції.

Так, перший Протокол до Європейської конвенції був підписаний у Парижі уже 20.03.1952 р., в якому були доповнені права на захист власності, освіту і вільні вибори.

Протокол № 2 Європейської конвенції про надання Європейському суду повноважень робити консультативні висновки був підписаний у Страсбурзі 6.05.1963 р.

Протокол № 4 до Європейської конвенції був підписаний у Страсбурзі 16.09.1963 р. в якому були доповнені права на заборону ув'язнення за борг, свободу пересування і заборону колективного вислання іноземців.

У протоколі № 6 до Європейської конвенції, який був прийнятий р. у Страсбурзі, у ст. 1 було вказано: смертна кара скасовується. Нікого не може бути засуджено до такого покарання або страчено. У теж час у ст. 2 цього протоколу було зазначено, що держава може передбачити у своєму законодавстві смертну кару за діяння, вчинені під час війни або неминучої загрози війни; таке покарання застосовується тільки у випадках, передбачених законом і згідно з його положеннями, Держава повинна повідомити Генерального секретаря Ради Європи про відповідні положення цього закону.

22.11.1984 р. у Страсбурзі був підписаний Протокол № 7 до Європейської конвенції в якому були передбачені процедурні гарантії, що стосуються вислання іноземців, право на оскарження в кримінальних справах, відшкодування в разі судової помилки, право

не бути притягненим до суду або покараним двічі та рівноправність кожного з подружжя.

Протокол № 9 до Європейської конвенції був підписаний у Римі 06.11.1990 р., яким були уточнені деякі процедури, раніше передбачені Європейською конвенцією. Наприклад, ст. 4 цього Протоколу вказує, що юрисдикція Суду поширюється на всі справи, які стосуються тлумачення і застосування цієї Конвенції і які передаються йому на розгляд.

25.03.1992 р. у Страсбурзі був підписаний Протокол № 10 до Європейської конвенції, яким було внесено зміни до ст. 32 Європейської конвенції.

Протокол № 11 до Європейської конвенції був підписаний у Страсбурзі 11.05. 1994 р. в якому передбачено перебудову контрольного механізму, створеного Європейською конвенцією.

04.11.2000 р. у Римі був підписаний Протокол № 12 до Європейської конвенції, яким була заборонена дискримінація.

Наступний Протокол № 13 до Європейської конвенції був підписаний 3.05.2002 р. у Вільносі, яким була скасована смертна кара за будь - яких обставин.

13.05.2004 р. у Страсбурзі був підписаний Протокол № 14 до Європейської конвенції, яким були визначені строки повноважень і звільнення з посади суддів Європейського суду.

Черговий Протокол № 15 до Європейської конвенції був підписаний 24.06. 2013 р. Він скорочує з 6 - ти до 4 - х місяців термін на звернення зі скаргами до Європейського Суду з прав людини;

02.10. 2013 р. у Страсбурзі був підписаний Протокол № 16 до Європейської конвенції. Цей Протокол стосується лише одного питання: на його підставі вищі суди і трибунали держав - членів Ради Європи отримують можливість запитувати в Європейського суду консультативні висновки з питань інтерпретації та застосування прав, гарантованих Європейською конвенцією.

Не заперечуючи необхідність і корисність Європейської конвенції для боротьби з наявними в Україні різного роду порушеннями прав і свобод людини, необхідно наводити належний порядок в своїй країні, і починати це потрібно, перш за все, з судової системи.

Список використаних джерел

1. Еволюція уявлень про права людини в історії людства. Фундаментальні права і свободи людини, їх класифікація [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://vchitel.info/konspekti-uroki/lyudina-i-svit/11-klas-lyudina-i-svit/176-evolyuciya-uyavlen-pro-prava-lyudini-v-istoriyi-lyudstva-fundamentalni-prava-i-svobodi-lyudini-yih-klasifikaciya.html>

2. Буколик В. Білля про права 1689 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://mausterni.com/publication.php?id=108319>
3. Декларація незалежності Соединених Штатов Америки 4.07.1776 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.protown.ru/information/hide/7159.html>
4. Білля про права Сполучених Штатів Америки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://photos.state.gov/libraries/adana/30145/publications-other-lang/UKRAINIAN.pdf>
5. Французька Декларація прав людини і громадянина 26.08.1798 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ru.wikisource.org/wiki>

Павленко Н.Г.,

провідний науковий співробітник
відділу організації науково-дослідної
роботи Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, старший науковий співробітник

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК ДЖЕРЕЛО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Довгий час у вітчизняній кримінально-правовій науці домінував позитивістський підхід до визначення джерел кримінального права. Відповідно до цього підходу джерелом кримінального права могли виступати лише нормативно-правові акти, що у свою чергу могли бути виразом лише суверенної волі держави. Описане твердження можна визначити як «вузьке» розуміння сутності джерел кримінального права.

На протипагу названому розумінню виникло та пройшло певні етапи становлення «широке» розуміння сутності джерел кримінального права. Відповідно до цього типу розуміння до джерел кримінального права потрібно відносити:

- правовий прецедент;
- судову практику;
- міжнародний нормативно-правовий договір;
- правовий звичай;
- загальні принципи права.

Процеси європейської інтеграції України дозволили законодавчо впровадити у ролі джерела права зокрема та кримінального права взагалі практику Європейського суду з прав людини.

Сама по собі Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (а також Протоколи до неї) є

частиною національного законодавства України та за своєю природою являється самостійним джерелом права у формі міжнародного нормативно-правового договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Не дивлячись на той факт, що згадана Конвенція була ратифікована Україною ще в 1997 році, законодавче визначення практики Європейського суду з прав людини як джерела кримінального права отримало своє вираження лише у 2006 році з прийняттям Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Стаття 17 останнього прямо вказує, що «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права».

Слід мати на увазі, що практика Європейського суду з прав людини є не єдиною судовою практикою, що має враховуватися у кримінальному судочинстві як джерело права. Правові позиції Верховного Суду, викладені у його рішеннях, мають наслідком свого прийняття той факт, що суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність до рішення Верховного Суду.

За своєю природою практика Європейського суду з прав людини поєднує в собі ознаки відразу двох джерел права: правового прецеденту та судової практики.

Єдина відмінність у процесі правового застосування практики Європейського суду з прав людини порівняно з правовими позиціями Верховного Суду полягає в відсутності вищезгаданого імперативного припису для судів узгоджувати свою практику у відповідності до рішення ЄСПЛ.

Вочевидь, відсутність такого роду імперативного припису пояснюється специфікою застосування практики Європейського суду з прав людини. Суд в Україні при застосуванні норм кримінального права має звертати увагу не стільки на підсумкове рішення Європейського суду з прав людини у справі, скільки на правову позицію цього органу, покладену в основу такого рішення.

Таким чином, суд при застосуванні практики Європейського суду з прав людини не позбавлений певної та визначеної свободи розсуду і права вибору правових позицій, що містяться в рішеннях ЄСПЛ.

Верховний Суд України у рішенні від 28 жовтня 2005 року в справі Мельниченка відмітив таку рису рішення Європейського суду з прав людини як прецедентний характер: «Рішення Європейського суду з прав людини, якими надаються тлумачення та практика застосування положень Конвенції, є формою прецедентного права, що розширює нормативний обсяг Конвенції, встановлюючи нові загальнообов'язкові правила».

Варто відзначити, що до видів правового прецеденту у цій сфері відноситься не лише судовий, а й адміністративний прецедент. Стаття

І Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» визначає як практику Суду не лише практику ЄСПЛ, а й практику Європейської комісії з прав людини. Таким чином, у даному випадку джерелом кримінального права може виступати й рішення адміністративного органу, що має ознаки прецедентного.

Практика Європейського суду з прав людини у справах «...проти України» є засобом виявлення дефектів в українському кримінальному законодавстві. Цінність згаданої практики полягає у тому, що Європейський суд з прав людини своїми рішеннями і правовими позиціями, що містяться в них, формує відповідні правові стимули та імпульси, спрямовані на вдосконалення норм кримінального права України та пов'язаної з ним правозастосовчої практики.

Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що рішення Європейського суду з прав людини та Європейської комісії з прав людини мають імперативно-правове значення при застосуванні норм кримінального права, оскільки розкривають ознаки інститутів Загальної і Особливої частин Кримінального кодексу України.

Кононенко Д.М.,

студент магістратури Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Ю. Бугая

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ В ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

У більшості з кримінальних кодексів зарубіжних країн вказана норма відсутня. До таких слід віднести Швецію, Голландію, Францію, Норвегію, Ізраїль, Швейцарію, Польщу, Німеччину, Австрію, Китай, Іспанію, Данію та Аргентину.

І лише в двох кримінальних кодексах дана норма присутня та передбачена наступними статтями: Польщі (ст. 208) та Болгарії (ст. 188).

Перейдемо до аналізу конструкції даної статті. Дана стаття в КК Польщі складається з однієї частини, а в КК Болгарії – з двох частин.

Так, в ст. 208 КК Польщі зазначається, що «ч. 1 – хто споює малолітнього доставляючи йому алкогольні напої, сприяючи йому у вживанні алкогольних напоїв чи схилиючи його до цього, – карається штрафом, обмеженням волі чи позбавленням волі на строк до двох років» [70, с. 302]. В ст. 188 КК Болгарії зазначається, що «ч. 1 – хто примушує малолітнього чи неповнолітнього до здійснення злочину чи до заняття проституцією, - карається позбавленням волі до п'яти років та суспільною доганою; ч. 2 – якщо результатом даного діяння

являлось настання шкідливих наслідків для фізичного, духовного чи морального розвитку потерпілого, якщо діяння не представляє собою більш тяжкого злочину, - карається позбавленням волі від одного до шести років та суспільною доганою».

Як бачимо, КК Польщі встановлює відповідальність лише за втягнення в антисуспільну діяльність, а в КК Болгарії навпаки – в злочинну діяльність.

Родовим об'єктом даного злочину як для КК Польщі, так і для КК Болгарії є відносини, які забезпечують нормальний розвиток сім'ї.

Склад даного злочину являється формальним в КК Польщі, а в КК Болгарії – формально-матеріальний. Так, в ч. 2 ст. 188 КК Болгарії обов'язковими є такі наслідки як нанесення шкоди фізичному, духовному та моральному розвитку потерпілого.

Суб'єктивна сторона даного злочинного діяння характеризується умисною формою вини.

Тепер проаналізуємо кваліфікуючі ознаки даного злочинного діяння в зарубіжних країнах. Вони передбачені в КК Болгарії. До них слід віднести нанесення шкоди фізичному, духовному та моральному розвитку потерпілого.

Аналіз санкцій відповідних кримінально-правових норм дає змогу виділити наступні покарання: громадська догана, штраф, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк.

Тепер проведемо аналіз суворості санкцій даних статей починаючи з найбільш м'якої: ст. 208 КК Польщі, ч. 1 ст. 304 КК України, ч. 1 ст. 188 КК Болгарії, ч. 2 ст. 304 КК України ч. 2 ст. 188 КК Болгарії.

На підставі проведеного порівняльного аналізу можна зробити наступні висновки:

1. У більшості з кримінальних кодексів зарубіжних країн вказана норма відсутня (Швеція, Голландія, Франція, Норвегію, Ізраїль, Швейцарія, Польща, Німеччина, Австрія, Китай, Іспанія, Данія та Аргентина).

2. Лише в двох кримінальних кодексах дана норма присутня та передбачена наступними статтями: Польщі (ст. 208) та Болгарії (ст. 188).

3. Родовим об'єктом даного злочину як для КК Польщі, так і для КК Болгарії являються відносини, які забезпечують нормальний розвиток сім'ї.

4. Склад даного злочину являється формальним в КК Польщі, а в КК Болгарії – формально-матеріальний.

5. Санкція даної статті в зарубіжних країнах за розміром покарання подібна до ст. 304 КК України.

Король Є.А.,
студент магістратури Міжнародного
науково-технічного університету
імені академіка Ю. Бугая

МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСТРАДИЦІЇ

Нормативно-правове регулювання екстрадиції має дворівневу структуру: 1) міжнародне законодавство (зокрема двосторонні та багатосторонні міждержавні угоди); 2) національне законодавство.

Обов'язок держави видати особу, за загальним правилом, пов'язується із наявністю відповідного договору, таким чином міжнародним договорам про видачу відводиться чи не основне місце. У силу ст. 2 Конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. міжнародний договір розглядається як міжнародна угода, укладена між державами в письмовій формі і регульована міжнародним правом, незалежно від того, вміщена така угода в одному документі, в двох чи декількох поєднаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування. У цілях видачі таким договором може бути: а) двосторонній договір про екстрадицію; б) багатосторонній договір про екстрадицію; в) багатосторонній договір, що містить положення про екстрадицію.

В умовах інтернаціоналізації злочинності стрімкого росту набуло укладення державами дво- та багатосторонніх договорів, спрямованих на регламентацію власне екстрадиційних питань. Основний масив складають двосторонні договори про екстрадицію. Ціла низка держав, зокрема, представники сім'ї загального права, у своїй практиці щодо видачі осіб притримуються положення, в силу якого вона може мати місце тільки за наявності відповідного договору про видачу між державами.

У межах пострадянського простору норма про видачу осіб лише відповідно до міжнародного договору знайшла своє закріплення в кримінальних законах ряду держав. Характерним для держав, утворених на теренах колишнього СРСР, є продовження практики укладення міжнародних договорів про правову допомогу та правові відносини у кримінальних справах, до яких поряд з іншими включаються і екстрадиційні норми.

В останні десятиліття міжнародне співтовариство тяжіє до укладення багатосторонніх договорів, норми яких регламентують екстрадиційні питання. Значну частку багатосторонніх договорів, які містять екстрадиційні норми, становлять конвенції про боротьбу з окремими видами міжнародних злочинів та злочинів міжнародного характеру. До таких належать Конвенція про припинення злочину

апартеїду і покарання за нього від 30 листопада 1973 р. (ст. 11), Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27 січня 1977 р. (ст.ст. 1-7), Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17 грудня 1979 р. (ст.ст. 9, 10), Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 р. (ст. 8), Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 19 грудня 1988 р. (ст. 6), Конвенція про корупцію у контексті кримінального права від 27 січня 1999 р. (ст. 27), Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. (ст. 16). Положення такого роду конвенцій розширюють і певним чином уточнюють коло кримінально караних діянь, які тягнуть видачу. За алгоритмом, виробленим міжнародною спільнотою, кримінально карані діяння, визначені в конвенціях, вважаються такими, що включені до будь-якого договору про видачу, який існує між державами-сторонами. Це сприяє уніфікації екстрадиційних норм, зокрема в частині віднесення того чи іншого правопорушення до екстрадиційних, що в свою чергу консолідує зусилля держав у боротьбі із певними злочинними проявами.

У науковій літературі, ще одним елементом інституту екстрадиції називається міжнародно-правовий звичай. У загальнотеоретичному плані під нормою міжнародно-правового звичая традиційно розуміють вироблене міжнародною практикою неписане правило поведінки, за яким суб'єкти міжнародного права визнали юридично обов'язкову силу. Як міжнародно-правовий звичай склалися норми, що сьогодні відомі у праві екстрадиції як принцип «подвійної злочинності» та принцип спеціалізації. Так, теоретично обґрунтованим і утвердженим у практиці держав є правило інституту екстрадиції, в силу якого видача особи може здійснюватись тільки тоді, коли порушення кримінально-правової заборони, у зв'язку з яким вона запитується, є кримінально караним за законами обох держав – запитуваної, так і запитуючої.

У нових договорах спостерігається тенденція визнання порушень кримінально-правової заборони екстрадиційними незалежно від того, однаково чи по-різному вони називаються у законодавстві договірних держав, головне, аби вони були злочинними за правом обох держав.

Чинні в Україні міжнародні договори, які містять екстрадиційні норми, умовно можна поділити на декілька груп. Одну із таких груп утворюють договори про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах, які поряд з іншими містять і екстрадиційні норми. Іншу групу міжнародних договорів України утворюють безпосередньо договори про екстрадицію (видачу правопорушників).

Крім того, обов'язковою для України у питанні видачі осіб членам Ради Європи виступає Європейська конвенція про видачу правопорушників (1957 р.), яку разом із Додатковим протоколом 1975 року та Другим додатковим протоколом 1978 року було ратифіковано Законом України від 16 січня 1998 р. № 43/98-ВР.

Таким чином, видами джерел правового регулювання правовідносин екстрадиції є міжнародні конвенції (договори), міжнародний звичай, загальновизнані принципи міжнародного права та загальні принципи права, судові рішення міжнародних судових установ та внутрішньодержавних судів, норми національного законодавства та рішення міжнародних організацій.

Міжнародний договір є найбільш поширеним джерелом правового регулювання екстрадиції. При цьому варто вирізняти: угоди про видачу, угоди про надання правової допомоги, угоди про боротьбу з окремими видами злочинів, статутні документи міжнародних судових установ.

Кравець І.І.,

студент магістратури Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Ю. Бугая

ПИТАННЯ ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ГЕНОЦИД У МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Починаючи з середини ХХ сторіччя держави почали активно співпрацювати між собою з приводу попередження і припинення міжнародних злочинів і з цією метою приєднуватися до відповідних міжнародних договорів. В результаті, на підставі договірних зобов'язань, в законодавстві більшості держав з'явилась кримінальна відповідальність за міжнародні злочини.

Такий процес виконання договірних зобов'язань перед світовою спільнотою, який полягає у реалізації норм міжнародного права у внутрішньо державній сфері прийнято називати імплементацією.

Пряма вказівка на здійснення імплементації міститься в ст. V Конвенції 1948 р., в якій передбачено, що для введення в силу положень даної Конвенції договірні сторони зобов'язуються провести необхідне законодавство, кожна у відповідності зі своєю конституційною процедурою, і, зокрема, передбачити ефективні заходи покарання осіб, винних у вчиненні геноциду чи інших згаданих у статті III злочинів.

Незважаючи на недоліки Конвенції 1948 р. з точки зору правової конструкції злочину геноциду сьогодні її ратифікувало близько 130 держав, більшість з яких здійснили імплементацію її положень.

Однією з перших держав, які ратифікували Конвенцію 1948 р. була УРСР. Це відбулося 22 липня 1954 р. Однак імплементація основних положень Конвенції 1948 р. в Україні відбулася з прийняттям нового Кримінального кодексу України 5 квітня 2001 р., в якому вперше статтею 442 була передбачена відповідальність за геноцид.

На перший погляд, положення, які передбачені в статті II Конвенції 1948 р., майже дослівно відтворені в кримінальному законодавстві України. Однак у Конвенції 1948 р. говориться про вбивство членів групи, а в Кримінальному кодексі України – про позбавлення життя, в Конвенції 1948 р. про серйозні тілесні ушкодження, а в КК України – про тяжкі, в Конвенції 1948 р. про міри, розраховані на запобігання дітонародження в середовищі групи, а в КК України – про скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі. Щоб з'ясувати, чи суттєвими є такі розбіжності, слід розглянути ознаки геноциду за КК України, аналіз яких буде передбачений в наступному розділі.

Стаття III Конвенції 1948 р. Передбачає окрему відповідальність за такі діяння як змова з метою вчинення геноциду, пряме і публічне підбурювання до вчинення геноциду, замах на вчинення геноциду та співучасть у геноциді [9, ст. 131]. Відповідальність за пряме і публічне підбурювання до вчинення геноциду передбачена ч. 2 ст. 442 КК України, змова з метою вчинення геноциду та замах на вчинення геноциду охоплюються положеннями національного кримінального законодавства, які передбачають відповідальність за незакінчений злочин (ст. 13 – 17 КК України), співучасть у геноциді і потрібно кваліфікувати з посиланням на ст.ст. 26 – 31 КК України.

Слідще раз підкреслити, що понад 130 держав, які приєдналися до Конвенції 1948 р., здійснили імплементацію її положень. При цьому розуміння сутності геноциду в законодавстві різних держав дещо відрізняється. Такий зарубіжний досвід, безумовно, заслуговує на увагу, оскільки окремі положення можуть бути враховані для вдосконалення відповідальності за геноцид в законодавстві України. Тому, для того, щоб об'єктивно оцінити стан розвитку законодавства України, що передбачає відповідальність за геноцид, необхідно проаналізувати відповідне кримінальне законодавство зарубіжних країн, та відібрати кращі зразки з правового досвіду.

Леонтьюк Ю.В.,

член громадської організації «Марьям»

ІСЛАМСЬКИЙ ФУНДАМЕНТАЛІЗМ: ДЕТЕРМІНАНТА ЕКСТРЕМІЗМУ ЧИ СПОСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ РЕЛІГІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ ?

Розглядаючи стани особи як кримінально-правову категорію ми наголошуємо, що інтелектуально вольовий момент червоною ниткою пронизує всі описані в КК України стани суб'єкта і потерпілого. Неосудність-обмежена осудність-осудність — це стала конструкція, в якій завдяки добавлянням певних ознак і критеріїв формуються відтінки, що в КК України мають свої назви (сильне душевне хвилювання, безпорадний стан, уразливий стан, стан залежності тощо). Разом з тим, кримінально-правова доктрина не мала в своєму словнику поняття, яке б характеризувало стан особи з сильним інтелектом і сильною волею, що мали б вплив на кваліфікацію. Однак, події останнього часу змушують переглянути нас інтелектуально-вольовий момент з позиції сили прояву у бік плюсу, і розглянути такий статус як “фундаменталіст” та його похідні і суміжні поняття.

Фундаменталізм (від лат. *Fundamentum* — основа) — загальна назва вкрай консервативних філософських, моральних і соціальних течій [1].

Сфера його застосування надзвичайна широка: політика, культура, соціологія, однак сьогодні ми зосередимо увагу на релігійному фундаменталізмі.

Релігійний фундаменталізм — течії впротестантській ідеології, ісламіта інших релігіях, представники яких виступають проти критичного перегляду застарілих релігійних понять: в широкому значенні — релігійні напрями, які проголошують незмінність догматики, збереження ортодоксії [2].

В багатьох джерелах та ЗМІ релігійний фундаменталізм ототожнюють з радикалізмом, і навіть тероризмом та екстремізмом, с приставкою ісламський, однак відомо, що саме поняття “фундаменталізм” зародилося в американському протестантизмі, а лише потім було перенесено в ісламський світ. Не будемо детально зупинятися на протестантизмі наголосимо лише на причинах його появи, як відповіді на складність релігії і неможливість її застосування в сучасних реаліях, а також реакція релігійної спільноти та відхід від основних стовпів віри, відмова від обов'язкових релігійних і моральних обов'язків в школах та ін. навчальних закладах.

Що ж до ісламу, то він зароджувався як теологічна опозиція існуючих тоді монотеїстичних релігій, однак враховуючи те, що іслам є однією з “релігій Ібрагіма”, він протиставляв себе не у загальній

концепції, а лише у відмінностях, які можна усунути досліджуючи священні тексти: Таурат, Забур, Інжил.

Белькович Д. у своєму дослідженні “Феномен релігійного фундаменталізму у протестантській та ісламській традиціях” наголошує про спільні механізми появи “американського” і “аравійського” фундаменталізму, які ставлять за мету два основні завдання:

1) Повернутися до релігійних витоків, спираючись вже на існуючі релігійні догми (в ісламі *салафізм*);

2) Оновлюватися відповідно до вимог часу [3, с. 268].

На перший погляд два різнонаправлені завдання між собою об’єднуються в одну загальну мету, однак не за умов розквіту, а навпаки упадку релігії. Так, в 70-х на початку 80-х років минулого століття активізувалися ряд консервативних рухів не тільки на сході, але й в усьому світі. Спочатку дія ісламського фундаменталізму була направлена проти внутрішніх секулярних суспільних течій, та все ж таки в якості джерела їх походження була розглянута західна неоліберальна система цінностей, з якою і борються ісламські фундаменталісти. Натомість європейський світ відповів повою думок, а згодом ярликів та кліше “ісламський бум” та “ісламофашизм”.

Отже, фундаменталізм — це реакція на місцеві секулярні утворення причиною яких є зріст атеїстичного і споживчого світогляду, приправленого відсутністю моралі, як прояву вільного соціуму.

Екстремізм — це форма політичної діяльності, яка прямо чи побічно відмовляється від принципів парламентської демократії.

Синонімом екстремізму є **радикалізм** — це принцип або ідея довести думку до його кінцевих логічних практичних висновків ігноруючи компроміс. Відповідно радикалізм або екстремізм має на меті встановлення законів шаріату в повному обсязі, негайно, і в цілому.

Ісламізація. Мелікова І., порівнюючи “ісламський тероризм” та “екстремізм” зазначає, що вплив ісламського фактору на внутрішню ситуацію і зовнішню політику багатьох держав мусульманського ареала через який власне і відбувається ісламізація ісламута характеризується двома процесами:

1) Відтворення ісламу як релігії ;

2) Перетворення іслама в ідеологію [3, с. 267].

Якщо для реалізації першого процесу використовують фундаменталізм в частині застосування в сучасному світі первинних цінностей, детермінантом якого є упадок норм і цінностей релігії. Для другого процесу використовується міжнародний термін “ісламський фундаменталізм як ідеологія”, що зазначений в Резолюції ПАРЕ 1605, прийнятої Асамблеєю 15 квітня 2008 року [4], яка досягається різними методами (в тому числі невиправдано незаконними), одним із яких, на жаль, і є екстремізм та тероризм.

Отже в основі екстремістських і терористичних дій лежить радикальний фундаменталізм. Однак в основі виховання моральності суспільства, допомоги ближньому також знаходиться фундаменталізм, спільний для усіх релігій. Релігійні цінності – це основа здорового суспільства, що виховується в добрі і любові одне до одного.

Релігія – це один із способів укріпити віру. Способів укріпити релігію багато і всі вони описані в священних текстах. Кожен шукає свій шлях, однак справжній мусульманин (в перекладі той, хто поклоняється Всевишньому) несе релігію через мир щоденною молитвою за того, кого зустрічає: “Ассаламу Алейкум”.

Список використаних джерел:

1. URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/Фундаменталізм>;
2. URL:https://uk.wikipedia.org/wiki/Релігійний_фундаменталізм
3. Матеріали VII Міжнародної молодіжної релігієзначої літньої школи. Іслам : історія, сучасні виміри та сучасні тенденції. Київ., 2008.
4. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/mpz/docs/804_rez_1605.htm

Луцков Є.М.,

студент магістратури Міжнародного науково-технічного університету імені академіка Ю. Бугая

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ БОРОТЬБИ З НАРКОМАНІЄЮ І НАРКОБІЗНЕСОМ

Значне погіршення криміногенної ситуації у сфері незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин в Україні, суттєве зростання пов'язаної з цим злочинності, підвищення рівня розповсюдження наркоманії та наркобізнесу актуалізували важливість дослідження проблеми удосконалення системи протидії незаконному обігу наркотиків та наркоманії з відображенням концептуального розуміння цієї проблеми, запобігання їй на національному та міжнародному рівнях.

У свою чергу, геополітичне положення України сприяє тому, що у планах міжнародних ділків від наркобізнесу вона виступає не лише як зона транзиту наркотичних засобів і психотропних речовин із країн виробників до місця їх традиційного вживання (Західна Європа), але і як новий ринок збуту подібних речовин. Викладене повною мірою свідчить про постійне зростання попиту на наркотики, що стимулює розширення ринку їх реалізації.

Міжнародна система контролю за наркотичними засобами формувалася поступово, починаючи з перших років ХХ століття. Світова спільнота постійно шукає, удосконалює і реалізує широкомасштабну систему боротьби з наркоманією, ставлячи її на міцну законодавчу і нормативну основу (Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 р., що набула чинності 13 грудня 1964 р., зі змінами, внесеними в неї відповідно до Протоколу 1972 р., Конвенція про психотропні речовини 1971 р., що набула чинності 16 серпня 1976 р.).

Загалом міжнародний досвід боротьби з наркоманією і науково аргументовані рекомендації ООН стали предметом спеціального вивчення і впровадження в життя суверенною Україною, особливо в галузі застосування заходів кримінально-правового впливу. У нашій державі вже зараз проводиться чітка межа між наркоманом-хворим і наркоманом-злочинцем, а також наголошено саме на ранній профілактиці наркоманії; створюються коротко- і довгострокові програми антинаркотичної діяльності, що складаються на комплексній основі з урахуванням щільного міжнародного співробітництва.

В Україні наявна певна структура державних органів для боротьби з незаконним обігом наркотиків та з проблемою наркоманії. Національна координаційна рада боротьби з наркоманією при Кабінеті Міністрів України покликана координувати діяльність усієї системи профілактики наркотизму в Україні.

Україна, разом з іншими країнами, спрямовує свої зусилля на те, щоб наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори використовувалися лише за призначенням і здійснює заходи щодо контролю за цим процесом. З цією метою відповідно до рішення Ради національної безпеки України та наказу Міністра охорони здоров'я України створено Комітет з контролю за наркотиками, що визнано та зареєстровано Міжнародним комітетом з контролю за наркотиками як компетентний національний орган, уповноважений здійснювати на території нашої держави контрольно-експертні функції у сфері виробництва, зберігання, імпорту та реалізації наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Отже, зважаючи на ще недостатньо ефективну боротьбу з незаконним обігом наркотиків, в Україні для покращення координації відповідних структур та забезпечення потужної протидії поширенню наркоманії та наркобізнесу, з урахуванням несприятливого прогнозу фахівців щодо значного збільшення наркоспоживачів, було б доцільно внести до Уряду України пропозицію щодо утворення єдиного компетентного органу державного управління з наданням йому відповідних повноважень щодо контролю за виконаннями визначених завдань всіма суб'єктами протидії наркоманії, з покладанням на нього

функції боротьби з наркобізнесом і поширенням наркоманії та від імені Уряду представляти Україну на міжнародній арені.

Враховуючи вище зазначене, можна дійти до висновку, що сьогодні міжнародна політика визначається наведеними угодами, що впливають на національну політику держав у цій галузі. Зважаючи на те, що наркобізнес є міжнародною проблемою, а також враховуючи швидкі інтеграційні процеси, руйнування ідеологічних перешкод, відкритість кордонів, необхідність міжнародного співробітництва і взаємодії країн у боротьбі з нелегальним обігом наркотичних засобів не викликає сумніву. Сполучені Штати Америки, наприклад, у своїх програмах по боротьбі з наркоманією проблему наркотиків відносять до питань зовнішньої політики. Але міжнародне співробітництво не буде ефективним без визначених загальних принципів, яких мають дотримуватися всі учасники. Тому положення міжнародних документів враховуються національними законодавствами країн, що підписали Конвенції.

Таким чином, боротьба з наркобізнесом має глобальний загальнопланетарний характер. І хоча питання подолання терористичної діяльності не стоїть для України так гостро, як у США, Росії чи Великій Британії, для нашої країни це питання є актуальним.

Державна політика у профілактичній стратегії протидії наркобізнесу повинна базуватися на стратегії зменшення шкоди і збалансовано поєднувати у собі заходи боротьби з нелегальним обігом наркотиків, різні форми профілактичної роботи й заходи щодо зменшення попиту на наркотики.

Медведєва І.М.,

ад'юнкт Національної академії
внутрішніх справ

ПОРІВНЯННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА США, АНГЛІЇ ТА УКРАЇНИ

У процесі визначення питання щодо джерел кримінального права в Україні, недостатньо уваги приділяється вивченню та порівнянню систем джерел кримінального права деяких світових країн. Серед таких країн є Англія, США. Пропонується більш ретельно вивчати розвиток кримінального права цих країн з метою можливості використання та застосування цього досвіду в Україні в процесі вдосконалення кримінального права, особливо щодо питання визначення джерел кримінального права України.

У США немає єдиної, загальнонаціональної кримінально-правової системи, що обумовлене особливостями американського федералізму. У країні діють 53 самостійних системи - 50 штатів, федеральна, Округа Колумбії, де розташована столиця, і держава Пуерторіко, що «вільно приєдналася». Це породило таке характерне для США явище, як правовий дуалізм, який означає, що на території кожного штату діє право даного штату, а за певних умов - право федеральне. Основними джерелами кримінального права США є загальне або прецедентне право і статутне право, тобто законодавство. Але оскільки до теперішнього часу не залишилося жодного штату, де кримінальна репресія спиралася б в основному на норми загального права, а статутне право виступало б як доповнення до нього, і «всі штати прагнуть до того, щоб зробити статутне право всеохоплюючим», є сенс почати розгляд джерел кримінального права із законодавства. Джерелами федерального кримінального законодавства є: Конституція США 1787 р., акти Конгресу, підзаконні акти, а також норми міжнародного кримінального права, в незначному ступені - право індіанських племен. Конституція США не дозволяє чітко розмежувати компетенцію федерації і штатів в області кримінального законодавства. Конституція США містить ряд положень, що безпосередньо мають кримінально-правовий характер, або мають безпосереднє відношення до кримінального права. Серед них такі, наприклад, як заборона на видання законів, що мають зворотну силу, на застосування жорстоких і незвичайних покарань, на позбавлення життя, свободи і власності без законного судового розгляду та інші. У Конституції (розділ 3 ст. 111) навіть закріплено визначення такого злочину, як зрада.

У сучасній Англії основними джерелами права, у тому числі і кримінального, є статuti (парламентське законодавство) і судові прецеденти. Загальне право. Хоча деякі важливі питання Загальної частини до моменту отримали своє законодавче рішення, все ж таки значна їх частина існує до цих пір в тому вигляді, в якому вони були сформульовані в судових прецедентах. Відсутність в Англії Кримінального кодексу є специфічною особливістю кримінального права, витікаючою зі всього ходу історичного розвитку англійського права. Можна сказати, що судова практика є найбільш стародавнім джерелом англійського права. Ще задовго до видання законодавчих актів, починаючи з XII ст., королівські судді, що засідали в судах у Вестмінстері і роз'їзних судах графств, розглядаючи справи і ухвалюючи вироки, створювали правила, які згодом лягли в основу кримінального права Англії. Так, судді Суду Королівської лави в XII-XIII ст.ст. виробили правила про відповідальність за найбільш тяжкі злочини - фелонії, а в XIV ст. - за менш тяжкі злочини - місдімінори.

Пізніше певну роль у формуванні кримінального права зіграв Суд Зоряної палати, рішення якого, наприклад, лягли в основу сучасної доктрини змови і замаху. І сьогодні відповідальність за деякі злочини встановлюється за загальним правом. Це означає, що їх визначення можна знайти не в парламентському акті, а у рішеннях судів. У даному випадку мова йде не тільки про визначення злочину як такого, але і про покарання, яке повинне бути призначене винному. Деякі статuti визначають покарання за злочини, відповідальність за які встановлена за загальним правом. Тяжке і просте вбивства, наприклад, є злочинами за загальним правом. Визначення ж цих діянь не можна зустріти ні в одному статuti, проте покарання за них передбачені в Законі про злочини проти особи 1861 року і Законодавчих актах. При цьому слід пам'ятати, що суди не мають права встановлювати кримінальну відповідальність за будь-які нові злочинні дії або розширювати вже існуючі склади злочинів.

У сучасній Україні джерелами кримінального права є: Конституція України як концептуальна база всього законодавства України, в т.ч. і кримінального законодавства. (Див. Ухвали Пленуму Верховного Суду України № 9 від 01.11.96 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» і № 1 від 19.01.2001 «Про полягання здійснення правосуддя в 2000 р. і заходах щодо його вдосконалення з метою реалізації положень Конституції України»). Державне (конституційне) право, норми якого закріплені в Конституції України і других конституційних законах України, має основоположне значення для кримінального права. Норми кримінального права повинні повністю відповідати положенням Конституції. Якщо ж яка-небудь норма суперечить розпорядженням Конституції, вона не може бути застосована. Далі, при ухваленні нових кримінальних законів останні повинні бути співвіднесені з розпорядженнями Конституції і не можуть мати з ними розбіжності. Більш того, норми Конституції є нормами прямої дії і тим самим можуть застосовуватися і при вирішенні кримінальних справ. Наприклад, ст. 39 КК, яка регулює відповідальність особи при виконанні нею злочинного наказу або розпорядження, може бути правильно застосована лише на підставі ст. 60 Конституції України, де передбачено, що ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження або накази і що за надання і виконання явно злочинного розпорядження або наказу наступає юридична відповідальність. Основним джерелом кримінального права України є Кримінальний Кодекс України - основний систематизований законодавчий акт, який об'єднує всю сукупність кримінально-правових норм. Кримінальний Кодекс є не просто законом, а законом, що кодифікує. До складу акту, що кодифікує, включаються норми, що діють і знов прийняті

законодавцем. Новий КК України діє з 5 квітня 2001р. У нормах КК сформульовані завдання, підстави і принципи кримінальної відповідальності, встановлено, яке суспільно небезпечне діяння є злочином, які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили, правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, суспільного порядку і суспільної безпеки, навколишнього середовища, конституційного ладу України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також попередження злочинів. На відміну від КК 1960 р., у тексті чинного КК прямо закріплюється положення про те, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину. Кримінальний кодекс і окремі закони України про кримінальну відповідальність приймаються Верховною Радою України. КК України поділяється на Загальну та Особливу частини. У Загальній частині зосереджені норми, що встановлюють принципи кримінального права, а також визначають його основні інститути. Нами було констатовано, що чинне кримінальне законодавство України та федеральне законодавство США характеризуються множинністю та комплексністю своїх джерел, які перебувають у тісному взаємозв'язку з усіма процесами, характерними як для українського, так і для американського суспільства. Що стосується кримінального права Англії, то воно має свою особливість, а саме наявність єдиного джерела права, в тому числі і кримінального, статuti (парламентське законодавство) та судові прецеденти і відсутність кримінального кодексу.

Николюк Л.С.,

курсант4 курсу ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: **Павловська А.А.**, старший викладач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАКОРДОННИХ КРАЇН ТА УКРАЇНИ

Аналіз законодавств не тільки України, а й зарубіжних країн свідчить, що їх визначальною рисою на сьогодні є гуманізація кримінально-правової репресії. Все частіше проявляються зміни у

вигляді зменшення кількості обвинувальних вироків, пов'язаних із призначенням покарання у виді позбавлення волі на певний строк, до покращення правового статусу засуджених тощо. У *Франції* питання умовно-дострокового звільнення врегульовані Кримінальним кодексом (КК) [1] та Кримінально-процесуальним кодексом (КПК) [2]. Формальною підставою цього виду звільнення є відбуття засудженим не менше половини строку позбавлення волі; для рецидивістів строк реального відбування покарання становить 2/3 строку; для осіб, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, – відбуття не менше 15 років. Матеріальна підстава умовно-дострокового звільнення – це встановлення факту, що є достатні докази позитивної поведінки засудженого та серйозні підстави розраховувати на повернення його до нормального життя у суспільстві. Відповідно до ст. 731 УПК Франції, надання умовно-дострокового звільнення від відбування покарання може супроводжуватись «особливими умовами», а також «заходами впливу та контролю», які мають на меті полегшення повернення до нормального життя у суспільстві особи, яка звільняється. Такі заходи здійснюються під головуванням судді з виконання покарань, комітету з пробації та сприяння засудженим, а також за участю патронажних організацій. Тривалість таких заходів не може бути меншою, ніж невідбута частина покарання, та може перевищувати невідбутий строк покарання не більше ніж на один рік. У разі нового засудження, явної недостойної поведінки, порушення умов чи непокори заходам сприяння умовно-дострокове звільнення відміняється міністром юстиції, а засуджений повинен відбути частину строку покарання, що залишилась. Відповідно до ст.ст. 132-44, 132-45 КК Франції, на умовно-достроково звільненого можуть бути покладені такі обов'язки: не змінювати без повідомлення до служби патронату та сприяння звільненим постійного місця проживання, роботи, навчання; постійно проживати у певному місці; не відвідувати певні місця (бари, трактири, ресторани); утримуватися від спілкування із визначеними судом особами (наприклад, із потерпілими, співучасниками вчиненого злочину); не брати участі у парі, у тоталізаторі; не керувати транспортним засобом; пройти курс лікування від алкоголізму, наркоманії, токсикоманії або венеричного захворювання; влаштуватися на роботу або навчання у визначений судом строк; надавати матеріальну допомогу родині у межах своїх можливостей; виконувати обов'язки щодо допомоги утриманням; сплатити грошову суму до казни; не займатися професійною діяльністю, якщо з нею було пов'язане вчинення злочину; відшкодувати завдані злочином збитки у межах своїх матеріальних можливостей, навіть якщо немає рішення суду щодо цивільного позову. У *Федеративній Республіці Німеччина* питання умовно-

дострокового звільнення регулюються Кримінальним кодексом [3]. Формальною підставою застосування умовно-дострокового звільнення є відбуття не менше 2/3 строку позбавлення волі. У деяких випадках суд може звільнити достроково і після відбуття 1/2 строку, якщо особа засуджена вперше або якщо строк покарання не перевищує 2 роки позбавлення волі, або якщо існують особливі обставини, що характеризують засудженого і вчинений злочин. Засудженому до довічного позбавлення волі необхідно відбутися 15 років покарання. Матеріальна підстава полягає у тому, що застосовувати умовно-дострокове звільнення можна, якщо є підстави відповідально судити, що особа в умовах волі не скоїть нового злочинного діяння. Цікаво, що надання умовно-дострокового звільнення можливе лише за згоди засудженого. Умовно-достроково звільненому встановлюється іспитовий строк у межах невідбутої частини строку покарання. Для здійснення контролю за звільненим використовують професійну службу пробачії разом із добровільними представниками громадськості, які безкоштовно здійснюють нагляд за такими особами та надають допомогу у їх ресоціалізації.

В **Україні** виконання призначеного покарання є доцільним тільки за тієї умови, що ним досягається поставлена в законі мета: крім кари ще і виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів. Якщо ця мета може бути досягнута ще до закінчення призначеного судом строку покарання, то в подальшому його виконанні відпадає необхідність. З огляду на це, закон передбачає можливість застосування судом умовно-дострокового звільнення від відбування покарання. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання являє собою звільнення засудженого від подальшого відбування покарання за таких умов: 1) особа відбуває основне покарання у виді виправних робіт, службових обмежень для військовослужбовців, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців або позбавлення волі; 2) засуджений своєю сумлінною поведінкою і ставленням до праці довів своє виправлення; 3) він фактично відбув встановлену ч. 3 ст. 81 [4] частину призначеного судом покарання.

Таким чином, умовно-дострокове звільнення – це звільнення з місця позбавлення волі до закінчення максимального строку покарання, встановленого вироком суду, щоб звільнений впродовж певного періоду часу незаперечно дотримувався конкретних умов (Parole). Проведений аналіз свідчить, що загальним для законодавств всіх закордонних країн є наявність дієвого механізму здійснення контролю за поведінкою осіб, які знаходяться на волі у порядку умовно-дострокового звільнення, а також практика накладання на засудженого різних правообмежень (у різних країнах вони мають різні

назви: у Франції – це заходи сприяння та нагляду, у ФРН – вказівки, в Україні – умови умовно-дostroкового звільнення).

Список використаних джерел

1. Новый уголовный кодекс Франции / науч. ред и пер. с франц. Н. Ф. Кузнецова, Э. Ф. Побегайло. – М. : Юридический колледж МГУ, 1993. – 212 с.

2. Code de procedure penale. – Paris : Librairie Dalloz, 1963. – 279 p.

3. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германия / науч. ред. и вступ. ст. Ф. А. Шестакова ; предисл. Г.-Г. Йешке ; пер. с нем. Н. С. Рачковой. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. – 524 с.

4. Кримінальний кодекс України. Прийнятий 5 квітня 2001р. // Відомості Верховної Ради України. - 2001 - №25-26 - Ст. 131.

Симак Н.В.,

курсант ННІ № 2 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: **Микитчик О.В.,**
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ У ДЕЯКИХ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВАХ ТА В УКРАЇНІ

Аналіз сучасного стану злочинності у світі й узагальнення статистичних даних дають підстави до досить невтішних висновків. Кількість зареєстрованих злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (скорочено – наркозлочинів) із кожним роком зростає [1].

Майже 90 % наркоманів – це люди віком до 25 років серед яких третина жінки. Останнім часом в Україні спостерігається тенденція до помолодшання наркоманії: вік першого вживання наркотиків – 13–15 років, а в деяких містах України – 9–13 років. Середня тривалість життя наркоманів трохи більше за 30 років, із яких 10-15 припадає на активне вживання наркотиків. Згідно з останньою всесвітньою доповіддю (2016 р.) Управління ООН з наркотиків і злочинності приблизно 250 мільйонів людей, тобто майже один з 20 дорослих, вживали принаймні один наркотик

Відповідальність за наркозлочини в іноземних країнах передбачена переважно в національних кримінальних кодексах, які враховують положення міжнародних нормативно-правових актів щодо протидії кримінальному наркотизму. У деяких державах криміналізація діянь, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних

засобів, здійснюється в межах спеціальних законів, норми яких можуть дублюватися як певні статті відповідним КК. Іноді це не відбувається. У такому разі національні КК містять банкетні диспозиції, у яких є посилання на певні норми спеціальних законів, котрі встановлюють злочинність і караність кримінального наркотизму.

Наприклад, у КК Австралії немає окремого розділу, присвяченого кримінальній відповідальності за наркозлочини, оскільки її передбачено Законом про наркотичні засоби. Тож у Кодексі зазначено, що кримінальна відповідальність за злочинну змову чи організацію банди, діяльність якої пов'язана з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, настає з урахуванням § 28, абзаців 2-5 або 31, § 2 Закону про наркотичні засоби [2]. Майже аналогічна ситуація прослідковується у кримінальному законодавстві ФРН, Швейцарії, Нідерландів і деяких інших країн. Було б краще, щоб відповідальність за всі злочинні діяння, і злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, передбачалася саме відповідними КК. Тож одне з актуальних і перспективних завдань реформування кримінального законодавства зарубіжні уряди бачать в об'єднанні у межах національних КК вичерпного переліку складів наркозлочинів.

Напевно, у національних кримінальних законодавствах жодний із злочинів міжнародного характеру не має такої ретельно розробленої системи покарань, як наркозлочини, але не має і покарань, настільки різноманітних за своєю суворістю – від смертної кари до адміністративних штрафів. Це засвідчує аналіз санкцій, у яких визначено покарання за кримінальний наркотизм.

Так, у Гонконгу (регіоні, наркобізнесу якому набув величезних масштабів) осіб, винних у торгівлі хоча б одним із 97-ми видів наркотиків, а також у посередництві, виготовленні наркотиків або володінні ними з метою торгівлі, засуджують до довічного позбавлення волі. За готування до торгівлі наркотиками чи за участь у імпорті-експорті наркотичної сировини, а також за керівництво або участь у консорціумах, які здійснюють імпорт-експорт, призначається позбавлення волі на строк до п'ятнадцяти років.

У Сінгапурі тільки за зберігання понад 16 г героїну чи 30 г морфію передбачена смертна кара. В Індонезії за особливо тяжкі злочини, пов'язані з обігом наркотиків, передбачено такі покарання: смертна кара, позбавлення волі на строк до дванадцяти років і штраф на суму \$ 200 тис

У Нідерландах покарання за торгівлю наркотиками в межах держави – позбавлення волі на строк восьми років, а за міжнародну торгівлю - до двадцяти років. Якщо в Україні не переслідують осіб, які споживають наркотики (проте незаконне придбання чи зберігання без мети збуту наркотичних засобів або психотропних речовин у великому

розмірі карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років), то в деяких державах СНД (наприклад, в Узбекистані чи Туркменістані) встановлено кримінальну відповідальність навіть для споживачів [3].

Відповідно до ст. 49 Конституції України кожний має право на охорону здоров'я. Держава забезпечує санітарно-епідемічне благополуччя населення.

Злочини, передбачені розділом XIII Особливої частини КК, посягають на здоров'я населення, яке є родовим об'єктом цих злочинів. Він охоплює собою безпеку біофізіологічного та психічного стану, що фактично склався, невизначеного кола осіб від незаконного обігу, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, отруйних, сильнодіючих речовин і одурманюючих засобів, біологічних агентів і токсинів, радіоактивне забрудненої продукції, а також від поширення епідемій. Відповідальність за ці злочини коливається від двох до двадцяти років позбавлення років з конфіскацією майна [5].

Таким чином, здійснений аналіз міжнародних і національних питань кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів дає підстави до таких висновків. Проблема кримінального наркотизму має бути усвідомлена в усіх сферах (державних і недержавних) і на всіх рівнях (національному, європейському, міжнародному).

Список використаних джерел

1. Никифорчин І. О. Кримінальна відповідальність за незаконний обіг наркотичних засобів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / І. О. Никифорчин. — Х., 1994. — 20 с.
2. Уголовный кодекс Австрии/ Пер.с нем. — М.: ИКД «Зерцало — М», 2001-144 с.
3. Музика А. А. Незаконний обіг наркотичних засобів в Україні (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.08 / А. А. Музика. — К., 1998. — 44 с.
4. Кримінальне право України : Особлива частина : [підручник / ред. М. І. Бажанов, В. В. Сташис, В. Я. Тацій]. — 2-е вид., перероб. та доп. — К. : Юрін-ком Інтер, 2005. — 544 с.

Князєв С. М.,
здобувач Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОБМЕЖЕННЯ МОЖЛИВОСТІ
ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ
ЗАЛЕЖНО ВІД СТУПЕНЯ ТЯЖКОСТІ ЗЛОЧИНУ:
АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ**

Здійснення негласної слідчої діяльності на стадії попереднього розслідування неминуче пов'язане із втручанням держави у приватне життя громадян. Аналіз кримінального процесуального законодавства прогресивних європейських країн надав можливість констатувати наявність положень, які передбачають додаткові механізми захисту прав людини під час проведення негласних заходів. Йдеться, зокрема, про обов'язкове судове санкціонування переважної більшості таких дій; обмеження можливості їх проведення залежно від ступеня тяжкості злочину; визначення чітких термінів здійснення заходів; обов'язок органів розслідування знищити результати таємних дій, які не стосуються конкретного провадження; обмеження можливості використання результатів таємних дій лише межами тих цілей, в яких вони були дозволені судом проведення та ін.

Водночас, у багатьох наукових джерелах, присвячених дослідженню особливостей переходу від радянської до європейської моделі регулювання таємного слідства (в тому числі в Україні) в якості однієї з проблем вказується невизначеність категорії тяжких злочинів. Згідно кодексів всіх пострадянських країн, де вже відбулися відповідні реформи, негласні дії можуть здійснюватися лише у провадженнях про тяжкі та особливо тяжкі злочини. Водночас матеріальні кримінальні закони містять десятки складів злочинів, які можуть визнаватися одночасно і нетяжкими, і тяжкими. Наприклад, якщо санкції статей передбачають різні види покарань (від 2 до 7, від 3 до 6, від 3 до 7 років), тільки від рішення слідчого або прокурора (можливо, й необ'єктивного) про класифікацію діяння і міру можливого покарання (наприклад, 2 або 7 років) буде залежати, чи передадуть в провадження справу як про тяжкий або нетяжкий злочин. А це дає можливість для сторони обвинувачення маніпулювати питанням використання таємних методів розслідування.

Для уникнення таких ситуацій у кримінальному законі деякі науковці пропонують класифікувати (розбити на категорії) всі види покарань на тяжкі та особливо тяжкі злочини. На їхню думку, це потрібно зробити таким чином, щоб кожне злочинне діяння могло однозначно визначатися як середньої тяжкості, тяжкий або особливо тяжкий злочин [1, с. 11].

Пропонуємо звернутися до міжнародного досвіду урегулювання цього питання. У Німеччині, до прикладу, у § 100а КПК ФРН передбачено здійснення контролю та запису телекомунікації без відома зацікавлених осіб за наявності таких умов: певними фактами обґрунтовується підозра, що особа в якості виконавця чи співучасника вчинила передбачене у абз. 2 §100а КПК ФРН кримінально каране діяння або у випадках, коли замах є кримінально караним, намагалась вчинити злочин або готувалась до його вчинення; діяння є тяжким, а дослідження обставин справи або встановлення місця перебування обвинуваченого іншим способом було би неможливим або суттєво ускладненим. У §§110а–110с КПК ФРН визначено злочини, під час розслідування яких можуть використовуватись негласні співробітники: у сфері незаконного обігу наркотиків або зброї, фальшивомонетництва або підроблення цінних паперів; у сфері національної безпеки; з корисливою метою або професійними злочинцями; членом банди.

Обмежений обсяг застосування спеціальних слідчих дій у цьому сенсі встановлено і процесуальним законодавством Франції. Так, поліцейський агент може залучатися лише для розслідування злочинів, пов'язаних з організованими групами, наркотрафіком і деяких злочинів, що стосуються піддавання небезпеці неповнолітніх та торгівлі людьми [2, с. 56]. А для зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж постанова слідчого судді може бути винесена у кримінальних провадженнях про тяжкі злочини або проступки, за які передбачено покарання щонайменше два роки позбавлення волі [3].

У законодавстві Австрії також зафіксовані положення про відповідність спеціальних слідчих дій певним категоріям злочинних діянь. Так, виїмка кореспонденції допустима за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні обвинуваченим конкретного злочину, або він був затриманий чи тримається під вартою за рішенням суду. Зазначена слідча дія може проводитись у випадку вчинення обвинуваченим умисних злочинів, покарання за вчинення якого може бути призначено у вигляді позбавлення волі на строк

понад 1 рік. Водночас для здійснення моніторингу банківських операцій необхідна причетність особи до вчинення злочину, який підслідний земельному суду (Landesgericht).

Однак заради справедливості необхідно визнати, що не у всіх європейських країнах критерій тяжкості злочину впливає на можливість застосування тієї чи іншої спеціальної слідчої дії. Скажімо, у законодавстві Великої Британії передумови для виїмки кореспонденції, як і інших подібних заходів, не містять вимог щодо ступеня тяжкості злочину. Проведення даної слідчої дії, відповідно до спеціального закону, який регулює діяльність органів досудового розслідування (Regulation of Investigatory Powers Act 2000), повинно бути необхідним у конкретному випадку, тобто порушення прав людини має бути виправданим, а принцип співмірності обмежень прав людини з метою слідчої дії – дотриманим [4, с. 291].

Не дотримана вимога щодо чіткої диференціації злочинів у контексті можливості застосування спеціальних слідчих дій під час їх розслідування і у законодавстві Королівства Нідерландів. Так, ступінь підозри, необхідний для проведення контролю телекомунікацій, відповідно до КПК цієї країни, залежить від того, в якому контексті ця дія буде реалізовуватись. Класичне дослідження вимагає наявності обґрунтованої підозри у вчиненні злочину, який передбачає позбавлення волі, крім того, цей злочин має грубо порушувати громадський порядок. Превентивне розслідування передбачає наявність обґрунтованої підозри у готуванні або вчиненні злочину в межах злочинної організації, і ці злочини також повинні грубо порушувати громадський порядок. Терористичні злочини вимагають ознак (не підозри) того, що терористичний акт був або буде вчинено [5].

У будь-якому випадку, аналіз процесуального законодавства демократичних країн світу дозволяє дійти висновку, що проведення спеціальних (таємних) слідчих дій є вимушеним заходом і виправдане лише тоді, коли неможливо або надто складно отримати необхідну інформацію в інший спосіб. Очевидним є й те, що не зважаючи на відсутність у законодавстві окремих країн чіткої прив'язки негласних слідчих дій до конкретних складів злочинів, їх проведення пов'язане із розслідуванням тяжких та особливо тяжких злочинних діянь.

Список використаних джерел

1. Банчук А. Правовое регулирование специальных (тайных) следственных действий в постсоветских странах: аналитический обзор. Бишкек, 2014. 84 с.
2. Савченко А. В., Матвійчук В. В., Никифорчук Д. Й, Співак В. М. Міжнародний досвід використання агентури правоохоронними органами держав Європи та США: навч. посіб. / за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва. К.: КНТ, 2005. 88 с.
3. Criminal procedure code of France. URL: https://www.legislationline.org/download/action/download/id/6383/file/France_CPC_am2016_fr.pdf
4. Багрій М. В., Луцик В. В. Процесуальні аспекти негласного отримання інформації: вітчизняний та зарубіжний досвід: монографія. Харків: Право, 2017. 376 с.
5. Code of Criminal Procedure of the Netherlands. URL: www.ejtn.eu/PageFiles/6533/.../Omsenie/WetboekvanStrafvordering_ENG_PV.pdf.

СЕКЦІЯ 4
ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Акімов М.О.,

доцент кафедри кримінального
права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ
КОМАНДНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Збройне протистояння за південною східі України, що триває вже понад три з половиною роки, обумовило істотні зміни у криміногенній ситуації в нашій державі. Одним із впливових факторів стало різке зростання кількості військових та – уперше в історії незалежної України – вчинення воєнних злочинів, передбачених розділами XIX та XX Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України відповідно.

І в тому, і в іншому випадках, окрім власне кримінально-правової оцінки діянь винних осіб, необхідно аналізувати дії (а надто бездіяльність) їх командирів. Не випадково відповідні положення Конституції, КК України та статутів докладно регламентують поняття наказу, ознаки його законності, а так само і відповідальність за невиконання законного, віддання та виконання незаконного, а також за відмову від виконання наказу.

Об'єктивна потреба в дисципліні, у виконанні наказів та в недопущенні військових і воєнних злочинів краще за все, на наш погляд, пояснюється історичними прикладами відповідальності – особистої (за власні дії) та командної (тобто відповідальності командирів за дії підлеглих).

У широкому розумінні командну відповідальність можна визначити як обов'язок командирів контролювати діяльність підлеглих та нести відповідальність як за неспроможність зробити це, так і за їх протиправні дії, причому і за національним законодавством, і за міжнародним правом. Іншими словами, відповідальними за воєнні злочини вважаються не тільки їх безпосередні виконавці, а й особи, які віддали відповідний наказ або не запобігли їх вчиненню (чи не зробили все належне, аби запобігти).

Але такий погляд на командну відповідальність існував не завжди. Навпаки, доволі довго вважалось, що у разі, коли протиправне діяння було наслідком виконання наказу вищого командира, його не слід розглядати як злочинне, оскільки виконання наказу – це обов'язок

будь-якого підлеглого, і альтернативою цьому може бути лише покарання за невиконання (у воєнний час – здебільшого смертна кара). Щоправда, варто зауважити, що виключення з цього так само відомі ще з давніх-давен.

Сунь Цзи у «Мистецтві війни» (VI ст. до н.е.) вказував на обов'язок командувача не допускати під час воєнних дій вбивство військовополонених та розграбування трофейного майна.

У Давній Греції за часів Першого Афіньського морського союзу (V ст. до н.е.) місця жертвоприношень богам вважались недоторканими під час воєнних дій, а знищення культових споруд розглядалось як тяжке порушення звичаїв ведення війни.

У Середньовіччя роль захисника населення від наслідків війн взяла на себе церква (хоча про виключно гуманні чи альтруїстичні міркування не йшлося – у першу чергу священники намагалися захистити себе та тих, від кого залежав їх статок). У 989 р. під головуванням герцога Гільома IV Аквітанського в абатстві Шарру відбувся собор католицьких ієрархів, що проголосив імунітет цивільного населення у період воєнних дій. Крім цього, уперше було встановлене покарання за порушення такого імунітету – особам, винним у грабежі селянських будинків та церков, угоні худоби, вбивствах та насильстві щодо людей, які не носять зброї, загрожувало відлучення від церкви.

У 1439 р. король Франції Карл VII видав ордонанс, згідно з яким кожен капітан та лейтенант відповідав за протиправну поведінку солдат своєї роти та зобов'язувався одразу після отримання скарги про порушення передати до суду згідно чинного закону. Якщо ж офіцер недбало ставився до цього (що дозволяло винному втекти або вчинити новий злочин) або приховував скоєне, то він ніс таку ж саму відповідальність і таке ж саме покарання, як і у випадку вчинення злочину ним особисто.

У 1474 р. лицар Петер фон Хагенбах, якого Карл Сміливий, герцог Бургундський, призначив комендантом міста Брейсах, потрапив у полон до військ Священної Римської імперії. Коли стало відомо про терор та убивства, що коїлися за часів правління фон Хагенбаха, Сигізмунда, ерцгерцога Австрійський, наказав замість звичайного суду скликати спеціальний трибунал із 28 суддів, які представляли всі держави та міста імперії, і розглянути у ньому справу фон Хагенбаха. Останній, захищаючись, заявив, що лише виконував накази Карла Сміливого. Тим не менше суд визнав Петера фон Хагенбаха винним у тому, що він потурав вчиненню діянь, які «як лицар мав обов'язок попередити», та засудив до позбавлення лицарського звання і смертної кари. Ця справа вважається першим в історії випадком практичної реалізації командної відповідальності (хоч на той час такого поняття ще і не існувало).

З появою національних держав можливості для переслідування винних осіб за міжнародні злочини зійшли нанівець. Навіть ті діяння, що зазвичай вважались злочинними в усьому світі (піратство, работоргівля та ін.), переслідувались і карались за законами окремих країн. Знадобився тривалий процес розбудови міжнародного права (починаючи від Вестфальської мирної угоди 1648 р., що поклала край Тридцятирічній війні), щоб засади командної відповідальності закріпили Гаазькі конвенції 1899 та 1907 рр. За відсутності даного визначення у них все ж йшлося про обов'язок командувача нести відповідальність за діяння підлеглих та за те, щоб вони дотримувались законів та звичаїв війни.

У викладеному розумінні зазначені конвенції є основою сучасної доктрини командної відповідальності. Проте лише Перша світова війна з її руйнівними наслідками і відвертою зневагою усіх ворогуючих сторін до міжнародного права надала поштовх до перших спроб переслідування та покарання воєнних злочинців на міжнародному рівні.

Кулакова Н.В.,
професор кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права
Національна академія внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВА ОХОРОНА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ

В ч. 1 ст. 27 Загальної декларації прав людини визначено, що «кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами» [1]. Охорона культури, культурної спадщини є глобальною проблемою, вирішення якої здійснюється за допомогою правових, організаційно-управлінських заходів, що передбачені міжнародними конвенціями та іншими нормативними актами.

Актами міжнародного права відповідна юридична відповідальність покладена не тільки на всіх членів суспільства, що повинні займатися збереженням культурного надбання, зберігати пам'ятники історії і культури, але й на держави, як на суб'єктів публічно-правових відносин. Так, Декларація принципів міжнародного культурного співробітництва, схвалена Генеральною конференцією ООН 4.11.66, проголосила обов'язок захисту культурних цінностей як під час миру, так і під час війни, встановивши, що кожна держава самостійно піклується про збереження та розвиток культури, охороняє культурні цінності, що знаходяться на його території та домагається повернення незаконно вивезених культурних цінностей [2].

Збереження і примноження культурного надбання в Україні забезпечується системою правових та організаційно-управлінських заходів. Базові принципи охорони культурної спадщини зафіксовані в Основному законі держави, ратифікованих парламентом України міжнародних конвенціях, законодавчих актах щодо забезпечення збереження культурних надбань, серед яких, Закони України «Про охорону культурної спадщини», «Про охорону археологічної спадщини», «Про музеї та музейну справу», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» та інших нормативних актів.

Розвиваючи положення Декларації та міжнародних документів вітчизняне законодавство забезпечує реалізацію і захист конституційних прав громадян України у сфері культури: збереження і примноження національного культурного надбання; створення правових гарантій для вільного провадження культурної діяльності, свободи творчості, доступу до культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них; визначення пріоритетів державної політики у сфері культури, форм, підстав, умов та порядку надання державної підтримки культурі, гарантій невтручання держави у творчі процеси, механізму впливу громадськості на формування і реалізацію державної політики в сфері культури; охорону національного культурного надбання, в тому числі культурної спадщини [3].

В умовах формування правової держави та демократизації суспільства особливого значення набуває збереження об'єктів культурної спадщини і запобігання вчинення щодо них злочинів, що є одним з основних завдань укріплення та дотримання прав та законних інтересів громадян та держави.

У діючому законодавстві визначено, що невід'ємною ознакою культурної спадщини є її особлива значимість, яка може проявлятися у різних аспектах. Це може бути відображенням всього найкращого, що досягло людство в процесі свого становлення та розвитку, результати творчої діяльності. Саме культурна спадщина – найбільш видатні досягнення людства, або це можуть бути предмети, які відображають найважливіші моменти розвитку людства, що визнаються суспільством на протязі багатьох поколінь, які в процесі подальшого творчого переосмислення стають орієнтирами людської діяльності.

Особливою ознакою об'єктів культурної спадщини є загальний характер, що відображає результат людського пізнання та розвитку фізичних, інтелектуальних здібностей, не тільки людини, що його створила, але й представників певного періоду розвитку суспільства. Тому особливі якості об'єктів культурної спадщини визначаються людством в цілому і мають значення для розвитку всього суспільства, забезпечуючи культурний зв'язок поколінь. Значення культурної спадщини не обмежується однією державою, вона визнається усією світовою спільнотою, оскільки кожна нація робить свій внесок у

розвиток світової цивілізації, і культура кожного народу є частина світової культури. «Кожна держава визнає, що зобов'язання забезпечувати виявлення, охорону, збереження, популяризацію й передачу майбутнім поколінням культурної і природної спадщини, яка перебуває на її території, покладається насамперед на неї. З цією метою вона прагне діяти як власними зусиллями, максимально використовуючи наявні ресурси, так і, за необхідності, використовувати міжнародну допомогу і співробітництво, якими вона може користуватися, зокрема, у фінансовому, художньому, науковому й технічному відношеннях» [9].

Чинне кримінальне законодавство передбачає відповідальність за посягання на об'єкти культурного надбання, а саме: ст. 201 КК України «Контрабанда». Предметом контрабанди можуть бути як і культурні цінності України, так і культурні цінності інших держав. Суб'єкт злочину – особа, що досягла 16-річного віку; ст. 298 КК України «Незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини». Безпосереднім об'єктом злочину є суспільна моральність у сфері духовного та культурного життя. Правовий режим пам'яток – об'єктів культурної спадщини, які є предметом злочину встановлюється законами та іншими нормативно-правовими актами. Пам'ятка культурної спадщини - об'єкт культурної спадщини, який занесене до Державного реєстру нерухомих пам'яток України [4]. Суб'єктивна сторона злочину характеризується умислом формою вини. Винний усвідомлює суспільний небезпечний характер свого діяння. Суб'єкт злочину, передбаченого ч.ч. 1, 2 та ч. 3 ст. 298 КК – загальний, ч.4 ст. 298 – спеціальний [10]; ст. 298-1 КК України «Знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду. Об'єктом злочину є суспільна моральність у сфері духовного та культурного життя». Правовий режим регулює відносини, пов'язані із зберіганням документів чи унікальних документів Національного архівного фонду.

Комплексне розв'язання проблеми збереження об'єктів культурної спадщини можливе при ефективній реалізації державної політики у сфері запобігання за шляхом розроблення та здійснення комплексу заходів, спрямованих на усунення причин та умов вчинення протиправних діянь, а також налагодження дієвої співпраці правоохоронних органів та всіх інститутів суспільства, діяльність яких повинна бути спрямована на розробку підвищення ефективності запобіжних заходів.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

2. Декларація принципів міжнародного культурного співробітництва [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_067
3. Закон України «Про культуру». [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
4. Закон України «Про охорону культурної спадщини». [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
5. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.
6. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Заключительный акт межправительственной конференции о защите культурных ценностей в случае вооруженного конфликта. Гаага, 1954 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.spb-icr.ru/defence/info/tom4/tom4-327.php>.
8. Конвенция об охране всемирного культурного и природного наследия [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://nasledie.org.ru/legalbase/sodeist>.
9. Неволя В. «Співпраці України з ІНТЕРПОЛОМ виповнилося 20 років» // Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/831142;jsessionid=7F04E301C7982F048EA9C49587BF5208>
10. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрану.

Іващенко В.О.,
 професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
 Національної академії внутрішніх справ,
 кандидат юридичних наук, доцент

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВСТАНОВЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Торгівля людьми не є новим явищем, а має давню історію. Щена початку ХХ століття торгівля жінками та дітьми набула таких розмірів і розповсюдження, що міжнародна громадськість звернула

особливу увагу на створення спеціальної міжнародно-правової бази з метою організації боротьби з цим злом.

У 1902 році за ініціативою французького уряду скликано міжнародну конференцію, в роботі якої прийняли участь 16 держав. Її досягненням стало прийняття низки конкретних заходів з питань боротьби з торгівлею людьми. Зокрема, кожна держава повинна була створити центральний орган для збору та систематизації повідомлень про факти схиляння жінок і дівчат до розпусти, а також вжити всіх необхідних заходів для виявлення осіб, які займаються торгівлею жінками. Цісугте віположення закріпив Міжнародний договір про боротьбу з торгівлею білими рабнями, підписаний 18 травня 1904 р. Так вперше з'явився термін “біле рабство”.

У подальшому Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею білими рабнями, ухвалена 4 травня 1910 р., зобов'язала держави-учасниці встановити кримінальну відповідальність за торгівлю жінками й дівчатами, в тому числі, коли окремі дії, що входили до складу злочину, були вчинені на території різних країн. Сама торгівля віднесе на до категорії злочинів, за вчинення яких злочинці підлягали екстрадиції в державу, що порушила проти них переслідування. Разом з тим, за межами правового регулювання Конвенції залишилися положення про встановлення відповідальності за примусове утримання жінок у будинках розпусти, а також за сам факт продажу жінок. Тому протоколом, затвердженим Генеральною Асамблеєю ООН 3 грудня 1948 р., у вказані документи 1904 та 1910 років були внесені суттєві зміни.

Міжнародна конвенція про боротьбу з торгівлею жінками та дітьми від 30 вересня 1921 р. зобов'язала держави розробити законопроекти про кримінальну відповідальність осіб, які втягують жінок у проституцію і займаються торгівлею жінками та дітьми.

Сторони, які підписали Міжнародну конвенцію від 11 жовтня 1933 р. про боротьбу з торгівлею повнолітніми жінками, зобов'язалися інформувати один одного про професійних торговців людьми. Ця Конвенція значно поширила дію норм Конвенції 1921 р. і на торгівлю дорослими жінками, які дали на неїзгду.

Подальша правотворча робота на міжнародному рівні у сфері боротьби з торгівлею людьми була продовжена в межах діяльності Організації Об'єднаних Націй. Так, 2 грудня 1949 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Конвенцію про боротьбу з торгівлею людьми і експлуатацією проституції третіми особами, яка систематизувала важливі положення попередніх правових документів щодо заборони зазначеного злочину.

Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 р. зобов'язала держави-учасниць, зокрема,

вживати відповідні заходи, включаючи законодавчі, для припинення всіх видів торгівлі жінками та експлуатації проституції жінок (ст. 6).

Поширення випадків продажу громадян України спонукало законодавця прийняти спеціальну законодавчу базу щодо боротьби з торгівлею людьми.

Вперше Законом України від 24 березня 1998 року було введено норму (ст. 124-1КК України 1960 року) про відповідальність за торгівлю людьми.

З прийняттям у 2001 році нового Кримінального кодексу в ст. 149 передбачена відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо передачі людини.

У подальшому 4 лютого 2004 року Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності, а також Протокол про запобігання та боротьбу з торгівлею людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї. З метою приведення національного законодавства України у відповідність до міжнародних стандартів у сфері протидії торгівлі людьми було підготовлено нову редакцію статті 149 КК України, яка набрала чинності відповідно до Закону України від 12 січня 2006 року № 3316-IV «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією».

У діючій редакції цей злочин визначено як торгівля людьми або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а також вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи.

Крім того, прийнято Закон України від 20 вересня 2011 року № 3739-VI «Про протидію торгівлі людьми», який визначив організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми, гарантуючи гендерну рівність, основні напрями державної політики та засади міжнародного співробітництва у цій сфері, повноваження органів виконавчої влади, порядок встановлення статусу осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та порядок надання допомоги таким особам.

Підсумовуючи розгляд положень міжнародних та вітчизняних документів, які стосуються заборони торгівлі людьми, можна зробити висновок, що в Україні вжестворена спеціальна правова база з протидією злочину міжнародного характеру. Тому правоохоронні органи повинні забезпечити неухильне виконання зазначених норм, щоб, як закріплено в ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України, кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини.

Крижна В.В.,

старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТВОРЕННЯ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Трактування причин злочинності у радянському суспільстві пояснювалося кількома факторами. По-перше, ідеалізація та ідеологізація соціально-економічних, політичних, культурних тощо досягнень радянського державного устрою обумовлювали необхідність перегляду жорсткої державної кримінальної політики (у бік її гуманізації), яка була визначена ще за часів тоталітарного режиму Й. В. Сталіна. По-друге, складна міжнародна обстановка на той час вимагала адекватного реагування щодо протидії зовнішнім загрозам основам радянського державного та суспільного строю; визнання наявності капіталістичного оточення однією з головних причин злочинів проти державного та соціального устрою призвело до того, що нещадна боротьба з підіривною діяльністю імперіалістичного табору та його агентури була віднесена до найважливіших завдань радянського кримінального законодавства. Проти таких посягань і були спрямовані заходи кримінальної репресії, що відображено у прийнятих упродовж 1958–1961 рр. Основах кримінального законодавства Союзу РСР та союзних республік, окремих кримінальних законах загальносоюзного значення та Кримінальних кодексах союзних республік і призвело до подвійних стандартів щодо законодавчого закріплення таких складних форм співучасті у вчиненні злочинів, як «злочинне угруповання» та «злочинна організація».

Статтю 2 Основ кримінального законодавства Союзу РСР та союзних республік 1958 р. було віднесено до компетенції вищих органів влади СРСР й законодавство про злочини проти держави. На цій підставі другою сесією Верховної Ради СРСР п'ятого скликання був прийнятий 25 грудня 1958 р. Закон про кримінальну відповідальність за злочини проти держави, який складався з двох розділів (1. «Особливо небезпечні злочини проти держави» і 2. «Інші злочини проти держави»). До Кримінального кодексу Української РСР 1960 року цей Закон був включений у главу 1 Особливої частини, що структурно складалася з «Особливо небезпечних злочинів проти держави» (перша підчастина) та «Інших злочинів проти держави» (друга підчастина).

Отже, у Кримінальному кодексі Української РСР 1960 року були закріплені й такі складні форми співучасті в організованій злочинній діяльності, як озброєна банда (озброєна злочинна організація) та злочинне угруповання. До недоліків цього Закону слід віднести те, що вчинення антирадянською (антидержавною) організацією, озброєною бандою чи злочинним угрупованням, багатьох особливо небезпечних та небезпечних злочинів не визнавалося кваліфікуючою обставиною, а їх специфічною ознакою була спрямованість на вчинення лише окремих видів злочинів [1, с. 60].

Зазначимо, що за КК України 1960 року на кінець 90-х років ХХ ст. кримінальна відповідальність передбачалася за такі спеціальні форми співучасті в організованій злочинній діяльності: організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а так само участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі (ст. 67); тероризування у місцях позбавлення волі засуджених, що стали на шлях виправлення, або напад на адміністрацію, а також організація з цією метою злочинного угруповання або активна участь у такому угрупованні, вчинені особами, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі (ст. 671); створення не передбачених законодавством воєнізованих формувань чи груп або участь в їх діяльності (ч. 1 ст. 1876); керівництво не передбаченими законодавством воєнізованими формуваннями чи групами, їх фінансування, постачання їм зброї, боєприпасів, вибухових речовин або військової техніки (ч. 2 ст. 1876); участь у складі не передбачених законодавством воєнізованих формувань чи груп у нападі на державні, громадські підприємства, установи, організації, або окремих громадян (ч. 3 ст. 1876) [2]. Зазначені законодавчі особливості обумовили також необхідність розроблення кримінального законодавства, яке б задовольнило потребу суспільства в ефективних кримінально-правових засобах протидії злочинності загальнокримінального характеру, зокрема її організованим формам, ураховуючи рівень розвитку сучасної теорії кримінального права, та відповідало би сучасним реаліям [3].

Результати наукових дискусій щодо шляхів удосконалення практики протидії злочинності, зокрема її організованим формам, які тривали у 90-х роках минулого століття [4], а також виконаної у той же час підготовчої роботи щодо проекту нового Кримінального кодексу (КК) сприяли включенню до КК 2001 р. нових положень, спрямованих безпосередньо на посилення протидії організованій злочинності кримінально-правовими засобами.

Список використаних джерел

1. Хавронюк М. Ознаки і поняття організованої групи та злочинної організації (кримінально-правовий аспект) / М. Хавронюк, М. Мельник // Право України. – 2000. – № 4.
2. Кримінальний кодекс України. Кримінально-процесуальний кодекс України. Постанови Пленуму Верховного Суду України із загальних питань судової діяльності та в кримінальних справах / відп. ред. В. Т. Маляренко. – К.: Юрінком Інтер, 2001.
3. Костенко О. М. Про поняття організованої злочинності і особливості відповідальності за неї / О. М. Костенко // радова держава України: пробле-ми, перспективи розвитку: короткі тези доповідей та наукових повідомлень Республіканської науково-практичної конференції (Харків, 9–11 листопада 1995 р.). – Х., 1995.
4. Сущенко В. Д. Організована злочинність в Україні: сучасні тенденції / В. Д. Сущенко // Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю: тези доп. наук.-практич. конф. (Київ, 30 березня 2000 р.); МВС України, Голов. слідче управл.; НАВС України, фак-т підготовки слідчих та криміналістів. – К., 2000.

Башинський О.А.,

здобувач кафедри історії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ ЯК ВИДУ ПОКАРАННЯ В УСРР (УРСР) У 1917-1950 РОКАХ

Однією з проблем в історії кримінального права є питання застосування смертної кари, що викликає необхідність аналізу історичного досвіду застосування цього виду покарання в УСРР (УРСР).

Науковою розробкою цього питання займалися такі вчені як :А. В. Бріліантов, М. Р. Детков, А. В. Калашнікова, А.Ф. Кістяковський, А. А. Музика, П.П. Михайленко, М.Д. Шаргородський та ін.

Смертна кара була в системі покарань радянського кримінального законодавства означеного періоду і передбачалася за державні та деякі інші злочини. Водночас, неодноразово протягом 1917–1950 рр. кілька разів робилися спроби відмовитися від цього заходу. Відповідно до декрету II Всеросійського з'їзду Рад від 26 жовтня 1917 р. передбачалася відміна смертної кари. Проте вже 21 лютого 1918 р. відповідно до декретуРНК “Соціалістична вітчизна в

небезпеці” дозволялося здійснювати без судового рішення розстріл на місці за вчинення злочинів ворожими агентами, спекулянтами, погромниками, хуліганями, контрреволюційними агітаторами, німецькими шпигунами.

16 червня 1918 р. Народний комісаріат юстиції РРФСР прийняв постанову в якій зазначалося, що революційні трибунали у виборі заходів боротьби зі злочинами не мають обмежень. Як наслідок, вироки, що містили смертну кару ухвалювалися “трійками” або “п’ятірками” надзвичайних комісій на основі революційної правосвідомості і оскарженню не підлягали. Згідно з постановою РНК від 5 вересня 1918 р. “Про червоний терор” відбулося узаконення застосування смертної кари. У “Керівних началах по кримінальному праву” РСФРР 1919 р. передбачалася смертна кара у виді розстрілу.

Наступна спроба скасувати смертну кару відбулася з прийняттям постанови ВЦВК і РНК РРФСР “Про відміну застосування вищої міри покарання (розстрілу)” від 17 січня 1920 р. Не дивлячись на це через кілька місяців смертна кара на підставі постанови ВЦВК і РНК від 11 травня 1920 р. “Про оголошення деяких губерніях військового стану” і декрету від 28 травня 1920 р. була відновлена. Кримінальні кодекси 1922 і 1926 рр. УСРР (УРСР) в системі покарань в Загальній частині не передбачали смертну кару. Водночас у санкціях статей Особливої частини цих кодексів вона була широко представлена.

Останню спробу відмовитися від цього покарання у контексті лібералізації законодавства було зроблено 26 травня 1947 р. внаслідок прийняття постанови Верховної Ради СРСР “Про відміну смертної кари”. У ній зазначалося, що смертна кара може замінюватися позбавленням волі строком 25 років у виправно-трудовах таборих. 12 січня 1950 р. формальна заборона на смертну кару скасовувалася і її дозволялося застосовувати до зрадників Батьківщини, шпигунів, диверсантів-підричників, а з 1954 р. – до осіб, які вчинили умисне вбивство при обтяжливих обставинах. З часом перелік таких злочинів був істотно розширено, до нього включалися: бандитизм; дії, що дезорганізували роботу виправно-трудовах установ; підробка грошей; порушення правил про валютні операції; посягання на життя працівника міліції; розкрадання у особливо великих розмірах; хабарництво тощо.

Таким чином, не дивлячись на неодноразові спроби скасування смертної кари в кримінальному законодавстві УСРР (УРСР) 1917-1940-х рр., вони не увінчалися успіхом, а мета смертної кари, яка передбачала, що позбавлення життя можливе лише у виняткових випадках, не відповідала процесу її застосування. Це дозволяло призначати смертну кару до невизначеного кола осіб.

Вовчук М.В.,

здобувач кафедри історії держави
та права Національної академії
внутрішніх справ

ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ВІДМІНИ СМЕРТНОЇ КАРИ В УКРАЇНСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ ЗА ЧАСІВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Діяльність Української Центральної Ради, зокрема і законотворча, висвітлена у значній кількості історико-правових наукових досліджень. Над цим питанням працювали такі науковці, як В. Ф. Верстюк, Д. І. Дорошенко, П. П. Захарченко, О. Л. Копиленко, М. Л. Копиленко, О. В. Кузьминець, С. В. Кульчицький, О. М. Мироненко, О. П. Реснт, В. О. Рум'янець, В. Ф. Солдатенко, В. М. Щербатюк та багато інших.

Однак слід зазначити, що, висвітлюючи законотворчу роботу УЦР, автори переважно розглядають факт відміни смертної кари в УНР часів Центральної Ради, залишаючи поза увагою масові факти застосування такого виду покарання військовослужбовцями армії УНР. Отже, з метою заповнення існуючої певної прогалини у дослідженні історії українського державотворення доби Центральної Ради стосовно причин порушення законодавства щодо відміни смертної кари за часів УЦР, у статті ми зупинимось переважно на розгляді саме цих недостатньо вивчених питань.

Нагадаємо, що смертна кара в УНР була скасована III Універсалом Центральної Ради. У документі наголошувалась: «Останніми часами ясні здобутки революції затемнено відновленою карою на смерть. Оповіщаємо: Віднині на землі Української Республіки смертна кара касується» [1].

Одним з найбільш резонансних прикладів порушення законодавства щодо відміни смертної кари є розстріл військовослужбовцями Армії УНР члена ЦР Є. Нероновича. Питання про те, чи був Є. Неронович на той час діючим членом Центральної Ради, а чи колишнім є досить спірним. Адже, будучи членом Центральної Ради, він на початку березня 1918 р. увійшов до складу радянського українського уряду – Народного Секретаріату, де був призначений спочатку народним секретарем внутрішніх справ, а згодом народним секретарем з військових справ. Але невдовзі вийшов зі складу цього уряду і порвав з радянською владою. 25 березня 1918 р. Є. Неронович був заарештований у с. Великі Сорочинці, де перебував у родичів дружини, та без суду розстріляний військовослужбовцями Армії УНР як член Народного Секретаріату, яким на той час він вже не був. Дана подія набула дуже широкого резонансу не тільки у

Центральній Раді, а й в українському суспільстві, адже смертна кара в УНР була скасована. Згідно з повідомленням газети «Народна воля» від 7 квітня 1918 р. на засіданні Центральної Ради було ухвалено пропозицію утворити для розслідування обставин убивства Є. Нероновича особливу парламентську комісію [2].

В окремих випадках виявлення порушень законності представники слідчої комісії УЦР вимушені були втручатися у діяльність не тільки місцевих органів виконавчої влади, а й у неправомірну діяльність німецьких та австрійських військових властей. Переважно це стосувалося винесення німецькими або австрійськими військовими судами смертних вироків громадянам УНР. Так, наприклад, лише своєчасне втручання члена анкетно-слідчої комісії М. Гіндеса врятувало 12 громадян УНР від смертної кари з боку австрійських військових властей у м. Херсоні [3].

Але, зважаючи на те, що слідча комісія ЦР проіснувала лише близько трьох тижнів, ефективно протидіяти фактам застосування смертної кари військовослужбовцями у повній мірі вона не встигла, припинивши свою діяльність внаслідок державного перевороту 29 квітня 1918 р.

Список використаних джерел:

1. ЦДАВО України, ф. 1063, оп. 2, спр 2.
2. Народна воля. – 1918. – 7 квіт.
3. Народна воля. – 1918. – 24 квіт.

Поружинська О.О.,

курсант 2-го курсу Прикарпатського факультету Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: *Смаглюк О.В.*,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИНИКНЕННЯ ІНСТИТУТУ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Історія розвитку звільнення від кримінальної відповідальності безпосередньо впливає на реформування кримінального права як галузі права в цілому. Що стосується сучасності – історія розвитку звільнення від кримінальної відповідальності сприяє детальному вивченню закономірностей, проблем та умов розвитку кримінального права як науки та допомагає враховувати досвід і помилки минулих

покоління для впровадження нових ідей, що значною мірою впливає на інститут звільнення від покарання.

У теорії кримінального права значну увагу вивченню проблем звільнення від кримінальної відповідальності приділили М.І.Бажанов, Л. Л. Долиненко, Л.Л. Кругликова, Г. І. Чечеля, Л.В.Головко, Н. Ф. Кузнецова, В.В. Скибинський та інші.

У вітчизняному кримінальному законодавстві з давніх пір були присутні норми, що надають послуги особам, які стали на злочинний шлях, добровільно припинити злочинні дії з обіцянкою звільнення їх від покарання або його істотного пом'якшення. Вже в 10 столітті «Руська Правда» містила окремі норми, що вказують на можливість звільнення від покарання у зв'язку з каяттям[1].

У першому систематизованому кримінально-правовому акті – Уложенні про покарання кримінальних та виправних 1845 року, у статті 160 можна простежити появу нових видів звільнення від покарання: за смертю злочинця, внаслідок примирення з скривдженим, внаслідок давності. У 1864 році затверджено «Статут про покарання, що накладаються світовими судьями», де також були закріплені такі види звільнення від покарання як: за смертю засудженого, внаслідок примирення з скривдженим в зазначених законом випадках і за давністю. Кримінальне уложення 1903 року в порівнянні з двома попередніми нормативними актами не містило такого переліку видів звільнення від покарання[2].

В результаті розгляду вище зазначених законодавчих актів встановлено, що кримінальне право цього періоду історії ще не мало чіткої систематизації. Не було сформульовано поняття кримінальної відповідальності, у зв'язку з цим не існувало відмінностей між звільненням від відповідальності і звільнення від покарання, тому всі види іменувалися звільненнями від покарання.

Другий етап подальшого розвитку звільнення від кримінальної відповідальності починається в радянський період з 1917 року і до набуття КК Української РСР 1960 року. Звільнення від кримінальної відповідальності ефективно використовувалося вже в перших декретах Радянської влади для боротьби з такими злочинами, як хабарництво, дезертирство та незаконне володіння зброєю. Стаття 6 декрету 1918 року «Про хабарництво» передбачала можливість звільнення від кримінальної відповідальності тих осіб, які заявили судовій владі про дачу ними хабара, однак від переслідування за дачу хабара звільнялися лише такі особи, які добровільно зробили подібну заяву протягом трьох місяців з дня видання декрету. Надалі це правило не обмежувалося будь-яким строком дії[6].

Такі ж заходи були використані для збору зброї, яка в значній кількості незаконно зберігалася у населення. Ще 21 березня 1918 року

постановою Петроградського ЧК «Про зберігання і здачу зброї» всім приватним особам пропонувалося здати наявну в них зброю, бомби, гранати і вибухові речовини. Особи, винні у невиконанні цієї постанови, підлягали суду революційного трибуналу[5]. У 1921 році була прийнята норма про виключення кримінальної відповідальності у разі видачі у встановлені терміни зброї і вибухових речовин[7].

Розглянуті вище положення свідчать, що поряд з видами звільнення від покарання починають з'являтися види звільнення від відповідальності, хоча розмежування між ними ще поки не проводиться.

Аналіз даного етапу становлення інституту звільнення від кримінальної відповідальності дає можливість зрозуміти, що в цей період вже чітко простежуються окремі види звільнення від відповідальності. Як правило, вони містилися в окремих постановах і декретах.

Чітку ж регламентацію інститут звільнення від кримінальної відповідальності отримав в Кримінальному кодексі Української РСР 1960 року [3]. Аналіз видів звільнення від кримінальної відповідальності за КК Української РСР 1960 року свідчить про те, що законодавець прагнув досягненню мети виправлення і перевиховання осіб, які вчинили злочини, шляхом не тільки реалізації кримінально-правового примусу, а й за допомогою використання громадського впливу. Це підтверджує класифікація видів звільнення від кримінальної відповідальності за КК Української РСР 1960 року: Звільнення без застосування будь-яких заходів примусу, звільнення із застосуванням інших заходів державного примусу, звільнення з застосуванням заходів громадського впливу.

У розглянутий період в суспільстві широко проводився в життя не принцип невідворотності покарання, а принцип невідворотності відповідальності, тобто особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене кримінальним законом, хоча і звільнялася від кримінальної відповідальності, але в той же час піддавалася певним заходам громадського впливу.

На початку 21 століття у нашій країні відбулися перетворення, які докорінно змінили суспільно-економічний лад і соціально-політичне обличчя суспільства. Стало очевидним, що багато принципів положення КК УРСР 1960 року виявилися в різкому протиріччі з реаліями сучасного суспільства і не відповідали тим завданням, які має вирішувати кримінальне право в сучасній Україні.

Реформа кримінального законодавства внесла істотні зміни у зміст інституту звільнення від кримінальної відповідальності. У новому КК України 2001 року, прийняття якого позначений наступний етап розвитку інституту, на відміну від раніше чинного кримінального

закону 1960 року передбачений самостійний розділ «Звільнення від кримінальної відповідальності», де кожен вид звільнення виділений в самостійну статтю. Чинним нині кримінальним законодавством скасовані такі види звільнення від кримінальної відповідальності, з звільнення з залученням до адміністративної відповідальності, з передачею справи в товариський суд, з передачею справи до комісії у справах неповнолітніх, а зберіг тільки ті види, які довели свою ефективність на практиці.

Список використаних джерел

1. Терлюк І.Я. Історія держави і права України/ І.Я. Терлюк. ; М-во внутрішніх справ України ; Львів. держ. ун-т внутрішніх справ - Атіка. – К. – 2011. – 943с., Електронний ресурс: [Режим доступу] – <http://westudents.com.ua/glavy/61110-sistema-pokaran-.html>
2. Тищик Б.Й. Історія держави і права України. / Електронний ресурс [Режим доступу]: http://pidruchniki.com/75303/pravo/ulozhennya_pokarannya_kriminalni_vipravni_1845
3. Кримінальний кодекс УРСР 1960 р. М., Юридична література. 1985. – 150с.
4. Кримінальний кодекс УРСР 1922 р. М., Юридична література. 1948. – 230с.
5. Постанова Петроградського ЧК від 21 березня 1918 р. «Про зберігання і здачу зброї» // СУ РСФСР. – 1918. - №93. – Ст.933.
6. Декрет РНК від 11 вересня 1918 р. «Про хабарництво» //СУ УРСР. – 1918. - №35.- Ст.467.
7. Декрет РНК від 16 серпня 1921 р. «Про боротьбу з хабарництвом» // СУ УРСР. – 1921. - №60. – Ст.421.

Пустова Г.О.,

слухач 7- курсу ННІЗДН

Національної академії внутрішніх справ

ОСНОВНІ КРИМІНОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ

Традиційним для кримінології є розгляд особи злочинця через структуру, яка складається із сукупності взаємопов'язаних між собою елементів. Такі елементи мають першочергове значення у детермінації злочину та відіграють важливу роль у спрямованості особистості [1, с.258].

Особі злочинця притаманна система ознак, властивостей, рис, які визначають її як людину, що вчинила злочин. Будучи різновидом

особи взагалі, особа злочинця має загальні ознаки (стать, вік, фах, освіта, соціальний стан, роль у суспільстві), а також властиві лише особі злочинця специфічні ознаки, що визначають і відображають характер і ступінь її суспільної небезпечності [2]

Більшість кримінологів пропонують розглядати структуру особи злочинця об'єднавши відповідні елементи у три групи ознак: **соціально-демографічні, кримінально-правові, морально-психологічні** [3, с.88–93].

Вітчизняні кримінологи поділяють ці ознаки на такі основні групи:

- 1) соціально-демографічні;
- 2) кримінально-правові;
- 3) соціальні ролі й статуси;
- 4) риси правової та моральної свідомості;
- 5) соціально-психологічні характеристики.

Ознаки, що характеризують особу злочинця, перебувають у взаємозв'язку та взаємозалежності. Так, соціально-демографічні ознаки особи значною мірою визначають її соціальні ролі й поряд з останніми є вирішальним фактором у формуванні моральних і психологічних характеристик особи. Низка ознак може мати альтернативний характер, тобто одночасно їх можна віднести до кількох груп (наприклад, освіта - соціально-демографічна ознака, водночас може вказувати на соціальну роль особи в суспільстві).

Комплексне вивчення особи злочинців не повинне обмежуватися встановленням окремих ознак, які часто поверхово характеризують особу, а має проводитися з необхідною глибиною у їх взаємодії, що є гарантією більш повного виявлення чинників генези особи злочинця з метою застосування адекватних заходів для її корекції і недопущення вчинення нею нових злочинів.

Вивчаючи особу злочинців, необхідно систематизувати отримані про них дані за певними критеріями. Боротьба зі злочинністю не може орієнтуватися лише на індивідуальну неповторність кожної особи, водночас вона повинна брати до уваги неоднорідність контингенту злочинців. Ця проблема розв'язується розподілом злочинців на групи й типи, що досягається за допомогою класифікації та типізації.

Класифікація - це розподіл статистичної сукупності на групи за певними чітко визначеними ознаками. У межах класифікації фактично вивчається не особа в комплексі її характеристик, а сукупності

злочинців. При цьому виявляється поширеність серед них тих чи тих ознак.

У кримінології найчастіше використовують класифікаційні групування за такими критеріями:

1) за соціально-демографічними ознаками (стать, вік, освіта): чоловіки, жінки, неповнолітні; різноманітні вікові категорії, зокрема 18-24, 25-29, 30-49 і понад 50 років; з початковою, середньою та вищою освітою;

2) за ознаками соціального становища й роду занять: робітники, службовці, працівники сільського господарства, військовослужбовці, приватні підприємці, студенти, безробітні, пенсіонери;

3) за ознаками місця проживання та тривалості проживання: мешканець міста, селища міського типу, села; місцевий житель, мігрант, переселенець;

4) за інтенсивністю й характером злочинної діяльності: повторність, рецидив (спеціальний або загальний), у складі групи, організованого злочинного угруповання;

5) за даними про стан особи в момент вчинення злочину: у стані алкогольного, наркотичного сп'яніння, під час відбування покарання у виправно-трудовій установі;

6) за видами вчиненого злочину: грабіжники, вбивці, гвалтівники, хулігани, хабарники тощо [2].

Зазвичай, проста класифікація не відображає всієї сутності явищ, які досліджуються. Тож, окрім таких, які беруть до уваги лише одну ознаку, використовують і складніші групування, що охоплюють одночасно дві-три ознаки. Так, у регіонах з'ясовується, якого саме віку та роду занять злочинці вчинили певні злочини. При багатомірній класифікації можуть застосовуватися математичні методи, що дають можливість певним чином систематизувати контингент злочинців для їх ретельнішого вивчення, зокрема, виявлення напрямів змін у цьому контингенті, груп, які потребують першочергової профілактичної уваги, тощо. Та з'ясування тільки статистичних показників ще не відповідає на запитання про характер зв'язків між різними ознаками цієї сукупності.

Список використаних джерел

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. / Закалюк А. П. – К. : Видавничий дім «Ін Юре», 2007. – 424 с.

2. Иванов Ю. Ф. Криминология : [навч. посіб.] / Ю. Ф. Иванов, О. М. Джужа. – К. : Паливода А. В. – 2006. – 264 с.

3. Антонян Ю. М. Системный подход к изучению личности преступника / Антонян Ю. М. // Советское государство и право. –1974. – № 5. – С. 88–93.

Макарчук В. П.,

слухач 7 курсу ННІЗДН

Національної академії внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ДИСКУСІЙНОГО ХАРАКТЕРУ ПОНЯТТЯ СЛІДЧОЇ СИТУАЦІЇ

Розслідування злочину являє собою складний процес пізнання, який відбувається в конкретних часово-просторових межах та у певних умовах навколишнього середовища. Зазначені обставини (час, місце та навколишнє середовище) пов'язані між собою об'єктивними та суб'єктивними факторами, які постійно змінюються та безпосередньо впливають на поведінку причетних до процесу розслідування осіб. Ця обстановка, у якій відбувається процес розслідування злочину, отримала назву слідчої ситуації.

Поняття слідчої ситуації у криміналістичній науці належить до дискусійних. Значний внесок у становлення теорії слідчих ситуацій зробили такі відомі криміналісти, як О. Я. Баєв, Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, В. К. Гавло, І. Ф. Герасимов, Л. Я. Драпкин, Т. С. Волчецька, О. Н. Колесніченко, В. П. Лавров, В. О. Образцов, М. А. Селіванов, М. П. Яблоков та ін.

Прагнення всебічно охарактеризувати поняття слідчої ситуації, її сутність зумовило існування в юридичній літературі безлічі різних за змістом визначень і відповідних їм класифікацій.

Одні вчені характеризують слідчу ситуацію як сукупність наявних фактичних даних. Такої думки дотримуються С. К. Гавло, І. Ф. Герасимов, О. М. Васильєв і інші криміналісти. Так, І. Ф. Герасимов визначає слідчу ситуацію як ситуацію на певний момент розслідування, внутрішньо необхідно схильну до зміни сукупність матеріальних, інформаційних та інших факторів, що характеризують розслідування, та їх оцінку, яка обумовлює основні напрями розслідування, прийняття рішень і вибір способів дій [1].

Як певний різновид такої думки, існує позиція, що слідча ситуація – це інформаційна база, яка визначає можливості і шляхи проведення розслідування. Прихильником цих поглядів є, зокрема, Л. Я. Драпкін, який пише: «слідча ситуація – це динамічна інформаційна система, елементами якої є істотні ознаки і властивості обставин, що мають значення для розслідування, зв'язки і відносини між ними, а також між учасниками процесу розслідування, у тому числі результати дій сторін – передбачувані й ті, які настали» [2, с. 9–11].

Існує й інше розуміння цього питання, відповідно до якого слідча ситуація є обстановкою, в якій здійснюється розслідування. Цієї думки дотримується, наприклад, Р. С. Белкін. Так, зокрема, учений визначає слідчу ситуацію як ту обстановку, в якій здійснюється процес доведення, іншими словами, це сукупність умов, у яких у даний момент здійснюється розслідування [3, с. 91].

На відміну від дискусій щодо визначення поняття, переважна частина науковців виявляють однотайність у тому, що слідчі ситуації формуються під впливом низки суб'єктивних та об'єктивних чинників, які їх формують. Так, до об'єктивних складових відносять: наявність та характер інформації, що є в розпорядженні слідчого та залежить від механізму події й умов виникнення слідів у навколишньому середовищі; наявність та стійкість існування джерел доказової інформації, які ще не використано, та надійних каналів одержання орієнтовної інформації; інтенсивність процесів зникнення доказів та сила чинників, які впливають на це; наявність у розпорядженні слідчого необхідних засобів, способів, часу і можливості їх оптимального використання; кримінально-правова оцінка події, існуюча на конкретний момент розслідування; можливість використання в розслідуванні техніко-криміналістичних засобів, тактичних прийомів і методик; рівень взаємодії слідчого з іншими органами та підрозділами.

До суб'єктивних чинників належать: психологічний стан слідчого, рівень його знань та кваліфікація, практичний досвід, спроможність приймати й реалізовувати рішення в екстремальних ситуаціях; протидія встановленню істини з боку злочинця, потерпілого чи свідків; сприятливі умови розслідування; зусилля слідчого, спрямовані на зміну слідчої ситуації; наслідки помилкових дій слідчого, оперативного працівника, експерта, понятих; наслідки розголошення даних, встановлених у процесі розслідування; непередбачені дії потерпілого чи осіб, причетних до розслідування

події [4, с. 230].

Цікаво, що О. Я. Басєв використав співвідношення суб'єктивних та об'єктивних складових слідчої ситуації для систематизації наявних у криміналістичних джерелах підходів до визначення даного поняття. Відтак, вчений визначив три підходи:

1. об'єктивній складовій надається головне значення, а суб'єктивна зводиться нанівець (В. К. Гавло, О. Н. Колесниченко, В. Є. Корноухова);

2. об'єктивний та суб'єктивний моменти приблизно рівні. За такого підходу слідча ситуація – це сукупність умов, в яких на даний момент здійснюється розслідування, тобто та обстановка, у якій відбувається процес доказування (Р. С. Белкіин, Т. С. Волчецька, І. Ф. Герасимов, В. О. Образцов, М. А. Селіванов, М. П. Яблоков);

3. суб'єктивний чинник значно розширений, компонентом слідчої ситуації вважається також оцінка та визначення її характеру (С. Е. Воронін, Л. Я. Драпкін, А. М. Кустов) [5, с. 94–95].

Отже, ситуаційна зумовленість визначення подальшої тактики розслідування пов'язана з об'єктивними та суб'єктивними компонентами, що формують певну слідчу ситуацію початкового етапу розслідування злочину.

Якщо визначення поняття слідчої ситуації й досі залишається предметом наукових дискусій, то значення даної категорії, важливість її ретельного вивчення та оцінки для ефективного розслідування не викликає сумнівів у більшості вчених. Так, один із засновників концепції слідчих ситуацій А. Н. Колесніченко наголошував, що у здійсненні принципу індивідуальності розслідування можуть бути виділені два основні елементи: а) аналіз та оцінка слідчої ситуації; б) вибір найбільш ефективної системи прийомів розслідування. Аналіз слідчої ситуації має бути всебічним, глибоким та бездоганим у логічному відношенні. Встановлення особливостей ситуації ґрунтується на особистому досвіді слідчого щодо розслідування таких злочинів [6, с. 16].

Список використаних джерел

1. Герасимов И. Ф. Следственные ситуации на первоначальном этапе раскрытия преступлений. *Социалистическая законность*. М., 1977. С. 61–62.

2. Драпкин Л.Я. Основы криминалистической теории следственных ситуаций: автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: спец.

12.00.09. М., 1987. 45 с.

3. Белкин Р. С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. От теории к практике. М.: Юрид. лит., 1988. 304 с.

4. Зернов С. И. Теоретические и прикладные проблемы применения специальных познаний при выявлении и расследовании преступлений, сопряженных с пожарами: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. М., 1997. 447 с.

5. Баев О. Я., Баева Н. В. Реальные следственные ситуации и их модели. *Вопросы совершенствования методики расследования преступлений*. Ташкент, 1984. С.5.

6. Колесниченко А. Н. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений. Харьков: Харьк. юрид. ин-т, 1976. 62 с.

Іваштенко С.В.,

слухач 7 - курсу ННІЗДН

Національної академії внутрішніх справ

ВИДИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Запобігання злочинам у сфері економіки являє собою узгоджену систему заходів політичного, економічного, соціального, організаційно-правового характеру, спрямованих на усунення передумов цих протиправних дій. Їх реалізація сприяє економічному розвитку, підвищенню добробуту населення, а відтак і загальному соціальному прогресу.

Традиційно заходи запобігання злочинності поділяють на три види: загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні.

До загальносоціальних заходів запобігання злочинам у сфері економіки належать: подолання бідності та безробіття населення країни; зменшення розриву між рівнем життя багатих та бідних; забезпечення вільного доступу громадян до приватизації, підприємництва; зменшення податкового навантаження на суб'єктів підприємництва; протидія монополізації економіки, поширення конкурентних засад щодо діяльності її суб'єктів; поширення державного кредитування малого й середнього бізнесу; залучення України вітчизняних та закордонних інвестицій; нормотворчість, яка стимулює розвиток підприємництва; забезпечення ефективного контролю державних рішень «четвертою владою» — пресою;

забезпечення видатків на наукові дослідження тіньової економіки та розроблення заходів протидії щодо неї; забезпечення кримінологічної експертизи нормативних актів у сфері підприємництва; виховання належної правосвідомості громадян, особливо — молодшої частини населення, формування так званого «середнього класу».

Спеціально-кримінологічні заходи запобігання злочинам у сфері економіки.

1. Заходи профілактики:

– зменшення готівкових розрахунків у господарському та цивільному обороті;

– зменшення переліку видів підприємницької діяльності, які ліцензуються;

– реалізація механізму повної чи часткової деприватизації, якщо приватизація здійснена з порушенням передбачених законом умов та порядку її проведення;

– фінансовий моніторинг обігу грошової маси, приватизаційних паперів;

– законодавче врегулювання механізму обмеження політичного і управлінського лобізму;

– декларування доходів населення;

– забезпечення відкритості державних закупівель, проведення їх на конкурентних засадах;

– забезпечення механізму конкуренції та обліку при наданні суб'єктам підприємництва прав на земельні ділянки;

– диверсифікація джерел надходження в Україну енергоносіїв та стратегічних промислових матеріалів;

– поширення енергозберігаючих технологій у народному господарстві, використання альтернативних джерел енергії;

– співпраця із закордонними правоохоронними органами, які спеціалізуються на запобіганні злочинам у сфері економіки;

– забезпечення превенції щодо порушень авторських прав з реалізацією повноважень судів, державних органів виконавчої влади.

2. Заходи випередження злочинів у сфері економіки є такими:

– створення служб, підрозділів на підприємствах, які б відповідали за їх економічну безпеку;

– створення об'єднань товаровиробників за відомчою належністю, статутна діяльність яких була б спрямована на захист галузевого бізнесу.

3. Заходи припинення злочинів у сфері економіки повинні здійснюватися в межах компетенції уповноважених суб'єктів, уповноважених протидіяти економічній злочинності.

Індивідуальні заходи. Об'єктом цього виду запобігання злочинності є поведінка та спосіб життя осіб з високою імовірністю вчинення злочинів у сфері господарської діяльності, антисоціальні властивості їх особистості, несприятливі умови оточуючого таку особу середовища та життєвого укладу інші довготривалі обставини, які визначають криміногенні ситуації і полегшують вчинення злочинів.

Список використаних джерел

1. Голіна В.В., Головкін Б.М. *Кримінологія: Загальна та Особлива частини* Навчальний посібник. - Х.: Право, 2014. - 513 с.

Степанченко Ю. Д.,
слухач 7 КМ 2А курсу - курсу ННІЗДН
Національної академії внутрішніх справ

ОЗНАКИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Стрімкий розвиток цивілізації в останні десятиліття кидає всім державам світу потужні екологічні виклики. Масштаби та зростання антропогенного навантаження на природне середовище зумовили визначити екологічну безпеку як найважливішу складову міжнародну та національну безпеку кожної держави. З метою захисту довкілля від екологічних посягань держава реалізує екологічну політику, визначає юридичну, у тому числі й кримінальну, відповідальність за порушення у цій сфері [1].

Саме наявність специфічних ознак об'єктивного характеру якісно відрізняють екологічну злочинність від інших видів злочинності, що має бути відображено у дефініції.

Першою такою ознакою є спрямованість кримінальної активності, проявом якої є заподіяння (або загроза заподіяння) шкоди навколишньому природному середовищу, що знаходить своє вираження у погіршенні життєздатності, якості, цілісності, взаємозв'язків та інших об'єктивних параметрів навколишнього середовища та його окремих екосистем (тваринний та рослинний світ, атмосферне повітря, землі, води, надра і т. ін.) – у межах, в яких вони потрапляють в сферу кримінально-правового регулювання.

Другою специфічною (ідентифікуючою) ознакою екологічної зло-чинності є її підвищена суспільна небезпечність, що проявляється у створенні реальної загрози біологічним основам існування людства.

Підвищена небезпечність екологічної злочинності зумовлена передусім посиленням антропогенного навантаження на природне середовище, що в умовах глобальної екологічної кризи створює загрозу заподіяння суттєвої, часто не відновлюваної шкоди життєво важливим інтересам людини, суспільства та держави: зменшуються запаси природних ресурсів; забруднюється природне середовище; втрачається природний зв'язок між людиною та природою; загублюються естетичні цінності; екологічна криза загрожує не тільки гідному існуванню людини, але і самому життю; для держави екологічна криза пов'язана із скороченням свободи політичного вибору, яка обумовлена транскордонним характером екологічних проблем; загострення екологічної ситуації в різних регіонах світу стає причиною соціальної та політичної нестабільності, міждержавних протиріч та насильницьких конфліктів [2].

Шкода, що заподіюється окремим елементам довкілля унаслідок існування екологічної злочинності, проявляється у небезпечних змінах природного середовища, що ведуть до порушення структури і функціонування природних систем (ландшафтів). Варто звернути увагу на те, що поняття шкоди є антропоцентричним, оскільки негативні зміни в природі оцінюються щодо умов існування людини.

Третьою ідентифікуючою ознакою екологічної злочинності є її об'єктивна функціональність. Екологічна злочинність за її сутністю є продовженням «нормального» природокористування та однією з форм діяльності, яка в силу своєї результативності була відібрана суспільством в процесі його розвитку і закріплена як можливий зразок поведінки. Вчинення посягань екологічного характеру є одним із способів задоволення потреб людини. Очевидно, що за допомогою вчинення таких злочинів людина здатна забезпечити себе матеріально (що найбільш яскраво проявляється у злочинах, пов'язаних з протиправним заволодінням природними ресурсами (мисливських, рибних, рослинних, мінеральних), задовольнити вітальні потреби. Відтак, існування та розвиток екологічної злочинності (та іншої девіантної поведінки у цій сфері) означає її об'єктивну функціональність, адже в іншому випадку вона була б елімінована в процесі еволюції суспільства [3].

Список використаних джерел

1. Турлова Ю.А. Поняття «екологічні злочини»: до проблеми визначення /Ю.А. Турлова// Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 6. – Т. 3. – С. 69-72.
2. Профілактика злочинів : підручник / [О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.] ; за заг.ред. докт. юрид. наук, проф. О.М. Джужи. – К. : Атіка, 2011. – С. 635.
3. Турлова Ю.А. Феномен екологічної злочинності питання кримінологічної деініції /Ю.А. Турлова // – Держава і право. Юридичні і політичні науки. - 2014. - Вип. 66. - С. 237-246. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2014_66_30.

ЗМІСТ

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Черней В.В.

Об'єкт порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини 3

Шакун В.І.

Економічна криза як об'єкт кримінології 8

Савченко А.В.

Окремі питання кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем 13

Воробей П.А.

Перспективи та реалії законодавства про кримінальну відповідальність 17

Баулін О.В.

Кримінально-правове і процесуальне забезпечення протидії корупційній злочинності: питання міжгалузевої взаємодії 19

Житний О.О.

Протидія кримінальній корупції у національному та міжнародно-правовому вимірі (загальні засади синхронізації) 22

Кузнецов В.В.

Криза кримінального права чи криза законотворчості? 26

Лихова С.Я.

Проблемні питання щодо застосування основоположних принципів європейської кримінальної політики 30

Мисливий В.А.

Кібернетична безпека як об'єкт кримінально-правової охорони 32

Осадчий В.І.

Щодо строків погашення судимості у випадках засудження особи до основного покарання у виді штрафу за злочини різного ступеня тяжкості 35

Пахомов В.В.

Характеристика об'єктивної сторони торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо людини (ст. 149 КК України) 36

ТЕЗИ НАУКОВИХ ДОПОВІДЕЙ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ

СЕКЦІЯ 1 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Вартилецька І.А.

Практика реалізації кримінально-правових норм в умовах їх конкуренції, при кваліфікації складних, одиничних злочинів та сукупності злочинів 40

Жук І.В.

Перспективи запровадження примусової хімічної кастрації як виду покарання в Україні 42

Максимів О.Д., Карбаїшевський В.О.

Вирішення проблеми законодавчого закріплення об'єкта злочину 44

Мостепанюк Л.О.

Арешт як вид покарання у проекті закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження кримінальних проступків» 46

Опалінський Ю.В.

Інформування суспільства про кримінальні правопорушення: сучасність і перспективи 48

Приходько Т.М.

Співвідношення понять «суб'єкт злочину» та «особа, яка вчинила злочин» 50

Усатий Г.О.

Кримінально-правові наслідки звільнення від кримінальної відповідальності бойовиків з ОРДЛО 53

Бурбела Ю.С.

Актуальні питання добровільного відшкодування завданого збитку або усунення заподіяної шкоди 58

Данченко К.М.

Актуальні проблеми визначення поняття покарання та його значення для регулювання суспільних відносин 59

Жадан Я.В.

Особливості притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які користуються дипломатичним імунітетом в Україні 62

Задорожна К.М.

Особливості реалізації функцій кримінально-правової кваліфікації 64

Зозуля В.В. Гіпноз як спосіб вчинення злочину	67
Титаренко К.І. Біткоїн: предмет злочину чи ні?	70

СЕКЦІЯ 2 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Алексєєва-Процюк Д.О., Мурзо Є.О. Проблеми визначення суб'єкту порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини	73
Бондаренко О.С., Дегтяр Р.О. Самовільне залишення військової частини або місця служби: характеристика складу злочину	76
Ботнарченко І.А. Кримінальна відповідальність за вчинення насильства в сім'ї	78
Вознюк А.А. Актуальні питання диференціації кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них	81
Габуда А.С. Мотив опору особам, наділеним владними повноваженнями	83
Женунтій В.І. Диференціація кримінальної відповідальності за наругу над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого	85
Ігнатушко Ю.І. Правовий захист комп'ютерного програмного забезпечення	88
Кісілюк Е.М. Перспективи кримінально-правової охорони відносин у сфері енергозабезпечення	90
Кришевич О.В. Власність як об'єкт кримінально-правової охорони злочину шахрайство	94
Кудінов В.А. Актуальні питання щодо визначення шляхів протидії пошкодженню телекомунікаційних мереж	97
Микитчик О.В. Щодо деяких аспектів криміналізації керування транспортними засобами особами у стані алкогольного, наркотичного та іншого сп'яніння	100

Процюк О. В., Литвин П. С. Потерпіла особа від злочину, передбаченого ст. 132 КК України	102
Семенюк О. О. Зміст окремих положень диспозиції ст. 171 КК України	105
Смаглюк О. В. До питання про відмежування шахрайства від привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем	107
Шармар О. М., Кучер Ю. О. Незаконне збагачення: шляхи удосконалення	111
Берило О. Г. Видовий об'єкт ненадання допомоги хворому медичним працівником	114
Шурашкевич В. М. Загальнонебезпечний спосіб як обов'язкова ознака об'єктивної сторони умисного пошкодження об'єктів електроенергетики	116
Аксюк Н. М. Повітряні транспортні засоби як предмет порушення правил безпеки руху або експлуатації залізничного, водного чи повітряного транспорту (ст. 276 КК України)	119
Пономаренко О. В. Передумови дослідження кримінальної відповідальності за погрозу або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок	121
Пашиєва А. С. Холодна зброя в кримінальному законодавстві	123
Бєдна А. В. Кримінально-правові наслідки евтаназії	125
Бєдна В. В. Кримінально-правова охорона людини від сексуальної експлуатації	127
Давидова М. М. Актуальні проблеми схилення до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів	129
Бондаренко О. М. Особливості кримінальної відповідальності за порушення порядку трансплантації органів або тканин людини	132
Волошина Ю. О. Особливості кримінально-правової кваліфікації об'єктивної сторони складу злочину незаконного збагачення	135

Голубош В.В.	
Громадська безпека як об'єкт злочинів, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої	137
Задніченко С.І.	
Співвідношення поняття «гудвіл» та «ділова репутація», як складових неправомірної вигоди	139
Іващенко Я.В.	
Відмежування складів злочинів, передбачених ст. 150-1 та ст. 304 кримінального кодексу України	142
Климчук Ю.О.	
Суспільна небезпечність злочину, передбаченого ст. 199 КК України	144
Коваленко Д.А.	
Загальні засади підкупу свідка, потерпілого, експерта передбаченого ст. 386 КК України	146
Конончук А.О.	
Проблемні питання кримінальної відповідальності за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань та участь в них	148
Константинов О.О.	
Юридичний аналіз злочину, передбаченого ст. 211 КК України	150
Литвинова О.О.	
Особливості кваліфікації шахрайства	152
Матюшенко О.І., Остапчук В.А.	
Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень	155
Мельник Т.Д.	
Визначення предмету незаконного видобування та обігу корисних копалин загальнодержавного значення	157
Остапенко А.В.	
Актуальні питання кримінально-правового регулювання жорстокого поводження з тваринами	158
Паламарчук А.А.	
Сутність «інша продукція», як предмет злочину за ст. 327 КК України	161
Печора К.В.	
Кримінальна відповідальність за посягання на життя працівника правоохоронного органу	162
Попфалуші Я.Р.	
Особливості кваліфікації податкових злочинів	164

Сасацян К.В.	Поняття «корупція» у контексті кримінального права	168
Сивун А.С.	Евтаназія та право на життя в національному праві. Юридична та етична сторона евтаназії	170
Симоненко Н.О.	Безпорадний стан потерпілої особи як форма об'єктивної сторони згвалтування	172
Спірідонов М.О.	Підстава кримінальної відповідальності за порушення права на захист (ст. 374 КК України): деякі проблеми розуміння об'єктивних ознак	173
Тімохіна А.О.	Евтаназія: особливості кримінально-правової кваліфікації	176
Фещенко Л.М.	Проблематика кваліфікації злочину, передбаченого ст. 297 КК України	179
Шакотько К.В.	Відповідальність за зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби	182
Яловий О.М.	Розмежування хабару від «неправомірна вигода»	183

**СЕКЦІЯ 3
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ
ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ,
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

Клименко О.А.	Заходи протидії корупції міжнародного рівня	185
Павловська А.А.	Особливості призначення примусових заходів медичного характеру: міжнародно-правовий аспект	187
Рощина І.О.	Історія виникнення, становлення і розвитку європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	190
Павленко Н.Г.	Практика Європейського суду з прав людини як джерело кримінального права України	193

Кононенко Д.М. Зарубіжний досвід кримінально-правової протидії втягнення неповнолітніх в злочинну діяльність	195
Король Є.А. Міжнародні аспекти нормативно-правового регулювання екстрадиції	197
Кравець І.І. Питання про відповідальність за геноцид у міжнародному та національному кримінальному праві	199
Леонтьюк Ю.В. Ісламський фудменталізм: детермінанта екстремізму чи спосіб збереження релігійних цінностей ?	201
Луцков Є.М. Міжнародно-правові аспекти кримінально-правової боротьби з наркоманією і наркобізнесом	203
Медведєва І.М. Порівняння кримінального права США, Англії та України	205
Николюк Л.С. Порівняльна характеристика умовно-дострокового звільнення від відбування покарання у законодавстві закордонних країн та України	208
Симак Н.В. Особливості кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів у деяких іноземних державах та в Україні	211
Князєв С. М. Процесуальні обмеження можливості проведення негласних процесуальних дій залежно від ступеня тяжкості злочину: аналіз зарубіжного досвіду	214

СЕКЦІЯ 4 ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Акімов М.О. До питання про історичні витоки командної відповідальності	218
Кулакова Н.В. Правова охорона культурної спадщини в Україні	220
Іващенко В.О. Історичні аспекти встановлення відповідальності за торгівлю людьми в кримінальному законодавстві України	223

Крижна В.В.	
Історичні передумови встановлення кримінальної відповідальності за створення злочинної організації	226
Башинський О.А.	
Нормативно-правові засади застосування смертної кари як виду покарання в УСРР (УРСР) у 1917–1950 роках	228
Вовчук М.В.	
Порушення законодавства щодо відміни смертної кари в Українській Народній Республіці за часів центральної ради	230
Порузінська О.О.	
Актуальні питання виникнення інституту звільнення від кримінальної відповідальності	231
Пустова Г.О.,	
Основні кримінологічні ознаки особи злочинця	234
Макарчук В. П.	
До питання дискусійного характеру поняття слідчої ситуації	237
Іваштенко С.В.	
Види запобігання злочинам у сфері економіки	240
Степанченко Ю.Д.	
Ознаки екологічної злочинності	242

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Матеріали

VIII міжвузівської науково-теоретичної конференції
(Київ, 16 листопада 2017 року)

присвячена пам'яті професора П.П. Михайленка

Комп'ютерна верстка Горбенко Д.А., Корольчук В.В.

Підписано до друку 25.10.2017. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 15,5. Ум. друк. арк. 14,41.
Тираж 50 прим.
